

Novinarstvo o Nesrečah

UČBENIK

„DJ PROJECT – Novinarstvo o katastrofah: Preprečevanje, da bi se novice spremenile v projekt o katastrofah, številka 2023-2-TR01-KA220-HED-000176222“

„Financirano s strani programa Erasmus+ Evropske unije. Vendar Evropska komisija in turška nacionalna agencija ne moreta biti odgovorni za kakršno koli uporabo informacij, ki jih vsebuje. Avtorji so odgovorni za vsebino besedil.“

Novinarstvo o Nesrečah

UČBENIK

Uredniki

Prof. Dr. Abdulkadir GÖLCÜ

Prof. Dr. Karmen Medica

Assistant Professor Javier Abuín-Penas

Phd. Elif KAYA GÜLER

Assistant Prof. Hanna Renska

DIREKTOR ZALOŽNIŠTVA: Ali GÜNEY

KOORDINATOR OBJAVE: Adem MENEKŞEOĞLU

UREDNIKI: Prof. Dr. Abdulkadir GÖLCÜ, Prof. Dr. Karmen Medica, Assistant Professo Javier Abuín-Penas, Research Assistant Elif KAYA GÜLER, Docentka Hanna Renska

ORCID: 0000-0001-7320-6745, 0009- 0008- 1708- 2248, 0000-0002-7822-7526, 0000-0003-4629-6647, 0009-0008-7752-8627

OBLIKOVALEC: Aylin ÖZKAN NEÇİŞ, Sümeyye BAŞPINAR

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>
This license allows for copying any part of the work for personal use, not commercial use, providing author attribution is clearly stated.

1. POGLAVJE- OPREDELITEV NESREČ

Lia Lola Vlado KOTNIK

2. POGLAVJE- KOMUNICIRANJE NESREČ

Lia Lola Vlado KOTNIK

3. POGLAVJE- SOCIALNO-PSIHOLOŠKA PRIPRAVLJENOST PRI POROČANJU O NESREČAH

Deniz GÜLER, Elif AYAN

4. POGLAVJE- FIZIČNA PRIPRAVLJENOST PRI POROČANJU O NESREČAH

Harun DUMAN, Adem MENEKŞEOĞLU

5. POGLAVJE- NATANČNO POROČANJE O NESREČAH

Nagihan TUFAN YENİÇIKTI, Elif KAYA GÜLER

6. POGLAVJE- POSTOPKI PREVERJANJA PRI POROČANJU O NESREČAH

Fatma Betül AYDIN VAROL, Muhammet Emin ÇİFÇİ

7. POGLAVJE- POMEN ETIKE PRI POROČANJU O NESREČAH

Karmen Medica

8. POGLAVJE- POMEN VIZUALNEGA PRI POROČANJU O NESREČAH

Jose Luis Andrés García, Javier Abuín-Penas, Martín López Nores

9. POGLAVJE- POMEN EMPATIJE PRI POROČANJU O NESREČAH

Andrii Yurychko, Yirii Bondar

10. POGLAVJE- PISANJE NOVIC O NESREČAH

Vitalii Kornieiev, Hanna Renska

11. POGLAVJE- UREDNIŠKI NADZOR PRI POROČANJU O NESREČAH

Oscar González Grande, Martín López Nores, Javier Abuín-Penas

12. POGLAVJE- UREJANJE NOVIC O NESREČAH

Abdulkadir GÖLCÜ

13. POGLAVJE- ZOPERSTAVLJANJE DEZINFORMACIJAM TEKOM NESREČ

*Oğuz Gökso, Mustafa Bostancı, Mehtap Uyar, Mustafa Kaya,
Serkan Ökten, Zeynep Zelan, Soner Dutucu, Özkan Avcı*

14. POGLAVJE- PRISPEVEK NOVINARSTVA K OKREVANJU PO NESREČAH

Andrii Yurychko, Vitaliy Kornieiev

15. POGLAVJE- UPORABA TEHNOLOGIJE PRI POROČANJU O NESREČAH

Martín López Nores, Javier Abuín-Penas

PREDGOVOR.....	10
1. POGLAVJE.....	12
OPREDELITEV NESREČ.....	13
Uvod.....	15
Ključni pojmi.....	16
Opredelitev nesreč: Opredelitve in perspektive.....	18
Vrste nesreč.....	21
Institucionalni akterji pri obvladovanju nesreč.....	26
Pravni okvir obvladovanja nesreč.....	28
Povzetek poglavja in študijski rezultati.....	29
Samooocenjevanje.....	30
Reference.....	31
2. POGLAVJE.....	32
KOMUNICIRANJE NESREČ.....	33
Uvod.....	35
Ključni pojmi.....	36
Pomen komuniciranja v primeru nesreč.....	38
Konceptualni okvir komuniciranja nesreč.....	42
Fazno komuniciranje nesreč.....	43
Komunikacijska orodja.....	45
Komunikacijska načela.....	47
Komunikacijske strategije.....	49
Komunikacijski izzivi.....	51
Štirje primeri komuniciranja nesreč.....	52
Povzetek poglavja in študijski rezultati.....	56
Samooocenjevanje.....	58
Reference.....	59
3. POGLAVJE.....	62
SOCIALNO-PSIHOLOŠKA PRIPRAVLJENOST PRI POROČANJU O NESREČAH.....	63
Uvod.....	64
Ključni pojmi.....	66
Izjemne razmere, s katerimi se srečamo ob nesrečah.....	68
Socialno-psihološke strategije pripravljenosti na nesreče.....	70
Družbeni vpliv nesreč na novinarje.....	72
Pripravljenost na psihološke posledice nesreč.....	73
Povzetek poglavja in študijski rezultati.....	75
Samooocenjevanje.....	78
Reference.....	79

4. POGLAVJE.....	82
FIZIČNA PRIPRAVLJENOST PRI POROČANJU O NESREČAH.....	83
Uvod.....	85
Ključni pojmi.....	86
Razumevanje območja nesreče.....	88
Opredelitev tveganj na območju nesreče.....	89
Pomen fizične priprave pri poročanju o nesrečah.....	90
Osnovne veščine prve pomoči pri poročanju o nesrečah in osnovne potrebe za preživetje.....	91
Pravni varnostni postopki in dovoljenja pri poročanju o nesrečah.....	92
Priprava opreme in infrastrukture pri poročanju o nesrečah.....	93
Načrti za izredne razmere pri poročanju o nesrečah.....	94
Povzetek poglavja in študijski rezultati.....	96
Samooocenjevanje.....	98
Reference.....	99
 5. POGLAVJE.....	 102
NATANČNO POROČANJE O NESREČAH.....	103
Uvod.....	105
Ključni pojmi.....	106
Poročanje o nesrečah.....	107
Postopki zbiranja novic o nesrečah.....	108
Viri novic o nesrečah in njihova uporaba.....	109
Kontekst v novicah o nesrečah.....	113
Nepriistranskost in preglednost pri poročanju o nesrečah.....	115
Politika oddajanja v primeru nesreče.....	116
Povzetek poglavja in študijski rezultati.....	118
Samooocenjevanje.....	120
Reference.....	121
 6. POGLAVJE.....	 124
POSTOPKI PREVERJANJA PRI POROČANJU O NESREČAH.....	125
Uvod.....	127
Ključni pojmi.....	128
Postopki preverjanja novic s terena.....	129
Sodelovanje z nacionalnimi in mednarodnimi agencijami.....	132
Postopki preverjanja za novice iz družbenih medijev.....	133
Kako preverjati dejstva v času nesreče.....	134
Povzetek poglavja in študijski rezultati.....	137
Samooocenjevanje.....	140
Reference.....	141

7. POGLAVJE.....	142
POMEN ETIKE PRI POROČANJU O NESREČAH.....	143
Uvod.....	145
Ključni koncepti.....	146
Etika pri poročanju o nesrečah.....	147
Načela natančnosti in zanesljivosti v novicah o nesrečah.....	147
Zasebnost in dostojanstvo žrtev nesreč.....	148
Vizualizacija tragedije in občutljivosti.....	149
Etična uporaba informacij v nesrečah.....	150
Etične meje družbene solidarnosti v nesrečah.....	151
Prispevek novic k družbenemu okrevanju.....	152
Primeri iz resničnega življenja in študije primerov.....	153
Prihodnje perspektive in nova etična vprašanja.....	154
Samooocenjevanje.....	156
Reference.....	157
 8. POGLAVJE.....	 158
POMEN VIZUALNEGA PRI POROČANJU O NESREČAH.....	159
Uvod.....	161
Ključni pojmi.....	164
Vizualizacija nesreč (za socialni spomin).....	166
Uporaba vizualnih prikazov v nesrečah.....	168
Pravne meje v rabi slikovnega gradiva nesreč.....	170
Človeška občutljivost v vizualnih prikazih nesreč.....	173
Vizualne vsebine in oblikovanje javnega mnenja.....	174
Povzetek poglavja in študijski rezultati.....	176
Samooocenjevanje.....	178
Reference.....	179
 9. POGLAVJE.....	 182
POMEN EMPATIJ PRI POROČANJU O NESREČAH.....	183
Uvod.....	185
Ključni pojmi.....	186
Empatija za novinarje nesreč in njen pomen.....	188
Empatija v produkciji novic.....	189
Krizno posredovanje in empatija.....	191
Dramatizacija v novicah nesreč.....	192
Skrbi glede ratingov pri poročanju o nesrečah.....	194
Aktualni primeri in analiza primerov.....	196
Povzetek poglavja in študijski rezultati.....	198
Samooocenjevanje.....	200
Reference.....	201

10. POGLAVJE.....	204
PISANJE NOVIC O NESREČAH.....	205
Uvod.....	207
Ključni pojmi.....	208
Tehnike pisanja novic za poročanje o nesrečah.....	210
Strukturni elementi v novicah o nesrečah (naslov, vodilni članek itd.).....	214
Uporaba jezika v novicah o nesrečah.....	215
Končni pregled poročila o nesreči.....	217
Primeri uspešnega poročanja o nesrečah.....	218
Povzetek poglavja in študijski rezultati.....	219
Samooocenjevanje.....	222
Reference.....	223
 11. POGLAVJE.....	 226
UREDNIŠKI NADZOR PRI POROČANJU O NESREČAH.....	227
Uvod.....	229
Ključni koncepti.....	232
Vsebinski pregled novic o nesrečah.....	234
Strukturni pregled novic o nesrečah.....	235
Preverjanje virov v novicah o nesrečah.....	239
Etični pregled novic o nesrečah.....	241
Pravni pregled novic o nesrečah.....	242
Pravne in etične odgovornosti pri poročanju o nesrečah.....	242
Vizualni pregled novic o nesrečah.....	244
Povzetek poglavja in študijski rezultati.....	245
Samooocenjevanje.....	248
Reference.....	249
 12. POGLAVJE.....	 252
UREJANJE NOVIC O NESREČAH.....	253
Uvod.....	255
Ključni koncepti.....	256
Naslovi in podnaslovi novic o nesrečah.....	258
Besedilna koherenca v novicah o nesrečah.....	258
Tehnike poročanja o nesrečah.....	259
Vizualna usklajenost novic o nesrečah.....	260
Umetna inteligenca in redakcija.....	261
Povzetek poglavja in študijski rezultati.....	263
Samooocenjevanje.....	266
Reference.....	267

13. POGLAVJE.....	268
ZOPERSTAVLJANJE DEZINFORMACIJAM TEKOM NESREČ.....	269
Uvod.....	271
Key Concepts.....	272
Kaj so dezinformacije?.....	273
Širjenje dezinformacij v primeru nesreč.....	274
Učinki dezinformacij ob nesrečah.....	275
Družbeni mediji kot vir dezinformacij.....	276
Strategije boja proti dezinformacijam v primeru nesreč.....	278
Vloga medijev in novinarjev v nesrečah.....	280
Mediji v nesrečah.....	281
Vloga novinarjev v nesrečah.....	283
Študije primerov.....	284
Povzetek poglavja in študijski rezultati.....	290
Samooocenjevanje.....	292
Reference.....	293
14. POGLAVJE.....	296
PRISPEVEK NOVINARSTVA K OKREVANJU PO NESREČAH.....	297
Uvod.....	299
Ključni koncepti.....	300
Obveščanje o potrebah na območjih nesreč.....	301
Motivacija za preživetje na območjih nesreč.....	302
Vpliv novinarstva na družbeno solidarnost po nesrečah.....	304
Javna diplomacija v mednarodnih medijih tekom nesreč.....	306
Prizadevanja za obnovo po nesrečah.....	309
Povzetek poglavja in študijski rezultati.....	312
Samooocenjevanje.....	314
Reference.....	315
15. POGLAVJE.....	318
UPORABA TEHNOLOGIJE PRI POROČANJU O NESREČAH.....	319
Uvod.....	321
Ključni koncepti.....	322
Sistemi za opozarjanje v sili.....	324
Družbeni mediji.....	325
Droni in satelitsko slikanje.....	326
Internet stvari (IoT).....	328
Analiza in kartiranje podatkov.....	329
Mobilne aplikacije.....	330
Povzetek poglavja in študijski rezultati.....	331
Samooocenjevanje.....	334
Reference.....	335

● PREGOVOR ● ● ●

V času, ko so nesreče postale sestavni del vsakdanjega življenja, je vloga dobro usposobljenih novinarjev pri poročanju o takšnih dogodkih postala ključnega pomena. Sposobnost novinarjev, da učinkovito in natančno poročajo o nesrečah, ne zagotavlja le razširjanja zanesljivih informacij, temveč tudi pomaga ublažiti negativne posledice teh dogodkov za družbo.

Zaradi potrebe po specializiranem usposabljanju na področju novinarstva o nesrečah je bil ustanovljen program **Disaster Journalism** (2023-2-TR01-KA220-HED-000176222), katerega cilj je zapolniti vrzel v novinarskem izobraževanju s celovitim učnim načrtom, namenjenim poročanju o nesrečah. Učbenik, ki ga podpira Turška nacionalna agencija, je nastal v okviru projekta Evropske unije Erasmus KA220 v sodelovanju z Univerzo Selçuk iz Turčije, Turškim predsedstvom Direktorata za komunikacije, Vrhovnim svetom za radio in televizijo iz Turčije, Mestno občino Konya iz Turčije, Univerzo Vigo iz Španije, Univerzo na Primorskem iz Slovenije in Državno univerzo Tarasa Ševčenka v Kijevu iz Ukrajine.

Program predmeta **Novinarstvo o nesrečah** [Disaster Journalism] je zasnovan tako, da dodiplomskim študentom zagotavlja praktično znanje in uporabne spretnosti na področju natančnega, etičnega in učinkovitega novinarskega upovedovanja in poročanja o nesrečah. Ta učni načrt je bil prvotno objavljen v angleščini ter naknadno iz angleščine preveden še v turščino, španščino, slovenščino in ukrajinsko.

Prvo poglavje z naslovom »**Opredelitev nesreč**« ponuja celovit pogled na nesreče z opredelitvijo ključnih pojmov, povezanih z nesrečami, ter preučitvijo institucionalnih in pravnih okvirov obvladovanja nesreč. V tem poglavju so obravnavane vloge vlad, mednarodnih organizacij in nevladnih organizacij glede pripravljenosti na nesreče, odzivanja nanje in odpravljanja posledic ter temeljnimi predpisi, ki urejajo upravljanje nesreč.

Drugo poglavje z naslovom »**Komuniciranje nesreč**« se osredotoča na pomen učinkovitega komuniciranja v času nesreč, orodja, ki se uporabljajo v komuniciranju, in komunikacijske strategije za obvladovanje kriz. Razlaga predvsem ustrezne strategije za učinkovito komuniciranje in upravljanje javnega mnenja v času nesreč.

Tretje poglavje z naslovom »**Socialno-psihološka pripravljenost pri poročanju o nesrečah**« obravnava izredne razmere, ki se pojavijo ob nesrečah, in poudarja pomen strategij za ublažitev socialno-psiholoških učinkov nesreč. Namen tega poglavja je pripraviti bodoče generacije novinarjev na psihološke učinke nesreč z obravnavo morebitnih travm in izzivov, tehnik obvladovanja stresa in načinov za povečanje psihološke odpornosti.

Četrto poglavje z naslovom »**Fizična pripravljenost pri poročanju o nesrečah**« se osredotoča na opremljanje novinarjev s potrebnimi veščinami za zagotavljanje osebne varnosti, izvajanje ocen tveganja in pripravo načrtov za izredne razmere med nesrečami. To poglavje obravnava prepoznavanje morebitnih nevarnosti na območjih nesreč, razumevanje zakonskih dovoljenj, potrebnih za poročanje, in razvijanje sposobnosti za delo v izrednih fizičnih razmerah.

V petem poglavju z naslovom »**Natančno poročanje o nesrečah**« so obravnavani postopki zbiranja informacij ob nesrečah, zagotavljanje nepristranskosti in preglednosti pri poročanju o nesrečah ter ohranjanje pravilnega konteksta pri poročanju. Poudarja, kako pomembno je, da novinarske stanovske organizacije vzpostavijo natančne politike oddajanja med nesrečami, hkrati pa pojasnjuje prakse, ki novinarjem omogočajo pošteno in natančno poročanje o nesrečah.

Šesto poglavje z naslovom »**Postopki preverjanja pri poročanju o nesrečah**« poudarja pomen preverjanja informacij, pridobljenih med nesrečami, zlasti iz virov novic in družbenih medijev, da se preprečijo

napačne informacije. V njem so opisani koraki, ki jih morajo novinarji upoštevati, da zagotovijo točnost, in poudarjena potreba po sodelovanju z lokalnimi, nacionalnimi in mednarodnimi tiskovnimi agencijami. Poleg tega je obravnavana vloga strokovnih mnenj v postopkih preverjanja.

Sedmo poglavje z naslovom »**Pomen etike pri poročanju o nesrečah**« obravnava ključna načela, kakor so izogibanje senzacionalizmu, ohranjanje etičnih vrednot ter spoštovanje zasebnosti in dostojanstva žrtev nesreč. Raziskuje tudi vlogo vizualne predstavitve pri poročanju o nesrečah in pojasnjuje, kako lahko etično novinarstvo prispeva k družbeni obnovi.

Osmo poglavje z naslovom »**Pomen vizualnega pri poročanju o nesrečah**« se osredotoča na pripravo in analizo vizualnih vsebin v novicah o nesrečah v okviru etičnih omejitev. V tem poglavju je pojasnjeno, kako odgovorno uporabljati vizualne vsebine, ne da bi pri tem kršili zakonske omejitve ali prezrli človeško občutljivost. Obravnava tudi vlogo vizualnih vsebin pri ohranjanju družbenega spomina in oblikovanju javnega dojemanja, hkrati pa izboljšuje veščine novinarjev za ustvarjanje vizualnih vsebin.

V devetem poglavju z naslovom »**Pomen empatije pri poročanju o nesrečah**« je obravnavano, kako lahko novinarji vključijo empatijo v poročanje o nesrečah in se pri tem izognejo dramatiziranju žrtev in dogodkov. Poudarja pomen ohranjanja etičnih standardov pri poročanju o krizah in ponuja praktične napotke, kako lahko novinarji o nesrečah poročajo z empatijo.

Deseto poglavje z naslovom »**Pisanje novic o nesrečah**« obravnava tehnična in etična načela pisanja novic o nesrečah ter poudarja njihov družbeni pomen. S študijami primerov in praktičnimi primeri to poglavje študentom novinarstva zagotavlja potrebne spretnosti za pisanje natančnih in odgovornih novic o nesrečah.

Enajsto poglavje z naslovom »**Uredniški nadzor pri poročanju o nesrečah**« se osredotoča na uredniške postopke pri pisanju novic o nesrečah ter opisuje vsebinske in strukturne standarde. Poudarja potrebo po dobrih uredniških spretnostih novinarjev med poročanjem o nesrečah in predstavlja uspešne primere novinarskega dela ob nesrečah.

V dvanajstem poglavju z naslovom »**Urejanje novic o nesrečah**« so predstavljene tehnike urejanja novic o nesrečah, da bi povečali natančnost in berljivost. Obravnava besedilno in vizualno skladnost, učinkovite naslove in strateško rabo jezika. To poglavje študentom novinarstva zagotavlja bistvene tehnike za oblikovanje zanesljivih in privlačnih novic o nesrečah.

Trinajsto poglavje z naslovom »**Zoperstavljanje dezinformacijam tekom nesreč**« obravnava širjenje in vpliv dezinformacij ob nesrečah. V njem je poudarjena vloga novinarjev pri preprečevanju lažnih informacij, ohranjanju zaupanja javnosti in boju proti dezinformacijam s pomočjo najboljših praks in študij primerov.

Štirinajsto poglavje z naslovom »**Prispevek novinarstva k okrevanju po nesrečah**« obravnava vlogo novinarjev pri spodbujanju družbene solidarnosti med in po nesrečah. Poudarja moč enotnosti in razpravlja o pomenu novinarjev pri usklajevanju vladnih politik z družbenimi potrebami, hkrati pa prispeva k javni diplomaciji.

Zadnje petnajsto poglavje z naslovom »**Uporaba tehnologije pri poročanju o nesrečah**« obravnava vlogo tehnologije pri poročanju o nesrečah in se osredotoča na to, kako lahko novinarji zbirajo, pripravljajo in razširjajo informacije z uporabo digitalnih orodij. Preučuje ključne tehnološke vire, kakor so sistemi za opozarjanje v sili, družbeni mediji, brezpilotna letala, satelitsko slikanje, podatkovna analitika in mobilne aplikacije, ter ponuja vpogled v njihovo praktično uporabo pri poročanju o krizah.

OPREDELITEV NESREČ

Lia Lola Vlado KOTNIK¹

1. POGLAVJE

OPREDELITEV NESREČ

- **Uvod**
- **Ključni pojmi**
- **Opredelitev nesreč: Opredelitve in perspektive**
- **Vrste nesreč**
- **Institucionalni akterji pri obvladovanju nesreč**
- **Pravni okvir obvladovanja nesreč**
- **Povzetek poglavja in študijski rezultati**
- **Samoocenjevanje**
- **Reference**

Uvod

Razumevanje različnih opredelitev nesreč pomaga oblikovati, kako se družbe pripravljajo na takšne dogodke, se nanje odzivajo in si po njih opomorejo.

Nesreče v podobi naravnih in človeško povzročenih katastrof so odločilni dogodki v človeških izkušnjah. Ne glede na to, ali jih sprožijo nevarne naravne nepravilnosti (hazards) ali človekove dejavnosti, katastrofe rušijo družbe, ogrožajo strukturo skupnosti ter imajo dolgotrajne posledice za posameznike, institucije in skupnosti. Katastrofalne nesreče (disasters), od uničujoče moči potresov in orkanov do uničujočih posledic oboroženih spopadov in industrijskih nesreč, so ključno področje preučevanja v družboslovju in humanistiki. Opredelitev in razumevanje nesreč potemtakem sta temeljnega pomena za učinkovito obvladovanje nesreč, pripravljenost, odzivanje in obnovo.

Nesreče so dogodki, ki motijo delovanje družb, skupnosti, kolektivov in posameznikov. Razumevanje, kaj je nesreča, je ključnega pomena za obvladovanje nesreč, oblikovanje politike in strategije odzivanja nanje. Čeprav se zdi izraz 'nesreča' preprost

in dokaj razumljiv, akademsko raziskovanje njegove opredelitve razkriva zapletene razprave o njegovi naravi, vzrokih in učinkih. V tem uvodnem poglavju bomo preučili opredelitev nesreč z različnih akademskih vidikov ter upoštevali njihove družbene, kulturne in okoljske razsežnosti. Čeprav večina ljudi intuitivno razume pojem nesreče, je ta niansiran in zapleten. Izraz 'nesreča' se pogosto uporablja izmenično z različnimi izrazi, kakor so 'izredne razmere', 'kriza' in 'katastrofa', vendar imajo te besede, čeprav so povezane, v akademskem in praktičnem kontekstu različne pomene. Preučevanje nesreč in obvladovanje nesreč je multidisciplinarno področje, ki med drugim vključuje elemente geografije, sociologije, antropologije, politologije, komunikologije, medijskih študijev, novinarskih študijev, prava, ekologije in znanosti o okolju.

Pojem nesreče je spremenljiv in se nenehno razvija, saj ga oblikujejo spreminjajoča se globalna tveganja, družbene strukture in znanstveni napredek. Zato se meje pojma nesreče še naprej širijo, saj vključujejo zapletene soodvisnosti in nove izzive. Razumevanje različnih opredelitev nesreč pomaga oblikovati, kako se družbe pripravljajo na takšne dogodke, se nanje odzivajo in si po njih opomorejo. Katastrofe so običajno opredeljene kot dogodki, ki povzročijo veliko škodo ljudem, njihovi lastnini in okolju. Vendar ta posplošitev preveč poenostavi dinamiko pojavljanja nesreč in odzivanja nanje. Z razumevanjem opredelitve nesreč in širšega konteksta, v katerem se odvijajo, se lahko bolje pripravimo na takšne dogodke, jih ublažimo in se nanje odzovemo na način, ki zmanjšuje škodo in spodbuja odpornost. V tem uvodnem poglavju bomo najprej predstavili ključne pojme, povezane z nesrečami, nato pa sledi poglobljena analiza opredelitev in klasifikacij nesreč. Proučili bomo vloge institucionalnih akterjev pri obvladovanju nesreč in pravne okvire, ki urejajo odzivanje na nesreče. Poleg tega bomo ponudili glosar ključnih izrazov, povezanih z nesrečami. Na koncu bomo povzeli ključne točke poglavja in predlagali, kako naj študenti sami ocenijo svoje razumevanje. To poglavje temelji na ključnih znanstvenih virih in bo tako zajemalo razvoj opredelitev nesreč, različne vrste nesreč, vlogo institucionalnih akterjev, pravni okvir, ki oblikuje odzivanje na nesreče, in tudi izraze, povezane z nesrečami, da se zagotovi skupno razumevanje jezika, ki se uporablja na področju raziskovanja nesreč.

Ključni pojmi

Za boljše razumevanje teme, ki bo obravnavana v okviru tega poglavja, so podane razlage ključnih pojmov, navedenih v nadaljevanju. S spoznavanjem teh pojmov bodo študentje lažje razumeli podrobnosti teme, ki jo obravnava to poglavje. Poleg tega bo študij teh pojmov olajšal učenje dosežkov poglavja, pa tudi razumevanje pomena koncepta empatije v procesih nesreč.

Neprilika

Neprilika (nevarnost) je preteči dogodek ali pojav, ki lahko škoduje ljudem, infrastrukturi, gospodarstvu ali okolju. Razdelimo jih lahko v tri kategorije: naravne, tehnološke in antropogene (povzročene s strani človeka); naravne neprilike vključujejo naravne dogodke, kakor so potresi in poplave; tehnološke neprilike vključujejo nesreče, ki jih povzročajo človekove dejavnosti; antropogene neprilike pa vključujejo razmere, ki so posledica družbenih ukrepov. Sistemi za prepoznavanje, spremljanje in zgodnje opozarjanje nepravil so pomembni v okvirih za zmanjševanje tveganja nepravil, da se zmanjšajo učinki njihovih nevarnosti.

Ranljivost

Ranljivost se nanaša na verjetnost škode za posameznike, skupnosti ali sisteme, kadar so izpostavljeni nevarni nepravilici, in jo oblikujejo družbeni, gospodarski, politični in okoljski dejavniki. Ranljivost je dinamičen proces s fizičnimi, družbenimi in gospodarskimi razsežnostmi. Temeljni vzroki, kakor so nezadostni viri ali družbena neenakost, lahko na primer povečajo izpostavljenost nevarnim nepravilicam. Poudarjeno je, da marginalizirane skupine zaradi sistematične neenakosti doživljajo visoko stopnjo ranljivosti, zato bi morale strategije, namenjene zmanjšanju vplivov nesreč, vključevati lokalno znanje in participativno upravljanje.

Odpornost

Odpornost je zmožnost posameznikov, skupnosti ali sistemov, da se uprejo nevarnim nepravilicam, se jim prilagodijo in si opomorejo od njih. Ta koncept se nanaša na napredek z vključevanjem izkušenj, pridobljenih ob nesrečah, v prihodnje priprave. Odpornost ima družbeno, gospodarsko in ekološko razsežnost ter podpira politike trajnostnega razvoja, prilagajanja podnebnim spremembam in vključujočega upravljanja.

Pripravljenost

Pripravljenost je skupek proaktivnih ukrepov, ki se sprejmejo pred nesrečo, njihov cilj pa je zmanjšati posledice nesreče in povečati sposobnost odzivanja. Vključuje različne dejavnosti, kakor so ocena tveganja, načrtovanje ukrepov ob nesrečah in sistemi zgodnjega opozarjanja. Učinkovita pripravljenost zahteva usklajevanje, jasne protokole in sredstva med vladami, organizacijami civilne družbe in lokalnimi skupnostmi.

Odziv

Odziv je hiter nujni odziv na posledice nesreče, katerega glavni cilj je rešiti življenja, zmanjšati trpljenje in preprečiti nadaljnjo škodo. Vključuje storitve, kakor so iskanje in reševanje, zdravstvena pomoč, zagotavljanje začasnega zatočišča in popravilo kritične infrastrukture. Uspešen odziv omogočajo vnaprejšnji pripravljalni ukrepi, sposobnost hitrega odločanja in sposobnost prilagajanja spreminjajočim se razmeram.

Okrevanje

Okrevanje je proces obnove in izboljšanja skupnosti, gospodarstva in infrastrukture po nesreči. Vključuje tako kratkoročna popravila kakor tudi dolgoročne strategije za oživitev gospodarstva in izboljšanje okolja. Cilj ni le vrnitev v obstoječe stanje, temveč ustvarjanje bolj odpornih in trajnostnih struktur.

Opredelitev nesreč: Opredelitve in perspektive

Opredelitev nesreče se je skozi čas spreminjala. Na področju študijev nesreč (disaster studies) so znanstveniki, učenjaki in praktiki dolgo razpravljali o tem, kaj je nesreča ter kako jo najbolje konceptualizirati in meriti. Čeprav ni enotne, splošno sprejete opredelitve, več ključnih vidikov pomaga osvetliti zapletenost nesreče. Opredelitev nesreče je bila predmet razprav in razvoja v okviru študijev nesreč. Če je poudarek na opredelitvi samega pojava in ne na naštevanju vzrokov, pogojev ali posledic nesreč, se po Perryju (2018) pojavljajo tri zbirke opredelitev, ki temeljijo na teoriji in predstavljajo klasično obdobje, tradicijo nepravilnosti in nesreč ter najnovejši poudarek na nesrečah kot družbenih pojavih:

Klasično obdobje (The Classical Period)

Ta pristop, ki se je pojavil na začetku 20. stoletja, je nesreče običajno opredeljeval kot zunanje naravne dogodke (npr. potrese, poplave, orkane), ki motijo družbo ter zahtevajo odziv in obnovo. Poudarjal je fizične in okoljske vzroke nesreč.

Tradicija nepravilnosti in nesreč (The Hazards-Disaster Tradition)

Ta tradicija, ki se je razvila sredi 20. stoletja, se osredotoča na odnos med nepravilnostmi (naravnimi ali povzročenimi s strani človeka) ter ranljivostjo ljudi in skupnosti. Poudarja potrebo po oceni in obvladovanju tveganja, nesreče pa obravnava kot posledico nepričakovanih dogodkov (nepravilnosti) in družbene ranljivosti.

Nesreče kot družbeni pojavi (Disasters as Social Phenomena)

Najnovejši pristop se osredotoča na razumevanje nesreč skozi družbeno prizmo, pri čemer poudarja, kako človeško vedenje, družbene strukture in neenakosti oblikujejo vpliv nesreč in odzivanje nanje. Trdi, da nesreče niso le fizični dogodki, temveč družbeni procesi, na katere vplivajo politični, gospodarski in kulturni dejavniki.

Perry (2018) navaja, da so se na teoriji temelječe opredelitve nesreč razvile od vizije dogodkov, osredotočene na dejavnike, ki povzročajo škodo in jih ni mogoče nadzorovati, do vizije, osredotočene na ekološko, ranljivost in odpornost, pri čemer so »družbene motnje ključna značilnost ali bistvena razsežnost nesreč« (str. 3).

Znanstveniki in praktiki si prizadevajo oblikovati splošno sprejeto opredelitev, pri tem pa se srečujejo z izzivi, povezanimi z raznolikostjo nesreč in različnimi okoliščinami, v katerih se dogajajo. Vendar se je pojavilo več opredelitev, ki zajemajo ključne elemente tega, kaj je nesreča. Te skupne značilnosti so vključevale opredelitev nesreč kot družbenih dogodkov v družbenem času, priznanje, da nesreče motijo družbene odnose, in da je treba nesreče razumeti v kontekstu družbenih sprememb (prilagodljivost ljudi in institucij), kakor navaja Drabek (2017):

Večina socioloških raziskav o nesrečah je bila oblikovana v okviru splošno uporabljenih opredelitev, ki vključujejo naslednje ključne ideje: »Nesreče so naključni ali neobvladljivi dogodki, dejanski ali grozeči, zaradi katerih družba ali podsystem, kot je skupnost, utrpí človeške in/ali fizične izgube ali znatno okvaro nekaterih bistvenih funkcij, kot so zavetje, hrana ali javna varnost« (str. 139).

V delu več avtorjev v Quarantellijevem zborniku *What is a Disaster? Perspectives on the Question* [Kaj je nesreča? Pogledi na to vprašanje] (1998) – temeljnem delu, ki kritično obravnava pojem nesreče, ponuja različne poglede in raziskuje zapletenost pri opredeljevanju in razumevanju nesreč v akademskem in praktičnem smislu – obstaja osnovno soglasje, da so nesreče moteče, razumljene v družbenem času kot družbeni dogodki (ne na podlagi dejavnikov) in da so prepletene s spremembami. Ta zgodnejši Quarantellijev zbornik ponuja bolj sociološko perspektivo in navaja, da se nesreča zgodi, ko dogodek povzroči, da je delovanje skupnosti ali družbe moteno do te mere, da običajna rutina ni več mogoča. Ta opredelitev poudarja, da nesreče (disasters) niso le posledica naravnih ali tehnoloških nepravil (hazards), temveč so tudi produkt družbenega konteksta, v katerem se zgodijo. Ta opredelitev pravzaprav poudarja družbene motnje, ki jih povzročijo nesreče, in se osredotoča na razpad običajnih družbenih rutin in sistemov. Quarantellijeva knjiga torej poudarja, da so nesreče več kakor le fizični dogodki – so prelomni družbeni procesi, ki na globok način vplivajo na skupnosti.

Kljub nekaterim nesoglasjem med teoretiki in raziskovalci nesreč obstaja enotno strinjanje, da so nesreče opredeljene »kot družbene priložnosti, ki so moteče in so povezane z družbenimi spremembami« (Perry in Quarantelli, 2005, str. 315). V svoji temeljni knjigi *What Is a Disaster? New Answers to Old Questions* [Kaj je nesreča? Novi odgovori na stara vprašanja] (2005) – v katerem sta raziskala različne poglede na to, kaj je nesreča, ter zagotovila nova spoznanja in izpopolnila opredelitev nesreč v kontekstu novih izzivov in raziskovalnih trendov – Perry in Quarantelli s sodelavci predlagata več opredelitev, med njimi tudi opredelitev nesreče, ki se osredotoča na nenadnost, družbeni vpliv in premočno naravo katastrofalnega dogodka. Nesrečo opredeljujeta kot stanje ali dogodek, ki preobremeni vire skupnosti ali družbe in povzroči veliko škodo, izgubo življenj ali izpad normalnih družbenih funkcij. Takšno razumevanje nesreče, ki jo opredeljuje kot popoln ali skoraj popoln zlom lokalnih sistemov, poudarja, da pri nesreči (disaster) ne gre le za pojav preteče nevarnosti (hazard), temveč za motnjo, ki jih povzroči v zmožnosti normalnega delovanja družbe. V knjigi Perryja in Quarantellija se odraža stališče, da so nesreče predvsem družbeni pojavi, ki so posledica interakcije med nepravilnostmi, družbenimi ranljivostmi in sposobnostjo odzivanja družbenih sistemov nanje.

Prispevek Perryja (2018), ki predstavlja posodobljen pregled razvoja koncepta nesreče, pri čemer je pozornost posvečena novim vrstam nevarnosti (hazards), kakor so kibernetški napadi in pandemije, ter spremembam v družbenem dojemljanju tveganj nesreč, še dodatno razvija razumevanje nesreč. Priznava, da se opredelitev nesreče spreminja zaradi spreminjajoče se narave tveganj in širšega družbenega konteksta. Trdi, da se je razumevanje nesreč sčasoma spremenilo, zlasti zaradi večjega priznavanja človeške ranljivosti in vloge družbenih sistemov pri oblikovanju posledic nesreč. Perry ugotavlja, da sta spreminjajoča se narava nevarnosti, kakor so podnebne spremembe, in vse večja medsebojna povezanost sveta razširila pojem nesreče, tako da vključuje vprašanja, kakor so globalne humanitarne krize. Perry (2018) trdi, da sodobne nesreče niso omejene na tradicionalne naravne ali tehnološke nevarnosti, temveč vključujejo tudi »nove grožnje, kakor so pandemije, kibernetški napadi, terorizem in kompleksne humanitarne krize« (str. 3.). Ta opredelitev odraža vse večje priznavanje, da so nesreče dinamične in večplastne ter pogosto vključujejo interakcije med različnimi vrstami nevarnosti (hazards) in ranljivosti. Perryjeva perspektiva poudarja, da so nesreče vse bolj globalne in da je za obravnavo njihove kompleksnosti potreben interdisciplinarni pristop.

Tudi v tem primeru je nesreča dinamičen proces, ki se odvija skozi čas, na posledice in okrevanje pa vplivajo različni družbeni, politični in gospodarski dejavniki.

V vseh omenjenih referencah je navedeno, da nesreča ni le fizični dogodek, temveč družbeni pojav, ki ga oblikujejo ranljivosti prizadetega prebivalstva. Tudi v tem primeru je nesreča dinamičen proces, ki se odvija skozi čas, na posledice in okrevanje pa vplivajo različni družbeni, politični in gospodarski dejavniki.

K opredelitvi nesreč so prispevali tudi drugi znanstveniki. Alexander (2002) na primer v svoji knjigi *Principles of Emergency Planning and Management* [Načela načrtovanja in upravljanja v izrednih razmerah], ki ponuja celovit pregled načel upravljanja nesreč, vključno s fazami načrtovanja, odzivanja in obnove, poudarja, da nesreče pomenijo družbeno neuspešno spopadanje z nevarnostjo, ki se še poslabša zaradi pomanjkanja pripravljenosti in prizadevanj za ublažitev. Podobno Blaikie in drugi (1994) v svojem vplivnem besedilu *At Risk: Natural Hazards, People's Vulnerability, and Disasters* [Ogroženost: Naravne nepravilike, ranljivost ljudi

in nesreče] – delu, ki obravnava predvsem družbene in politične razsežnosti tveganj nesreč ter poudarja, kako ranljivost, družbene neenakosti in dinamika moči oblikujejo posledice nesreč – navajajo, da so nesreče družbeni dogodki, ki jih oblikujejo pogoji ranljivosti, ki obstajajo v družbi. Blaikie in soavtorji poudarjajo, kako pomembno je na nesreče gledati skozi prizmo ranljivosti, zlasti pri razumevanju, kako družbeni dejavniki prispevajo k posledicam nesreč. Njun okvir »At Risk« poudarja, da nesreče niso le naravni dogodki, ampak so družbeno oblikovane na podlagi ravni ranljivosti določenega prebivalstva.

Na podlagi teh prispevkov so se v prizadevanjih za opredelitev nesreč pojavili različni pogledi, od katerih vsak ponuja poseben vpogled v njihove vzroke in posledice.

Opredelitev, osredotočena na dogodke

Ta opredelitev se osredotoča na fizične ali okoljske dogodke, kakor so orkani, potresi ali poplave. V skladu s tem stališčem je nesreča naravni, človeški ali kompleksni dogodek, ki povzroči veliko škodo ali uničenje. Vendar je ta opredelitev pogosto kritizirana, ker ne upošteva družbenih in kulturnih vidikov nesreč, kakor je sposobnost odzivanja prizadetega prebivalstva. Nesreča ni le redek ali nenavaden dogodek; je dogodek, ki presega zmožnost posameznikov ali skupnosti, da se z njim spopadejo. Obseg dogodka in velikost njegovega vpliva sta ključna elementa opredelitve nesreče.

Opredelitev na podlagi učinka

Skupna točka opredelitev nesreč je vpliv dogodka na ljudi in njihovo blaginjo. Po podatkih Urada Združenih narodov za zmanjševanje tveganja nesreč (UNDRR) se nesreča zgodi, ko nevarnost (hazard) v interakciji z ranljivostjo povzroči obsežno škodo in trpljenje. Najbolj vidni učinki so pogosto izguba življenj, poškodbe in razselitev, vendar imajo lahko nesreče tudi dolgoročne psihološke, gospodarske in okoljske posledice. Ta opredelitev poudarja obseg vpliva na skupnost ali družbo. Nesreča je opredeljena kot dogodek, ki povzroči znatne motnje v vsakdanjem življenju, vključno z izgubo življenj, poškodbami, gospodarsko izgubo in okoljsko škodo. Skratka, ta opredelitev poudarja družbeno-ekonomske posledice nesreč.

Opredelitev, osredotočena na družbeno konstrukcijo

Quarantelli (1998) poudarja, da je nesreče najbolje razumeti kot družbene konstrukte. Nesreča je dogodek, ki presega zmožnost skupnosti ali družbe, da se spopade z njegovimi učinki. Opredelitev na podlagi družbene konstrukcije poudarja, da se nesreče zgodijo, ko so viri, organizacijske strukture in mehanizmi za obvladovanje skupnosti preobremenjeni.

Opredelitev na podlagi okolja

Katastrofe ne vplivajo le na ljudi, ampak tudi na okolje. V mnogih primerih se degradacija okolja ali katastrofalni ekološki dogodki (kakor so poplave, gozdni požari ali orkani) štejejo za del nesreče. Prav tako lahko nesreče povečajo obstoječe družbene neenakosti, saj nesorazmerno prizadenejo marginalizirane skupine (npr. revne, starejše ali invalide).

Integrirana opredelitev

Perry in Quarantelli (2005) predlagata integrirano opredelitev, ki vključuje tako fizični dogodek kakor družbeni odziv. Ta opredelitev priznava, da nesreča ne vključuje le nevarnosti ali neprilike, temveč tudi ranljivost prizadetega prebivalstva in njegovo sposobnost odzivanja.

Opredelitev, osredotočena na mednarodni značaj

Mednarodna skupnost pogosto opredeljuje nesreče na podlagi njihovih čezmejnih posledic. V skladu z Mednarodno federacijo društev Rdečega križa in Rdečega polmeseca (IFRC) je nesreča dogodek, ki povzroči veliko človeško, gospodarsko ali okoljsko izgubo in pogosto zahteva mednarodno humanitarno pomoč. Zaradi obsega takih dogodkov so pogosto potrebna usklajena prizadevanja za odzivanje zunaj meja prizadete države. Opredelitve nesreč so se razvijale z novimi spoznanji in pogledi. Prve opredelitve nesreč so bile na primer osredotočene na naravne nevarnosti (natural hazards), novejša opredelitve pa vključujejo kompleksne nevarnosti (complex hazards), ki jih povzroči človek, kakor so ehnoški incidenti, pandemije in terorizem. Te spreminjajoče se opredelitve odražajo spreminjajočo se naravo groženj in vse večjo zapletenost odzivanja na nesreče.

Vrste nesreč

Nesreče so po naravi večdimenzionalne in vključujejo interakcije med naravnimi pojavi, človeškimi dejavnostmi in družbenimi odzivi.

Taksonomija in klasifikacija nesreč sta zaradi kompleksnosti in raznolikosti takšnih dogodkov poseben izziv. Ti izzivi izhajajo iz več ključnih dejavnikov. Nesreče so po naravi večdimenzionalne in vključujejo interakcije med naravnimi pojavi, človeškimi dejavnostmi in družbenimi odzivi. Potres lahko na primer sproži sekundarne učinke, kakor so cunamiji ali propadanje infrastrukture, kar kaže na medsebojno vplivanje fizičnih, okoljskih, družbenih in gospodarskih razsežnosti. Zaradi te zapletenosti je natančna kategorizacija težavna.

Obstaja temeljna razlika med nevarnostmi/nehilnostmi (hazards), ki predstavljajo potencialne grožnje, in nesrečami (disasters), ki pomenijo veliko škodo ali uničenje. To razlikovanje je odvisno od ranljivosti prizadetega prebivalstva in je bistveno za razvrščanje, vendar ga je pogosto težko jasno opredeliti. Nesreče se med

seboj zelo razlikujejo po vrstah, pri čemer klasifikacije temeljijo na merilih, kakor so izvor, obseg, vpliv ali trajanje. Naravne nesreče (natural disasters), kakor so potresi, orkani in poplave, se običajno razvrščajo po vzrokih, kakor so geološki ali meteorološki dejavniki. Katastrofe, ki jih povzroči človek (human-made disasters), vključujejo industrijske nesreče, razlitja kemikalij in oborožene spopade, ki se razvrščajo glede na izvor, na primer industrijski ali biološki. Kompleksne nesreče (complex disasters) nastanejo zaradi medsebojnega delovanja naravnih dejavnikov in dejavnikov, ki jih je povzročil človek, kakor so dogodki, ki jih povzročajo podnebne spremembe, ali epidemije, ki jih je poslabšala človeška infrastruktura. Velika raznolikost vrst nesreč otežuje prizadevanja za vzpostavitev splošno sprejete taksonomije.

Če povzamemo, je opredelitev, razvrščanje in klasifikacija nesreč poseben problem v študijah nesreč (disaster studies) zaradi kompleksnosti, spremenljivosti in odvisnosti od konteksta, ki je značilen za nesreče.

Časovna in prostorska spremenljivost dodatno otežujeta razvrščanje, saj se nesreče razlikujejo po regijah in časovnih okvirih. Isti dogodek, kakor je poplava, lahko povzroči veliko škodo na mestnem območju, manjšo pa na redko poseljenem območju. Na posledice vplivajo tudi pripravljenost, odpornost in infrastruktura. Katastrofe se razlikujejo tudi po svojem razvoju, saj se nekatere od njih odvijajo postopoma, na primer suša ali podnebne spremembe, druge pa se zgodijo nenadoma, na primer potresi ali orkani. Te nesreče je težko razvrstiti v enoten spekter nujnosti ali resnosti.

Ocenjevanje nesreč pogosto vključuje subjektivno presojo, saj lahko zainteresirane strani, kakor so vlade, raziskovalci in prizadete skupnosti, različno ocenjujejo učinke. Poleg tega ni univerzalnega praga, kdaj nevarnost (hazard) postane nesreča (disaster), saj se vpliv vsakega dogodka na skupnosti razlikuje glede na dejavnike, kakor so obseg škode,

gospodarska izguba in družbene motnje. Na postopek razvrščanja močno vplivajo tudi družbeni, kulturni in politični konteksti. Na primer, manjši dogodek v eni državi je lahko velika nesreča v drugi, odvisno od lokalnih zmogljivosti za odzivanje, ranljivosti prebivalstva in odpornosti infrastrukture.

Ranljivost in izpostavljenost imata ključno vlogo pri določanju obsega nesreče. Ena in ista nevarnost je lahko v neki regiji z močno infrastrukturo obvladljiva, v drugi pa povzroči veliko uničenje. Študije o nesrečah so interdisciplinarne in vključujejo geografijo, sociologijo, ekonomijo, okoljsko znanost in javno zdravje, pri čemer vsak od njih prispeva edinstvene vidike k postopku razvrščanja. Geografi se lahko na primer osredotočijo na fizične značilnosti nevarnosti, sociologi preučujejo družbeno ranljivost, strokovnjaki za javno zdravje pa dajejo prednost posledicam za zdravje. Ta raznolikost perspektiv onemogoča enoten pristop k razvrščanju.

Razvoj globalnih tveganj uvaja nove vrste nesreč, kar je izziv za tradicionalno taksonomijo. Pandemije, kakor je COVID-19, opozarjajo na presečišča med zdravstvenimi krizami in družbenimi ali gospodarskimi dejavniki ter sprožajo vprašanja, ali jih je treba uvrstiti med naravne nesreče ali nesreče, ki jih je povzročil človek. Podobno tudi podnebne spremembe in kibernetске nesreče, kakor so kibernetски napadi in tehnološka tveganja, ne sodijo povsem v obstoječe kategorije. Razlike med globalnimi in lokalnimi perspektivami prav tako povečujejo zapletenost. To, kar velja za večjo nesrečo v razviti državi, se lahko razlikuje od izkušenj v državi v razvoju, kjer lahko ranljivost infrastrukture okrepi učinke celo manjših dogodkov.

Če povzamemo, je opredelitev, razvrščanje in klasifikacija nesreč poseben problem v študijih nesreč (disaster studies) zaradi kompleksnosti, spremenljivosti in odvisnosti od konteksta, ki je značilen za nesreče. Vključujejo številne dejavnike, vključno z ranljivostjo ljudi, okoljskimi nevarnostmi, družbenimi sistemi in infrastrukturo. Zaradi spreminjajoče se narave tveganj in interdisciplinarne narave področja mora biti taksonomija nesreč prožna, dinamična in občutljiva na lokalne okoliščine, hkrati pa mora ohraniti določeno raven doslednosti, da bi podprla učinkovite raziskave, oblikovanje politike in obvladovanje nesreč.

Katastrofe je tako mogoče razvrstiti na različne načine, odvisno od vrste nevarnosti, njihovega obsega in narave njihovih posledic. Večina raziskovalcev sicer izrecno priznava, da se takšni dogodki razlikujejo po številnih značilnostih, npr. po obsegu, povzročitelju, predvidljivosti, trajanju, nenadnosti in podobno, vendar pa razlikuje tri »vrste« nesreč: (1) naravne, (2) tehnološke in (3) konfliktno; ali (1) naravne, (2) tehnološke in (3) kompleksne; ali (1) naravne, (2) tehnološke in (3) okoljske; itd. Vendar pa se za temi nedavnimi triadami skriva

veliko starejši in vplivnejši dualistični model razvrščanja nesreč. Po tem modelu se nesreče delijo na dve glavni vrsti: naravne (natural disasters) in nesreče, ki jih povzroči človek (human-made or made-made disasters).

Naravne nesreče

Naravne nesreče so posledica naravnih dogodkov in procesov. Sem spadajo potresi, orkani, poplave, izbruhi vulkanov, gozdni požari in pandemije. Naravne nesreče so pogosto posledica okoljskih sil in lahko povzročijo veliko uničenje in izgubo življenj, zlasti kadar so človeška naselja na območjih, izpostavljenih nevarnostim. Med naravne nesreče sodijo naslednje štiri skupine naravnih nesreč: seizmične, hidrološke, meteorološke in biološke.

Seizmične nesreče

Potresi, cunami in vulkanski izbruhi so klasični primeri seizmičnih nesreč. Ti dogodki so pogosto nenadni, nepredvidljivi in lahko povzročijo obsežno opustošenje. Potres v Kobeju na Japonskem leta 1995 in cunami v Indijskem oceanu leta 2004 sta pomembna primera, ki ponazarjata katastrofalne posledice seizmičnih dogodkov. Pred kratkim je potres v Turčiji leta 2023 pokazal, kako lahko pomanjkanje odporne infrastrukture in pripravljenosti še poslabša posledice potresov.

Hidrološke nesreče

Poplave, zemeljski plazovi in suše so pogosto posledica nepravilnih vzorcev v vodnih ciklih, bodisi zaradi ekstremnih padavin bodisi zaradi dolgotrajnih sušnih obdobj. Te nesreče imajo lahko dolgotrajne posledice za kmetijstvo, vodne vire in zdravje ljudi. Poplave v Pakistanu leta 2010 so na primer prizadele na milijone ljudi in povzročile veliko škodo na infrastrukturi. Podobno tudi poplave v Sloveniji leta 2023 in poplave v španski regiji Valencia leta 2024 kažejo, kako lahko ekstremni vremenski dogodki povzročijo obsežno uničenje in razseljevanje.

Meteorološke nesreče

V to kategorijo spadajo orkani, tornadi, vročinski valovi, snežni meteži in puščavski viharji. Poganjajo jih atmosferske razmere, podnebne spremembe pa jih lahko še poslabšajo. Katastrofa, ki jo je leta 2005 v ZDA povzročil orkan Katrina, je na primer opozorila na ranljivost obalnih skupnosti za močna neurja.

Biološke nesreče

Med naravne nesreče spadajo tudi pandemije, epidemije in napadi žuželk. Gre za dogodke, ki jih povzročijo hitro širjenje nalezljivih bolezni ali škodljivih organizmov, zaradi česar pride do razširjenih bolezni,

okoljske škode in izgube življenj ali virov. Pandemija COVID-19 na primer ponazarja globalni vpliv bioloških nesreč, ki prizadene tako sisteme javnega zdravja kakor gospodarstva.

Nesreče, ki jih povzroči človek

Te nesreče so posledica človekovih dejanj, namernih ali naključnih. Primeri vključujejo industrijske nesreče, razlitja nafte, jedrske nesreče, terorizem in oborožene spopade. Med človeško povzročene nesreče uvrščamo naslednje skupine nesreč: tehnološke, konfliktno in okoljske.

Tehnološke nesreče

To so jedrske nesreče, razlitja kemikalij in industrijske eksplozije. Jedrska nesreča v Černobilu (1986) in uhajanje plina v Bhopalu (1984) sta dva najbolj znana primera tehnoloških nesreč, ki sta imela uničujoče posledice za zdravje ljudi in okolje. Obstajajo industrijske nesreče (razlitje kemikalij, jedrske nesreče, razlitje nafte), prometne nesreče (letalske nesreče, iztiranje vlakov, nesreče v pomorskem prometu) in incidenti s področja kibernetne varnosti (kibernetni napadi, vdori v podatke, motnje v delovanju infrastrukture).

Nesreče, ki jih povzročajo človeški konflikti

Vojne, državljanski nemiri in terorizem so dogodki, ki jih povzroči človek in ki pogosto vodijo do obsežnih razselitev, smrtnih žrtev, uničenja infrastrukture ter dolgoročne družbene in gospodarske nestabilnosti. Sirska državljanska vojna in genocid v Ruandi sta najboljša primera nesreč, ki so jih povzročili konflikti in so imele velik vpliv na prizadeto prebivalstvo. Nedavno je vojna v Ukrajini povzročila humanitarno krizo, množično razseljevanje in obsežno uničenje, kar ponazarja hude posledice nesreč, ki jih povzročajo konflikti.

Okoljske nesreče

Človeške dejavnosti, kakor so krčenje gozdov, urbanizacija, onesnaževanje, erozija tal ali izguba biotske raznovrstnosti, lahko prispevajo h katastrofam, kakor so degradacija tal, onesnaževanje zraka in onesnaževanje oceanov. Te nesreče imajo pogosto dolgoročne posledice za okolje in zdravje, kakor je bilo razlitje nafte na ploščadi Deepwater Horizon leta 2010. Te vrste nesreč lahko nastanejo postopoma in niso vedno takoj prepoznane kot nesreče, vendar imajo lahko dolgoročne družbene in okoljske posledice.

Kompleksne nesreče

Nekateri dogodki se lahko uvrstijo med »kompleksne« nesreče, ki vključujejo kombinacijo naravnih elementov in elementov, ki jih je povzročil človek. Posledice potresa lahko na primer še poslabša tehnološka napaka ali slabo upravljanje. Na primer, na vojna ali konfliktna območja lahko vplivajo tako politična nestabilnost kakor naravne nesreče, kar vodi v kompleksne humanitarne krize.

Razvrščanje nesreč na tiste, ki jih je povzročil človek, in naravne je prevladujoč pristop v študijih nesreč, vendar je problematičen iz več razlogov. Čeprav je bila ta dihotomija v preteklosti koristna za organizacijo znanja o nesrečah, preveč poenostavlja zapletene interakcije med človeškimi in naravnimi sistemi. Priznani teoretik katastrof Perry (2005) je do tega vprašanja zavzel naslednje kritično stališče:

Klasifikacija je namreč sama po sebi način za natančnejšo opredelitev nesreč. Celo primitivne fenotipske tipologije – ki se danes zdijo zelo naivne –, kakor je razvrščanje nesreč na »povzročene s strani človeka« in »naravne«, začnejo postopek določanja, kaj je nesreča. Na najosnovnejši ravni je bilo to razlikovanje v svojem času uporabno kot sredstvo za združevanje razlik v odzivanju ljudi. Zaradi nadaljnjih raziskav in

Sodobne nesreče vse pogostejše izhajajo iz medsebojnega delovanja človekovih dejavnosti in okoljskih dejavnikov, zaradi česar niso niti povsem naravne niti jih ni povzročil le človek.

razmisleka smo spoznali, da so pomembna tudi druga vprašanja poleg tega, kaj dogodek poenostavljeno povedano pospeši. Številni raziskovalci nesreč so pripravljene začeti razmišljati o genotipih: izražati razvrščanje v smislu družbenih vplivov, družbenega časa in podobno. Ko se bo ta proces nadaljeval, lahko pričakujemo bolj izpopolnjene tipologije, ki bodo raziskovalcem omogočile, da svoje ugotovitve združujejo in primerjajo z ugotovitvami drugih na teoretično smiseln način (str. 318).

Razvrstitev na nesreče, ki jih je povzročil človek, in naravne nesreče je že dolgo prevladujoč okvir v študijih nesreč, in sicer iz več razlogov. Zgodovinsko gledano se je ta dihotomija pojavila, ker so se zgodnje raziskave in prizadevanja za odzivanje osredotočila predvsem na razumevanje naravnih nevarnosti, kakor so potresi, poplave in orkani, ki so veljali za zunanje sile, na katere človek nima vpliva. Hkrati sta industrija-

lizacija in urbanizacija izpostavili nesreče, ki jih je povzročil človek, kakor so industrijske nesreče, vojne in degradacija okolja, kjer so človeške odločitve jasno vplivale na posledice.

Ta poenostavljeni sistem razvrščanja ponuja dostopen okvir za razumevanje vzrokov (naravnih ali človeških), vplivov (človeških ali okoljskih) in odzivov. Posebej uporaben je za pripravljenost na nesreče, blažitev in odzivanje, saj zagotavlja jasnost za vlade, organizacije in znanstvenike. Poleg tega so na tej delitvi zgrajeni številni politični in pravni okviri z različnimi strategijami za obravnavanje naravnih nesreč in nesreč, ki jih povzroči človek. Pri naravnih nesrečah se na primer agencije za obvladovanje nesreč pogosto osredotočajo na odpravljanje posledic dogodkov, kakor so poplave ali orkani, medtem ko so pri nesrečah, ki jih povzroči človek, običajno vključeni pravni okviri, ki obravnavajo odgovornost podjetij ali industrijsko varnost. To dualistično razvrstitev krepijo tudi kulturni in psihološki dejavniki. Pogled na naravne nesreče kot na sile, na katere človek nima vpliva, lahko zagotovi psihološko olajšanje, saj spodbuja sprejemanje neizogibnega. Nasprotno pa nesreče, ki jih povzroči človek, poudarjajo človekovo odgovornost ter možnost odgovornosti in preprečevanja, kar lahko spodbudi ukrepanje in spremembe politike.

Vendar je ta razvrstitev vse bolj problematična, saj ne upošteva medsebojne povezanosti človeških in naravnih sistemov. Številne nesreče so posledica kombinacije naravnih nevarnosti in človeških dejanj. Na primer, ekstremni vremenski dogodki, kakor so orkani in suše, so sicer naravnega izvora, vendar nanje vse bolj vplivajo podnebne spremembe, ki jih povzroča človek, kar povečuje njihovo pogostost in resnost. Podobno se poplave, ki so sicer naravni pojav, poslabšajo zaradi vzorcev poselitve, krčenja gozdov in neustreznega urbanističnega načrtovanja. Meje med naravnimi in človeškimi nesrečami so pogosto zabrisane. Pri jedrskih nesrečah, kakršna je bila nesreča v Černobilu, gre lahko tudi za človeško napako, vendar imajo obsežne okoljske posledice. Podobno lahko razlitje kemikalij nastane zaradi industrijskih nesreč, vendar vpliva na ekosisteme in oskrbo z vodo, kar združuje človeške in naravne posledice. Dogodki, kakor je nesreča v elektrarni Fukušima Daiči leta 2011, kažejo, kako lahko naravna nevarnost, denimo cunami, sproži tehnološko nesrečo, kar dokazuje soodvisnost teh klasifikacij.

Sodobne nesreče vse pogostejše izhajajo iz medsebojnega delovanja človekovih dejavnosti in okoljskih dejavnikov, zaradi česar niso niti povsem naravne niti jih ni povzročil le človek. Urbanizacija in izčrpavanje virov na primer ustvarjata ranljivosti, ki povečujejo resnost naravnih nesreč. Naselja na poplavnih območjih ali krčenje gozdov, ki povzroča zemeljske plazove, so jasni primeri človekovih odločitev, ki povečujejo posledice naravnih dogodkov. Ranljivost ljudi je ključni dejavnik, ki določa, ali dogodek postane nesreča. Na primer, orkan ima lahko na območjih z dobro infrastrukturo in pripravljenostjo minimalen vpliv, v regijah brez teh virov pa povzroči opustošenje. To dokazuje, da na resnost »naravnih« nesreč pogosto vplivajo človekove odločitve, politike in družbene strukture. Nesreč torej ne povzročajo le naravne ali človeške sile, temveč tudi družbena ranljivost za te sile. Poleg tega je pojem nesreče družbeni konstrukt, na katerega vplivajo družbene zaznave in odzivi. Naravna nevarnost (hazard) v nekem okolju morda ne bo povzročila nesreče (disaster), v drugem pa bo zaradi gospodarskih, družbenih ali političnih dejavnikov lahko katastrofalna. To poudarja potrebo po bolj diferenciranem pristopu h klasifikaciji nesreč. Dihotomija naravne nesreče in nesreče, ki jih je povzročil človek, je sicer priročen okvir, vendar preveč poenostavlja kompleksno in medsebojno povezano naravo nesreč. Številne nesreče so posledica kombinacije naravnih in človeških dejavnikov, njihove vplive pa oblikujejo človekove dejavnosti, ranljivosti in politike. Za obravnavo te zapletenosti mora klasifikacija nesreč sprejeti bolj celosten pristop, ki priznava medsebojno vplivanje med človeškimi in naravnimi sistemi ter priznava njihov skupni prispevek k tveganju in odpornosti.

Institucionalni akterji pri obvladovanju nesreč

Obvladovanje nesreč je zapleten in večplasten proces, ki vključuje številne institucionalne akterje, tako javne kakor zasebne, na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni. Ti akterji imajo ključno vlogo pri odzivanju na nesreče, odpravljanju posledic in blaženju posledic. Obvladovanje nesreč torej vključuje zapleten nabor institucionalnih akterjev, od katerih ima vsak ključno vlogo pri pripravljenosti, odzivanju in odpravljanju posledic. Ti akterji delujejo na različnih ravneh upravljanja in usklajevanja, od lokalnih skupnosti do mednarodnih organizacij. Učinkovito obvladovanje nesreč zato zahteva usklajevanje med številnimi institucionalnimi akterji, od mednarodnih, nacionalnih, vladnih, nevladnih, mednarodnih, javnih, zasebnih do lokalnih in skupnostnih.

Nacionalne vlade in lokalni organi

Vlade so glavni institucionalni akterji, odgovorni za obvladovanje nesreč. Nacionalne in lokalne oblasti so zadolžene za pripravljenost na nesreče, usklajevanje odziva in obnovo po nesreči. Lokalne oblasti imajo ključno vlogo pri odzivanju na nesreče, saj najbolje poznajo posebne potrebe in ranljivosti svojih skupnosti. V mnogih primerih se lokalne oblasti prve odzovejo na nesreče in so odgovorne za usklajevanje storitev v primeru nesreč. Vladne agencije, kakor sta Zvezna agencija za obvladovanje izrednih razmer (FEMA) v ZDA in Nacionalni organ za obvladovanje nesreč (NDMA) v Indiji, imajo ključno vlogo pri odzivanju na nesreče. Poleg agencij za obvladovanje izrednih razmer obstajajo tudi oddelki za javno zdravje in vojaške organizacije, ki zagotavljajo logistično podporo. Vlade imajo ključno vlogo tudi pri sprejemanju zakonodaje, ki določa politike pripravljenosti na nesreče in upravljanja z njimi. V Združenih državah Amerike je na primer v Nacionalnem okviru za odzivanje (National Response Framework – NRF) določeno, kako naj zvezne, državne in lokalne oblasti usklajujejo prizadevanja za odzivanje na nesreče.

Country	Original Name	English Translation
Španija	Dirección General de Protección Civil y Emergencias (DGPCyE)	Generalni direktorat za civilno zaščito in izredne razmere
Slovenija	Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje (URSZR)	Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje
Turčija	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)	Organ za obvladovanje nesreč in izrednih dogodkov (AFAD)
Ukrajina	Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДЧС)	Državna služba za izredne razmere v Ukrajini (SESU)

V Španiji se DGPCyE, ki deluje v okviru Ministrstva za notranje zadeve, ukvarja z upravljanjem in odzivanjem na nesreče, vključno z naravnimi nesrečami, nesrečami, ki jih povzroči človek, in kompleksnimi nesrečami. V Sloveniji je URSZR pristojen za civilno zaščito, odzivanje na nesreče in odpravljanje posledic. V Turčiji je AFAD glavna vladna agencija, odgovorna za upravljanje nesreč, izrednih razmer in civilne zaščite. V Ukrajini je za upravljanje preprečevanja nesreč, odziva nanje in odpravljanja posledic odgovorna SESU, ki ima ključno vlogo v izrednih razmerah. Te agencije so v svojih državah odgovorne za pripravljenost na nesreče, odzivanje nanje in odpravljanje posledic, podobno kakor FEMA v ZDA in NDMA v Indiji.

Nevladne organizacije (NVO)

Nevladne organizacije, kakor so mednarodno Združenje Rdečega polmeseca in Združenje Rdečega križa s svojimi nacionalnimi podružnicami (kakor je turška podružnica Rdečega polmeseca Türk Kızılay, ukrajinska podružnica Rdečega križa Товариство Червоного Хреста України [Tovarystvo Chervonoho Khresta Ukrainy], slovenska podružnica Rdečega križa Slovenije, španska podružnica Rdečega križa Cruz Roja Española [španščina], Creu Roja Espanyola [katalonščina], Cruz Vermella Española [galicijsščina], Espainiako Gurutze Gorria [baskovščina], Zdravniki brez meja in lokalne humanitarne organizacije so pogosto na čelu odzivanja na nesreče ter zagotavljajo nujno pomoč, zdravstveno oskrbo in pomoč pri obnovi. Njihova vloga je bistvena na območjih, kjer vladni odzivi morda niso zadostni. Nevladne organizacije pomagajo skupnostim tudi pri okrevanju z zagotavljanjem dolgoročnih programov obnove.

Mednarodne organizacije

Mednarodne organizacije, kakor so Urad Združenih narodov za zmanjševanje tveganja nesreč (UN-DRR), Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) in Svetovna banka, zagotavljajo smernice za zmanjševanje tveganja nesreč in humanitarno pomoč. Te organizacije pomagajo pri usklajevanju globalnega odzivanja na nesreče, zlasti kadar nesreče presegajo meje ali nacionalne zmogljivosti. Mednarodna zveza društev Rdečega križa in Rdečega polmeseca (IFRC) je še en ključni akter, ki zagotavlja humanitarno pomoč in pomoč prizadetemu prebivalstvu. Imajo ključno vlogo pri odzivanju na nesreče, zlasti po naravnih nesrečah in konfliktih.

Zasebni sektor

Zasebni sektor ima vse večjo vlogo pri odzivanju na nesreče, zlasti v sektorjih, kakor so logistika, komunikacije in gradbeništvo. Podjetja, kakor sta FedEx in UPS, so med obsežnimi odzivi na nesreče zagotavljala nujno logistično podporo, inženirska podjetja pa so prispevala k obnovi. Podjetja, zlasti tista v gradbenem, logističnem in tehnološkem sektorju, prispevajo k obvladovanju nesreč z zagotavljanjem ključnih storitev, blaga in infrastrukture. Zasebna podjetja pogosto sodelujejo tudi pri zavarovanju in obvladovanju tveganj.

Organizacije, ki temeljijo na skupnosti

Lokalne organizacije, vključno s skupinami skupnosti in mrežami prostovoljcev, imajo pomembno vlogo pri pripravljenosti na nesreče in odzivanju nanje. Pogosto se prve odzovejo na krizo in pomagajo premostiti vrzel med uradnimi institucijami in prizadetim prebivalstvom.

Pravni okvir obvladovanja nesreč

Pravni okvir za obvladovanje nesreč zajema nacionalno zakonodajo, mednarodne pogodbe in humanitarno pravo. Ti zakoni določajo, kako je treba obvladovati nesreče, kako je treba usklajevati prizadevanja za odzivanje in kako je treba zaščititi prizadeto prebivalstvo. Pravni okvir za obvladovanje nesreč tako vključuje mednarodne, nacionalne in lokalne zakone, ki urejajo pripravljenost na nesreče, odzivanje nanje in odpravljanje posledic. Ključni vidiki vključujejo mednarodno, nacionalno, humanitarno in zavarovalniško oziroma odškodninsko pravo.

Mednarodno pravo

Ključni pravni instrument je Mednarodno pravo o odzivanju na nesreče (International Disaster Response Law – IDRL), ki ureja zagotavljanje humanitarne pomoči ob nesrečah. Mednarodno pravo zagotavlja okvir za sodelovanje držav pri odzivanju na nesreče. Na primer Sendajski okvir za zmanjšanje tveganja nesreč (2015–2030), ki ga izvaja Urad Združenih narodov za zmanjšanje tveganja nesreč (UNDRR) v Ženevi, je namenjen zmanjšanju tveganja nesreč in povečanju odpornosti na svetovni ravni: »Sendajski okvir za zmanjšanje tveganja nesreč 2015–2030 določa sedem jasnih ciljev in štiri prednostne naloge za ukrepanje v smeri preprečevanja novih in zmanjšanja obstoječih tveganj nesreč: (i) razumevanje tveganja nesreč; (ii) krepitev upravljanja tveganja nesreč za obvladovanje tveganja nesreč; (iii) vlaganje v zmanjšanje tveganja nesreč za povečanje odpornosti in (iv) izboljšanje pripravljenosti na nesreče za učinkovito odzivanje ter za »boljšo izgradnjo« pri obnovi, sanaciji in rekonstrukciji. Njen cilj je v naslednjih petnajstih letih doseči znatno zmanjšanje tveganja nesreč in izgub pri življenju, preživetju in zdravju ter gospodarskih, fizičnih, socialnih, kulturnih in okoljskih dobrin oseb, podjetij, skupnosti in držav« (UNDRR, 2015). V tem okviru so opredeljene svetovne prednostne naloge za zmanjševanje tveganja nesreč in poudarjena potreba po celostnem pristopu k obvladovanju nesreč, vključno z zmanjševanjem ranljivosti ter povečevanjem odpornosti in pripravljenosti vseh držav. Mednarodna zveza društev Rdečega križa in Rdečega polmeseca (IFRC), ki ima prav tako sedež v Ženevi, zagotavlja smernice za države tudi pri pripravi na nesreče in blaženju njihovih posledic. IFRC je objavil Poročilo o svetovnih nesrečah za leto 2015: V njem je poudarjen pomen lokalnih akterjev pri obvladovanju nesreč, poudarjena je njihova vloga pri odzivanju na nesreče in prizadevanjih za obnovo ter ponujen vpogled v to, kako lahko humanitarne organizacije izboljšajo njihovo učinkovitost. Dokument na spletišču vsebuje ta uvod: »Naše poročilo o svetovnih nesrečah iz leta 2015 se je osredotočilo na lokalne akterje kot ključ do humanitarne učinkovitosti. Kriza z ebolo v Zahodni Afriki, potres v Nepal, konflikt v Siriji, poplave v Nemčiji in orkan Sandy v Združenih državah Amerike so mobilizirali naš humanitarni odziv. Vse te krize so bile zelo različne, vendar so imele eno skupno značilnost. Vsaka od njih je poudarila ključno, a pogosto podcenjeno vlogo lokalnih akterjev. Lokalni akterji se vedno odzovejo prvi. V Nepal so se lokalni prostovoljci in reševalci odzvali že takrat, ko je bil prah po potresu še vedno v zraku. V Zahodni Afriki so lokalni zdravstveni delavci in prizadete skupnosti veliko prej, preden se je svet zavedel resnične narave nevarnosti ebrole, zdravili in izolirali bolne ter pokopavali mrtve. Njihova učinkovitost presega njihovo bližino. Učinkoviti so tudi zaradi perspektive, ki jo prinašajo. Ker so v skupnostih prisotni, še preden kriza izbruhne, je ne vidijo kot dogodek sam po sebi, temveč kot nekaj, kar je povezano s preteklostjo, nerešenimi tveganji, ranljivostmi in neenakostmi. Izredne razmere – nesreče, zdravstvene krize, celo konflikti – niso začetek ali konec, ne glede na to, kako hude so. So trenutki, ki jih je treba premagati; vendar zgolj z njihovim premagovanjem ne bo konec izzivov, s katerimi se soočajo skupnosti« (IFRC, 2015).

Nacionalni zakoni (nacionalne zakonodaje)

Države imajo običajno nacionalne zakone o obvladovanju naravnih nesreč, ki opredeljujejo odgovornosti različnih vladnih agencij ter mehanizme za odzivanje na nesreče in odpravljanje posledic. Ti zakoni so ključni za zagotavljanje učinkovitega obvladovanja nesreč znotraj meja države. V številnih državah so zakoni o obvladovanju nesreč sprejeti za urejanje odgovornosti različnih ravni vlade in institucionalnih akterjev. Na primer, ameriški zakon Stafford zagotavlja pravno podlago za zvezno pomoč ob nesrečah, indijski zakon o obvladovanju nesreč je ustanovil Nacionalni organ za obvladovanje nesreč (NDMA), ki usklajuje prizadevanja za obvladovanje nesreč na nacionalni ravni, medtem ko imajo države, kakor sta Japonska in Indonezija, posebne zakone, ki urejajo zmanjševanje tveganja nesreč in okrevanje po njih.

Humanitarno pravo (pravo človekovih pravic)

Mednarodno humanitarno pravo, zlasti Ženevske konvencije, v konfliktnih razmerah zagotavlja zaščito civilistov in obravnava odgovornosti držav za zagotavljanje pomoči in podpore ob nesrečah. Pravo človekovih pravic se prepleta tudi z obvladovanjem nesreč. Po nesrečah so vlade dolžne zaščititi ranljivo prebivalstvo, zagotoviti osnovne storitve in zagotoviti, da se pravice ne kršijo. Mednarodni okviri človekovih pravic, vključno s Splošno deklaracijo človekovih pravic in Mednarodnim paktom o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, nalagajo zaščito prebivalstva, prizadetega zaradi nesreč.

Zakoni o zavarovanju in odgovornosti

Pravni okviri obravnavajo tudi vidike odgovornosti in zavarovanja pri obvladovanju nesreč ter določajo, kdo je odgovoren za škodo in kdo krije stroške sanacije.

Povzetek poglavja in študijski rezultati

V tem prvem poglavju je bil koncept nesreče obravnavan z različnih akademskih zornih kotov. Opredelili smo nesreče, preučili različne vrste nesreč in razpravljali o vlogah institucionalnih akterjev pri obvladovanju nesreč. Pregledali smo tudi pravni okvir, ki ureja odzivanje na nesreče in odpravljanje posledic. Ključni študijski rezultati tega poglavja so:

- Študenti razumejo večplastno naravo nesreč in njihovih vzrokov.
- Študenti razumejo zapletenost opredelitev nesreč in dejavnike, ki vplivajo nanje.
- Študenti se seznaniijo z različnimi vrstami nesreč ter njihovimi vplivi na družbo in okolje.
- Študenti prepoznajo vloge institucionalnih akterjev pri obvladovanju nesreč, od vladnih agencij do lokalnih skupnosti.
- Študenti poznajo pravne okvire, ki usmerjajo odzivanje na nesreče, blažitev posledic in obnovo.
- Študenti se seznaniijo s ključno terminologijo, ki se uporablja pri raziskovanju in upravljanju nesreč.

Samoocenjevanje

- 1 Katera je ključna značilnost nesreče?
 - a) Nastane samo zaradi naravnih nesreč
 - b) Povzroča znatne motnje v družbi
 - c) Vedno je predvidljiva
 - d) V prvi vrsti vpliva samo na okolje
- 2 Katera akademska disciplina se NE povezuje s študiji nesreč?
 - a) sociologija
 - b) politologija
 - c) biologija
 - d) znanost o okolju
- 3 Potres v Lizboni leta 1755 je bil pomemben zaradi:
 - a) bil najhujši potres v zgodovini.
 - b) privedel do zgodnje družboslovne analize nesreč
 - c) je bil prvi zabeležen potres
 - d) prizadel je samo Portugalsko
- 4 Kaj poudarja model ranljivosti v študijah o nesrečah?
 - a) naključnost nesreč
 - b) vlogo družbenih in gospodarskih dejavnikov pri tveganju za nesreče
 - c) da so nesreče izključno naravni dogodki
 - d) da so nesreče neizogibne
- 5 Katera od naslednjih možnosti po mnenju Perryja (2018) NI glavni pristop k opredelitvi nesreč?
 - a) pristop klasičnega obdobja
 - b) tradicija nevarnosti in nesreč
 - c) model tehnoloških nesreč
 - d) pristop, ki temelji na družbenih pojavih
- 6 Sendajski okvir za zmanjševanje tveganja nesreč poudarja:
 - a) izključno osredotočanje na nujno pomoč
 - b) zmanjševanje tveganj za nesreče z mednarodnim sodelovanjem
 - c) neupoštevanje družbene ranljivosti
 - d) omejevanje študij o nesrečah na naravne nesreče
- 7 Kako raziskovalci naravnih nesreč kritizirajo tradicionalno klasifikacijo »naravne nesreče in nesreče, ki jih je povzročil človek«?
 - a) Preveč poenostavlja interakcijo med naravnimi in človeškimi dejavniki
 - b) Je edina veljavna metoda razvrščanja
 - c) Ne upošteva tehnoloških nesreč
 - d) Velja samo za razvite države
- 8 Katera od naslednjih možnosti je primer kompleksne nesreče?
 - a) poplava manjšega obsega
 - b) kibernetični napad na finančni sistem
 - c) potres, ki je povzročil jedrsko nesrečo
 - d) manjši potres brez škode
- 9 Katera od naslednjih organizacij sodeluje pri odzivanju na nesreče na mednarodni ravni?
 - a) Zvezna agencija za upravljanje v izrednih razmerah (FEMA)
 - b) Mednarodna zveza društev Rdečega križa in Rdečega polmeseca (IFRC)
 - c) Nacionalni organ za obvladovanje naravnih nesreč (NDMA)
 - d) lokalna gasilska enota
- 10 Koncept odpornosti v študijah o nesrečah se nanaša na:
 - a) nesposobnost družb, da si opomorejo po nesrečah
 - b) sposobnost posameznikov in skupnosti, da se prilagodijo in si opomorejo
 - c) število smrtnih žrtev v nesreči
 - d) skupno finančno izgubo, ki jo povzroči nesreča

Ključ za odgovore

1.b, 2.c, 3.b, 4.b, 5.c, 6.b, 7.a, 8.c, 9.b, 10.b

Opomba

Poglavje je strojni prevod prvotne angleške različice, ki je bila pripravljena s pomočjo orodij umetne inteligence (npr. ChatGPT), uporabljenih pri snovanju in urejanju besedila ter izboljševanju jezikovne jasnosti in vsebinske koherence.

Reference

- Alexander, D.** (2002). Principles of emergency planning and management. Oxford University Press.
- Alexander, D.** (2015). Disaster and emergency planning for preparedness, response, and recovery. In Oxford Research Encyclopedia of Natural Hazard Science. <https://oxfordre.com/naturalhazardscience/display/10.1093/acrefore/9780199389407.001.0001/acrefore-9780199389407-e-12> (27/2/2025).
- Blaikie, P., Cannon, T., Davis, I., & Wisner, B.** (1994). At risk: Natural hazards, people's vulnerability, and disasters. Routledge.
- Cannon, T., & Müller-Mahn, D.** (2010). Vulnerability, resilience, and development discourses in context of climate change. *Natural Hazards*, 55(3), 621–635.
- Cardona, O. D., et al.** (2012). Determinants of risk: Exposure and vulnerability. In *Managing the Risks of Extreme Events and Disasters to Advance Climate Change Adaptation* (pp. 65–108). Cambridge University Press.
- Cutter, S. L.** (2003). Hazards vulnerability and environmental justice. Routledge.
- Cutter, S. L., Boruff, B. J., & Shirley, W. L.** (2003). Social vulnerability to environmental hazards. *Social Science Quarterly*, 84(2), 242–261.
- Drabek, T. E.** (2017). Sociology of disaster. In K. O. Korgen (Ed.), *The Cambridge handbook of sociology* (pp. 139–147). Cambridge University Press.
- Haddow, G. D., Bullock, J. A., & Coppola, D. P.** (2020). Introduction to emergency management (7th ed.). Butterworth-Heinemann.
- IFRC** (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies). (2015). World disasters report 2015: Focus on local actors, the key to humanitarian effectiveness. <https://www.ifrc.org/en/publications-and-reports/world-disasters-report/world-disasters-report-2015> or <https://www.ifrc.org/document/world-disasters-report-2015> (18/2/2025).
- Lindell, M. K.** (2013). Disaster studies. *Current Sociology Review*, 61(5–6), 797–825.
- Meerow, S., & Newell, J. P.** (2016). Urban resilience for whom, what, when, where, and why? *Urban Geography*, 40(3), 309–329.
- Oliver-Smith, A.** (1996). Anthropological research on hazards and disasters. *Annual Review of Anthropology*, 25(1), 303–328.
- Perry, R. W., & Quarantelli, E. L.** (Eds.). (2005). What is a disaster: New answers to old questions. Xlibris Publishers.
- Perry, R. W.** (2005). Disasters, definitions, and theory construction. In R. W. Perry & E. L. Quarantelli (Eds.), *What is a disaster: New answers to old questions* (pp. 311–324). Xlibris Publishers.
- Perry, R. W.** (2018). Defining disaster: An evolving concept. In H. Rodríguez, W. Donner, & J. E. Trainor (Eds.), *Handbook of disaster research* (pp. 3–22). Springer.
- Perry, R. W., & Lindell, M. K.** (2003). Preparedness for emergency response: Guidelines for the emergency planning process. *Disasters*, 27(4), 336–350.
- Quarantelli, E. L.** (Ed.). (1998). What is a disaster: Perspectives on the question. Routledge.
- UNDRR** (United Nations Office for Disaster Risk Reduction). (2015). Sendai framework for disaster risk reduction 2015–2030. United Nations. <https://www.undrr.org/publication/sendai-framework-disaster-risk-reduction-2015-2030> (18/2/2025).

KOMUNICIRANJE NESREČ

Lia Lola Vlado KOTNIK²

2. POGLAVJE

KOMUNICIRANJE NESREČ

- **Uvod**
- **Ključni koncepti**
- **Pomen komuniciranja v primeru nesreč**
- **Konceptualni okvir komuniciranja nesreč**
- **Fazno komuniciranje nesreč**
- **Komunikacijska orodja**
- **Komunikacijska načela**
- **Komunikacijske strategije**
- **Komunikacijski izzivi**
- **Štirje primeri komuniciranja nesreč**
- **Samoocenjevanje**
- **Reference**

Uvod

Nesreče so večplastni dogodki, ki močno vplivajo na družbo in se kažejo v smrtnih žrtvah, uničenju premoženja, motnjah v delovanju osnovnih storitev in dolgoročnih gospodarskih izzivih. Predstavljajo akutne izredne razmere in dolgotrajne krize, ki zahtevajo usklajeno odzivanje v različnih sektorjih in na različnih ravneh. V zadnjih letih sta se doseg in obseg nesreč povečala in presegata lokalne, regionalne in celo državne meje. Kakor ugotavlja Steffens (2012), »imajo nesreče zdaj globalni doseg. Zdi se, da novinarji vsak teden poročajo z oddaljenih koncev sveta in posredujejo dramatične zgodbe o preživetju ali bolečini v velikih mestih ali oddaljenih vaseh, ki jih je prizadel potres, orkan, snežni metež, teroristični napad, cunami, zrušenje rudnika, lakota ali letalska nesreča« (str. 1). Ta globalna razsežnost nesreč poudarja potrebo po obsežnih in usklajenih komunikacijskih prizadevanjih.

Med nešteti dejavniki, ki določajo uspešnost prizadevanj za obvladovanje nesreč, se komunikacija kaže kot ključni dejavnik, ki določa potek pripravljenosti, odzivanja in obnove.

Med nešteti dejavniki, ki določajo uspešnost prizadevanj za obvladovanje nesreč, se komunikacija kaže kot ključni dejavnik, ki določa potek pripravljenosti, odzivanja in obnove. Učinkovito komuniciranje v razmerah nesreč presega zgolj razširjanje informacij. Vključuje sposobnost jasnega posredovanja zapletenih sporočil, obvladovanja javnega mnenja, usklajevanja večsektorskih prizadevanj in zagotavljanja pravičnega dostopa do informacij, ki rešujejo življenja, zlasti za ranljive in marginalizirane skupine prebivalstva. Ti prebivalci se med krizami pogosto soočajo s še večjimi izzivi, kar poudarja etično nujnost preglednih, odgovornih in vključujočih komunikacijskih strategij.

Kakor poudarjata Haddow in Haddow (2013) v svojem delu *Disasters Communications in a Changing Media World*, komuniciranje ob nesrečah ni le tehnična funkcija, temveč tudi relacijski in prilagoditveni

proces. Katastrofe, bodisi naravne, kakor so orkani in potresi, bodisi tiste, ki jih povzroči človek, vključno z industrijskimi nesrečami ali terorističnimi dejanji, motijo tako fizično infrastrukturo kakor informacijska omrežja. Takšne motnje lahko še povečajo kaos in ovirajo pravočasno sprejemanje odločitev, če komunikacijski sistemi ne premostijo kritičnih vrzeli. Zato je vloga komuniciranja razširjena na preprečevanje dezinformacij, spodbujanje socialne kohezije in krepitev odpornosti skupnosti na negotovost in nesreče. V tem poglavju je obravnavana osrednja raba komunikacije in vloga komuniciranja pri obvladovanju nesreč, pri čemer so vključena spoznanja iz vodilnih akademskih raziskav in študij primerov. Preučuje temeljna načela, inovativna orodja in strateške okvire, ki so bistveni za učinkovito komuniciranje med nesrečami. Posebna pozornost je namenjena vlogi nastajajočih tehnologij, kulturnim kompetencam in participativnim pristopom pri izboljšanju rezultatov komuniciranja. S tem orisom želi poglavje študente opremiti s pretanjenim razumevanjem dinamike komuniciranja v scenarijih nesreč ter njihovih posledic za politiko in prakso.

Ključni koncepti

Za boljše razumevanje teme, ki bo obravnavana v okviru tega poglavja, so podane razlage ključnih pojmov, navedenih v nadaljevanju. S spoznavanjem teh pojmov boste lažje razumeli podrobnosti teme, ki jo obravnava to poglavje. Poleg tega bo študij teh pojmov olajšal učenje dosežkov poglavja, pa tudi razumevanje pomena koncepta empatije v procesih nesreč.

Komuniciranje nesreč (disaster communication)

Komuniciranje nesreč oziroma komuniciranje ob nesrečah pomeni izmenjavo informacij pred nesrečo, med njo in po njej, da bi zaščitili življenja, zmanjšali škodo in olajšali obnovo (Haddow in Haddow, 2013). Strategije komuniciranja ob nesrečah vključujejo pravočasen in natančen prenos opozoril, navodil in posodobitev; na primer izdaja ukazov za evakuacijo med potresom v Tohokuju leta 2011 dokazuje pomen tega komuniciranja. Osredotoča se tudi na dolgoročne strategije, ki zagotavljajo vire in informacije o tekočih prizadevanjih v procesu obnove po nesreči.

Krizno komuniciranje (crisis communication)

Krizno komuniciranje je proces upravljanja in razširjanja informacij med krizo ali nesrečo, katerega cilj je obveščanje, usmerjanje in pomirjanje javnosti ob zmanjševanju zmede in panike (Frandsen in Johansen, 2020). Med pandemijo COVID-19 so na primer vlade in zdravstvene organizacije izvajale učinkovite strategije kriznega komuniciranja z zagotavljanjem posodobitev v realnem času o varnostnih ukrepih in vprašanih javnega zdravja. Uspešno krizno komuniciranje zahteva dosledna, empatična in jasna sporočila, da se vzpostavi zaupanje, platforme, kakor so družbeni mediji in odprte telefonske številke, pa postanejo pomembna orodja v tem procesu.

Komuniciranje tveganj (risk communication)

Komuniciranje tveganj oziroma komuniciranje o tveganjih se nanaša na izmenjavo informacij o morebitnih tveganjih in nevarnostih, ki posameznikom, skupnostim in organizacijam pomaga razumeti in ublažiti posledice nesreč (Lundgren in McMakin, 2018). Njegov namen je izobraževati javnost pred nesrečami in jo obveščati o preventivnih ukrepih; primeri tovrstnega komuniciranja so na primer kampanje za pripravljenost na potres v Kaliforniji ali pobude za javno zdravje med izbruhi virusa Zika. Učinkovitost komuniciranja o tveganjih se poveča, če lokalne zainteresirane strani razvijejo sporočila, prilagojena potrebam skupnosti.

Komuniciranje odpornosti (resilience communication)

Komuniciranje odpornosti oziroma komuniciranje o odpornosti se nanaša na izmenjavo informacij za povečanje sposobnosti posameznikov in skupnosti, da se pripravijo na izzive, se nanje odzovejo in si opomorejo (Kar & Cochran, 2019). To komuniciranje krepi odpornost z ozaveščanjem skupnosti; na primer po ciklonu v Mozambiku in njegovi okolici leta 2019 so se informacije širile v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi. Njegov cilj je tudi krepitev socialnega in psihološkega blagostanja skupnosti, kar podpira doseganje dolgoročnih ciljev odpornosti.

Javno komuniciranje (public communication)

Javno komuniciranje in komuniciranje z javnostmi je oblika komuniciranja, ki jo izvajajo uradniki za obveščanje javnosti (PIO), da posredujejo uradne izjave in se usklajujejo z mediji v razmerah nesreč (Macnamara, 2018). To komuniciranje je ključnega pomena za ohranjanje zaupanja in preglednosti; je tudi pomembna strategija za popravljanje napačnih informacij. Platforme družbenih medijev so učinkovito orodje za zagotavljanje hitrega širjenja točnih informacij, zato je jasno in dosledno sporočanje bistvenega pomena.

Medijsko komuniciranje (media communication)

Medijsko komuniciranje se nanaša na uporabo različnih platform (televizija, radio, družbeni mediji, spletna mesta) za razširjanje informacij med nesrečo (Watson, 2008). Tradicionalni mediji so ključnega pomena, zlasti pri doseganju starejšega ali podeželskega prebivalstva; na primer med orkanom Harvey leta 2017 so nujne televizijske in radijske oddaje zagotavljale pomembne posodobitve. Čeprav platforme družbenih medijev povečujejo interaktivno komunikacijo z zagotavljanjem posodobitev v realnem času, obstaja tveganje širjenja napačnih informacij; zato je pomembno, da se napačne pripovedi hitro popravijo prek zaupanja vrednih medijskih kanalov in računov.

Vključujoče komuniciranje (inclusive communication)

Cilj vključujočega komuniciranja je zagotoviti, da sporočila o nesrečah dosežejo vse skupine prebivalstva, zlasti marginalizirane skupine in invalide (Bush in Lindsey, 2024). Ukrepi za dostopnost, kakor so tolmačenje v znakovni jezik in videoposnetki s podnapisi, so pomembni za posameznike s senzornimi ovirami; takšne prakse so bile učinkovito uporabljene med pandemijo COVID-19. Poleg tega vzpostavljanje sodelovanja med vladami, nevladnimi organizacijami in lokalnimi skupnostmi za zagotavljanje razširjanja večjezičnih in kulturno občutljivih sporočil krepi komuniciranje ob nesrečah.

Pomen komuniciranja v primeru nesreč

Pomen komunikacije ob nesrečah je neprecenljiv. Učinkovita komunikacija lahko reši življenja, prepreči poškodbe, zmanjša paniko in poveča odpornost skupnosti. V tem poglavju je opisanih več ključnih načinov, kako komunikacija vpliva na potek nesreče, in sicer na podlagi primerov in najboljših praks z vsega sveta.

Obveščanje javnosti

Ena od glavnih nalog komuniciranja med nesrečo je obveščanje javnosti o naravi grožnje in potrebnih ukrepih, ki jih mora sprejeti. Jasna, jedrnata in natančna sporočila so ključnega pomena za zmanjšanje zmede in zagotovitev, da se posamezniki lahko zaščitijo. Napačne informacije ali zamude pri komuniciranju lahko povzročijo paniko, neustrezne odzive ali nepotrebne žrtve.

Ena od glavnih nalog komuniciranja med nesrečo je obveščanje javnosti o naravi grožnje in potrebnih ukrepih, ki jih mora sprejeti.

Med cunamijem v Indijskem oceanu leta 2004 je na primer pomanjkanje učinkovitega sistema zgodnjega opozarjanja in jasnega javnega komuniciranja prispevalo k uničujočim smrtnim žrtvam. Številne obalne skupnosti, zlasti v Indoneziji, na Šrilanki in Tajskem, so bile pred velikimi valovi le malo ali nič opozorjene. Na nekaterih območjih so ljudje opazili, da se ocean umika od obale – kar je naravni napovednik cunamija –, vendar se niso zavedali nevarnosti, v nekaterih primerih pa so iz radovednosti celo hodili proti izpostavljenemu morskemu dnu. Poleg tega zaradi nedoslednih ali zapoznelih sporočil lokalnih oblasti tudi tisti, ki so prejeli opozorila, niso vedno razumeli nujnosti ali ustreznih postopkov evakuacije. Zaradi tega je v več državah izgubilo življenje več kot 230 000 ljudi.

Nasprotno pa japonski izpopolnjeni sistemi opozarjanja uporabljajo samodejna besedilna opozorila, sisteme javnega obveščanja ter televizijske in radijske oddaje, da bi zagotovili informacije v realnem času, ki jih je mogoče uporabiti ob potresih in cunamijih. Poleg tega imajo platforme družbenih medijev in aplikacije za nujne primere vedno večjo vlogo pri obveščanju v primeru nesreč, saj uradnikom omogočajo, da hitro dosežejo ljudi in popravijo napačne informacije, ki se lahko razširijo. Ti ukrepi kažejo, kako lahko pravočasno in natančno širjenje javnih informacij bistveno zmanjša škodo, poveča zaupanje javnosti in izboljša splošno pripravljenost na nesreče.

Usklajevanje prizadevanj za odzivanje

Komuniciranje je ključnega pomena tudi za usklajevanje prizadevanj za odzivanje na nesreče med različnimi agencijami, vključno z reševalnimi službami, vladnimi organi, humanitarnimi organizacijami in lokalnimi skupnostmi. Pomanjkanje učinkovitega komuniciranja lahko povzroči razdrobljene in neučinkovite odzive.

Na primer, med orkanom Katrina leta 2005 so komunikacijske motnje med zveznimi, državnimi in lokalnimi organi zavlačevale prizadevanja za pomoč in povzročile splošno nezadovoljstvo javnosti. Po drugi strani pa so nekateri trdili, da je usklajevanje med odzivom na potres na Haitiju leta 2010 pokazalo vrednost zanesljivih komunikacijskih sistemov, saj so mednarodne organizacije, vključno z Združenimi narodi in Rdečim križem, uporabile digitalne platforme in mobilne tehnologije za usklajevanje virov in zmanjšanje podvajanja, kar je zagotovilo pravočasno dostavo pomoči. Vendar pa je bil odziv na Haitiju v resnici veliko bolj zapleten. Potres je močno poškodoval infrastrukturo na Haitiju, vključno z mobilnimi stolpi, cestami in vladnimi stavbami, kar je otežilo komunikacijo za lokalne odzivnike in organe. Te motnje so prispevale k zamudam, zmedu in neučinkovitosti pri razdeljevanju pomoči. Poleg tega je bilo kljub mednarodnim prizadevanjem usklajevanje med različnimi humanitarnimi organizacijami pogosto nedosledno. Številne so delovale neodvisno, kar je povzročilo podvajanje prizadevanj na nekaterih območjih in pomanjkanje na drugih. Lokalne skupnosti in vladne agencije so se s težavo učinkovito vključevale v prizadevanja za pomoč, kar je omejevalo splošno učinkovitost odziva. Poleg tega so logistična ozka grla, zlasti na letališču v Port-au-Princeu, povzročila zamude pri dostavi pomembnih zalog, kar je še dodatno oviralo prizadevanja za pomoč. Digitalna komunikacijska orodja so sicer imela vlogo pri lajšanju nekaterih vidikov usklajevanja, vendar niso zagotovila nemotenega ali učinkovitega odziva. Odziv na potres na Haitiju poudarja tako pomen kakor omejitve komunikacijskih sistemov pri pomoči ob nesrečah. Učinkovito obvladovanje nesreč ne zahteva le tehnoloških orodij, temveč tudi dobro vzpostavljene mehanizme usklajevanja, ki povezujejo lokalna in mednarodna prizadevanja.

Učinkovito sporočanje pomaga posameznikom in skupnostim pri spopadanju z negotovostjo, saj krepi občutek stabilnosti, solidarnosti in upanja, kar na koncu zmanjša dolgoročne psihološke posledice, kakor sta posttravmatska stresna motnja (PTSM) in depresija.

Zagotavljanje čustvene podpore

Katastrofe pogosto sprožijo čustvene in psihološke stiske pri prizadetih prebivalcih, komunikacija pa je pomembno orodje za zagotavljanje pomiritve, čustvene podpore in vodenja v teh časih. V kriznih trenutkih lahko posamezniki občutijo povečano tesnobo, strah, žalost in zmedo, zato je jasna in sočutna komunikacija bistvenega pomena za ublažitev stiske. Učinkovito sporočanje pomaga posameznikom in skupnostim pri spopadanju z negotovostjo, saj krepi občutek stabilnosti, solidarnosti in upanja, kar na koncu zmanjša dolgoročne psihološke posledice, kakor sta posttravmatska stresna motnja (PTSM) in depresija.

Na primer, po potresu v Christchurchu na Novi Zelandiji (2011) so vladne in lokalne agencije uporabljale radijske oddaje in srečanja skupnosti ne le za posredovanje najnovejših informacij, temveč tudi za nudenje virov psihološke podpore, vključno s svetovalnimi storitvami in telefonskimi linijami za pomoč. Podobno so po orkanu Katrina (2005) strokovnjaki za duševno zdravje sodelovali z medijskimi kanali pri širjenju sporočil, ki so potrjevala čustva preživelih in jih usmerjala k razpoložljivim mrežam pomoči. Ta prizadevanja so zagotovila, da so se prizadeti posamezniki počutili slišane, razumljene in povezane s širšo skupnostjo pomoči.

Poleg tega ima preprečevanje napačnih informacij z doslednim, empatičnim in preglednim komuniciranjem ključno vlogo pri zmanjševanju strahu in povrnitvi zaupanja javnosti. Po pandemiji COVID-19 so na primer agencije za javno zdravje po vsem svetu pri svojem obveščanju poudarjale duševno dobro počutje, spodbujale tehnike obvladovanja stresa, krizne telefonske linije in podporne mreže skupnosti. S priznavanjem čustvenih posledic nesreč in vključevanjem prve psihološke pomoči v strategije kriznega komuniciranja lahko organi omogočijo skupnostim, da se z odpornostjo in upanjem spopadejo z nesrečami.

Gradnja zaupanja

Zaupanje je temelj učinkovitega obvladovanja nesreč, komunikacija pa ima ključno vlogo pri njegovi vzpostavitvi, ohranjanju in ponovni vzpostavitvi. Brez zaupanja se lahko zgodi, da javnost ne bo več upoštevala navodil za ukrepanje v izrednih razmerah, kar bo povzročilo večja tveganja in daljše krize. Pregledna, pogosta in natančna komunikacija je bistvenega pomena za preprečevanje napačnih informacij, odpravljanje govoric in zagotavljanje javnosti, da organi delujejo v njenem najboljšem interesu. Jasna sporočila iz verodostojnih virov krepijo občutek varnosti, kar skupnostim omogoča sprejemanje informiranih odločitev in učinkovito odzivanje na nesreče.

Med izbruhom ebole v Zahodni Afriki (2014–2016) so na primer napačne informacije in skepticizem do zdravstvenih agencij sprva ovirali prizadevanja za zaježitev, saj številne skupnosti niso zaupale vladnim posegom in so se zategadelj upirale medicinski pomoči. Da bi se spopadle s tem izzivom, so ekipe za odzivanje izvajale kulturno občutljive komunikacijske strategije, sodelovale z lokalnimi voditelji, verskimi osebnostmi in organizacijami skupnosti, da bi zagotovile točne informacije na način, ki je bil za prizadeto prebivalstvo sprejemljiv. Ta prilagojena prizadevanja niso le razblinila strahov, temveč so posameznike tudi spodbudila k sprejemanju varnostnih ukrepov, kakor so protokoli o karanteni in varni pogrebni postopki, kar je na koncu izboljšalo skladnost javnosti in pripomoglo k obvladovanju izbruha.

Tudi med pandemijo COVID-19 so se vlade po vsem svetu soočale z izzivi v boju proti dezinformacijam in dvomom glede cepiva. Države, ki so dajale prednost preglednosti – na primer z rednimi novinarskimi predstavitvami, sodelovanjem z zdravstvenimi strokovnjaki in odprtim obravnavanjem skrbi javnosti – so bile uspešnejše pri zagotavljanju zaupanja javnosti. Nasprotno pa so nedosledna sporočila in pomanjkanje preglednosti v nekaterih regijah spodbudila skepticizem, kar je povzročilo slabše upoštevanje zdravstvenih smernic.

Za vzpostavitev zaupanja je potrebno tudi trajno sodelovanje po koncu kriznih trenutkov. Vzpostavitev zanesljivih komunikacijskih kanalov pred nesrečo s kampanjami za ozaveščanje javnosti, izobraževanjem o pripravljenosti na izredne razmere in doseganjem skupnosti zagotavlja, da bodo ljudje ob nastopu krize že zaupali v vire, ki posredujejo ključne informacije. Ta proaktivni pristop krepi odpornost, povečuje sodelovanje in ustvarja temelje zaupanja, ki lahko vzdržijo tudi najtežje izredne razmere.

Spodbujanje pripravljenosti in preprečevanja

Komuniciranje je sestavni del zmanjševanja tveganja nesreč (DRR) in pripravljenosti. Z obveščanjem javnosti o morebitnih nevarnostih, tveganjih in preventivnih ukrepih lahko organi povečajo odpornost in zmanjšajo ranljivost. Učinkovito komuniciranje zagotavlja, da posamezniki in skupnosti razumejo ukrepe, ki jih morajo sprejeti pred nesrečo, med njo in po njej, kar omogoča bolj usklajeno in učinkovito odzivanje.

Na primer, redne potresne vaje na Japonskem in šolski izobraževalni programi o orkanih v Združenih državah Amerike omogočajo skupnostim, da se učinkovito odzovejo v kriznih razmerah. Ti programi vzbujajo občutek pripravljenosti s seznanjanjem ljudi s postopki ob nesrečah, kakor so določanje varnih območij, vadba evakuacijskih poti in razumevanje sistemov zgodnjega opozarjanja. Podobno v državah, ki so nagnjene k požarom v naravi, kampanje ozaveščanja javnosti in predstavitve nadzorovanega požiganja učijo prebivalce, kako zmanjšati požarna tveganja z vzdrževanjem obrambnih prostorov okoli domov in upoštevanjem navodil za evakuacijo.

Proaktivne komunikacijske strategije, kakor so razdeljevanje zemljevidov poplavne ogroženosti in načrtov za evakuacijo, ne izboljšujejo le pripravljenosti, temveč tudi zmanjšujejo izgube. Vlade in agencije za nesreče po vsem svetu uporabljajo več komunikacijskih kanalov, vključno z družbenimi mediji, opozorili SMS in srečanji skupnosti, da zagotovijo pravočasno

razširjanje ključnih informacij. V regijah, ki jih ogrožajo cunamiji, so sistemi siren in besedilna opozorila orodja za reševanje življenj, ki prebivalcem omogočajo evakuacijo, preden valovi dosežejo obalna območja.

S prednostnim obravnavanjem komunikacije v strategijah pripravljenosti lahko družbe vzpostavijo kulturo varnosti in odpornosti ter tako zmanjšajo človeške in gospodarske izgube ob naravnih nesrečah, nesrečah, ki jih povzroči človek, in kompleksnih nesrečah.

Kampanje, kakor je pobuda »Ustavi krvavitev« v ZDA, ki uči očitelce, kako v nujnih primerih obvladati hudo krvavitev, so primer, kako komuniciranje spodbuja kulturo pripravljenosti. Podobno pobude, kakor je potresna vaja »ShakeOut«, ki vsako leto poteka v različnih državah, krepijo pripravljenost z množičnim sodelovanjem. Ta prizadevanja poudarjajo, da za odpornost na nesreče niso odgovorni le organi, temveč gre za kolektivno prizadevanje, ki zahteva dejavno sodelovanje javnosti, stalno izobraževanje in širok dostop do točnih informacij. S prednostnim obravnavanjem komunikacije v strate-

gijah pripravljenosti lahko družbe vzpostavijo kulturo varnosti in odpornosti ter tako zmanjšajo človeške in gospodarske izgube ob naravnih nesrečah, nesrečah, ki jih povzroči človek, in kompleksnih nesrečah.

Obnova po nesreči

Komuniciranje ostaja bistveno tudi v fazi obnove, saj skupnostim pomaga pri dostopu do virov, razumevanju postopkov pomoči in vključevanju v dolgoročna prizadevanja za obnovo. Pravočasne in jasne informacije zagotavljajo, da prizadeto prebivalstvo ve, kje lahko najde hrano, zatočišče, zdravstveno pomoč in finančno pomoč, kar zmanjšuje zmedo in razočaranje v kritičnem obdobju. Komuniciranje po nesreči spodbuja tudi sodelovanje med vladnimi agencijami, humanitarnimi organizacijami in lokalnimi skupnostmi, kar zagotavlja, da pomoč doseže tiste, ki jo najbolj potrebujejo.

Učinkovito komuniciranje v tej fazi povečuje preglednost in odgovornost pri razdeljevanju pomoči ter preprečuje napačne informacije in nepravilno dodeljevanje sredstev. Prav tako spodbuja upanje in usmerjanje prizadetega prebivalstva, saj ga prepričuje, da se prizadevanja za obnovo nadaljujejo in da so njegove potrebe obravnavane. Na primer, po potresu v Nepalju leta 2015 so organizacije za pomoč uporabile platforme družbenih medijev in radijske oddaje za razširjanje posodobitev v realnem času o urnikih dostave pomoči, razpoložljivih zdravstvenih storitvah in popravih infrastrukture.

Podobno so po orkanu Maria v Portoriku (2017) radijske postaje in digitalne platforme, ki jih vodi skupnost, imele ključno vlogo pri ponovnem povezovanju družin, usklajevanju prizadevanj za pomoč in preprečevanju dezinformacij.

Poleg takojšnje pomoči komuniciranje podpira tudi dolgoročno obnovo in krepitev odpornosti. Vlade in nevladne organizacije pogosto dokumentirajo prizadevanja za obnovo z javnimi poročili, digitalnim pri-povedovanjem zgodb in forumi skupnosti, kar omogoča institucionalno učenje in izboljšanje prihodnjih strategij odzivanja na nesreče. Vključevanje lokalnih glasov v te pogovore zagotavlja, da so prizadevanja za obnovo skladna s potrebami in prednostnimi nalogami prizadetih prebivalcev. Po cunamiju v Indijskem oceanu leta 2004 so na primer lokalne skupnosti v Indoneziji pri načrtovanju obnove sodelovale pri sprejemanju odločitev, kar je zagotovilo, da so bila nova stanovanja in infrastruktura zgrajena tako, da so boljše kljubovala prihodnjim nesrečam.

Poleg tega stalno vključevanje javnosti s pripovedovanjem zgodb, medijskim poročanjem in izobraževalnimi kampanjami pomaga ohranjati globalno ozaveščenost in podporo dolgoročnim projektom obnove. S stalnim obveščanjem javnosti o napredku, poudarjanjem zgodb o odpornosti in izmenjavo najboljših praks komuniciranje po nesreči postavlja temelje za obnovo močnejših in odpornejših skupnosti.

Konceptualni okvir komuniciranja nesreč

Konceptualni okvir komuniciranja nesreč oziroma ob nesrečah zajema temeljne teorije in modele, ki usmerjajo komunikacijske prakse v okoljih nesreč. Ti okviri zagotavljajo strukturirane pristope k razumevanju zapletenosti komuniciranja v scenarijih nesreč, od zaznavanja tveganja do vključevanja skupnosti. Z vključevanjem različnih pogledov in metodologij ti modeli zagotavljajo informacije o strategijah za izboljšanje pripravljenosti, odzivanja in prizadevanj za obnovo.

Pomembni modeli komuniciranja v primeru nesreč

Eden od ključnih modelov v tem okviru je model sporočanja tveganj (risk communication model), ki poudarja razumevanje, kako posamezniki zaznavajo tveganja in se odzivajo na s tem povezane informacije. Javno dojemanje tveganja pogosto oblikujejo dejavniki, kakor so kulturna prepričanja, zaupanje v organe in osebne izkušnje. Na primer, v zgodnjih fazah pandemije COVID-19 so razlike v javnem dojemanju tveganja pomembno vplivale na upoštevanje zdravstvenih smernic. Tisti, ki so zaupali zdravstvenim organom in imeli dostop do jasnih in doslednih informacij, so pogosteje upoštevali varnostne ukrepe. Učinkovito obveščanje o tveganjih zato vključuje obravnavanje pomislekov javnosti, vključevanje zainteresiranih strani in zagotavljanje preglednosti, da se okrepi zaupanje in spodbudi informirano odločanje.

Drug pomemben model je model družbenega povečevanja tveganja (social amplification of risk model), ki preučuje, kako se informacije o tveganju povečujejo ali zmanjšujejo prek družbenih, medijskih in komunikacijskih kanalov. Ta model poudarja dinamično razmerje med razširjanjem informacij in odzivom javnosti. Na primer, senzacionalistično medijsko poročanje o nekaterih nesrečah, kakor je bila jedrska nesreča v Fukušimi Daiči leta 2011, je povečalo zaskrbljenost in negotovost javnosti. Nasprotno pa se o tveganjih, kakor so postopni učinki podnebnih sprememb, pogosto premalo poroča, kar vodi v splošno samozadovoljstvo in neukrepanje. Z razumevanjem teh procesov krepite in slabitve lahko strategije komuniciranja ob nesrečah bolje upravljajo ozaveščenost javnosti ter zagotavljajo uravnotežena in natančna sporočila.

Dvosmerni simetrični model odnosov z javnostmi (two-way symmetrical model of public relations) zago-

varja interaktivni in uravnoteženi komunikacijski pristop, ki poudarja vzajemni dialog med organizacijami in javnostjo. Ta model poudarja pomen poslušanja pomislekov in povratnih informacij javnosti, kar organizacijam omogoča, da svoja sporočila prilagodijo posebnim potrebam in hkrati krepijo medsebojno zaupanje. Med orkanom Sandy leta 2012 so organizacije, kakor je ameriška Zvezna agencija za upravljanje izrednih razmer (FEMA), učinkovito uporabljale platforme družbenih medijev za dialog s prizadetim prebivalstvom v realnem času. S takojšnjim odzivanjem na vprašanja, odpravljanjem napačnih informacij in deljenjem pravočasnih posodobitev so dokazale vrednost participativnega komuniciranja pri kriznem upravljanju. Ta pristop ni le izboljšal razširjanja informacij, temveč je tudi okreplil zaupanje javnosti v prizadevanja za odzivanje na nesreče.

Okvir za obvladovanje tveganja nesreč na ravni skupnosti (community-based disaster risk management (CBDRM) framework) poudarja pomen sodelovanja navadnih ljudi in lokalnega znanja pri obvladovanju tveganja nesreč. Ta okvir daje prednost vključevanju skupnosti v procese načrtovanja in odločanja, kar spodbuja občutek lastništva in odpornosti. Na Filipinih so na primer pristopi, ki temeljijo na skupnosti, sestavni del pobud za pripravljenost na nesreče na območjih, izpostavljenih poplavam. Lokalni voditelji in prebivalci sodelujejo pri kartiranju nevarnosti, načrtovanju evakuacije in razvoju sistemov zgodnjega opozarjanja. Ta prizadevanja kažejo, kako komunikacijski procesi od spodaj navzgor izkoriščajo lokalno strokovno znanje, kar zagotavlja kulturno ustrezne in trajnostne rešitve za tveganja nesreč.

Ti modeli skupaj tvorijo hrbtnico komunikacijskih strategij ob nesrečah in kažejo, kako je mogoče teoretične okvire prenesti v praktično uporabo. Poudarjajo pomen zaupanja, preglednosti, vključenosti in sodelovanja skupnosti pri obvladovanju izzivov, povezanih z nesrečami. Z vključevanjem teh načel lahko organi in organizacije oblikujejo komunikacijske strategije, ki skupnosti ne le obveščajo, temveč jim tudi omogočajo, da se učinkoviteje pripravijo na nesreče, se nanje odzovejo in si po njih opomorejo.

Fazno komuniciranje nesreč

Okviri komuniciranja ob nesrečah določajo odgovornosti in pristope, prilagojene različnim fazam cikla obvladovanja nesreč.

Okviri komuniciranja ob nesrečah določajo odgovornosti in pristope, prilagojene različnim fazam cikla obvladovanja nesreč. Te faze – pred nesrečo, med nesrečo in po njej – zahtevajo različne komunikacijske strategije za zagotovitev učinkovite pripravljenosti, odziva in obnove.

Komuniciranje pred nesrečo (pre-disaster communication)

V fazi pred katastrofo se komuniciranje osredotoča na prepoznavanje tveganj, razširjanje informacij, vključevanje skupnosti in krepitev zmogljivosti. Sistemi zgodnjega opozarjanja imajo ključno vlogo pri pripravi ogroženega prebivalstva. Sistemi, kakor so seizmična opozorila, ciklonska opozorila in opozorila pred poplavami, zagotavljajo ključne informacije v realnem času, ki posameznikom in skupnostim omogočajo sprejetje proaktivnih ukrepov. Sistem opozarjanja pred cunamiji v Indijskem oceanu na primer združuje napredno kartiranje nevarnosti in opozorila v realnem času za zaščito obalnega prebivalstva pred neposrednimi tveganji. Podobno javne izobraževalne kampanje, kakor so japonske vaje za pripravljenost na potres, gojijo kulturo varnosti in pomagajo ljudem, da s ponavljajočo se prakso ponotranjijo ukrepe za reševanje življenj.

Pobude za vključevanje skupnosti še dodatno zmanjšujejo vrzel med načelno ozaveščenostjo in dejansko pripravljenostjo za ukrepanje. Vaje, delavnice in javni forumi omogočajo posameznikom in institucijam, da se seznani s protokoli za odzivanje na nesreče. Potresna vaja »ShakeOut«, ki se vsako leto izvaja v regijah, nagnjenih k potresni dejavnosti, na milijone ljudi po vsem svetu vključi v vadbo tehnik za zaščito pred potresi. Te dejavnosti ne spodbujajo le praktične pripravljenosti, temveč tudi krepijo skupnostne vezi in kolektivno učinkovitost.

Krepitev zmogljivosti je še ena bistvena sestavina komuniciranja pred nesrečo. Usposabljanje odzivnikov, izobraževanje lokalnih voditeljev in opremljanje zainteresiranih strani z veščinami, potrebnimi za obvladovanje nesreč, povečujejo odpornost in spodbujajo pravočasno ukrepanje v kriznih razmerah. Program Združenih narodov za razvoj (UNDP) na primer izvaja delavnice v ranljivih regijah, da bi skupnosti pripravili na učinkovito odzivanje na nesreče in obnovo, pri čemer zagotavlja, da sta lokalno znanje in vodstvo sestavni del strategij pripravljenosti.

Komuniciranje med nesrečo (during disaster communication)

Ko pride do nesreče, se mora komuniciranje prilagoditi hitro spreminjajočim se razmeram. Posodobitve v realnem času so ključnega pomena za usmerjanje zaščitnih ukrepov in učinkovito razporejanje virov. Platforme družbenih medijev, kakor je X (prej Twitter), so postale nepogrešljivo orodje v ta namen. Med potresom v Nepalju leta 2015 so hashtagi, kakor je #NepalQuake, milijonom ljudi zagotovili takojšnje informacije, kar je olajšalo reševalne akcije in omogočilo učinkovito razdeljevanje pomoči.

V tej fazi je prav tako pomembno usklajevanje zainteresiranih strani. Centralizirana komunikacijska vozlišča služijo kot stičišče za usklajevanje prizadevanj vladnih agencij, nevladnih organizacij in oseb, ki se odzivajo na izredne razmere. Med potresom na Haitiju leta 2010 je na primer Urad ZN za usklajevanje humanitarnih zadev (OCHA) vzpostavil mehanizme za povezovanje mednarodnih in lokalnih akterjev. Ta pristop je racionaliziral operacije pomoči, preprečil podvajanje prizadevanj in zagotovil, da je pomoč hitro dosegla prizadeto prebivalstvo.

Dinamično sporočanje je še en ključni element komuniciranja v fazi same nesreče. Ker se razmere spreminjajo, se morajo komunikacijske strategije prilagajati, da ohranijo ustreznost in natančnost. Med požari v avstralskem grmovju leta 2020 so oblasti stalno obveščale javnost o spreminjajočih se vzorcih požarov, odredbah za evakuacijo in varnostnih ukrepih. Te prilagoditve v realnem času so bile ključnega pomena pri zmanjševanju tveganj in ohranjanju življenj.

Komuniciranje po nesreči (post-disaster communication)

Po nesreči je komuniciranje osredotočeno na obnovo, zbiranje povratnih informacij in institucionalno učenje. Zagotavljanje jasnih informacij o razdeljevanju pomoči, razpoložljivi pomoči in zdravstvenih storitvah je bistvenega pomena za podporo prizadetemu prebivalstvu. Po orkanu Maria v Portoriku so komunikacijska prizadevanja dajala prednost razširjanju podrobnosti o točkah razdeljevanja vode, delujočih zdravstvenih ustanovah in časovnih okvirih obnove oskrbe z električno energijo, kar je pomenilo ključno podporo skupnostim, ki so jo potrebovale.

Zbiranje povratnih informacij je še en ključni vidik komuniciranja po nesreči. Ankete, intervjuji in srečanja

skupnosti omogočajo pridobitev dragocenega vpogleda v izkušnje javnosti, kar organizacijam pomaga ugotoviti prednosti in slabosti njihovih pristopov. Na primer, ocene po cunamiju v Indoneziji so razkrile velike vrzeli v komuniciranju zgodnjega opozarjanja, kar je spodbudilo uvedbo večjezičnih opozoril in izboljšanih programov ozaveščanja skupnosti za odpravljanje jezikovnih in kulturnih ovir.

Učinkovito komuniciranje ob nesrečah v vseh fazah je bistvenega pomena za zmanjšanje škode, optimizacijo prizadevanj za odzivanje in izgradnjo odpornih skupnosti.

Institucionalno učenje je zadnji temelj komuniciranja po nesreči. Z dokumentiranjem strategij in rezultatov lahko organizacije okrepijo pripravljenost na prihodnje krize. Poročila o odzivu na orkan Harvey leta 2017 so izpostavila učinkovito uporabo družbenih medijev za krizno komuniciranje, kar je od takrat podlaga za načrtovanje nesreč v regiji. Te izkušnje, pridobljene iz praktičnih izkušenj, prispevajo k nenehnemu razvoju znanja, ki krepi globalne prakse obvladovanja nesreč.

Učinkovito komuniciranje ob nesrečah v vseh fazah je bistvenega pomena za zmanjšanje škode, optimizacijo prizadevanj za odzivanje in izgradnjo odpornih skupnosti. S prilagajanjem komunikacijskih strategij vsaki fazi cikla obvladovanja nesreč lahko organi in organizacije obravnavajo neposredne potrebe, krepijo interesne skupine ter spodbujajo dolgoročno obnovo in pripravljenost.

Komunikacijska orodja

Učinkovito komuniciranje med nesrečami zahteva uporabo različnih orodij in platform, da sporočila dosežejo vse skupine prebivalstva. Izbira orodij je pogosto odvisna od narave nesreče, prizadete regije in dostopnosti občinstva do tehnologije. Ta orodja olajšajo razširjanje pravočasnih, natančnih in uporabnih informacij.

Tradicionalni množični mediji (televizija, radio, tisk)

Tradicionalni množični mediji ostajajo nepogrešljivi med nesrečami zaradi svojega širokega dosega in zanesljivosti. Televizija in radio sta še posebej učinkovita za posodobitve v realnem času, opozorila v sili in izobraževalne vsebine. Na primer, med orkanom Katrina leta 2005 so bile radijske oddaje ključnega pomena pri razširjanju ukazov za evakuacijo, ko drugi komunikacijski kanali niso bili na voljo. Tiskani mediji, kakor so časopisi in plakati, lahko zagotovijo podrobne in trajne informacije o načrtih za obnovo in varnostnih smernicah, zlasti na območjih, kjer je elektronsko komuniciranje omejeno.

Platforme družabnih medijev

Družabni mediji, kakor so X (prej Twitter), TikTok, Facebook in Instagram, so vse bolj pomembni za komuniciranje nesreč. Te platforme omogočajo hitro razširjanje informacij, kakor so ukazi za evakuacijo ali posodobitve o nevarnih razmerah, hkrati pa omogočajo tudi neposredno interakcijo med organi in javnostjo. Med potresom v Nepalju leta 2015 so na primer hashtagi, kakor je #NepalEarthquake, pomagali pri usklajevanju prizadevanj za pomoč in iskanju preživelih. Objave z geografskimi oznakami zagotavljajo dragocene podatke o razmerah, medtem ko prenos v živo povečuje vidnost dogajanja v realnem času.

Sistemi za opozarjanje v sili

Avtomatizirani sistemi za opozarjanje v sili (emergency alert systems) zagotavljajo takojšnje opozarjanje na neposredne grožnje in hitro razširjanje ključnih informacij. Orodja, kakor so brezžična opozorila v sili (wireless emergency alerts), pošiljajo sporočila neposredno na mobilne telefone in posameznike opozarjajo na nevarnosti, kakor so tornadi, cunamiji ali teroristični napadi. Ti sistemi so bili ključni med požari v Kaliforniji leta 2018, ko so usmerjena opozorila spodbudila pravočasno evakuacijo. Vključitev teh opozoril v sisteme javnega obveščanja in prometna omrežja poveča njihovo učinkovitost, saj dosežejo osebe v prometu ali na javnih površinah.

Mobilne aplikacije

Mobilne aplikacije, namenjene obvladovanju nesreč, uporabnikom zagotavljajo prilagojena obvestila in vire. Aplikacije, kakor sta aplikacija Disaster App agencije FEMA v ZDA in aplikacija NDMA (National Disaster Management Authority) v Indiji, ponujajo funkcije, kakor so opozorila v realnem času, kontrolni sezname za nujne primere in storitve za določanje lokacije družine. Te aplikacije omogočajo posameznikom, da se seznani s prilagojenimi posodobitvami o nesrečah, predlagajo bližnja zavetišča in zagotavljajo varnostne nasvete. Poleg tega so aplikacije, kakor je Zello, orodje za komunikacijo »push-to-talk«, ključnega pomena pri lažjem usklajevanju prostovoljcev med krizami.

Spletne strani in portali

Vladna spletišča in portali za obvladovanje izrednih razmer so bistvene zbirke informacij pred, med in po nesrečah. Te platforme, kakor so Ready.gov v ZDA ali ReliefWeb na mednarodni ravni, zagotavljajo obsežne vire, vključno z zemljevidi evakuacije, lokacijami zavetišč in vodniki za pripravljenost na nesreče. Poleg tega interaktivne nadzorne plošče, kakršne uporablja Evropska vesoljska agencija za spremljanje poplav, združujejo podatke v realnem času z vizualnimi orodji za boljše razumevanje in odločanje javnosti.

Skupnostna in lokalna komunikacijska omrežja

Na območjih, kjer je dostop do osrednjih medijev omejen, imajo pomembno vlogo komunikacijska omrežja v skupnosti. Lokalne radijske postaje lahko na primer prenašajo sporočila v domačih jezikih, kar zagotavlja vključenost. Med potresom na Haitiju leta 2010 je skupnostni radio postal rešilna bilka za izolirano prebivalstvo. Podobno lokalni voditelji in organizacije pogosto delujejo kot zaupanja vredni glasniki, ki informacije prilagajajo kulturnim in jezikovnim okoliščinam. Verske skupine, sosedska združenja in nevladne organizacije izkoriščajo svoje vzpostavljene mreže, da bi zagotovile učinkovit dostop do marginaliziranega prebivalstva.

Kampanje za obveščanje javnosti

Kampanje obveščanja javnosti uporabljajo vizualne in tiskane medije, kakor so plakati, letaki in oglasni panoji, za ozaveščanje in izobraževanje javnosti. Te kampanje so še posebej koristne za razširjanje nasvetov za pripravo in informacij o obnovi po nesreči. V poplavno ogroženih regijah Bangladeša so na primer v šolah in občinskih središčih razstavljeni svetleče obarvani plakati, ki prikazujejo nasvete za varnost ob poplavih. Te kampanje pogosto vključujejo simbole in vizualne podobe, da bi premagali ovire pri pismenosti in zagotovili širšo dostopnost.

Komunikacijska načela

Načela komuniciranja - kakor so natančnost, preglednost, pravočasnost, empatija in sodelovanje - predstavljajo temeljne lastnosti, ki krepijo učinkovito komuniciranje in spodbujajo pozitivne medsebojne odnose.

Komuniciranje nesreč oziroma ob nesrečah se osredotoča na upravljanje pretoka informacij v akutni fazi nesreče. Njegov glavni cilj je zagotoviti točne, pravočasne in uporabne informacije, ki prizadetemu prebivalstvu pomagajo pri sprejemanju informiranih odločitev, hkrati pa ohranjajo zaupanje javnosti v prizadevanja za odzivanje. Pregledno, dosledno, empatično in sodelovalno komuniciranje ne le ublaži neposredne posledice nesreč, ampak tudi postavi temelje za obnovo, saj spodbuja zaupanje in sodelovanje med zainteresiranimi stranmi. Načela komuniciranja – kakor so natančnost, preglednost, pravočasnost, empatija in sodelovanje – predstavljajo temeljne lastnosti, ki krepijo učinkovito komuniciranje in spodbujajo pozitivne medsebojne odnose. Ta načela usmerjajo, kako je treba komunicirati, da bo komunikacija učinkovita in vredna zaupanja.

Natančnost

Natančnost ima pri tem procesu ključno vlogo. Zagotavljanje pravih informacij je bistvenega pomena; napačne, lažne ali škodljive informacije lahko povzročijo paniko ali neučinkovite odzive. Zato je bistveno zagotoviti, da so informacije preverjene z dejstvi in zanesljive. Natančno obveščanje pomaga graditi verodostojnost in zaupanje, kar prizadetim skupnostim omogoča, da se ustrezno odzovejo na nesrečo. Poleg tega organizacije, ki dajejo prednost točnosti, ne podpirajo le takojšnjih potreb prizadetih, temveč prispevajo tudi k dolgoročnim prizadevanjem za obnovo, saj krepijo zaupanje v sistem odzivanja.

Z vključevanjem natančnosti v strategije komuniciranja ob nesrečah lahko zainteresirane strani bolje krmarijo v zapletenih kriznih razmerah ter spodbujajo bolj ozaveščeno in odporno skupnost.

Preglednost

Preglednost je temelj komuniciranja v primeru nesreč, saj morajo organi zagotavljati jasne, odprte in resnične informacije, tudi kadar sporočajo neugodne novice. S priznavanjem negotovosti in posredovanjem preverjenih dejstev lahko komunikatorji preprečijo širjenje govoric in napačnih informacij, ki so med krizami pogosto zelo pogoste. Preglednost je ključnega pomena za komuniciranje ob nesrečah, saj od organov zahteva, da zagotavljajo točne in pravočasne informacije. V razmerah, ko so dejstva nepopolna ali se spreminjajo, je enako pomembno sporočiti trenutno stanje znanja in priznati negotovosti, da se ohrani zaupanje javnosti. Med pandemijo COVID-19 so se na primer zdravstvene agencije soočale z izzivi, kako uskladiti preglednost z negotovostjo novih znanstvenih podatkov, kar je poudarilo potrebo po prilagodljivih komunikacijskih strategijah. Vendar je Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) ohranila preglednost z rednim obveščanjem javnosti o stopnji prenosa virusa, učinkovitosti cepljenja in novih različicah. Ta pristop je pomagal okrepiti zaupanje v znanstvene organe in usmerjal globalne strategije odzivanja. Pomanjkanje preglednosti pa lahko spodkoplje zaupanje in poveča paniko, kakor se je pokazalo med černobilsko nesrečo, ko je zapoznelo obveščanje še povečalo strah in nezaupanje javnosti.

Doslednost

Doslednost sporočil v vseh komunikacijskih kanalih je bistvenega pomena za preprečevanje zmede in ohranjanje zaupanja javnosti. Nasprotujoče si informacije iz različnih virov lahko povzročijo negotovost in spodkopavajo zaupanje v uradna sporočila. Med orkanom Katrina so na primer neusklajena navodila lokalnih in zveznih agencij za evakuacijo povzročila vsesplošni kaos in dezorganizacijo. Nasprotno pa so bila usklajena sporočila med potresom in cunamijem na Japonskem leta 2011 zgled učinkovitega komuniciranja ob nesrečah. Japonska vlada je tesno sodelovala z mediji in reševalnimi službami, da bi zagotovila enotno sporočanje, zmanjšala zmedo v javnosti in omogočila urejen odziv.

Pravočasnost

Hitrost razširjanja informacij lahko bistveno vpliva na izide med nesrečo. Pravočasne posodobitve posameznikom in skupnostim omogočajo takojšnje zaščitne ukrepe, ki lahko rešijo življenja in zmanjšajo škodo. Nacionalna vremenska služba ZDA na primer z opozorili v realnem času opozarja na bližajoče se hude vremenske pojave, kakor so tornadi in orkani, kar zagotavlja kritične minute za evakuacijo ali zatočišče. Vendar pa pravočasnost ne sme biti na račun natančnosti. Med cunamijem v Indijskem oceanu leta 2004 so na nekaterih območjih k velikemu številu smrtnih žrtev pripomogla zapoznena opozorila, kar je poudarilo pomen hitre in zanesljive komunikacije.

Empatija in zagotovilo

Priznavanje čustvenih posledic nesreč in zagotavljanje pomirjujočih besed sta bistvena elementa komunikacije ob nesrečah. Empatična sporočila pomagajo umiriti strahove javnosti, krepijo solidarnost in dokazujejo, da organi razumejo izzive, s katerimi se soočajo prizadeti posamezniki, in da jim ni vseeno zanje. Med potresom v Christchurchu leta 2011 je novozelandski predsednik vlade nagovoril narod z empatičnimi in pomirjujočimi sporočili ter poudaril zavezanost vlade prizadevanjem za obnovo in podporo skupnosti. Takšna komunikacija spodbuja odpornost in sodelovanje med prizadetim prebivalstvom.

Sodelovanje

Mediji imajo ključno vlogo kot partner in posrednik pri obveščanju o nesrečah. Z vključevanjem medijev se zagotovi široko razširjanje točnih in pravočasnih informacij. Tiskovne konference, predstavitve v medijih in intervjuji služijo kot platforme za obravnavanje skrbi javnosti, razkrivanje napačnih informacij in posodabljanje informacij o prizadevanjih za odzivanje. Med razlitjem nafte na ploščadi Deepwater Horizon leta 2010 so na primer ameriški vladni uradniki in predstavniki družbe BP vsak dan obveščali javnost o ukrepih za zadrževanje in vplivih na okolje. Sodelovanje z mediji omogoča tudi ciljno usmerjeno komunikacijo, saj novinarji pogosto delujejo kot posredniki med organi in javnostjo ter sporočila prilagajajo potrebam določenega občinstva.

Komunikacijske strategije

Učinkovite komunikacijske strategije so temelj obvladovanja nesreč, saj imajo ključno vlogo v vseh fazah - pripravljenosti, odzivanju in okrevanju/obnovi.

Učinkovite komunikacijske strategije so temelj obvladovanja nesreč, saj imajo ključno vlogo v vseh fazah – pripravljenosti, odzivanju in okrevanju/obnovi. Te strategije zagotavljajo, da do prizadetih prebivalcev pridejo točne, pravočasne in uporabne informacije, ki vzbujajo zaupanje, usmerjajo vedenje in krepijo odpornost. Prilagajanje komunikacijskih pristopov posebnim zahtevam vsake faze je bistvenega pomena za obravnavanje zapletenosti in dinamike scenarijev nesreč.

Tristopenjska komunikacijska strategija ob nesrečah

Faza pripravljenosti

V fazi pripravljenosti je glavni cilj obveščanje javnosti o morebitnih tveganjih in spodbujanje proaktivnih ukrepov. Jasna in dosledna sporočila skupnostim omogočajo, da pridobijo znanje za predvidevanje in ublažitev posledic nesreč. Primeri vključujejo kampanje, ki spodbujajo sestavljanje kompletov za nujne primere, pripravo družinskih načrtov za evakuacijo in sodelovanje pri vajah skupnosti.

Ta prizadevanja morajo biti vključujoča in upoštevati posebne potrebe različnih kulturnih in jezikovnih skupin. Na primer, večjezično gradivo in kulturno pomembni primeri lahko prispevajo k temu, da so sporočila o pripravljenosti bolj razumljiva in uporabna za priseljske ali manjšinske skupnosti. Sodelovalna partnerstva z zaupanja vrednimi subjekti, kakor so verske organizacije, lokalni voditelji in mediji, lahko

povečajo doseg in odmevnost teh sporočil. Na primer, vaje za pripravljenost na potres v Združenih državah Amerike in drugih državah »ShakeOut« vključujejo šole, podjetja in lokalne oblasti, da bi spodbudili široko ozaveščenost in udeležbo.

Digitalne platforme, kakor so družbeni mediji in namenske aplikacije, imajo lahko dopolnilno vlogo, saj zagotavljajo interaktivne vire, kot so zemljevidi nevarnosti, varnostni kontrolni sezname in vremenske posodobitve v realnem času. Kombiniranje teh metod s tradicionalnimi, kakor so delavnice v skupnosti in radijske oddaje, zagotavlja vključenost, zlasti za prebivalstvo z omejenim dostopom do interneta.

Faza odziva

V fazi odzivanja je potrebna hitra, jasna in dostopna komunikacija, da se zadovoljijo takojšnje potrebe. Večkanalni pristop je bistvenega pomena za razširjanje informacij ljudem v različnih tehnoloških in geografskih okoljih. Digitalne platforme, kakor so družbeni mediji, lahko zagotavljajo posodobitve v realnem času, medtem ko tradicionalni mediji, kakor sta televizija in radio, ostajajo nepogrešljivi za doseganje širšega občinstva, zlasti na območjih z omejeno internetno poveztivostjo.

Metode na lokalni ravni, kakor so oglasne deske v skupnosti in obvestila lokalnih voditeljev, pomagajo zagotoviti vključitev marginaliziranih ali oddaljenih skupin prebivalstva. Med ciklonom Idai v Mozambiku so na primer radijske postaje skupnosti imele ključno vlogo pri oddajanju navodil za evakuacijo in varnostnih informacij na odročnih območjih.

Usklajevanje med agencijami v realnem času je še en temelj učinkovitega komuniciranja pri odzivanju. Vzpostavitev centraliziranih informacijskih vozlišč omogoča dosledno sporočanje med vladnimi organi, nevladnimi organizacijami in reševalnimi službami. Mehanizmi za povratne informacije, kakor so hitre linije in poizvedbe v družbenih medijih, omogočajo organom, da spremljajo zaskrbljenost javnosti in prilagajajo sporočila spreminjajočemu se okolju nesreče. Med pandemijo COVID-19 so na primer zdravstvene agencije uporabljale platforme, kakor sta Twitter in WhatsApp, za neposredno sodelovanje z javnostjo in odpravljanje napačnih informacij.

Faza okrevanja

V fazi okrevanja se komuniciranje preusmeri v krepitev odpornosti in ponovno vzpostavitev zaupanja v prizadetih skupnostih. Pripovedovanje zgodb se kaže kot močna strategija, saj osebne in kolektivne pripovedi o okrevanju spodbujajo upanje, solidarnost in obnovo skupnosti. Poudarjanje primerov odpornosti, na primer, kako so skupnosti po nesreči obnovile sredstva za preživetje, krepi pozitivne poglede in spodbuja dejavno sodelovanje pri prizadevanjih za obnovo.

Pregledno obveščanje o razpoložljivih sredstvih za obnovo, trenutnih tveganjih in dolgoročnih načrtih za obnovo je bistvenega pomena za ohranjanje zaupanja in sodelovanja. Med obnovo po potresu na Haitiju leta 2010 so na primer redne javne objave in srečanja zainteresiranih strani pomagale pojasniti časovne roke za razdeljevanje pomoči in popravilo infrastrukture.

Digitalna orodja, kakor so mobilne aplikacije, lahko prizadetemu prebivalstvu pomagajo pri dostopu do storitev obnove in spremljanju napredka projektov obnove. Tudi forumi skupnosti in javna posvetovanja so platforme za povratne informacije, ki organom omogočajo, da obravnavajo pomisleke in izboljšajo svoje strategije.

Ključni vidiki strategij komuniciranja ob nesrečah

Za uspeh morajo strategije komuniciranja ob nesrečah dati prednost kulturni občutljivosti in vključenosti. Sporočila morajo obravnavati posebne potrebe ranljivih skupin prebivalstva, vključno z marginaliziranimi skupinami, starejšimi in osebami, ki ne govorijo maternega jezika. Na primer, med orkanom Harvey v Teksasu so dvojezična sporočila in partnerstva z lokalnimi hispanskimi organizacijami zagotovila, da so špansko govoreče skupnosti prejele ključne posodobitve.

Sodelovanje med zainteresiranimi stranmi, vključno z vladnimi agencijami, nevladnimi organizacijami, zasebnimi organizacijami in skupinami skupnosti, je ključnega pomena za zagotavljanje doslednega sporočanja in učinkovito dodeljevanje sredstev. Skupne vaje usposabljanja in sporazumi pred nesrečo lahko okrepijo ta partnerstva, kakor so pokazala usklajevalna prizadevanja Združenih narodov in lokalnih agencij med odpravljanjem posledic potresa v Nepalju leta 2015.

Z vključevanjem teh načel v vse faze obvladovanja nesreč lahko komunikacijske strategije dosežejo učinkovite in vključujoče rezultate ter tako okrepijo svojo vlogo temeljnega kamna pripravljenosti na nesreče, odzivanja nanje in obnove.

Komunikacijski izzivi

Komunikacijski izzivi v nesrečah so ključna vprašanja, ki lahko bistveno vplivajo na učinkovitost prizadevanj za odzivanje. Navajamo nekaj glavnih izzivov:

Napačne informacije in govorice

Hitro širjenje netočnih informacij med nesrečo lahko povzroči zmedo in paniko med prizadetim prebivalstvom. Napačne informacije se lahko pojavijo v družbenih medijih, iz ust v usta ali zaradi napačnega sporazumevanja med odzivniki. Med pandemijo COVID-19 so na primer na družbenih omrežjih na veliko krožile številne napačne trditve o izvoru, prenosu in zdravljenju virusa. Te napačne informacije so povzročile zmedo v javnosti in privedle do škodljivega vedenja, kakor sta kopičenje zalog in nasprotovanje prizadevanjem za cepljenje.

Pomanjkanje zaupanja

To lahko ovira učinkovito komuniciranje, saj imajo skupnosti zgodovinske razloge za nezaupanje v organe ali organizacije. To pomanjkanje zaupanja lahko izhaja iz prejšnjih negativnih izkušenj ali zaznanih predsodkov. Na primer, po orkanu Katrina leta 2005 so številni prebivalci New Orleansa, zlasti iz marginaliziranih skupnosti, izrazili nezaupanje do vladnih agencij. Menili so, da so bili med odzivanjem in obnovo zanemarjeni, kar je oviralo učinkovito komunikacijo in usklajevanje v naslednjih nesrečah.

Tehnološke omejitve

Katastrofe lahko poškodujejo komunikacijsko infrastrukturo, kakor so mobilni stolpi, dostop do interneta in radiodifuzni sistemi, kar povzroči motnje pri širjenju ključnih informacij. Po potresu na Haitiju leta 2010 je bilo na primer veliko komunikacijskih sistemov močno poškodovanih, kar je otežilo prizadevanja za odzivanje. Organizacije so težko komunicirale med seboj in s prizadetim prebivalstvom, kar je upočasnilo dostavo pomoči in pomembnih informacij.

Jezikovne ovire

Različne skupine prebivalstva morda ne uporabljajo skupnega jezika, zato je težko učinkovito posredovati ključne informacije in navodila. Med požarom Camp Fire v Kaliforniji leta 2018 so se uradniki soočali z izzivi pri komuniciranju z neangleško govorečimi prebivalci o navodilih za evakuacijo in varnostnih informacijah. Ta situacija je poudarila potrebo po večjezičnih komunikacijskih strategijah pri odzivanju na nesreče, da bi zagotovili, da vsi prejmejo bistvena sporočila.

Kulturne razlike

Različna kulturna okolja lahko vplivajo na to, kako si posamezniki razlagajo sporočila in se odzivajo na navodila. Do nesporazumov lahko pride, če se pri komunikaciji ne upoštevajo kulturne norme in vrednote. Na primer med cunamijem v Indijskem oceanu leta 2004 so nekatere skupnosti v Indoneziji in na Šrilanki zaradi kulturnih prepričanj in praks različno interpretirale opozorila in ukaze za evakuacijo. Z razumevanjem lokalnih običajev in stilov komuniciranja bi lahko izboljšali učinkovitost prizadevanj za odzivanje na teh območjih.

Geografski izzivi

Na oddaljenih ali težko dostopnih območjih lahko primanjkuje komunikacijskih virov, kar otežuje doseganje in razširjanje informacij med prizadeto prebivalstvo. Geografske ovire lahko ovirajo fizični dostop in vzpostavitev komunikacijskih omrežij. Po potresu v Nepalju leta 2015 so bile številne podeželske skupnosti zaradi zemeljskih plazov in poškodovane infrastrukture odrezane od sveta, kar je organizacijam za pomoč otežilo dostop do njih. Pomanjkanje komunikacijskih virov na teh območjih je oviralo pravočasen dostop do informacij o razpoložljivi pomoči in varnostnih ukrepih.

Štirje primeri komuniciranja nesreč

Učinkovito komuniciranje nesreč je ključnega pomena za usklajevanje prizadevanj za odzivanje, razširjanje pomembnih informacij in ohranjanje zaupanja javnosti. Analiza nedavnih dogodkov, kakor so potres v Turčiji leta 2023, poplave v Sloveniji leta 2023, poplave v španski regiji Valencia leta 2024 in uničenje jezua Kakhovka med vojno v Ukrajini leta 2023, razkriva različne komunikacijske razmere in njihove izzive.

Potresi v Turčiji leta 2023

Dva uničujoča turško-sirska potresa in številni popotresni sunki, ki so 6. februarja 2023 prizadeli južno Turčijo in severozahodno Sirijo, so pokazali ključno vlogo komuniciranja ob nesrečah pri odzivanju na nesreče. Po nesreči je organizacija Türkiye Radyo Amatörleri Cemiyeti (TRAC) usklajevala komunikacije v sili, ko je bila konvencionalna infrastruktura ogrožena (ARRL, 2023). Mednarodna pomoč se je hitro mobilizirala, organizacije pa so začele z letalskimi prevozi za dostavo humanitarne pomoči. Vendar so se pojavili komunikacijski izzivi, zlasti v zvezi z marginaliziranimi skupnostmi. Poročilo mreže CDAC je poudarilo potrebo po vključujočih sporočilih, prilagojenih različnim skupinam prebivalstva (CDAC Network, 2023). V njihovem kratkem poročilu, objavljenem šest mesecev pozneje, so bile predstavljene naslednje ključne ugotovitve in priporočila za zagotovitev trdnih prizadevanj na področju komuniciranja, vključevanja skupnosti in odgovornosti za izpolnjevanje potreb prizadetih ljudi v Turčiji in Siriji:

Ljudje še vedno potrebujejo uporabne informacije, ki jim bodo pomagale pri dostopu do ključnih storitev in ponovni vzpostavitvi življenja. Prizadeti ljudje se še vedno soočajo s fizičnimi ovirami pri dostopu do informacij. Humanitarni akterji bi morali izkoristiti razumevanje dvosmernega pretoka informacij s prizade-

timi skupnostmi, da bi prilagodili dejavnosti komuniciranja in vključevanja skupnosti. Prizadevanja CCEA (communication, community engagement and accountability) morajo biti povezana z lokalnimi sistemi in obstoječimi usklajevalnimi strukturami. Govorice so lahko vprašanje življenja ali smrti – razvijajte kolektivna sredstva za njihovo spremljanje in preprečevanje z natančnimi informacijami. Humanitarni akterji morajo izpostaviti jezikovne potrebe nesorazmerno prikrajšanih skupin. Denarna pomoč zahteva specializirane strategije komuniciranja in vključevanja skupnosti, da se povečata učinek in odpornost. Informacijskim in komunikacijskim potrebam marginaliziranih skupin je treba nameniti posebno pozornost v strategijah CCEA (Mreža CDAC, 2023).

Če povzamemo, potres je pokazal tako prednosti kakor slabosti komuniciranja ob nesrečah v Turčiji. Čeprav je bil odziv na mednarodni in lokalni ravni močan, je dogodek poudaril potrebo po vključujočih komunikacijskih strategijah, ki so namenjene vsem prizadetim prebivalcem.

Poplave v Sloveniji leta 2023

Poplave avgusta 2023 v Sloveniji so bile ena najhujših naravnih nesreč v zgodovini države. Ko je 4. avgusta 2023 v zgodnjih jutranjih urah prišel prvi poziv za aktiviranje nacionalnega načrta, se je osebje Urada vlade za komuniciranje (UKOM), pa tudi osebje štaba civilne zaščite, takoj odzvalo in ves čas sodelovalo pri sporočanju odločitev vlade. UKOM je imel ključno vlogo pri širjenju informacij javnosti, pri čemer je njegova direktorica poudarila pomen dobro usklajene ekipe (GOV.SI UKOM, 2023). Petra Bezjak Cirman, direktorica Urada vlade za komuniciranje (UKOM), je v vlogi gostujoče govornice na 5. dnevu vladnih komunikatorjev dejala, da je bil UKOM pri posredovanju informacij med katastrofalnimi poplavami uspešen predvsem zaradi odlične in izkušene ekipe:

V prvi fazi, ko smo reševali življenja ljudi, smo si prizadevali za pravočasno in jasno obveščanje javnosti ter za odzivnost, predstavljanje točnih informacij in zaupanja vredne govorce, ki delujejo pomirjujoče. Uporabili smo tako tradicionalne komunikacijske kanale, denimo tiskovne konference, sporočila za javnost, neposredni odgovori na novinarska vprašanja in gostovanja v različnih oddajah, kakor tudi sodobne kanale, kot so družbena omrežja. Uporaba različnih kanalov ter lastne video in grafične produkcije nam je omogočila, da smo hitro dosegli čim več ljudi in jih ustrezno obvestili o tem, kaj storiti v dani situaciji. Drugi dan poplav, 5. avgusta, smo zagnali tudi posebno spletno stran gov.si/poplave, na kateri smo domačo in tujo javnost sproti obveščali o najnovejših informacijah in nasvetih. Statistični podatki v prvem mesecu so pokazali, da je imela nova stran 99.565 ogledov (GOV.SI UKOM, 2023).

Takoj so bile aktivirane službe za civilno zaščito in v 12 urah je 168 gasilskih enot izvedlo več kot 1.000 intervencij. Prizadevanja za obveščanje javnosti so bila osredotočena na redno obveščanje prek več kanalov, vključno z družbenimi mediji, televizijo in nujnimi radijskimi oddajami. To je zagotovilo, da so prebivalci pravočasno prejeli opozorila za evakuacijo, kar je zmanjšalo število žrtev in škodo na infrastrukturi. V ocenah po nesreči je bila poudarjena vloga vnaprej vzpostavljenih komunikacijskih protokolov in tehnologij za izmenjavo informacij v realnem času (Mikoš, 2023). Slovenske izkušnje so pokazale, da sta pripravljenost in dobro usklajena komunikacijska strategija bistvena elementa za učinkovito obvladovanje naravnih nesreč.

Poplave leta 2024 v španski regiji Valencia

Katastrofalne poplave, ki so 29. oktobra 2024 prizadele špansko regijo Valencia, so terjale več kot 224 smrtnih žrtev in obsežno opustošenje. Ključni dejavnik, ki je poslabšal posledice nesreče, je bila velika zamuda pri izdaji javnih opozoril. Čeprav je nacionalna meteorološka agencija AEMET deset ur prej izdala opozorilo o »skrajni nevarnosti«, je regionalna vlada opozorila z besedilnimi sporočili prebivalcem razposlala šele celih osem ur po prvih poročilih o poplavih (Influence Online, 2024).

Predsednik Diputación de Valencia Vicente Mompó je med krizo, ki se je razplamtela, na sestanku Centra za operativno usklajevanje (Centro de Coordinación Operativa Integrado, Cecopi) izrazil nujno razočaranje. Odločno je pozval k takojšnjemu razpošiljanju opozorila in menda vzkliknil: »¡Enviadla de una puta vez!« [»Pošljite ga že, za vraga!«] (El País, 2025). Ta vzklik poudarja notranje priznanje, da je nujno potrebno takojšnje obveščanje javnosti. Mompó je ob razmišljanju o dogodkih potrdil svoje vztrajanje pri hitrem obveščanju: »Yo fui una de esas personas que metió prisa para enviar el mensaje de alerta« [»Bil sem eden od tistih, ki so hiteli pošiljati opozorilno sporočilo«] (Cadena SER, 2025). To priznanje poudarja notranje pritiske in izzive, s katerimi se soočajo uradniki pri kriznem upravljanju v realnem času.

Zamujeno sporočilo je bilo deležno številnih kritik in je trenutno predmet sodne preiskave. Vsebinska in časovni razpored opozorila sta bila pod drobnogledom, saj sta bila neustrezna za učinkovito obveščanje in zaščito javnosti (El País, 2025). Ta situacija je spodbudila pozive k celovitemu pregledu protokolov za obveščanje v izrednih razmerah, da bi v prihodnje preprečili takšne napake. Preiskave so pokazale, da bi lahko boljše usklajevanje med meteorološkimi agencijami in reševalnimi službami ublažilo posledice nesreče. Strokovnjaki so od takrat priporočili izboljšanje sistemov zgodnjega opozarjanja, tehnologije za spremljanje v realnem času in jasne komunikacijske protokole za preprečevanje prihodnjih okvar (GNDR, 2024). Dogodek je poudaril potrebo po jasnih protokolih in vključevanju naprednih sistemov opozarjanja, da se zagotovi hitro razširjanje informacij. Poudaril je tudi pomen medagencijskega usklajevanja in potrebo po rednih vajah za pripravo na takšne izredne razmere.

Če povzamemo, poplave v Valencii leta 2024 so razkrile kritične pomanjkljivosti pri obveščanju o nesrečah. Notranji pozivi k hitremu ukrepanju v primerjavi z dejanskimi zamudami poudarjajo potrebo po racionaliziranih in učinkovitih sistemih odzivanja na nesreče za zaščito javne blaginje.

Katastrofa jezua Kakhovka leta 2023 sredi vojne v Ukrajini

Šestega junija 2023 je bil porušen jezik Kakhovka na reki Dneper v Ukrajini, kar je povzročilo obsežne poplave in degradacijo okolja. Takoj po tem se je po toku navzdol sprostilo približno 90 % sladke vode iz rezervoarja (Stone, 2024), kar je poplavlilo obsežna območja in razselilo številne skupnosti. Poplavne vode so ponesle sedimente, ki so bili onesnaženi zaradi desetletja trajajoče industrijske dejavnosti, kar je povzročilo povečanje koncentracij onesnažil, kakor so poliklorirani bifenili, lindan, baker, cink in arzen, v spodnjem toku (Vyshnevskiy et al., 2023). To onesnaženje je pomenilo veliko tveganje za zdravje ljudi in lokalne ekosisteme. Nenaden dotok sladke vode v ustje reke Dneper-Bug je povzročil močno zmanjšanje slanosti, kar je privedlo do cvetenja alg v bližini Odese in ogrozilo preživetje avtohtonih vodnih vrst, vključno s potencialnim izumrtjem redke ribe Sander marinus. Poleg tega je uničenje jezua prekinilo migracijske poti anadromnih vrst jesetrov, kar je dodatno ogrozilo njihove populacije. Incident je vzbudil tudi zaskrbljenost glede stabilnosti bližnje Zaporožske jedrske elektrarne, saj je bil rezervoar ključni vir hladilne vode za njene reaktorje. Kot odziv na nesrečo so ukrajinski organi in mednarodne organizacije začeli izvajati obsežne okoljske ocene in sanacijo, da bi odpravili neposredne in dolgoročne posledice uničenja jezua. Po uničenju jezua so ruski državni mediji in uradniki sprožili propagandno kampanjo, v kateri so za nesrečo obtožili Ukrajino. Kremelj je trdil, da je Ukrajina namerno uničila jezik, da bi ovirala rusko ofenzivo, kar je bilo v enem tednu prek diplomatskih kanalov in družbenih medijev razširjeno z

več kot 1.300 tviti. Medtem so ukrajinske oblasti in zahodne obveščevalne službe kot verjetnega storilca izpostavile Rusijo, češ da je eksplozija služila stratežkim interesom Moskve, saj je poplavlila območja pod ukrajinskim nadzorom. Rusija si je z dezinformacijami prizadevala prikriti odgovornost in ustvariti zmedo na mednarodni ravni, kar je bila taktika, skladna s prejšnjimi strategijami informacijske vojne. Ta primer poudarja, da okoljske nesreče na vojnih območjih pogosto spremljajo intenzivne propagandne bitke, katerih cilj je oblikovati javno mnenje.

Skratka, uničenje jezua Kakhovka ponazarja ključno vlogo učinkovitega komuniciranja pri obvladovanju okoljskih nesreč, ki so jih povzročili vojaški spopadi. Pravočasno, pregledno in usklajeno komuniciranje je bistvenega pomena za ublažitev neposrednih posledic ter olajšanje dolgoročnega okrevanja in obnove okolja.

Lekcije za prihodnje komuniciranje nesreč

Komuniciranje ob potresu v Turčiji leta 2023, poplavih v Sloveniji leta 2023, poplavih v Valenciji leta 2024 in uničenju jezua Kakhovka leta 2023 razkriva pomembne izzive pri odzivanju na nesreče, ki segajo od zamud pri obveščanju o nesrečah do politizacije informacij. V Turčiji sta počasno odzivanje in pomanjkanje jasne komunikacije v kritičnih prvih urah povzročila splošno zmedo in ovirala reševalna prizadevanja, številni preživeli pa so izrazili razočaranje nad neučinkovitim usklajevanjem, ki se je najverjetneje še povečalo zaradi prejšnjega slabega upravljanja pripravljenosti na nesreče. Podobno se je zgodilo med poplavami v Valencii, ko so oblasti kljub meteorološkemu opozorilu zamujale z izdajo opozoril za izredne razmere, kar je razkrilo resne pomanjkljivosti v sistemu kriznega upravljanja. Nasprotno pa je bila v Sloveniji pri odzivu na poplave civilna mobilizacija učinkovitejša, čeprav so zelo optimistične vladne obljube o hitri obnovi, ki se niso uresničile, kasneje zasenčile uspeh začetnega učinkovitega odziva. Uničenje jezua Kakhovka je pokazalo, kako okoljske nesreče na vojnih območjih postanejo propagandno orodje, saj sta Rusija in Ukrajina širili nasprotujoče si pripovedi, da bi vplivali na javno mnenje, kar je otežilo mednarodna prizadevanja za odzivanje. To odraža širši trend v komuniciranju o nesrečah, kjer lahko državne ali politično nadzorovane pripovedi zatrejo kritiko ali povečajo nezadovoljstvo javnosti, kakor smo videli v Turčiji in Španiji, ali pa aktivno širijo dezinformacije, kakor je to po nesreči na jezua Kakhovka storila Rusija. Družbeni mediji so imeli v teh dogodkih dvojno vlogo, saj so se izkazali za koristne pri mobilizaciji prostovoljcev v Sloveniji, hkrati pa so bili bojišče propagande v Ukrajini in vir dezinformacij med poplavami v Valencii. Neuspehi pri komuniciranju v teh nesrečah poudarjajo pomen pravočasnega, preglednega in usklajenega sporočanja. Če se informacije v izrednih razmerah posredujejo z zamudo ali se z njimi manipulira, se zmanjša zaupanje javnosti v institucije, kar se je pokazalo v Turčiji in Španiji, kjer so državljani odkrito kritizirali oblasti zaradi napačnega ravnanja z opozorili. Nasprotno pa je odziv Slovenije pokazal vpliv dobro organiziranega državlanskega udejstvovanja pri zmanjševanju nekaterih institucionalnih pomanjkljivosti, čeprav je pozneje v fazi obnove povzročil razočaranje javnosti, saj obnova ni potekala v skladu z napovedmi in obljubami oblasti. Slovenska in španska primera kažeta, da se morajo vsi, ki sodelujejo pri obvladovanju nesreč, najprej zavedati, da je vsako komuniciranje ob nesrečah predvsem komuniciranje z javnostjo, ki ustvarja svojevrstne komunikacijske učinke.

Ti primeri poudarjajo pomen jasnega, pravočasnega, preglednega in odgovornega komuniciranja ter potrebo po večkanalnem razširjanju opozoril in strategijah za krepitev zaupanja, da se zagotovijo učinkovita opozorila in odzivi na izredne razmere. Enako ključna je vloga mednarodnih organizacij in neodvisnih medijev pri preprečevanju dezinformacij in zagotavljanju natančnega poročanja, zlasti v politično občutljivih razmerah nesreč.

Povzetek poglavja in študijski rezultati

V tem poglavju je bila poudarjena nepogrešljiva vloga komuniciranja pri obvladovanju nesreč, pri čemer je bil poudarjen njegov vpliv v fazah pripravljenosti, odzivanja in obnove. S pregledom temeljnih konceptov, okvirov, orodij, načel in strategij smo pokazali, kako natančno, pregledno, dosledno, pravočasno in sodelovalno komuniciranje služi kot rešilna bilka v scenarijih nesreč, saj oblikuje rezultate in spodbuja odpornost. Ključni študijski rezultati tega poglavja vključujejo:

- Študenti razumejo pomen komuniciranja pri obvladovanju nesreč in njegov vpliv na prizadevanja za pripravljenost, odzivanje in obnovo.
- Študenti znajo prepoznati in razložiti temeljne koncepte, kakor so komuniciranje tveganja, krizno komuniciranje in komuniciranje odpornosti, ter njihovo praktično uporabo v kontekstu nesreč.
- Študenti znajo oceniti prednosti in omejitve različnih komunikacijskih orodij, od tradicionalnih množičnih medijev do sodobnih digitalnih platform, ter razumeti njihov pomen v različnih scenarijih nesreč.
- Študenti znajo opisati posebne komunikacijske potrebe in strategije, ki so potrebne v fazah pripravljenosti, odzivanja in obnove pri obvladovanju nesreč.
- Študenti znajo v različnih okoliščinah oceniti ključna načela komuniciranja, kakor so preglednost, doslednost, pravočasnost, empatija in sodelovanje.
- Študenti znajo uporabiti strategije komuniciranja ob nesrečah, da bi premagali običajne ovire pri komuniciranju nesreč, kakor so napačne informacije in težave z dostopnostjo.

Samooценjevanje

- 1 Kakšna je glavna vloga komuniciranja pri obvladovanju nesreč?
 - a) deljenje splošnih novic, ki niso povezane z nesrečo
 - b) zagotoviti pravočasno razširjanje opozoril in navodil
 - c) preobremeniti ljudi s prevelikim številom informacij
 - d) omejiti dostop do informacij
- 2 Katera od naslednjih stvari NI ključni koncept pri komuniciranju ob nesrečah?
 - a) krizno komuniciranje
 - b) komuniciranje tveganj
 - c) komuniciranje odpornosti
 - d) ciljno usmerjeno komuniciranje
- 3 Katera je bila glavna komunikacijska napaka med cunamijem v Indijskem oceanu leta 2004?
 - a) javnost je prejela preveč opozoril
 - b) družbeni mediji so širili napačne informacije
 - c) zgodnja opozorila niso bila učinkovito posredovana ogroženemu prebivalstvu
 - d) radijske postaje so bile preveč uporabljene
- 4 kateri model poudarja, kako se informacije o tveganju povečujejo ali zmanjšujejo prek medijev in komunikacijskih kanalov?
 - a) model družbenega povečevanja tveganja
 - b) dvosmerni simetrični model
 - c) model odpornosti na nesreče
 - d) model odnosov z javnostmi
- 5 Kako so napačne informacije vplivale na izbruh ebole v Zahodni Afriki (2014–2016)?
 - a) povečala je zaupanje javnosti v organe
 - b) zaradi nje so ljudje pogosteje upoštevali varnostne ukrepe
 - c) povzročilo je odpor do zdravstvene pomoči in skepsa do zdravstvenih agencij
 - d) izboljšala je hitrost kriznega odzivanja
- 6 Katero načelo komuniciranja nesreč zagotavlja, da informacije ostanejo točne, resnične in odprte?
 - a) empatija
 - b) preglednost
 - c) zaupnost
 - d) omejitve
- 7 Kaj je bil glavni problem poplav leta 2024 v španski regiji Valencia?
 - a) mediji so nesrečo prezrli
 - b) sistem opozarjanja se ni aktiviral zaradi izpada električne energije
 - c) oblasti so kljub zgodnjim meteorološkim opozorilom zamujale s pošiljanjem opozoril javnosti
 - d) državljani niso upoštevali ukazov za evakuacijo
- 8 Katera je ključna prednost družbenih medijev pri komuniciranju nesreč?
 - a) omogoča hitro širjenje napačnih informacij
 - b) zagotavlja posodobitve v realnem času in omogoča neposredno interakcijo z javnostjo
 - c) nadomešča vse tradicionalne metode komuniciranja
 - d) je edini zanesljiv vir informacij o nesrečah
- 9 Kaj je eden največjih izzivov pri komuniciranju nesreč?
 - a) pretirano komuniciranje s prizadetim prebivalstvom
 - b) zagotavljanje, da informacije dosežejo vse skupine, vključno z marginaliziranimi skupnostmi
 - c) pomanjkanje nesreč, o katerih bi lahko poročali
 - d) preveč sredstev za obveščanje o izrednih dogodkih
- 10 Kakšna je ključna lekcija potresov v Turčiji leta 2023?
 - a) mednarodne organizacije za pomoč so zavrnile pomoč
 - b) vključujoče in dostopne komunikacijske strategije so bistvene za vse prizadeto prebivalstvo
 - c) vlada je ustavila vse komunikacije v primeru nesreče
 - d) ljudje so ignorirali opozorila o nesreči

Ključ za odgovore

1.b, 2.d, 3.c, 4.a, 5.c, 6.b, 7.c, 8.b, 9.b, 10.b

Opomba

Poglavje je strojni prevod prvotne angleške različice, ki je bila pripravljena s pomočjo orodij umetne inteligence (npr. ChatGPT), uporabljenih pri snovanju in urejanju besedila ter izboljševanju jezikovne jasnosti in vsebinske koherence.

Reference

- ARRL.** (2023). Amateur radio active in Turkey and Syria following earthquakes. ARRL. <https://arrl.org/news/amateur-radio-active-in-turkey-and-syria-following-earthquakes> (20. 2. 2025).
- Berube, David M.** (Ed.). (2021). *Pandemic communication and resilience*. Springer.
- Bush, L., & Lindsey, K.** (2024). *Diversity, equity, and inclusion in strategic communications: Becoming culturally proficient communicators*. Routledge.
- Cadena SER.** (2025, February 20). Vicent Mompó: "Yo fui una de esas personas que metió prisa para enviar el mensaje de alerta". Radio Valencia. <https://cadenaser.com/comunitat-valenciana/2025/02/20/vicent-mompo-yo-fui-una-de-esas-personas-que-metio-prisa-para-enviar-el-mensaje-de-alerta-radio-valencia> (20. 2. 2025).
- CDAC Network.** (2023). The Türkiye-Syria earthquake response: Six months on – Lessons on communication, community engagement, and accountability. CDAC Network. <https://www.cdacnetwork.org/resources/the-turkiye-syria-earthquake-response-six-months-on-lessons-on-communication-community-engagement-and-accountability> (20. 2. 2020).
- Coppola, D. P., & Maloney, E. K.** (2009). *Communicating emergency preparedness: Strategies for creating a disaster-resilient public*. Taylor & Francis.
- Doerfel, M. L., & Gibbs, J. L. (Eds.).** (2020). *Organizing inclusion: Moving diversity from demographics to communication processes*. Routledge.
- Dufty, N.** (2020). *Disaster education, communication and engagement*. John Wiley & Sons.
- El País.** (2025, February 19). El presidente de la Diputación de Valencia urgíó a mandar la alerta en pleno caos el día de la DANA: "¡Enviadla ya de una puta vez!". El País. <https://elpais.com/espana/comunidad-valenciana/2025-02-19/el-presidente-de-la-diputacion-de-valencia-urgio-a-mandar-la-alerta-en-pleno-caos-el-dia-de-la-dana-enviadla-ya-de-una-puta-vez.html> (20. 2. 2025).
- Frandsen, F., & Johansen, W. (Eds.).** (2020). *Crisis communication*. De Gruyter Mouton.
- GNDR.** (2024). Spain floods: Early warning, action coordination, and localisation. Global Network of Civil Society Organizations for Disaster Reduction (GNDR). <https://www.gndr.org/2024-spain-floods-early-warning-action-coordination-and-localisation> (20. 2. 2025).
- Golan, G. J., Johnson, T. J., & Wanta, W. (Eds.).** (2010). *International media communication in a global age*. Routledge.
- GOV.SI UKOM.** (2023). Petra Bezjak Cirman: UKOM communicated successfully during the floods thanks to an excellent and experienced team. Government of Slovenia. Government Communication Office (UKOM). <https://www.gov.si/en/news/2023-11-28-petra-bezjak-cirman-ukom-communicated-successfully-during-the-floods-thanks-to-an-excellent-and-experienced-team> (20. 2. 2025).
- Haddow, G. D., & Haddow, K. S.** (2013). *Disasters communications in a changing media world*. Elsevier.
- Houston, J. B., Schraedley, M. K., Worley, M. E., Reed, K., & Saidi, J.** (2019). Disaster journalism: Fostering citizen and community disaster mitigation, preparedness, response, recovery, and resilience across the disaster cycle. *Disasters*, 43(3), 591–611.
- Influence Online.** (2024). Valencia floods: Disaster communications and the consequences of delayed warnings. Influence Online. <https://influenceonline.co.uk/2024/11/22/valencia-floods-disaster-communications> (20. 2. 2025).

- Liu, B. F., & Mehta, A. M. (Eds.).** (2024). *Routledge handbook of risk, crisis, and disaster communication*. Routledge.
- Lundgren, R. E., & McMakin, A. H.** (2018). *Risk communication: A handbook for communicating environmental, safety, and health risks* (6th ed.). Wiley.
- Kar, B., & Cochran, D. M. (Eds.).** (2019). *Resilience communication: A critical introduction*. Routledge.
- Macnamara, J.** (2018). *Evaluating public communication: Exploring new models, standards, and best practice*. Routledge.
- McQuail, D.** (2007). *McQuail's mass communication theory* (6th ed.). Sage.
- Mikoš, Matjaž.** (2023). *ResiliEnhance Platform: Reflections on the floods in Slovenia in August 2023*. UNESCO Floods. <https://www.unesco-floods.eu/wp-content/uploads/2024/11/ResiliEnhance-Platform-presentation-Reflections-on-the-Floods-in-Slovenia-in-August-2023.pdf> (20. 2. 2025).
- OECD.** (2021). *OECD Report on public communication: The global context and the way forward*. OECD Publishing.
- Palen, L., & Hughes, A. L.** (2018). Social media in disaster communication. In H. Rodríguez, W. Donner, & J. Trainor (Eds.), *Handbook of disaster research* (pp. 497–518). Springer.
- Steffens, M.** (2012). Covering disaster without becoming one. In L. Wilkins, M. Steffens, E. Thorson, G. Kyle, K. Collins, & F. Vultee (Eds.), *Reporting disaster on deadline: A handbook for students and professionals* (pp. 1–9). Taylor & Francis Group.
- Stone, R.** (2024). Laid to waste: Ukrainian scientists are tallying the grave environmental consequences of the Kakhovka Dam disaster. *Science*, 383(6678), 18–23. <https://doi.org/10.1126/science.zbde496> (20. 2. 2025).
- Vyshnevskiy, V., Shevchuk, S., Komorin, V., Oleynik, Y., & Gleick, P.** (2023). The destruction of the Kakhovka dam and its consequences. *Water International*, 48(5), 631–647. <https://doi.org/10.1080/02508060.2023.2247679> (20. 2. 2025).
- Watson, J.** (2008). *Media communication: An introduction to theory and practice* (3rd ed.). Palgrave Macmillan.

SOCIALNO-PSIHOLOŠKA PRIPRAVLJENOST PRI POROČANJU O NESREČAH

Deniz GÜLER³

Elif AYAN⁴

3. POGLAVJE

SOCIALNO-PSIHOLOŠKA PRIPRAVLJENOST PRI POROČANJU O NESREČAH

- **Uvod**
- **Ključni koncepti**
- **Izjemne razmere, s katerimi se srečamo ob nesrečah**
- **Socialno-psihološke strategije pripravljenosti na nesreče**
- **Družbeni vpliv nesreč na novinarje**
- **Pripravljenost na psihološke posledice nesreč**
- **Povzetek poglavja in študijski rezultati**
- **Samoocenjevanje**
- **Reference**

Uvod

Medtem ko se pripravljenost pri novinarstvu ob nesrečah pogosto obravnava v logističnem in tehničnem smislu, kakor so varnostno usposabljanje, zaščitna oprema in strategije komuniciranja v nujnih primerih, pa poročanje ob nesrečah ni le fizični izziv - je tudi psihološki in družbeni izziv.

Novinarstvo v primeru nesreč je pomembno, a psihološko zahtevno področje, ki od novinarjev zahteva, da se gibljejo v zelo tveganih okoljih in hkrati ohranjajo profesionalno objektivnost. Študij novinarstva ob nesrečah se je razširil v okviru medijske in komunikacijske štipendije z raziskavami, ki preučujejo komuniciranje o tveganjih, usklajevanje odziva na nesreče, etično poročanje in psihološko odpornost (Cottle, 2013; Houston, Pfefferbaum in Rosenholtz, 2012; Pantti, Wahl-Jorgensen in Cottle, 2012). Čeprav večina teh raziskav izhaja iz razvitih gospodarstev, novinarstvo o nesrečah ni omejeno na države z visokimi dohodki. Novinarji v državah globalnega juga se pogosto soočajo z dodatnimi izzivi, vključno s slabšo infrastrukturo, omejeno svobodo tiska in omejeno institucionalno podporo, zaradi česar je pripravljenost še toliko bolj pomembna (McLean in Power, 2014). Ker nesreče presegajo nacionalne in gospodarske meje, so novinarji po vsem svetu ključni posredniki informacij, ki oblikujejo javno mnenje, vplivajo na strategije odzivanja in prispevajo k dolgoročnemu okrevanju skupnosti.

Medtem ko se pripravljenost pri novinarstvu ob nesrečah pogosto obravnava v logističnem in tehničnem smislu, kakor so varnostno usposabljanje, zaščitna oprema in strategije komuniciranja v nujnih primerih (Houston et al., 2019), pa poročanje ob nesrečah ni le fizični izziv – je tudi psihološki in družbeni izziv. Novinarji so pogosto priča travmam, trpljenju in opustošenju ter pogosto poročajo o dogodkih, ki imajo globoko osebni ali čustveni pomen (Cottle, 2013). Brez ustrezne psihološke pripravljenosti so novinarji izpostavljeni stresu, čustveni izčrpanosti in nadomestni travmi, kar lahko ogrozi njihovo počutje in kakovost njihovega poročanja (Pantti et al., 2012). Houston et al. (2019) navajajo več ključnih razsežnosti novinarstva ob nesrečah, vključno z razumevanjem upravljanja nesreč, tehnično pripravljenostjo in etičnim poročanjem, vendar socialnopsihološka pripravljenost ostaja neraziskana. To poglavje se osredotoča na strategije socialno-psihološke pripravljenosti novinarjev na nesreče, pri čemer poudarja, kako lahko novinarji med delom v kriznih okoljih krepijo odpornost, etično zavest in čustveno samoregulacijo.

Čeprav je fizična pripravljenost - vključno z varnostnim usposabljanjem, zaščitno opremo in komunikacijskimi protokoli v sili - še vedno bistvena (Houston et al., 2019), samo ti ukrepi ne obravnavajo duševnega in čustvenega bremena, ki ga doživljajo novinarji. Psihološka pripravljenost je zato prav tako ključna, saj novinarjem omogoča, da ublažijo izgorelost, sekundarne travme in moralno stisko. Ključni vidiki psihološke pripravljenosti vključujejo (1) ozaveščanje o travmi in obvladovanje stresa, ki novinarje opremi z orodji za prepoznavanje lastnih čustvenih stisk (Houston et al., 2012); (2) medsebojno podporo in poročanje, ki spodbuja mreže strokovne in čustvene podpore; (3) vzpostavitev čustvenih meja, ki novinarjem pomaga uravnotežiti empatijo z distanco, da bi se izognili izgorelosti; in (4) dostop do virov duševnega zdravja, ki zagotavlja dostop do organiziranega svetovanja in travmatološko informirane oskrbe (Steffens et al., 2021).

Frances Perreault (2021) poudarja, da je psihološka pripravljenost še posebej pomembna za lokalne novinarje, ki se morajo spopadati z dvojnim bremenom poročanja o nesrečah, hkrati pa jih te osebno prizadenejo. Perreaultova na primeru poplav ob dnevu spomina na mrtve leta 2015 v Wimberleyju v Teksasu prikaže, kako lokalni novinarji usklajujejo lastno travmo s poklicno dolžnostjo občutljivega in natančnega poročanja. Ta dvojna vloga predstavlja edinstvene psihološke pritiske, ki ne zahtevajo le individualnih mehanizmov za spoprijemanje, temveč tudi dolgoročno odpornost, pripovedovanje zgodb, osveščeno o travmi, in sodelovanje skupnosti. Z oblikovanjem pripovedi o nesreči, ki spodbujajo upanje, okrevanje in kolektivno odpornost, imajo novinarji vlogo ne le kot ponudniki informacij, temveč tudi kot sodelavci pri zdravljenju skupnosti. Perreaultova študija poudarja potrebo po virih za duševno zdravje, sistemih medsebojne podpore in strukturiranem usposabljanju v uredništvu, ki bi novinarjem pomagali obvladovati čustvene obremenitve pri poročanju o kriznih razmerah in hkrati izpolnjevati njihovo vlogo javne službe.

V tem poglavju bo obravnavana socialnopsihološka pripravljenost pri poročanju o nesrečah s poudarkom na štirih ključnih področjih. Najprej bo preučilo izredne razmere, s katerimi se srečamo v nesrečah, in analiziralo edinstvene psihološke pritiske, s katerimi se soočajo novinarji, vključno s čustveno izčrpanostjo in moralnimi dilemami. Nato bodo opisane strategije socialnopsihološke pripravljenosti na nesreče in ocenjeni okviri, ki novinarjem pomagajo ohranjati odpornost, čustveno ravnovesje in dobro počutje. Razprava se bo nato osredotočila na pripravljenost na družbene posledice nesreč in obravnavala, kako lahko novinarji etično in občutljivo sodelujejo s prizadetimi skupnostmi ter pri tem ohranjajo poklicne meje. Na koncu bo poglavje obravnavalo pripravljenost na psihološke posledice nesreč, pri čemer bo preučilo poročanje, ki temelji na travmi, tehnike obvladovanja stresa in vlogo medijskih organizacij pri zagotavljanju podpore za duševno zdravje. Z izvajanjem teh strategij lahko uredništva zagotovijo, da so novinarji opremljeni za obvladovanje psiholoških zahtev poročanja o nesrečah, pri čemer ohranijo svojo poklicno integriteto in dolgoročno dobro počutje.

³Podpredsednik Vrhovnega sveta za radio in televizijo, denizguler@rtuk.gov.tr

⁴Strokovnjakinja, Vrhovni svet za radio in televizijo, elifayan@rtuk.gov.tr

Ključni koncepti

Za boljše razumevanje teme, ki bo obravnavana v okviru tega poglavja, so podane razlage ključnih pojmov, navedenih v nadaljevanju. S spoznavanjem teh pojmov boste lažje razumeli podrobnosti teme, ki jo obravnava to poglavje. Poleg tega bo učenje teh pojmov olajšalo učenje dosežkov poglavja, pa tudi razumevanje pomena koncepta empatije v procesih nesreč.

Sekundarni travmatični stres

Naravno posledično vedenje, ki je posledica poznavanja travmatičnega dogodka, ki ga je doživel pomemben drugi. Gre za stres, ki je posledica pomoči ali želje pomagati travmatizirani ali trpečni osebi.

Akumulacija travme

Kadar nekdo večkrat doživi travmatične dogodke in ne more v celoti predelati reakcij ali čustev, ki jih je doživel med temi dogodki.

Psihološka prva pomoč

Z dokazi podprt pristop, ki temelji na konceptu človeške odpornosti. Cilj PFA je zmanjšati simptome stresa in pomagati pri zdravem okrevanju po travmatičnem dogodku, naravni nesreči, izrednih razmerah na področju javnega zdravja ali celo osebni krizi.

Poročanje z upoštevanjem travme

Uveljavljanje empatije na delovnem mestu ter uporaba jezika in taktik, ki spodbujajo zdravljenje in preprečujejo ponovno travmatiziranje vpletenih oseb.

Posttravmatska stresna motnja

Stanje trajnega duševnega in čustvenega stresa, ki nastane zaradi poškodbe ali hudega psihološkega šoka, običajno vključuje motnje spanja in nenehno živo spominjanje izkušnje, pri čemer so odzivi na druge in zunanji svet otopljeni.

Obvladovanje stresa

Zmanjšanje negativnih posledic stresa ter izboljšanje telesnega in duševnega počutja. Obvladovanje stresa lahko vključuje skrb zase, obvladovanje odziva na stres in spremembe v življenju, kadar se znajde v stresni situaciji.

Medsebojna podpora

Gre za podporni odnos med ljudmi, ki imajo skupne življenjske izkušnje. Je sistem dajanja in prejemanja pomoči, ki temelji na ključnih načelih spoštovanja, deljene odgovornosti in vzajemnega dogovora o tem, kaj je koristno. Medsebojna pomoč ne temelji na psihiatričnih modelih in diagnostičnih merilih. Gre za empatično razumevanje položaja drugega prek skupne izkušnje čustvene in psihološke bolečine.

Socialno-psihološki

Gre za kombinacijo socialnih in psiholoških dejavnikov socialne psihologije ali dejavnikov, ki se nanašajo na socialno psihologijo ali so z njo povezani. Čustvena odpornost: sposobnost odzivanja na stresne ali nepričakovane situacije in krize. Količina vaše čustvene odpornosti je odvisna od več različnih stvari, vključno z vašo starostjo, identiteto in izkušnjami, ki ste jih doživeli v življenju.

Ponovno travmatiziranje

Odziv posameznika na travmatično izpostavljenost, ki je obarvan, okrepljen, ojačan ali oblikovan na podlagi odzivov in načina prilagajanja na prejšnje travmatične izkušnje.

Anksioznost

Pričakovanje prihodnje skrbi, ki je bolj povezano z mišično napetostjo in izogibalnim vedenjem. Strah je čustveni odziv na neposredno grožnjo in je bolj povezan z reakcijo "boj ali beg" - ostane v boju ali odide, da bi se izognil nevarnosti.

Retrospektiva

Gre za psihološki pojav, pri katerem posameznik nenadoma, običajno močno, ponovno doživi preteklo izkušnjo ali elemente pretekle izkušnje. Te izkušnje so lahko strašljive, srečne, žalostne, vznemirljive ali pa gre za številna druga čustva.

Čustveno omrvičenje

Gre za duševni in čustveni proces izključevanja čustev, ki se lahko kaže kot pomanjkanje čustvenih odzivov ali reaktivnosti. Gre za stanje, v katerem oseba ne more ne čutiti ne izražati čustev. To ni klinično diagnostično stanje, čeprav je lahko simptom depresije, posttravmatske stresne motnje (PTSM) ali drugega kliničnega stanja.

Izogibanje vedenju

To je način spoprijemanja z zahtevnimi občutki, mislimi in izkušnjami. Ljudje se izogibajo, da bi zmanjšali nevarnosti in grožnje. V bistvu skuša um osebo obvarovati pred virom tesnobe ali nevarnosti. Vključuje katero koli dejanje ali niz dejanj, ki posamezniku omogoča, da se izogne neprijetnim ali bolečim situacijam, dražljajem ali dogodkom ali jih predvidi.

Psihična stiska

Skupek bolečih duševnih in telesnih simptomov, ki so pri večini ljudi povezani z običajnim nihanjem razpoloženja. V nekaterih primerih pa lahko psihična stiska kaže na začetek velike depresivne motnje, anksiozne motnje, shizofrenije, somatizacijske motnje ali različnih drugih kliničnih stanj. Menijo, da jo ocenjujejo številni domnevni samoporočevalni ukrepi za depresijo in anksioznost.

Psihična stiska

A set of painful mental and physical symptoms that are associated with normal fluctuations of mood in most people. In some cases, however, psychological distress may indicate the beginning of major depressive disorder, anxiety disorder, schizophrenia, somatization disorder, or a variety of other clinical conditions. It is thought to be what is assessed by many putative self-report measures of depression and anxiety.

Akutni stres

Intenzivna, neprijetna in disfunkcionalna reakcija, ki se začne kmalu po travmatičnem dogodku in traja manj kot mesec dni.

Katastrofa

Nanaša se na pojav naravne nesreče na določeni lokaciji, zaradi česar je nevarno in težko dostopno osebi ali kraju, ki ga je prizadela nesreča, ki ga je močno prizadela.

Izjemne razmere, s katerimi se srečamo ob nesrečah

Naravne nesreče ali nesreče, ki jih povzroči človek, so dogodki, ki motijo normalno življenje in povzročajo številne izzive, ki zahtevajo takojšnjo pozornost in inovativne odzive. Ti katastrofalni dogodki, kot so potresi, cunamiji, poplave, industrijske nesreče ali teroristični napadi, ustvarjajo izredne razmere, ki ne le preobremenijo obstoječo infrastrukturo, temveč tudi povzročajo velik pritisk na družbene, psihološke in upravne sisteme. Izraz "izredne razmere" se nanaša na scenarije, ki presegajo običajno krizno upravljanje in zahtevajo edinstvene, pogosto improvizacijske strategije.

Narava izrednih razmer v nesrečah

Novinarji imajo ključno vlogo na območjih nesreč, saj zagotavljajo bistvene informacije, ki pomagajo pri odzivanju na nesreče, obnovi in ozaveščanju javnosti.

Izredne razmere v okviru nesreč vključujejo dogodke, ki ne ustrezajo rutinskemu kriznemu upravljanju in predstavljajo edinstvene izzive. Za te razmere so značilne nepredvidljivost, obseg in zapletenost. Čeprav imajo nesreče lahko skupne elemente, posebne okoliščine pogosto ustvarjajo izzive brez primere, ki od vlad, organizacij in skupnosti zahtevajo hitro razmišljanje, iznajdljivost in prilagodljivost. Novinarji imajo ključno vlogo na območjih nesreč, saj zagotavljajo bistvene informacije, ki pomagajo pri odzivanju na nesreče, obnovi in ozaveščanju javnosti. Njihovo sodelovanje pri pokrivanju nesreč ni omejeno le na poročanje, temveč tudi na oblikovanje javnega mnenja, usmerjanje vladnih in humanitarnih intervencij ter odgovornost odgovornih subjektov. Novinarji imajo v regijah, ki jih je prizadela nesreča, večplastno vlogo, ki ponazarja zapletenost novinarskega dela ob nesrečah.

Informativna vloga novinarjev na območjih nesreč

Ena od glavnih nalog novinarjev med nesrečo je zagotavljanje pravočasnih, natančnih in zanesljivih informacij. Po Pérezu in Aherna (2014) so novinarji posredniki med prizadetimi skupnostmi in zunanjimi organizacijami za pomoč, vladami in svetovno javnostjo. Z razširjanjem ključnih najnovejših informacij o vremenskih razmerah, evakuacijskih postopkih in stanju služb za ukrepanje ob nesrečah novinarji zagotavljajo, da je javnost obveščena in da lahko v kriznih razmerah sprejema premišljene odločitve. Kot ugotavlja Fuchs (2019), lahko učinkovito komuniciranje ob nesrečah bistveno zmanjša škodo, ublaži paniko in poveča odpornost skupnosti ob krizi.

Poleg tega novinarstvo o nesrečah ni omejeno na neposredne posledice nesreče, ampak se nadaljuje tudi v fazi obnove. Raziskava Gower et al. (2011) poudarja vlogo novinarjev pri opozarjanju na stalne izzive, s katerimi se soočajo prizadete skupnosti, vključno z vprašanji, povezanimi z razselitvijo, zdravstveno oskrbo in obnovo infrastrukture. To razširjeno poročanje pomaga ohraniti pozornost javnosti in politični pritisk, kar lahko privede do trajne pomoči nacionalnih in mednarodnih agencij.

Oblikovanje javnega dojemanja in družbenega vedenja

Poleg zagotavljanja informacij novinarji pomembno vplivajo na dojemanje in vedenje javnosti med nesrečami. Poročanje medijev lahko vpliva na to, kako si posamezniki razlagajo tveganje, mobilizirajo vire in se obnašajo zaščitno. V študiji Lee in Sandoval-Almazán (2017) sta ugotovila, da lahko prikaz nesreče v medijih vpliva na raven zaznavanja tveganja med občinstvom, kar posledično vpliva na njihove odločitve o evakuaciji ali upoštevanju smernic javne varnosti. Novinarji imajo torej nalogo, da uravnotežijo potrebo po obveščanju javnosti, ne da bi vzbujali nepotreben strah ali samozadovoljstvo.

Ključni vidik novinarskega vpliva je tudi uokvirjanje dogodkov ob nesrečah. Entman (1993) govori o tem, kako lahko uokvirjanje nesreče v smislu "žrtve" ali "junaštva" oblikuje empatijo javnosti ter odziv državljanov in oblikovalcev politike. Na primer, prikazovanje skupnosti kot nemočnih žrtev lahko spodbudi takojšnje dobrodelne ukrepe, lahko pa tudi spodbudi delovanje lokalnega prebivalstva. Nasprotno pa lahko prikazovanje nesreč v smislu lokalne odpornosti in prizadevanj za obnovo spodbudi upanje in občutek kolektivnega delovanja.

Odgovornost in zagovorništvo pri poročanju o nesrečah

S poročanjem o neustrezni pripravljenosti ali počasnem razdeljevanju pomoči imajo novinarji vlogo psa čuvaja, ki zagotavlja, da odgovorni za odzivanje na nesreče odgovarjajo.

Novinarji od vlad, humanitarnih organizacij in drugih zainteresiranih strani zahtevajo tudi odgovornost za njihovo odzivanje na nesreče. Študija Chouliarakija (2013) poudarja, da novinarji pri svojem preiskovalnem delu na območjih nesreč pogosto odkrivajo neučinkovitost, korupcijo in napake pri upravljanju nesreč. S poročanjem o neustrezni pripravljenosti ali počasnem razdeljevanju pomoči imajo novinarji vlogo psa čuvaja, ki zagotavlja, da odgovorni za odzivanje na nesreče odgovarjajo.

Poleg tega se novinarstvo o nesrečah pogosto prepleta z zagovorništvom, zlasti v primerih, ko novinarji opozarjajo na ranljivost marginaliziranih skupin prebivalstva. Po mnenju McLuhana in Wescha (2011) lahko zagovorništvo novinarjev za te skupine prebivalstva privede do dodeljevanja sredstev in sprememb politike, ki dajejo prednost potrebam najbolj prizadetih skupnosti. Ta vloga zagovorništva je ključna za zagotavljanje vključujočih in pravičnih prizadevanj za obnovo po nesreči.

tavljanje vključujočih in pravičnih prizadevanj za obnovo po nesreči.

Etični vidiki novinarstva ob nesrečah

Ključne so tudi etične razsežnosti poročanja o nesrečah. Novinarji se morajo spoprijeti z zapletenostjo poročanja v težkih razmerah in hkrati spoštovati dostojanstvo ljudi, ki so preživeli nesrečo. Uravnoteženje prepričljivih zgodb in občutljivosti za travme je zahtevno. Študija Silvermana (2014) na primer obravnava etične premisleke v zvezi s prikazovanjem žrtev nesreč v medijih, zlasti v smislu izogibanja izkoriščanju in ohranjanja celovitosti pripovedi preživelih. Novinarji morajo biti previdni tudi pri točnosti informacij, ki jih poročajo, saj lahko napačne informacije poslabšajo že tako nestabilne razmere.

Socialno-psihološke strategije pripravljenosti na nesreče

Novinarji imajo ključno vlogo med nesrečo in po njej, saj širijo ključne informacije in poročajo o prizadetih območjih. Pri svojem delu se pogosto znajdejo v stresnih, včasih tudi nevarnih razmerah, ki lahko vplivajo na njihovo psihološko počutje. Strategije socialno-psihološke pripravljenosti za novinarje so bistvene za zagotavljanje njihovega duševnega zdravja, odpornosti in učinkovitosti med pokrivanjem nesreč. Redna psihološka podpora je za novinarje bistvenega pomena za obvladovanje stresa v času krize.

Razumevanje socialno-psiholoških izzivov, s katerimi se soočajo novinarji

Novinarji, ki poročajo o nesrečah, se pogosto soočajo z različnimi socialno-psihološkimi izzivi, kot so

Programi psihološke pripravljenosti pomagajo novinarjem prepoznati zgodnje simptome psihološke stiske, kakor sta izgorelost in STS, ter zagotavljajo strategije za njihovo učinkovito obvladovanje

stres, travma, izgorelost in sekundarni travmatični stres (STS). Ti izzivi se še povečajo zaradi izpostavljenosti grafični vsebini, nujnosti poročanja in čustvenega bremena pričevanja človeškemu trpljenju (Bender, 2020). Glede na delo Thurmana in drugih (2015) so poročevalci ob nesrečah izpostavljeni tveganju za razvoj psiholoških simptomov, podobnih tistim, ki jih imajo preživeli ob nesrečah. To še posebej velja za novinarje, ki delajo na konfliktnih območjih ali območjih naravnih nesreč, kjer poročanje vključuje veliko človeškega trpljenja.

Socialno-psihološki izzivi, s katerimi se soočajo novinarji, niso le individualni, temveč lahko vplivajo tudi na kolektivno sposobnost odzivanja novinarskih organizacij. Študija Osofskyja in drugih (2018) je pokazala, da na sposobnost novinarjev za poročanje o nesrečah vpliva njihov občutek osebne in poklicne pripravljenosti. Čustvena odpornost je potrebna za obvladovanje stresorjev, ki se pojavljajo v okoljih z visokim tveganjem (Benoit, 2013). Ti dejavniki poudarjajo pomen strateške psihološke priprave za novinarje, ki delajo v okoljih nesreč.

vanje stresorjev, ki se pojavljajo v okoljih z visokim tveganjem (Benoit, 2013). Ti dejavniki poudarjajo pomen strateške psihološke priprave za novinarje, ki delajo v okoljih nesreč.

Programi usposabljanja in psihološke odpornosti

I V času nesreč novinarji, ki delajo neprekinjeno in dolgo, ne da bi si vzeli čas za počitek, doživljajo stres. Ena od najučinkovitejših strategij pripravljenosti je izvajanje programov psihološke odpornosti. Ti programi novinarje opremito z mehanizmi za obvladovanje psiholoških posledic poročanja o nesrečah. Po mnenju Pfefferbauma in drugih (2014) se usposabljanje za odpornost osredotoča na izboljšanje čustvenega uravnavanja, obvladovanje stresa in tehnike samooskrbe. Programi psihološke pripravljenosti pomagajo novinarjem prepoznati zgodnje simptome psihološke stiske, kakor sta izgorelost in STS, ter zagotavljajo strategije za njihovo učinkovito obvladovanje (Stamm, 2010). To usposabljanje je treba vključiti v poklicni razvoj novinarjev, da se zagotovi dolgoročna trajnost duševnega zdravja.

Sistemi medsebojne podpore

Druga pomembna strategija je vzpostavitev mrež medsebojne podpore v novinarskih organizacijah. Novinarji se pogosto soočajo s podobnimi stresnimi dejavniki, zato se je izkazalo, da vzpostavitev platforme, na kateri lahko delijo svoje izkušnje in se medsebojno podpirajo, zmanjšuje psihološke stiske. Študija Canetti et al. (2010) je pokazala, da je bila vrstniška podpora ključna za zmanjšanje občutka izolacije in povečanje odpornosti pri novinarjih, ki poročajo o nesrečah. Podporne mreže pomagajo novinarjem,

da se počutijo razumljene, krepijo občutek skupnosti in omogočajo skupne strategije obvladovanja, ki so ključne za ohranjanje duševnega zdravja v zelo stresnih poročevalskih obdobjih.

Ravnovesje med delom in zasebnim življenjem ter nadzor

Trajnostni pristop k poročanju o nesrečah vključuje ohranjanje zdravega ravnovesja med delom in zasebnim življenjem. Novinarji morajo imeti na voljo dovolj počitka, časa za okrevanje in priložnosti za poročanje, zlasti po intenzivnih reportažnih nalogah. Novinarske organizacije morajo imeti tudi nadzornike, ki so usposobljeni za prepoznavanje znakov psihološke stiske in zgodnje posredovanje (Krasny et al., 2014). Še ena strategija za preprečevanje izgorelosti in kopičenja travm je izvajanje sistemov rotacije, pri katerih novinarji dobijo čas zunaj območij nesreč (Saylor, 2001). Te strategije zagotavljajo, da se novinarji ne soočajo z daljšimi obdobji stresa brez ustreznega posredovanja.

Prva psihološka pomoč (PFA)

Novinarji, zlasti tisti, ki poročajo s terena, so pogosto izpostavljeni istim travmatičnim dogodkom kot žrtve nesreč. Prva psihološka pomoč je bistven pristop, ki ga je mogoče uporabiti za pridobitev pomoči po izpostavljenosti travmatičnim dogodkom. PFA vključuje zagotavljanje praktične podpore, stabilizacijo čustev in spodbujanje normalnih odzivov na stres (Wagner, 2013). Vključitev PFA v postopek poročanja o nesreči pomaga zagotoviti, da so novinarji po izpostavljenosti travmi deležni takojšnje psihološke oskrbe, ki jo potrebujejo, in tako preprečiti dolgoročne psihološke posledice.

Medijska etika in poročanje na podlagi travme

Za zmanjšanje psihološkega vpliva na novinarje so bistvene tudi etične smernice in prakse poročanja, ki upoštevajo travme. S travmo ozaveščeno poročanje spodbuja novinarje, da pri poročanju o travmatičnih dogodkih uporabljajo občutljive pristope, pri čemer skrbijo za lastno psihološko varnost in dostojanstvo prizadetih skupnosti (Hernandez et al., 2010). Razumevanje, kako krmariti etične dileme, spoštovati zasebnost žrtev in obvladovati čustvene reakcije med intervjuji, lahko zmanjša možnost psihološke škode.

Socialno-psihološka pripravljenost je ključnega pomena za novinarje, ki delajo v okolju nesreč. S programi usposabljanja, medsebojno podporo, usklajevanjem poklicnega in zasebnega življenja, prvo psihološko pomočjo in etičnimi praksami poročanja so lahko novinarji bolj pripravljeni na psihološke izzive, s katerimi se soočajo. Te strategije ne varujejo le njihovega duševnega zdravja, temveč tudi izboljšujejo kakovost in natančnost poročanja o nesrečah ter zagotavljajo, da novinarji ostanejo učinkoviti in odporni v svoji vlogi posredovalcev informacij v kriznih razmerah.

Vloga novinarjev med nesrečami presega poročanje; izpostavljeni so tudi socialnim in psihološkim posledicam nesreč, ki lahko vplivajo na njihove poklicne sposobnosti in osebno počutje. Novinarji bi morali sprejeti družbene posledice nesreč, zato je ključni vidik novinarjeve sposobnosti učinkovitega dela v zelo stresnih okoljih ob ohranjanju duševnega zdravja.

Družbeni vpliv nesreč na novinarje

Katastrofe - naravne ali tiste, ki jih je povzročil človek - imajo pomembne družbene posledice, ne le za prizadeto prebivalstvo, temveč tudi za tiste, ki o krizi poročajo. Novinarji so izpostavljeni travmatičnim izkušnjam preživelih, čustveni obremenitvi pri poročanju o krizi in v nekaterih primerih tudi fizičnim nevarnostim na območjih nesreč (Eberhardt in Lynch, 2017). Družbeni vplivi na novinarje vključujejo čustveno obremenitev zaradi pričevanja trpljenja, družbeno izolacijo zaradi visokih zahtev poročanja o nesrečah in etične dileme, ki se pojavljajo pri poročanju o ranljivih skupinah prebivalstva (Wright, 2015). Poleg tega novinarji pogosto doživljajo sekundarno travmo, ki se nanaša na čustveno stisko, ki jo doživljajo zaradi sočustvovanja s preživelimi v nesreči (Banyard et al., 2018).

Poleg tega lahko družbena vloga novinarjev pri širjenju informacij vpliva na njihove odnose s skupnostmi, ki jih pokrivajo. Kot komunikacijski posredniki novinarji pomagajo oblikovati javni diskurz o nesreči in vplivajo na to, kako skupnosti dojemajo svoja prizadevanja za obnovo in odzive vlade (Mitchell et al., 2018). To lahko povzroči napetost med odgovornostjo novinarjev za zagotavljanje natančnega poročanja in njihovimi empatičnimi odnosi s prizadetimi posamezniki, kar še dodatno otežuje njihovo vlogo med krizami.

Poročanje o nesrečah in čustvena odpornost

Pripravljenost se začne z usposabljanjem, da bi bili opremljeni s potrebnimi spretnostmi za obvladovanje socialnih in psiholoških posledic poročanja o nesreči. Po mnenju Benderja (2020) so novinarji, ki opravijo usposabljanje o strategijah spoprijemanja s stresom in travmami, bolj pripravljeni na obvladovanje čustev med kritičnimi dogodki. Tehnike za uravnavanje čustev, prepoznavanje znakov stresa in razumevanje sekundarnega travmatičnega stresa, ki se lahko pojavi ob večkratni izpostavljenosti travmi drugih (Figley, 1995). Posebni družbeni izzivi, s katerimi se soočajo novinarji, kot je ohranjanje objektivnosti ob hkratnem spodbujanju empatije. Raziskava Gibbonsa (2017) predlaga, da bi morali programi usposabljanja poudariti tudi pomen etičnega poročanja in se osredotočiti na to, kako lahko novinarji uravnotežijo svojo vlogo objektivnih poročevalcev s svojimi čustvenimi odzivi na preživele v nesreči.

Mreže za medsebojno pomoč in duševno zdravje

Ustvarjanje podpornega delovnega okolja je še en ključni vidik pripravljenosti. Sistemi medsebojne podpore v novinarskih organizacijah lahko novinarjem pomagajo pri obvladovanju socialnih in psiholoških učinkov poročanja o nesrečah. Canetti et al. (2010) trdijo, da ima vrstniška podpora ključno vlogo pri blaženju stresa pri pokrivanju travmatičnih dogodkov, saj novinarjem ponuja platformo za izmenjavo izkušenj, dekompresijo in čustveno podporo. To je še posebej pomembno, kadar novinarji delajo v skupinah, kjer lahko medsebojno razumevanje čustvenih izzivov poročanja na območjih nesreč spodbuja solidarnost in kolektivno odpornost.

K pripravljenosti prispevajo tudi mreže za duševno zdravje, ki omogočajo dostop do psihološke podpore. Vzpostavitev dostopnih svetovalnih storitev in zagotovitev virov za duševno zdravje, ki so na voljo novinarjem po poročanju, lahko ublažita dolgoročne psihološke učinke izpostavljenosti travmatičnim dogodkom (Krasny et al., 2014). Programi prve psihološke pomoči, ki zagotavljajo takojšnjo, kratkoročno pomoč posameznikom, ki doživljajo akutni stres, so še eno učinkovito orodje za podporo novinarjem pri poročanju o nesrečah (Wagner, 2013).

Etično poročanje in kulturna občutljivost

Poročanje o nesrečah vključuje številne etične dileme, zlasti pri poročanju o ranljivih skupinah prebivalstva, kot so begunci, žrtve nasilja ali osebe, ki trpijo zaradi posttravmatskega stresa. Etična pripravljenost je zato bistvenega pomena za zmanjšanje družbenega vpliva na novinarje in skupnosti, ki jih pokrivajo. Študija, ki jo je opravil McDonald (2016), poudarja, da je treba novinarje, ki delajo na področju katastrof, usposobiti za novinarstvo, občutljivo na travme, kar vključuje prepoznavanje morebitne škode grafičnega ali senzacionalističnega poročanja. Novinarji se morajo zavedati dostojanstva preživelih v nesreči in se izogibati izkoriščevalskim praksam, ki lahko poglobijo trpljenje že tako ranljivih posameznikov.

Poleg tega je pri poročanju o nesrečah ključna kulturna občutljivost. Različne kulture imajo lahko edinstvene načine doživljanja in izražanja travme, novinarji pa se morajo teh kulturnih odtenkov zavedati, da bi se izognili napačni predstavitvi in stigmatizaciji (Benedict, 2019). Novinarji morajo ohranяти poklicno etiko in hkrati graditi zaupanje s skupnostmi, ki jih pokrivajo.

Politike na delovnem mestu za varnost in dobro počutje novinarjev

Po drugi strani pa bi morale novinarske organizacije izvajati politike na delovnem mestu, ki dajejo prednost dobremu počutju novinarjev, ki delajo na območjih nesreč. Te politike bi morale vključevati ukrepe za zagotavljanje fizične in psihološke varnosti novinarjev, kot so nudenje rednih poročil, spodbujanje dopusta po obsežnih nalogah in zagotavljanje izmeničnega menjavanja za zmanjšanje stresa (Osofsky et al., 2018). Za dolgoročno odpornost je bistvenega pomena tudi ohranjanje zdravega ravnesja med poklicnim in zasebnim življenjem. V uredništvih, ki spodbujajo podporno kulturo, je večja verjetnost, da bodo novinarji psihološko odporni, kar na koncu privede do boljšega poročanja in natančnejšega poročanja (Benoit, 2013).

Pripravljenost na družbene posledice nesreč je večplasten pristop, ki vključuje čustvene, etične in poklicne strategije za novinarje. Vzpostavljanje mrež medsebojne podpore, zagotavljanje etičnih praks poročanja in izvajanje politik, ki varujejo dobro počutje novinarjev, lahko poveča sposobnost novinarjev, da se spopadejo s socialnimi in psihološkimi izzivi na območju nesreče. Ta pripravljenost ne varuje le zdravja novinarjev, temveč tudi zagotavlja, da je javnost deležna natančnega, sočutnega in etičnega poročanja o nesrečah.

Pripravljenost na psihološke posledice nesreč

Novinarji, ki poročajo o nesrečah, se soočajo s posebnimi izzivi, saj so izpostavljeni travmatičnim dogodkom, ki imajo lahko velike psihološke posledice. Zaradi narave poročanja o nesrečah morajo novinarji pogosto biti priča in opisovati grozljive prizore, sodelovati s preživeli in se gibati v okoljih z visokim pritiskom. Zato lahko novinarji doživljajo čustvene stiske, sekundarne travme, izgorelost ali celo posttravmatsko stresno motnjo (PTSM).

Psihološki učinki poročanja o nesrečah na novinarje

Poročanje o nesrečah je po naravi stresno in ima lahko pomembne psihološke posledice. Novinarji, ki poročajo o nesrečah, se lahko neposredno čustveno odzovejo na trpljenje in opustošenje, ki so jima priča, kar se imenuje "nadomestna travma" ali "sekundarni travmatični stres" (STS). Po mnenju Shohama in Bar-Ona (2017) lahko novinarji, ki so večkrat izpostavljeni travmatičnim dogodkom, razvijejo simptome posttravmatske stresne motnje, podobne tistim, ki jih doživljajo sami preživeli nesreče. Ti simptomi lahko vključujejo tesnobo, spominske izbruhe, čustveno otopelost in izogibalno vedenje.

Poleg neposredne izpostavljenosti travmi se novinarji pogosto soočajo tudi z družbenimi in organizacijskimi pritiski zaradi pravočasnega poročanja. Nenehno povpraševanje po svežih novicah v kombinaciji s čustvenim naporom zaradi pričevanja človeškemu trpljenju povečuje tveganje za izgorelost (Harrison in McLellan, 2019). Novinarji, zlasti tisti, ki poročajo o naravnih nesrečah, lahko trpijo tudi zaradi občutkov nemoči, krivde in čustvene preobremenjenosti, zlasti če žrtvam, o katerih poročajo, ne morejo ponuditi praktične pomoči (Deahl et al., 2009).

Poleg tega lahko etični izzivi, povezani s poročanjem o nesrečah, še poslabšajo psihološki vpliv. Novinarji se lahko spopadajo z vprašanjem, kako uravnotežiti objektivnost in empatijo, ter z morebitno škodo zaradi senzacionalizacije travmatičnih dogodkov (Gibbons, 2017). Te etične dileme lahko povzročijo notranje konflikte, ki prispevajo k psihološkemu stresu, saj se novinarji lahko bojijo izkoriščanja žrtev zaradi privlačne zgodbe ali senzacionalnih naslovov.

Psihološka odpornost in obvladovanje stresa

Eden najučinkovitejših načinov, kako se pripraviti na psihološke posledice poročanja o nesreči, sta odpornost in obvladovanje stresa. Kot poudarja Bender (2020), lahko usposabljanje novinarjev za strategije spoprijemanja, kot so čuječnost, uravnavanje čustev in tehnike za obvladovanje stresa, novinarjem pomaga pri obvladovanju čustvenih izzivov poročanja o nesrečah. Programi usposabljanja morajo novinarjem zagotoviti orodja za prepoznavanje zgodnjih znakov psihološke stiske, vključno z izgorelostjo in STS, ter ponuditi strategije za ublažitev teh simptomov.

Usposabljanje za psihološko odpornost se mora osredotočiti tudi na razvijanje spretnosti za obvladovanje čustvenih odzivov na travmo. Pfefferbaum idr. (2014) na primer poudarjajo vrednost programov odpornosti, ki spodbujajo čustveno samozavedanje, skrb zase in sposobnost preoblikovanja negativnih čustev. Usposabljanje za odpornost bi bilo treba vključiti v poklicni razvoj novinarjev, saj jih usposablja za obvladovanje psihološkega bremena poročanja o nesrečah in ohranjanje dolgoročnega dobrega počutja.

Podporni sistemi in viri za duševno zdravje

Zaradi psiholoških izzivov, povezanih s poročanjem o nesrečah, je vzpostavitev podpornih sistemov v novinarskih organizacijah ključnega pomena. Mreže medsebojne podpore, ki novinarjem omogočajo, da delijo svoje čustvene izkušnje in strategije spoprijemanja, lahko zmanjšajo občutek osamljenosti, ki pogosto spremlja poročanje o nesrečah (Osofsky et al., 2018). Medsebojna podpora lahko tudi olajša občutek skupne odgovornosti in razumevanja, kar novinarjem pomaga, da se počutijo manj preobremenjene zaradi svojih čustvenih odzivov na travmatične dogodke.

Tudi viri za duševno zdravje, vključno z dostopom do svetovalnih storitev, so ključnega pomena za prijavitelje nesreč. Raziskava Harrisona in McLellana (2019) kaže, da lahko zaupna psihološka podpora in redni sestanki za poročanje pomagajo ublažiti učinke sekundarne travme. Poleg tega bi morale imeti organizacije vzpostavljene politike, ki zagotavljajo, da imajo novinarji dostop do strokovne psihološke pomoči, zlasti po posebej travmatičnih nalogah. Zagotavljanje prve psihološke pomoči novinarjem na območjih nesreč lahko pomaga zmanjšati takojšnjo psihološko stisko, povezano z izpostavljenostjo travmi (Wagner, 2013).

Ravnovesje med delom in življenjem ter sistemi rotacije

Ključni element psihološke pripravljenosti je zagotavljanje zdravega ravnovesja med poklicnim in zasebnim življenjem novinarjev. Dolgotrajna izpostavljenost poročanju o nesrečah brez ustreznih odmorov lahko privede do izgorelosti in kroničnega stresa. Saylor (2001) predlaga, da bi morale novinarske organizacije za novinarje, ki delajo na območjih nesreč, uvesti sisteme rotacije, s čimer bi zagotovili, da

ne bodo doživljali dolgotrajnih obdobij stresa brez okrevanja. Ustrezen počitek, redne izmene in čas, ki ga novinarji preživijo zunaj prvih linij poročanja o nesrečah, so ključne strategije za preprečevanje izgorelosti.

Poleg tega bi morale organizacije novinarje spodbujati, da se po možnosti odklopijo od svojega dela in se ukvarjajo s samopomočjo. Deahl idr. (2009) priporočajo, da uredništva sprejmejo pravila, ki novinarjem omogočajo, da si po intenzivnih nalogah vzamejo obnovitveni odmor. Ta pristop zagotavlja, da imajo novinarji čas in prostor, da si opomorejo od psiholoških zahtev svojega dela in lahko še naprej učinkovito opravljajo svoje naloge.

Poročanje na podlagi travme in etično novinarstvo

Drugi ključni element pripravljenosti so prakse poročanja, ki upoštevajo travme. S travmo ozaveščeno poročanje je model, ki daje prednost čustvenemu počutju preživelih v nesreči in novinarjev, ki o njih poročajo. Novinarje spodbuja, naj k občutljivim temam pristopajo s sočutjem, se izogibajo ponovnemu travmatiziranju žrtev in o travmatičnih dogodkih poročajo tako, da ne senzacionalizirajo trpljenja drugih (Hernandez et al., 2010).

Gibbons (2017) poudarja, da je pomembno prepoznati čustvene posledice poročanja tako za prizadeto prebivalstvo kot za novinarje. To vključuje učenje uravnoteženja potrebe po prepričljivem pripovedovanju zgodb z etično odgovornostjo za zaščito dostojanstva vpletenih. S sprejetjem praks poročanja, ki upoštevajo travme, lahko novinarji zmanjšajo psihološko škodo, ki jo povzroča njihovo poročanje, kar posledično pomaga zaščititi njihovo lastno duševno zdravje. psihološki učinki poročanja o nesrečah na novinarje so pomembni in večplastni, od sekundarnega travmatičnega stresa in izgorelosti do etičnih dilem, ki še povečajo čustveno stisko. Vendar lahko strategije pripravljenosti, kot so usposabljanje za odpornost, podporni sistemi, usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja ter poročanje, osveščeno o travmi, pomagajo ublažiti te vplive

Povzetek poglavja in študijski rezultati

Novinarji imajo ključno vlogo pri odzivanju na nesreče, saj zagotavljajo točne in pravočasne informacije ter oblikujejo javno mnenje. Delujejo kot posredniki med prizadetimi skupnostmi in zunanjimi organizacijami za pomoč ter zagotavljajo, da ljudje prejemajo pomembne novice o vremenu, evakuaciji in reševalnih službah. Njihovo poročanje se razširi na fazo obnove, pri čemer poudarjajo trenutne izzive ter ohranjajo pozornost javnosti in politike na razmere.

Mediji lahko vplivajo na vedenje javnosti, zaznavanje tveganja in odločitve o evakuaciji ali upoštevanju varnostnih smernic. Uokvirjanje nesreč - bodisi kot tragične žrtve bodisi kot odporno okrevanje - vpliva na empatijo in odzive državljanov in oblikovalcev politike. Novinarji od zainteresiranih strani zahtevajo tudi odgovornost za obvladovanje nesreč, razkrivajo neučinkovitost in korupcijo ter se zavzemajo za marginalizirane skupine prebivalstva.

Etični vidiki pri novinarstvu o nesrečah so ključnega pomena. Novinarji morajo uravnotežiti poročanje o prepričljivih zgodbah z občutljivostjo za travme preživelih in zagotoviti točnost, da se preprečijo napačne informacije. Spoštovanje dostojanstva žrtev nesreč in preprečevanje izkoriščanja sta ključna etična izziva na tem področju.

Novinarji, ki poročajo o nesrečah, se pogosto soočajo s pomembnimi socialno-psihološkimi izzivi, kot so stres, travma, izgorelost in sekundarni travmatični stres (STS). Ti izzivi lahko nastanejo zaradi izpo-

stavljenosti grafični vsebini, čustvenih obremenitev in nujnosti poročanja. Psihološki vpliv na novinarje lahko odraža simptome, ki jih doživljajo preživeli v nesreči, zlasti na konfliktnih območjih ali območjih hudih naravnih nesreč.

Novinarji, ki poročajo o nesrečah, se soočajo s pomembnimi psihološkimi izzivi, vključno s čustveno stisko, sekundarnim travmatičnim stresom, izgorelostjo in posttravmatsko stresno motnjo (PTSM). K psihološki obremenitvi lahko prispevajo čustvene obremenitve zaradi pričevanja travmi, visok pritisk pri poročanju o nesrečah in etične dileme. Novinarji lahko doživijo tudi nadomestno travmo, pri kateri ponavljajoča se izpostavljenost trpljenju povzroči tesnobo, spominske izbruhe in čustveno otopelost, podobno kot pri travmah, ki so jih doživeli preživeli nesreče.

Če povzamemo, pripravljenost na psihološke vplive poročanja o nesrečah vključuje usposabljanje za odpornost, podporne sisteme, usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja ter prakse poročanja, ki upoštevajo travme. Te strategije pomagajo ublažiti psihološke posledice za novinarje ter jim omogočajo, da še naprej učinkovito in etično poročajo v zelo stresnih okoljih.

V tem poglavju želimo doseči naslednje dosežke.

Študenti se znajo spopasti z izrednimi razmerami v nesrečah

Študenti znajo sprejemati zdrave odločitve, če ostanejo mirni med nesrečo in po njej.

Študenti se zmorejo socialno in psihološko pripraviti na nesreče

Samoocenjevanje

- 1 Katera od naslednjih nalog je osnovna dolžnost novinarjev v času nesreče?
 - a) čim hitrejšo poročanje o novicah
 - b) zagotavljanje točnih in zanesljivih informacij.
 - c) pojasniti škodo in izgube, ki so jih povzročile nesreče, ne da bi jih preverili.
 - d) napovedovanje, kdaj bo konec nesreč.
- 2 Katera od strategij, ki bi jih morali novinarji, ki delajo v času nesreče, vključiti v svoje socialnopsihološke priprave, je napačna?
 - a) usposabljanje za prvo psihološko pomoč in sposobnost uporabe teh informacij v kriznih razmerah.
 - b) učenje tehnik obvladovanja stresa in samopomoči za povečanje čustvene odpornosti.
 - c) Ustvarjanje podpornih mrež s sodelavci in deljenje čustvenih težav.
 - d) neprekinjeno in dolgotrajno delo brez časa za počitek.
- 3 Katera od naslednjih metod je ena od najučinkovitejših strategij za socialnopsihološko pripravljenost novinarjev, ki delajo v času nesreče?
 - a) več časa preživite na kraju dogodka in se ne zmenite za tveganje izpostavljenosti travmi
 - b) redno prejemanje psihološke podpore za obvladovanje stresa v kriznih obdobjih.
 - c) poskušajo ne razmišljati o dogodkih, ki so jim bili priča, da bi zmanjšali čustveni vpliv.
 - d) Navadite se, da čustveno breme nosite sami, če delate sami na kraju dogodka.
- 4 Katero temeljno etično načelo mora novinar v času nesreče dati prednost poročanju, občutljivemu na travmo?
 - a) izogibanje postopku preverjanja, da bi zgodbo čim prej objavili.
 - b) dostojanstveno poročanje ob spoštovanju zasebnosti žrtev.
 - c) Dramatiziranje posledic nesreče za povečanje zanimanja javnosti
 - d) prikazovanje najranjlivejših trenutkov žrtev, da bi povečali čustveni učinek slik.
- 5 Zakaj je etika pomembna za novinarje v času nesreč?
 - a) spoštovanje dostojanstva žrtev nesreč in preprečevanje izkoriščanja.
 - b) da novice postanejo bolj dramatične in pritegnejo pozornost.
 - c) pritegniti več gledalcev v konkurenčnem medijskem okolju
 - d) pretiravanje z učinkom nesreče in motiviranje oblasti.
- 6 Katere od naslednjih politik lahko novinarske organizacije izvajajo za zagotavljanje dobrega počutja novinarjev, ki delajo na območjih nesreč?
 - a) zagotavljanje izmeničnega menjavanja za zmanjšanje stresa
 - b) Omejitev psihološke podpore za povečanje čustvene odpornosti novinarjev
 - c) dolgotrajno in neprekinjeno delo novinarjev na območjih nesreč
 - d) Samostojno delo novinarjev na območjih nesreč
- 7 Katere strategije bi morali uporabljati novinarji, ki poročajo o travmatičnih dogodkih, da bi zaščitili svoje psihološko počutje?
 - a) z osredotočanjem le na slabe novice in ignoriranjem pozitivnih zgodb.
 - b) s popolno brezbriznostjo do dogodkov in zatiranjem čustev.
 - c) s stalnim bivanjem na območjih nesreče in poročanjem, kolikor je mogoče.
 - d) z rednim jemanjem časa zase in iskanjem strokovne psihološke pomoči, če je to potrebno.
- 8 Kateri od naslednjih vidikov ni ključni vidik psihološke priprave novinarjev na nesreče v času nesreče?
 - a) ozaveščanje o travmi in obvladovanje stresa,
 - b) Medsebojna podpora in informacije,
 - c) vzpostavljanje čustvenih meja in pomoč novinarjem pri uravnavanju empatije in odmaknjenosti, da bi se izognili izgorelosti,
 - d) Ne čustvuješ ničesar v zvezi z nesrečami
- 9 Na kaj so novinarji pozorni v času nesreč, da lahko poročajo o novicah in hkrati ohranijo objektivnost v stresnih razmerah?
 - a) preverjanje virov novic in potrjevanje informacij
 - b) vključevanje lastnih osebnih mnenj v novice.
 - c) pretiravanje z jezikom novic in slikovnim gradivom za povečanje čustvenega učinka.
 - d) samo poročanje o informacijah, ki jih posredujejo uradni organi, ne da bi jih vprašali.
- 10 Kako lahko novinarji, ki pišejo o nesrečah, upoštevajo kulturno občutljivost, da bi se izognili etičnim kršitvam?
 - a) z raziskovanjem lokalnih vrednot in tradicij v regiji ter s prilagajanjem jezika in vsebine novic.
 - b) osredotočanje na pripravo hitrih novic in neupoštevanje občutljivosti skupnosti, ki jih je nesreča prizadela.
 - c) s sprejemanjem lastne kulturne perspektive kot univerzalne in z ustreznim oblikovanjem novic.
 - d) z neupoštevanjem lokalnega konteksta in upoštevanjem le mednarodnih medijskih standardov.

Ključ za odgovore

1.b, 2. d, 3.b, 4.b, 5.a, 6.a, 7.d, 8.d, 9.a, 10.a

Reference

- Banyard, V. L., Williams, L. M., & Siegel, J. A.** (2018). The social and psychological impact of disaster reporting on journalists. *Journal of Traumatic Stress*, 31(2), 159-170. <https://doi.org/10.1002/jts.22388>
- Bender, M.** (2020). Stress and trauma in disaster journalism: The impact of covering extreme events. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 97(3), 523-543. <https://doi.org/10.1177/1077699020916575>
- Benedict, C.** (2019). Cultural sensitivity in crisis journalism: Navigating ethical challenges in disaster reporting. *Journalism Ethics Journal*, 13(3), 244-261. <https://doi.org/10.1177/2158244019860834>
- Benoit, W. L.** (2013). The rhetoric of resilience: Narrative and identity in disaster coverage. *Communication Studies*, 64(1), 85-99. <https://doi.org/10.1080/10510974.2013.783104>
- Canetti, D., Hobfoll, S. E., & Shapira, A.** (2010). The role of social support in stress and resilience: The case of journalists covering disasters. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 29(5), 571-589. <https://doi.org/10.1521/jscp.2010.29.5.571>
- Chouliaraki, L.** (2013). *The Ironic Spectator: Solidarity in the Age of Post-Humanitarianism*. Polity Press.
- Cottle, S.** (2013). Journalists witnessing disaster. *Journalism Studies*, 14(2), 232-248.
- Deahl, M. P., Glover, G. R., & Greenberg, N.** (2009). Psychological effects of exposure to trauma: A study of journalists covering disasters. *Journal of Traumatic Stress*, 22(1), 26-34. <https://doi.org/10.1002/jts.20374>
- Eberhardt, S., & Lynch, P.** (2017). The social and emotional challenges of disaster journalism: Coping with traumatic events. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 22, 248-257. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2017.02.011>
- Entman, R. M.** (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51-58.
- Figley, C. R.** (1995). *Compassion fatigue: Coping with secondary traumatic stress disorder in those who treat the traumatized*. Brunner/Mazel.
- Fuchs, C.** (2019). *The Political Economy of Journalism*. Routledge.
- Gibbons, D.** (2017). Trauma-sensitive reporting and its role in disaster coverage. *Journalism Studies*, 18(5), 676-688. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2016.1168625>
- Gower, K. K., et al.** (2011). "Disaster news: Framing and agenda setting in the coverage of Hurricane Katrina." *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 88(2), 1-17.
- Harrison, K., & McLellan, K.** (2019). Psychological well-being of journalists: Coping with the pressures of disaster reporting. *Journalism & Communication Monographs*, 21(2), 89-111. <https://doi.org/10.1177/1522637919826703>
- Hernandez, P., Engstrom, D., & L. C. H.** (2010). Trauma-informed journalism: Practices for reducing distress in disaster reporting. *Journal of Traumatic Stress*, 23(4), 409-417. <https://doi.org/10.1002/jts.20538>
- Houston, J. B., Pfefferbaum, B., & Rosenholtz, C. E.** (2012). Disaster news: Framing and frame changing in coverage of major U.S. natural disasters, 2000-2010. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 89(4), 606-623.
- Krasny, R., Smith, A., & Adler, A.** (2014). The mental health of journalists in crisis reporting: A qualitative study. *Journal of Communication*, 64(1), 150-167. <https://doi.org/10.1111/jcom.12049>

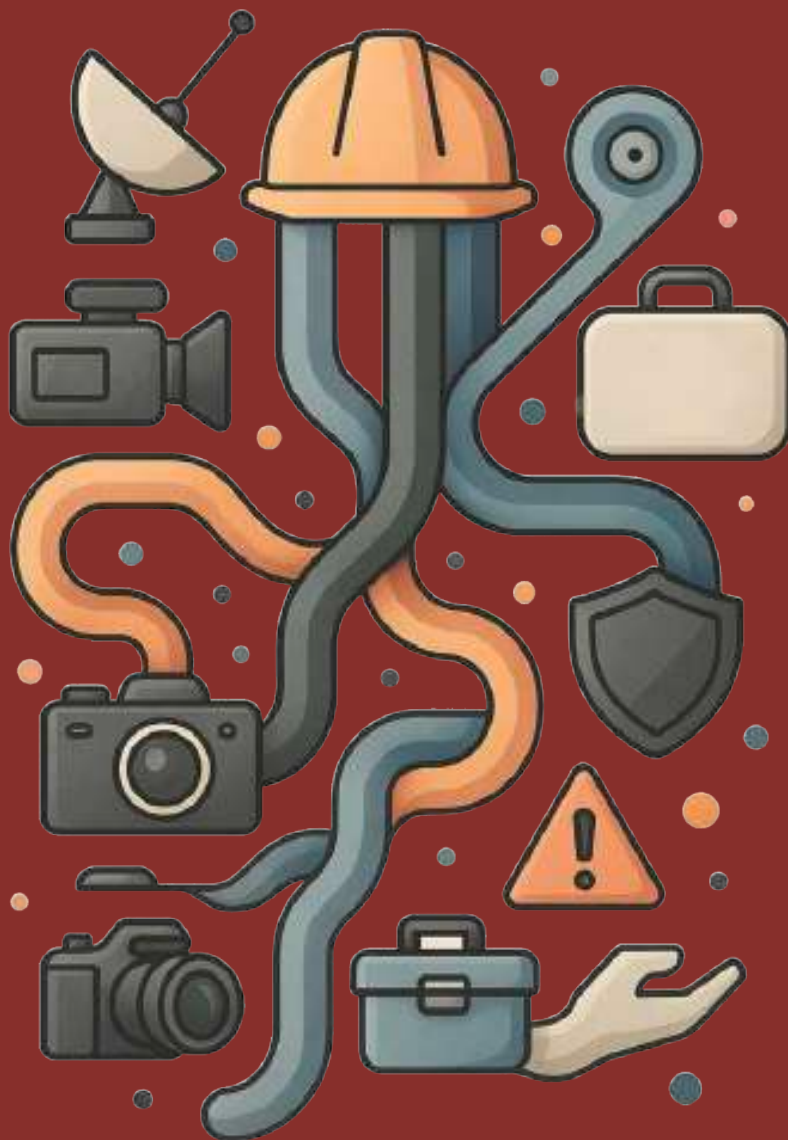
- Lee, T. T., & Sandoval-Almazán, R.** (2017). The role of the media in risk communication during disasters. *Journal of Communication*, 67(5), 708-722.
- McDonald, L.** (2016). Trauma-informed journalism: Ethical dilemmas in covering vulnerable populations. *Media Ethics*, 11(4), 215-229. <https://doi.org/10.1080/17512786.2016.1178987>
- McLean, H., & Power, M. R.** (2014). When minutes count: Tension and trust in the relationship between emergency managers and the media. *Journalism*, 15(3), 307-325.
- McLuhan, M., & Wesch, M.** (2011). *Understanding Media: The Extensions of Man*. MIT Press.
- Mitchell, M., Kessler, R., & Lutz, W.** (2018). Journalists as mediators in disaster communication: A socio-cultural perspective. *Journalism*, 19(7), 1020-1036. <https://doi.org/10.1177/1464884918766095>
- Osofsky, J. D., P. A., & F. M.** (2018). The psychological impact of covering disasters: How journalists cope. *Journal of Traumatic Stress*, 31(2), 182-189. <https://doi.org/10.1002/jts.22389>
- Pantti, M., Wahl-Jorgensen, K., & Cottle, S.** (2012). *Disasters and the media*. New York, NY: Peter Lang Publishing.
- Pérez, C., & Ahern, S.** (2014). Media coverage and disaster preparedness: A study of news practices in disaster-stricken areas. *Journal of Disaster Research*, 9(1), 80-95.
- Perreault, M. F.** (2021). Journalism beyond the command post: Local journalists as strategic citizen stakeholders in natural disaster recovery. *Journalism Studies*, 22(10), 1279-1297. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2021.1950565>
- Pfefferbaum, B., Noffsinger, M. A., & Wind, L.** (2014). Resilience training for journalists: Addressing secondary traumatic stress in newsrooms. *Journal of Applied Communication*, 14(2), 75-91. <https://doi.org/10.1080/10811616.2014.914989>
- Saylor, J.** (2001). Burnout and stress in journalists covering disasters: A field study. *Journalism Studies*, 3(2), 241-259. <https://doi.org/10.1080/14616700118486>
- Shoham, S., & Bar-On, D.** (2017). Vicarious trauma and secondary stress among journalists covering disasters. *International Journal of Stress Management*, 24(1), 24-37. <https://doi.org/10.1037/str0000035>
- Silverman, R. M.** (2014). The ethics of disaster reporting: Navigating the complexities of journalism in crisis zones. *Journalism Ethics*, 9(3), 204-221.
- Stamm, B. H.** (2010). The secondary traumatic stress scale (STSS): Theoretical and empirical foundations. *Journal of Traumatic Stress*, 23(1), 61-69. <https://doi.org/10.1002/jts.20481>
- Steffens, M., et al. (Eds.).** (2021). *Reporting disaster on deadline: A handbook for students and professionals*. New York, NY: Routledge.
- Thurman, N., Finkel, E., & Mueller, R.** (2015). The emotional toll of reporting: Psychological well-being of journalists in war and disaster zones. *International Journal of Communication*, 9, 1702-1721. <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/3950>
- Wagner, M.** (2013). Psychological first aid for journalists in disaster zones. *International Journal of Emergency Mental Health*, 15(1), 18-27. <https://www.researchgate.net/publication/311426497>
- Wright, M.** (2015). The emotional toll of disaster reporting: Psychological effects and coping strategies. *Disaster Communication Journal*, 28(3), 55-67. <https://doi.org/10.1002/dmj.2224>

FIZIČNA PRIPRAVLJENOST PRI POROČANJU O NESREČAH

Harun DUMAN⁵

Adem MENEKŞEOĞLU⁶

4. POGLAVJE

FIZIČNA PRIPRAVLJENOST PRI POROČANJU O NESREČAH

- **Uvod**
- **Ključni pojmi**
- **Razumevanje območja nesreče**
- **Opredelitev tveganj na območju nesreče**
- **Pomen fizične priprave pri poročanju o nesrečah**
- **Osnovne veščine prve pomoči pri poročanju o nesrečah in osnovne potrebe za preživetje**
- **Pravni varnostni postopki in dovoljenja pri poročanju o nesrečah**
- **Priprava opreme in infrastrukture pri poročanju o nesrečah**
- **Načrti za izredne razmere pri poročanju o nesrečah**
- **Povzetek poglavja in študijski rezultati**
- **Samoocenjevanje**
- **Reference**

Uvod

Novinarstvo o nesrečah je posebna vrsta novinarstva, katerega cilj je zagotoviti točne in pravočasne informacije za javnost med naravnimi nesrečami ali nesrečami, ki jih povzroči človek.

Novinarstvo o nesrečah je posebna vrsta novinarstva, katerega cilj je zagotoviti točne in pravočasne informacije za javnost med naravnimi nesrečami ali nesrečami, ki jih povzroči človek. Dostop do informacij je v času nesreč ključnega pomena, saj natančne informacije za javnost neposredno prispevajo k preprečevanju panike in kaosa, učinkovitosti reševalnih ukrepov in ozaveščenemu vedenju družbe (Kartal ve Dağ, 2021). V tem kontekstu cilj novinarstva o nesrečah ni le poročanje o dogodkih, temveč tudi zagotavljanje točnosti in zanesljivosti informacij ter zagotavljanje, da lahko javnost deluje brez škode.

Da bi bilo novinarstvo ob nesrečah uspešno, novinarji ne potrebujejo le strokovne usposobljenosti, temveč tudi fizično pripravljenost. Fizična priprava je pomemben proces, ki zagotavlja, da so novinarji vnaprej pripravljeni na zahtevne razmere, s katerimi se lahko srečajo na območju nesreče. Ta priprava je potrebna, da novinar zagotovi lastno varnost ter nemoteno in

učinkovito opravlja svoje naloge (Antunes et al., 2022). Novinarji, ki delajo na območjih nesreč, so lahko izpostavljeni fizičnim tveganjem, vključno z izpostavljenostjo ruševinam, izpostavljenostjo nevarnim materialom, poškodbam infrastrukture in nezdravim okoljem.

Fizična pripravljenost vključuje ukrepe, ki jih je treba sprejeti pred odhodom na območje nesreče in v času dogodka. Ta proces vključuje predhodno analizo območja nesreče, oceno morebitnih tveganj, obvladovanje osnovnih varnostnih protokolov, učenje veščin prve pomoči, uporabo ustrezne opreme in upoštevanje pravnih postopkov (Newman et al., 2009). Zlasti pri nesrečah velikega obsega je ta priprava ključnega pomena za novinarje, da zaščitijo tako lastno varnost kot točnost svojega poročanja. Zlasti v primeru fizičnih težav na terenu, potresov ali poplav je lahko za novinarje ključnega pomena, da zaščitijo svojo osebno varnost in natančno poročajo o dogodkih. Zato pri novinarstvu v primeru nesreč ne gre le za prenos informacij, temveč tudi za zagotavljanje ustrezne opremljenosti poročevalcev na terenu.

V tem poglavju bo podrobno obravnavan pomen fizične priprave pri novinarstvu ob nesrečah in poudarjen pomen prepoznavanja tveganj, varnostnih postopkov, uporabe opreme in načrtov za izredne razmere. Cilj je zagotoviti osebno varnost novinarjev, ki delajo v obdobju nesreč, in povečati njihovo usposobljenost za pravilno obveščanje družbe.

⁵ Raziskovalec, Konya Metropolitan Municipality, dumanharun838@gmail.com

⁶ Sociolog/vodja enote za raziskave in razvoj ter projektov, Konya Metropolitan Municipality, ademmenekseoglu@gmail.com

Ključni pojmi

Za boljše razumevanje teme, ki bo obravnavana v okviru tega poglavja, so podane razlage ključnih pojmov, navedenih v nadaljevanju. S spoznavanjem teh pojmov boste lažje razumeli podrobnosti teme, ki jo obravnava to poglavje. Poleg tega bo učenje teh pojmov olajšalo učenje dosežkov poglavja, pa tudi razumevanje pomena koncepta empatije v procesih nesreč.

Fizična priprava

Gre za pripravo novinarjev, ki bodo delali na območjih nesreč, da bi povečali svojo telesno vzdržljivost in se prilagodili težkim razmeram. Ta proces vključuje navade, kot so redna telesna vadba, uravnotežena prehrana in ustrezen počitek. Težke okoljske razmere, s katerimi se srečujemo pri poročanju o nesrečah (npr. stoje, nošenje težke opreme ali hitro premikanje), zahtevajo telesno moč. Telesna pripravljenost posamezniku pomaga ne le pri varovanju lastnega zdravja, temveč tudi pri učinkovitem opravljanju svojega poslanstva.

Analiza tveganja

Gre za postopek prepoznavanja potencialnih nevarnosti in načrtovanja ukrepov, ki jih bodo Gre za postopek prepoznavanja potencialnih nevarnosti in načrtovanja ukrepov, ki jih bodo proti njim izvedli poročevalci, ki delajo na območjih nesreč. Analiza tveganja vključuje upoštevanje geografskih značilnosti regije, okoljskih nevarnosti in družbene dinamike. Analizirajo se na primer tveganja zemeljskih plazov, poplav ali zasutja pod ruševinami v regiji in načrtuje se zaščita pred temi nevarnostmi. Analiza tveganja je podlaga ne le za varnostne ukrepe, temveč tudi za učinkovitost nalog.

Spretnosti prve pomoči

Gre za usposobljenost za izvajanje osnovnih posegov ob nepričakovanih zdravstvenih težavah ali poškodbah na območju nesreče. Veščine prve pomoči so ključne za stabilizacijo poškodbe, obvladovanje življenjsko nevarnih situacij v nujnih primerih in zagotavljanje varnosti posameznikov do prihoda strokovne pomoči. Veščine, kot so na primer zaustavljanje krvavitev, izvajanje umetnega dihanja ali odzivanje na šok, so bistvenega pomena za poročevalce, ki delajo na terenu..

Varnostni postopki

Zelo pomembna so pravila in prakse, ki zagotavljajo varnost posameznikov pri delu na območjih nesreč. Varnostni postopki vključujejo prepoznavanje nevarnih območij, pravilno uporabo zaščitne opreme in načine komuniciranja v skupini. Če na primer na nekem območju pride do uhajanja nevarnih snovi, pravilno izvajanje varnostnih postopkov zmanjša tveganje izpostavljenosti posameznikov. Z upoštevanjem teh postopkov poročevalci zagotovijo svojo varnost in neprekinjen pretok informacij.

Uporaba opreme

Gre za pravilno in učinkovito uporabo orodij, kot so kamere, mikrofoni, komunikacijske naprave in zaščitna oprema, ki jih novinarji uporabljajo na območjih nesreč. To vključuje vse postopke od varnega prevoza opreme do njenega vzdrževanja in pravilne uporabe. Na primer, uporaba tehnoloških orodij, kot so brezpilotna letala, novinarjem ne omogoča le zbiranja informacij z različnih zornih kotov, temveč tudi povečuje njihovo osebno varnost. Pravilna uporaba opreme poročevalcem omogoča hitro in učinkovito opravljanje njihovih nalog.

Tveganja na območju nesreče

Nanaša se na naravne, fizične in družbene nevarnosti, ki se pojavljajo na območjih nesreč. Ta tveganja lahko vključujejo izpostavljenost strupenim snovem, ekstremne vremenske razmere, porušene stavbe ali socialne konflikte.

Tveganja na območju nesreč se razlikujejo glede na posebne razmere v posamezni regiji. Pri poplavih so na primer v ospredju tveganja, kot sta onesnaženje vode in električni udar, pri potresu pa je v ospredju tveganje, da vas zasujejo ruševine ali popotresni sunki. Pomemben del fizične pripravljenosti je vnaprejšnje razumevanje teh tveganj in sprejetje ustreznih varnostnih ukrepov.

Načrtovanje v izrednih razmerah

Gre za niz ukrepov in akcijskih načrtov, pripravljenih za nenadne situacije, ki se lahko pojavijo med nesrečo. Načrtovanje v primeru nesreče vključuje ukrepe, kot so določitev varnih izhodnih poti na območju nesreče, priprava komunikacijskih orodij in zagotovitev, da posamezniki vnaprej vedo, kako ukrepati. Na primer, določitev varnega zbirnega območja po potresu za primer popotresnih sunkov poveča varnost posameznikov. Takšno načrtovanje omogoča hitro in učinkovito sprejemanje odločitev pod stresom.

Razumevanje območja nesreče

Razumevanje območja nesreče je eden od temeljev učinkovitega obvladovanja nesreč in poročanja o njih. Katastrofe kot dogodki, ki povzročijo velike fizične in družbene izgube, globoko vplivajo na strukturo družbe. Zato natančna analiza območij nesreč neposredno vpliva tako na uspešnost postopkov odzivanja kot na hitrost postopkov obnove. Razumevanje območja nesreče ne zahteva le opredelitve naravnih nevarnosti, temveč tudi oceno stanja infrastrukture na območju pri družbeni strukturi, dejavnih tveganja in stopnji ranljivosti skupnosti. Cilj tega celovitega pristopa je zmanjšati izgubo življenj in premoženja z vnaprejšnjim prepoznavanjem in analiziranjem tveganj. Za pravilno razumevanje območij nesreč se uporabljajo različne metode. Med temi metodami so geografski informacijski sistemi (GIS) in karte tveganja. Geografski informacijski sistemi omogočajo kartiranje območij nevarnosti, usmerjajo ekipe za odzivanje in omogočajo prednostno razvrščanje ogroženih območij (UNDP, 2014). Sistem zgodnjega opozarjanja pred potresi (EEW), ki se izvaja na Japonskem, ima na primer pomembno vlogo pri zmanjševanju izgub življenj in premoženja, saj hitro ocenjuje morebitno škodo in tveganja med nesrečo. Takšna tehnološka orodja krepijo znanstveno podlago obvladovanja nesreč in omogočajo učinkovitejše posege. Poleg tega opazovanja na terenu prispevajo tudi k razumevanju dinamike območij nesreč na terenu. Ta kombinacija tehnoloških in analitičnih metod omogoča celovitejše obravnavanje območij nesreč.

Razumevanje območja nesreče ne sme biti omejeno na tehnično analizo. Sestavni del tega procesa sta tudi družbeno tkivo in socialno-ekonomska struktura družbe. Ekonomski status, stopnja izobrazbe, kulturna struktura in prisotnost prikrajšanih skupin neposredno oblikujejo obseg posledic nesreče in uspešnost postopkov odzivanja (CRED, 2019). Na tej točki je ključnega pomena oceniti potrebe prikrajšanih skupin, kot so invalidi. Po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije je na svetu približno milijarda invalidov in ta skupina je ena od skupin, ki lahko najbolj trpi zaradi posledic nesreč (Kurt, 2019). Med cunamijem v Indijskem oceanu leta 2004 je od 102 oseb s posebnimi potrebami v domu za ostarele na Šrilanki preživelo le 41 oseb. Ta dogodek jasno kaže, da bi moralo biti načrtovanje nesreč zasnovano tako, da bi vključevalo potrebe prikrajšanih posameznikov.

Dostopnost območij nesreč za invalide je eden od ključnih elementov pripravljenosti pred nesrečami in evakuacije. Dejavniki, kot so primernost evakuacijskih poti za gibalno ovirane osebe, prisotnost usmerjalnih znakov za slabovidne ali učinkovitost opozorilnih sistemov za osebe z okvaro sluha, so ključnega pomena. Zato poročanje o nesrečah ne sme biti omejeno le na dokumentiranje fizičnega uničenja. Hkrati pa bo prikazovanje zmožnosti invalidov za spopadanje s krizo in težav, s katerimi se soočajo, zagotovilo njihovo učinkovito vključitev v proces obvladovanja nesreč.

Novinarji morajo za zagotavljanje učinkovitih in zanesljivih informacij na območjih nesreč sprejeti ukrepe za fizično varnost. Prepoznavanje tveganjih območij, pravilna uporaba osebne zaščitne opreme in razvijanje ustreznih refleksov v primeru nevarnosti novinarjem ne pomagajo le pri zagotavljanju njihove varnosti na terenu, temveč tudi pri učinkovitejšem opravljanju njihovih nalog (Antunes et al., 2022; Kartal ve Dağ, 2021). Poleg tega morajo novinarji izpolnjevati svojo dolžnost obveščanja javnosti med nesrečami z izvajanjem zanesljivega in etičnega poročanja, ne da bi demoralizirali javnost. Takšen pristop prispeva k procesu okrevanja družbe po nesreči in hkrati omogoča članom medijev, da izpolnijo svoje poklicne odgovornosti.

Opredelitev tveganj na območju nesreče

Opredelitev tveganja, ki je eden ključnih elementov fizične pripravljenosti pri poročanju o nesrečah, ima ključno vlogo tako pri obvladovanju nesreč kot pri zagotavljanju zanesljivega pretoka novic. Tveganje ni povezano le z verjetnostjo pojava morebitnih nevarnosti, temveč tudi z analizo škode, ki jo te nevarnosti lahko povzročijo. Ocenjevanje tveganja na območjih nesreč ni omejeno le na ugotavljanje naravnih nevarnosti; vključuje tudi fizične razmere, poškodbe infrastrukture, logistične ovire in grožnje, s katerimi se lahko soočijo novinarji. Ta postopek je enako pomemben tako za novinarstvo kot za obvladovanje nesreč, saj zagotavlja varnost na terenu in podpira proces natančnega obveščanja.

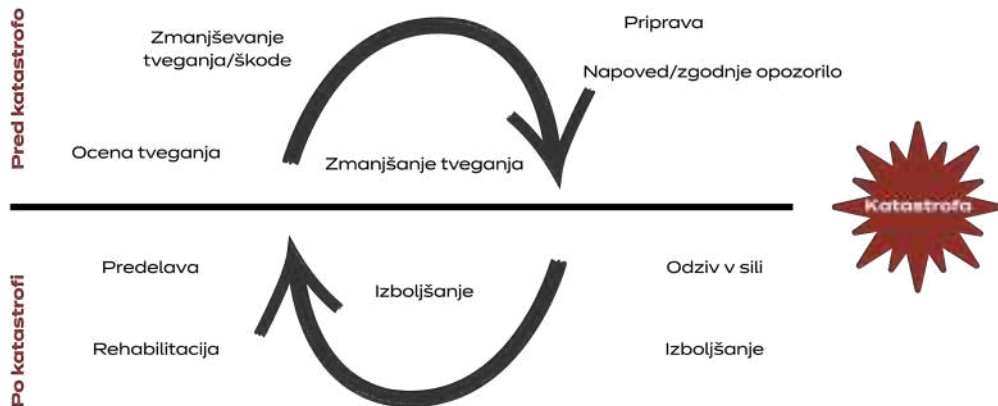
Ocenjevanje naravnih nesreč, kakor so potresi, poplave in zemeljski plazovi, ter tveganj, ki jih povzroči človek, kakor so industrijske nesreče in težave z infrastrukturo, povečuje varnost novinarjev na terenu.

Ocena tveganja za novinarje je postopek, ki se začne pred vstopom na območje nesreče. Ocenjevanje naravnih nesreč, kakor so potresi, poplave in zemeljski plazovi, ter tveganj, ki jih povzroči človek, kakor so industrijske nesreče in težave z infrastrukturo, povečuje varnost novinarjev na terenu. Na primer, vnaprejšnje prepoznavanje posledic industrijskih nesreč in nevarnosti, ki izhajajo iz slabe infrastrukture, je bistvenega pomena za trajnost poročanja. Natančna ocena tveganj je vodilo pri sprejemanju ukrepov fizične varnosti na območjih nesreč (Örçen Güler, 2019). Zato morajo novinarji na območjih nesreč zavestno ukrepati proti morebitnim grožnjam. Pri tem tehnološka orodja povečujejo učinkovitost procesa ocenjevanja tveganj. Geografski informacijski sistemi (GIS) in zemljevidi tveganj so pomemben vir tako za novinarje kot za ekipe za obvladovanje nesreč. Z določanjem območij nevarnosti ta orodja omogočajo prepoznavanje ranljivih območij in strateško načrtovanje varnega poročanja.

Med nesrečo na primer zemljevidi tveganja, ki temeljijo na geografskih značilnostih območja, novinarjem omogočajo, da se izognejo tveganim območjem in delajo varneje. Ta uporaba tehnoloških orodij podpira informirano sprejemanje odločitev na terenu.

Postopek ugotavljanja tveganja ni omejen na fizične dejavnike, temveč vključuje tudi socialne dejavnike. Družbena struktura prebivalstva na območjih nesreč, gospodarski izzivi in dejstvo, da nesreče bolj prizadenejo prikrajšane skupine, so pomembni dejavniki, ki jih morajo novinarji upoštevati pri svojem poročanju. Ta družbena dinamika ne zagotavlja le natančnosti poročanja, temveč tudi ohranjanje etičnih standardov (CRED, 2019; Newman et al., 2009). Na primer, dejstvo, da nesreče bolj prizadenejo ekonomsko ranljive skupine, je treba obravnavati ne le kot novinarsko temo, temveč tudi kot vprašanje družbene odgovornosti. Uspeh postopka ugotavljanja tveganj je odvisen od sodelovanja med različnimi deležniki. Usklajevanje med javnimi institucijami, lokalnimi upravami, organizacijami civilne družbe in mediji ima ključno vlogo pri zagotavljanju zanesljivosti pretoka informacij in varnosti na terenu. Pomemben del tega sodelovanja je, da so novinarji seznanjeni z elementi fizične pripravljenosti, kot so dovoljenja za vstop na območja nesreč, uporaba varnostne opreme in osnovno znanje prve pomoči (Azimli Çilingir, 2019; Kartal ve Dağ, 2021). Učinkovito izvajanje teh elementov zagotavlja tako varnost novinarjev kot tudi zaščito etičnih in poklicnih standardov pri poročanju o nesrečah.

UPRAVLJANJE S TVEGANJI

KRIZNO OBVLADOVANJE

Slika 1. Krog obvladovanja nesreče (Doğan and Biberici, 2017)

Pomen fizične priprave pri poročanju o nesrečah

Naravne nesreče (kot so potresi, poplave, zemeljski plazovi) in nesreče, ki jih povzroči človek (industrijske nesreče, propadi infrastrukture), lahko ogrozijo varnost novinarjev in javnosti v regiji.

Pri poročanju o nesrečah je fizična pripravljenost ključnega pomena za varno in učinkovito delovanje novinarjev na območjih nesreč. Fizična pripravljenost zajema postopke vnaprejšnjega prepoznavanja nevarnosti na območju nesreče, določanja tveganj in sprejemanja previdnostnih ukrepov proti tem tveganjem. Naravne nesreče (kot so potresi, poplave, zemeljski plazovi) in nesreče, ki jih povzroči človek (industrijske nesreče, propadi infrastrukture), lahko ogrozijo varnost novinarjev in javnosti v regiji. Zato je fizična pripravljenost pomembna ne le za varnost posameznikov, temveč tudi za ohranjanje natančnega in zanesljivega novinarstva.

Telesna priprava na delo novinarja vključuje prepoznavanje tveganj, ki se lahko pojavijo na terenu, varnostne ukrepe in prilagajanje delovnim razmeram. Novinarji, ki delajo na območjih nesreč, morajo znati prepoznati tvegana območja, imeti varnostno opremo in sprejeti osebne zdravstvene ukrepe, preden se odpravijo na območje. Na primer, na poplavnih območjih

Glavni cilj fizične pripravljenosti je zagotoviti varnost novinarjev in zmanjšati tveganja, ki bi lahko motila prenos informacij.

je mogoče nevarnosti, kot so spolzka tla in električni udar, zmanjšati z uporabo izolirane obutve in zaščitne opreme. Takšni ukrepi so osnova fizične priprave in so učinkoviti ukrepi za zmanjšanje varnostnih tveganj na terenu (Tanyaş et al., 2013). Glavni cilj fizične pripravljenosti je zagotoviti varnost novinarjev in zmanjšati tveganja, ki bi lahko motila prenos informacij. Sistemi zgodnjega opozarjanja in programi obveščanja pred nesrečo novinarjem omogočajo, da vnaprej analizirajo obseg nesreče in morebitne nevarnosti. S korenitimi spremembami na področju obvladovanja nesreč v Turčiji po potresu Marmara leta 1999 je bilo ustanovljeno predsedstvo za obvladovanje nesreč in izrednih dogodkov (AFAD), sprejet pa je bil tudi pristop "obvladovanja tveganja". Ta pristop temelji na vnaprejšnjem prepoznavanju tveganj in sprejemanju preventivnih ukrepov. Cilj programov usposabljanja, ki jih je začel izvajati AFAD, je zagotoviti novinarjem potrebno terensko znanje in varnostne veščine za varno delo na območjih nesreč. Raziskava obravnava, kako družbe-

ni mediji zagotavljajo pretok informacij med nesrečami in kako bi morali novinarji v zvezi s tem ravnati. Fizična pripravljenost ni omejena le na strukturne varnostne ukrepe, temveč vključuje tudi elemente, kot so usposabljanje za prvo pomoč, obvladovanje komunikacijskih protokolov v sili in upoštevanje varnostnih postopkov na območju nesreče. Zlasti pri naravnih nesrečah so grožnje, kot so nevarnost zasutja pod ruševinami, uhajanje plina in električni udari, med dejavniki, ki lahko neposredno vplivajo na varnost na terenu (AFAD, 2014). V tem kontekstu fizična pripravljenost povečuje varnost posameznikov in podpira natančne informacijske procese v kriznih razmerah.

Osnovne veščine prve pomoči pri poročanju o nesrečah in osnovne potrebe za preživetje

Osnovne veščine prve pomoči in preživetja pri poročanju o nesrečah so bistvenega pomena za varno delo novinarjev na območjih nesreč in zagotavljanje točnih informacij v času krize. Večina poškodb na območjih nesreč se zgodi, še preden na kraj dogodka prispejo ekipe strokovne pomoči. Zaradi teh razmer je nujno, da novinarji poznajo osnovno znanje in prakse prve pomoči. Pravočasne in pravilne intervencije zmanjšajo stopnjo umrljivosti zaradi poškodb in hkrati zagotavljajo, da novinarji na terenu ravnajo zavestno (Fatoni et al., 2022; Heard et al., 2020).

Osnovne veščine prve pomoči vključujejo hitro in učinkovito posredovanje na kraju dogodka. Evropski svet za reanimacijo (ERC) navaja, da je cilj prve pomoči podpirati življenjske funkcije posameznika do prihoda strokovnih ekip za pomoč. Zlasti protokol ABC (Airway, Breathing, Circulation) je ena od osnovnih tehnik za ohranjanje odprte dihalne poti, podporo dihanju in uravnavanje krvnega obtoka. V bolj zapletenih primerih pride v poštev protokol XABC (izkrvavitev - nadzor krvavitve, dihalna pot - dihalna pot, dihanje - dihalna pot, obtok - obtok), ki zagotavlja, da je pri poškodbah poudarek predvsem na nadzoru krvavitve. Ta pristop je zelo pomemben z vidika preprečevanja življenjske ogroženosti, zlasti pri hudih poškodbah (Zideman et al., 2021; Bayram et al., 2023).

Za novinarje je obvladovanje teh tehnik ključnega pomena za povečanje lastne varnosti na območju nesreče in za podporo posameznikom okoli njih. Pri poročanju o nesrečah je zadovoljevanje potreb po preživetju enako pomembno kot zagotavljanje fizične varnosti. Osnovne potrebe, kot so čista voda, hrana, zatočišče in higienski izdelki, so ključnega pomena ne le za žrtve nesreč, temveč tudi za novinarje, ki delajo na območjih nesreč. Dezinfekcija vodnih virov zaradi nevarnosti kontaminacije, vzpostavitev začasnih zatočišč in zaščita zaloga hrane so ključni koraki za osnovno zdravje in funkcionalnost na območjih nesreč (Uscher-Pines et al., 2012; AFAD, 2015). Ustrezno izpolnjevanje teh potreb novinarjem omogoča trajnostno izpolnjevanje njihovih dolžnosti. Hkrati pripravljenost na logistične izzive v okviru fizične pripravljenosti poveča učinkovitost novinarjev na terenu.

Telesna priprava novinarjev ne sme biti omejena na učenje osnovnih veščin prve pomoči. Posodabljanje teh veščin z rednim usposabljanjem omogoča novinarjem, ki poročajo o nesrečah, zavestno posredovanje. Redno obnavljanje spričeval za prvo pomoč v Turčiji je pomembna praksa, ki podpira kontinuiteto na tem področju. Poleg tega se vloga tehnologije pri odzivanju na nesreče povečuje. Droni in analitični sistemi, ki temeljijo na umetni inteligenci, se učinkovito uporabljajo v postopkih hitrega zbiranja podatkov in zagotavljanja pomoči na območjih nesreč (IFRC, 2023). Te tehnologije novinarjem omogočajo tako zagotavljanje varnosti kot tudi učinkovitejše poročanje o nesrečah. Takšne priprave na osnovne veščine prve pomoči in potrebe po preživetju pri poročanju o nesrečah zagotavljajo fizično varnost novinarjev in jim omogočajo, da v času krize javnosti posredujejo točne informacije. Te razmere so zelo pomembne ne le za izpolnjevanje poklicnih odgovornosti novinarjev, temveč tudi za zaščito etičnih vrednot in oza-veščanje družbe.

Pravni varnostni postopki in dovoljenja pri poročanju o nesrečah

Pri poročanju o nesrečah pravni varnostni postopki in dovoljenja temeljna zahteva za varno, etično in učinkovito delo novinarjev na območjih nesreč. Območja nesreč so kompleksna območja, kjer so fizična in družbena tveganja velika. Zato morajo predstavniki medijev pri opravljanju svojih nalog upoštevati določene varnostne standarde in pravne predpise. Pravna varnost ne zagotavlja le fizične varnosti novinarjev, temveč je njen cilj tudi spoštovanje načel etičnega novinarstva in ohranjanje preglednosti pri dostopu do informacij. Upoštevanje teh postopkov na območjih nesreč ne povečuje le varnosti posameznikov, temveč omogoča tudi natančen in zanesljiv pretok novic. "Novinarstvo ob nesrečah določa, kako morajo novinarji ravnati na terenu in kakšna dovoljenja morajo pridobiti." Na nacionalni in mednarodni ravni so bili določeni okviri za zagotavljanje varnosti. Ti okviri opredeljujejo, kako naj novinarji delujejo na terenu in katera dovoljenja morajo pridobiti.

Poročilo Združenih narodov o človekovem razvoju iz leta 1994 opredeljuje človekovo varnost kot zaščito posameznikov pred nenadnimi in bolečimi motnjami v njihovem vsakdanjem načinu življenja (UNDP, 1994). Tveganja, s katerimi se soočajo novinarji na območjih nesreč, so neposredno povezana s to opredelitvijo. Napačne informacije, pomanjkanje dostopa do informacij in varnostne vrzeli lahko povečajo socialno negotovost. Zato morajo člani medijev od oblasti pridobiti potrebna dovoljenja in vnaprej načrtovati svoje delovne pogoje (UNISDR, 2012).

Varnostna dovoljenja, ki jih nadzorujejo lokalne vlade in mednarodne organizacije, so pomembna za zmanjšanje tveganj, s katerimi se novinarji lahko soočijo na terenu. Nadzor nad dejavnostmi mednarodnih organizacij za pomoč je ključni element za preprečevanje nezakonitih dejanj, ki se lahko izvajajo v imenu humanitarne pomoči (Fondation de France, 2023). Poleg varnostnih dovoljenj sta del zakonitih varnostnih postopkov tudi preverjanje točnosti virov novic in nadzor nad pretokom informacij.

Postopki pravne varnosti zajemajo tudi dostop novinarjev do osnovnih potreb. Zagotavljanje prehranske varnosti, dostopa do čiste vode in higienskih razmer na območjih nesreč ni pomembno le za žrtve nesreč, temveč tudi za fizično in poklicno vzdržnost novinarjev (Bacon in Hobson, 2014). Dostopnost in trajnost zdravstvenih storitev imata odločilno vlogo pri tem, da lahko medijski delavci varno delajo na območjih nesreč. Zlasti v obdobju po nesreči sprejetje zdravstvenih preventivnih ukrepov in izvajanje varnostnih postopkov varuje tako medijske delavce kot druge deležnike v regiji.

Priprava opreme in infrastrukture pri poročanju o nesrečah

Pri novinarstvu ob nesrečah je priprava opreme in infrastrukture nepogrešljiv element za zagotavljanje točnega in zanesljivega pretoka informacij v času krize. Da bi zmanjšali uničujoče posledice nesreč, zagotovili varnost novinarjev, ki delajo na terenu, in natančno obveščanje javnosti, je treba opremo in infrastrukturo načrtovati vnaprej. Takšne priprave medijskim delavcem omogočajo učinkovito delo na terenu in preprečujejo prekinitev pretoka informacij med krizo. Priprava opreme in infrastrukture ne olajša le izpolnjevanja dolžnosti novinarjev, temveč tudi poveča splošno učinkovitost obvladovanja nesreč.

Pripravljenost opreme vključuje tehnično opremo in komunikacijska orodja za uporabo na terenu. Oprema, kot so kamere, mikrofoni, prenosni viri energije, satelitski telefoni in naprave za prenos podatkov, je bistvena za zagotavljanje trajnosti pretoka informacij na območjih nesreč. Satelitski telefoni in radijske postaje za nujne primere omogočajo novinarjem povezavo s centrom, kadar je komunikacijska infrastruktura poškodovana (AFAD, 2004). Poleg tega so prenosni viri energije ključna zahteva za dolgoročno uporabo opreme na terenu. Učinkovita uporaba tehnične opreme novinarjem omogoča, da med krizo zagotavljajo hitrejša in natančnejša informacije.

Pripravljenost infrastrukture vključuje logistično podporo za zagotavljanje varnosti novinarjev, varen prenos podatkov in lažji dostop do območja nesreče. Vzpostavitev varnih delovnih območij, določitev dostopnih poti do območij nesreče in zagotovitev začasnih zatočišč so pomembni deli tega postopka priprave. Poleg tega so varnostni sistemi in varne strežniške povezave bistvenega pomena za zagotavljanje varnosti podatkov med nesrečo. Ti infrastrukturni ukrepi ne povečujejo le varnosti novinarjev, temveč zagotavljajo tudi posredovanje točnih informacij velikemu številu občinstva.

V Turčiji je pripravljenost na opremo in infrastrukturo organizirana v okviru nacionalnih načrtov odzivanja na nesreče, ki jih določi AFAD. AFAD je določil smernice o tem, kako naj pripadniki medijev delujejo na območjih nesreč, ter standarde za uporabo opreme, varnostne ukrepe in logistično podporo (AFAD, 2018). Ti načrti zajemajo potrebne priprave, ki jih pripadniki medijev potrebujejo za učinkovitejše delo v kriznih razmerah. Priprava opreme in infrastrukture ni omejena le na tehnične elemente. Usposabljanje članov medijev in ozaveščanje o etičnih načelih novinarstva je sestavni del tega procesa priprav. Novinarji morajo sodelovati z iskalnimi in reševalnimi ekipami, pridobiti potrebna dovoljenja pristojnih organov in spoštovati občutljive razmere na območju nesreče (Kadioğlu, 2008). Tovrstno ozaveščanje zagotavlja, da novinarji v okolju nesreče delujejo v skladu z etičnimi in poklicnimi standardi. Priprava opreme in infrastrukture pri poročanju o nesrečah mora temeljiti tako na varnosti novinarjev kot na dostopu javnosti do zanesljivih informacij. Postopek priprave, podprt z ustreznim načrtovanjem, tehnično opremo in etičnimi načeli, omogoča javnosti dostop do informacij, ki jih potrebuje v času krize. Ta celostni pristop omogoča medijem in novinarjem, da imajo učinkovito vlogo pri obvladovanju nesreč.

Načrti za izredne razmere pri poročanju o nesrečah

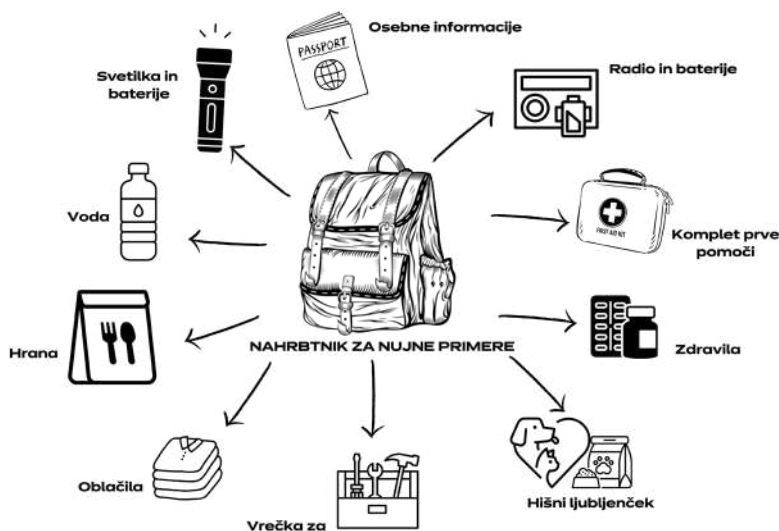
Pri novinarstvu v primeru nesreč imajo načrti ukrepov ob nepredvidljivih dogodkih ključno vlogo pri zagotavljanju fizične varnosti novinarjev v kriznih razmerah in neprekinjenega zagotavljanja točnih informacij javnosti. Območja nesreč predstavljajo veliko tveganje za novinarje zaradi nepredvidljivih nevarnosti in hitro spreminjajočih se razmer. Zato podrobno načrtovanje v izrednih razmerah, ki zajema postopke pred krizo, v krizi in po njej, zagotavlja, da lahko novinarji varno opravljajo svoje naloge (AFAD, 2023).

Načrti za izredne razmere so sestavljeni tako, da povečujejo varnost novinarjev na terenu, olajšujejo njihov dostop do informacij in podpirajo njihovo natančno poročanje v kriznih razmerah. Pomembni koraki v tem procesu so usposabljanje novinarjev, preden naletijo na morebitne nevarnosti, opremljanje s potrebno opremo in zagotavljanje dostopa do alternativnih komunikacijskih sistemov. Poleg tega postopki, ki se izvajajo med nesrečami in po njih, olajšajo delo novinarjev na terenu in zagotavljajo, da ima javnost dostop do zanesljivih informacij.

Načrtovanje in pripravljenost pred nesrečami

Faza pred nesrečo vključuje priprave za zmanjšanje tveganj, s katerimi se novinarji lahko soočijo na območjih nesreč. V tej fazi

- vnaprej prepoznajte morebitne nevarnosti in dejavnike tveganja,
- organiziranje usposabljanj za varnost in prvo pomoč,
- zagotovitev zaščitne opreme čelada, plinska maska, komplet prve pomoči itd.),
- Opredelitev alternativnih komunikacijskih (satelitski telefoni, radijske postaje)
- Izvajanje vaj je eden najpomembnejših korakov. Takšne priprave novinarjem omogočajo, da v krizi ravnamo zavestno in varno.

Slika 2: Nahrbtnik za izredne razmere (Eskişehir AFAD in Anadolu University, 2017)

Krizno posredovanje

Načrti za ravnanje v nepredvidljivih razmerah, ki jih je treba izvajati v kriznih razmerah, zagotavljajo, da lahko novinarji opravljajo svoje dolžnosti in hkrati ohranjajo svojo varnost na terenu. V tem procesu

- i. Ustvarjanje varnih delovnih prostorov,
- ii. uporaba zanesljivih virov za dostop do točnih informacij,
- iii. protokolov za evakuacijo,
- iv. Ključni so ukrepi, kot je usklajevanje z lokalnimi organi ter ekipami za iskanje in reševanje.
- v. Novinarji imajo aktivno vlogo pri kriznem upravljanju, saj sodelujejo z drugimi ekipami na terenu in opravljajo naloge zbiranja informacij med nesrečo.

Okrevanje po krizi

V obdobju po krizi se oceni, ali so bili načrti za izredne razmere učinkovito izvedeni. Na tej stopnji

- vi. Analiza in poročanje o razmerah na območju nesreče,
- vii. Pregled uporabljene opreme in komunikacijskih orodij,
- viii. Zdravstveni pregledi novinarjev na terenu,
- ix. Pomembno je, da se iz teh izkušenj nekaj naučimo in pripravimo načrte obnove za prihodnje krize. Te ocene omogočajo učinkovitejše in varnejše načrtovanje v prihodnosti.

Pomen načrtov za izredne razmere

Načrti za izredne razmere ne zagotavljajo le varnosti novinarjev pri poročanju o nesrečah, temveč tudi vzpostavljajo potrebno infrastrukturo za zagotavljanje neprekinjenega posredovanja točnih informacij javnosti. Ti načrti vključujejo elemente, kot so analiza tveganja, usposabljanje, komunikacijski protokoli, uporaba zaščitne opreme in psihološka podpora. Redno posodobljeni in izvajani načrti podpirajo novinarje pri varnem, etičnem in profesionalnem delu na terenu. Učinkovito načrtovanje v izrednih razmerah pri novinarstvu ob nesrečah novinarjem omogoča, da v času krize trajnostno opravljajo svoje dolžnosti. Na ta način je izpolnjena naloga obveščanja javnosti in zagotovljena varnost novinarjev.

Povzetek poglavja in študijski rezultati

V tem poglavju je obravnavan pomen fizične priprave pri poročanju o nesrečah. Podrobno so opisane težave, s katerimi se novinarji lahko soočijo na območjih nesreč, in ukrepi, ki jih je treba sprejeti proti tem težavam. Novinarstvo o nesrečah je ključnega pomena za zagotavljanje točnih informacij javnosti. Pri tem fizična priprava povečuje varnost novinarjev in zagotavlja, da pretok informacij ni prekinjen.

Ključni elementi fizične pripravljenosti vključujejo analizo tveganja, pripravljenost opreme, znanje prve pomoči in varnostne postopke. Tehnološka orodja in načrtovanje, ki se uporabljajo na območjih nesreč, novinarjem omogočajo učinkovito opravljanje njihovih nalog. Poleg tega je podrobno obravnavan prispevek pravnih varnostnih postopkov in načrtov za izredne razmere k delu novinarjev na terenu. Pri tem je poudarjeno, da je fizična pripravljenost pomembno orodje ne le za varnost posameznika, temveč tudi za zaščito načel etičnega novinarstva in ozaveščanje javnosti. Razkrita je potreba po opremljanju novinarjev z znanjem in veščinami za procese pred, med in po krizi.

Namen tega poglavja je novinarjem zagotoviti osnovne veščine in znanje, ki jih potrebujejo za učinkovito in varno delo na območjih nesreč.

- Študenti razumejo vlogo novinarskega dela pri obveščanju o nesrečah in kriznem upravljanju.
- Študenti prepoznajo fizična tveganja, s katerimi se novinarji lahko soočijo na območjih nesreč
- Študenti znajo opraviti analizo tveganja med nesrečami.
- Študenti znajo izdelati in izvajati načrte za izredne razmere
- Študenti obvladajo osnovne tehnike prve pomoči na območjih nesreč.
- Študenti se naučijo spoštovati pravne varnostne postopke in etična načela poročanja.
- Študentom znajo poskrbeti za svojo varnost in poklicne standarde na območjih nesreč.
- Študenti poznajo strategije za ozaveščanje javnosti in povečanje družbene odpornosti proti nesrečam.

Samooceenjevanje

- 1 Kakšen je glavni namen poročanja o nesrečah?
 - a) še vedno so neobčutljivi za potrebe javnosti.
 - b) zagotoviti, da je javnost obveščena natančno in pravočasno.
 - c) Več senzacij v novicah.
 - d) samo za povečanje hitrosti delovanja tiskovnih agencij
- 2 Zakaj je pri poročanju o nesrečah pomembna fizična priprava?
 - a) da bi se izognili potrebi po opremi med krizo
 - b) da bi bili novinarji manj utrjeni
 - c) povečanje privlačnosti novic
 - d) spopadanje z nevarnostmi na območju nesreče
- 3 S kakšnim namenom se izvaja analiza tveganja?
 - a) vnaprejšnje prepoznavanje morebitnih nevarnosti na območju nesreče
 - b) usmerjanje ljudi na območju nesreče
 - c) izkoristiti priložnosti, ki se lahko pojavijo po nesreči.
 - d) samo za lažjo izbiro opreme
- 4 Kakšen je pomen osnovnih veščin prve pomoči pri poročanju o nesrečah?
 - a) pravočasno in pravilno ukrepanje ob poškodbah
 - b) izboljšanje telesne pripravljenosti novinarjev
 - c) lažje iskanje ljudi pod ruševinami
 - d) pospešitev logističnih ukrepov na območju nesreče
- 5 Zakaj je pri poročanju o nesrečah pomembna uporaba opreme?
 - a) Za boljšo kakovost slik
 - b) ohranjanje pretoka informacij na območju nesreče.
 - c) da bi bili novinarji videti estetski
 - d) učinkovitejše predstavljanje preprostih novic
- 6 Katere procese pokrivajo načrti za izredne razmere?
 - a) Pred krizo, v krizi in po njej
 - b) samo dovoljenja za vstop na območje nesreče
 - c) Pomoč zunaj regije med krizo
 - d) Poročila o oceni medijev po nesreči
- 7 Zakaj je pomembno upoštevati zakonite varnostne postopke?
 - a) Ustvariti etično in varno delovno okolje na območju nesreče.
 - b) zagotoviti, da javnost hitro prejme informacije o nesreči.
 - c) zagotoviti, da novinarji pritegnejo več pozornosti.
 - d) omogočiti neomejeno mobilnost na območju nesreče.
- 8 Katera tehnološka orodja so uporabna pri poročanju o nesrečah?
 - a) Programska oprema za usklajevanje kriznih situacij
 - b) Samo prenosni radijski sprejemniki
 - c) geografski informacijski sistemi, satelitski telefoni in brezpilotna letala
 - d) termalne kamere in seizmični senzorji
- 9 Katera so fizična tveganja, s katerimi se lahko soočijo novinarji na območju nesreče?
 - a) samo slabo vreme
 - b) Izpostavljenost naplavinam, izpostavljenost strupenim snovem, škoda na infrastrukturi
 - c) Samo neustrezna oprema
 - d) težave pri komuniciranju z ljudmi
- 10 Kakšen je pomen etičnih novinarskih načel pri poročanju o nesrečah?
 - a) Povečanje števila sledilcev novinarjev na družbenih omrežjih
 - b) da bi ljudem na območju nesreče zagotovili moralno.
 - c) novica je pritegnila več pozornosti mednarodnih medijev
 - d) Zagotavljanje zaupanja javnosti in obveščanja.

Ključ za odgovore

1.b, 2.d, 3.a, 4.a, 5.b, 6.a, 7.a, 8.c, 9.b, 10.d

Reference

- Antunes, M. N., da Silva Pereira, S., Zêzere, J. L., & Oliveira, A. E.** (2022). Disaster journalism in print media: analysis of the top 10 hydrogeomorphological disaster events in Portugal, 1865-2015. *International Journal of Disaster Risk Science*, 13(4), 521-535.
- Bacon, P., & Hobson, C.** (2014). Incorporating natural disasters into the human security agenda. In *Human Security and Natural Disasters* (pp. 1-21). Routledge.
- Bayram, H., Rastgeldi Dogan, T., Sahin, U. A., & Akdis, C. A.** (2023). Environmental and health hazards by massive earthquakes. *Allergy*, 78(8), 2081-2084.
- Çilingir, G. A.** (2019). Disaster Management in Turkey and Responsibility of the Administration. Istanbul University Institute of Social Sciences. (Unpublished Doctoral Dissertation). Istanbul.
- CRED (Center for Research on the Epidemiology of Disasters).** (2019). Natural disasters 2018. CRED Publications. <https://www.cred.be/publications>
- Disaster and Emergency Management Presidency (AFAD).** (2004). Glossary of annotated disaster management terms. AFAD Publications.
- Disaster and Emergency Management Presidency (AFAD).** (2014). Turkey disaster awareness and disaster preparedness survey report. Disaster and Emergency Management Presidency. <https://www.afad.gov.tr>
- Disaster and Emergency Management Presidency (AFAD).** (2015). Legislation handbook.
- Disaster and Emergency Management Presidency (AFAD).** (2018). Disaster management and natural disaster statistics in Turkey. Disaster and Emergency Management Presidency. <https://www.afad.gov.tr/kitaplar>
- Djärv, T., Handley, A. J., Klaassen, B., Meyran, D., Oliver, E., & Poole, K.** (2021). European Resuscitation Council guidelines 2021: First aid. *Resuscitation*, 161, 270-290.
- Doğan, M., & Biberici, M. A.** (2017). Transition from disaster risk management to disaster risk governance: Sendai framework (2015-2030). *Interdisciplinary Disaster Management Research*, Birleşik Matbaacılık.
- Fatoni, F., Panduragan, S. L., Sansuwito, T., & Pusporini, L. S.** (2022). Community first aid training for disaster preparedness: a review of education content. *KnE Life Sciences*, 549-558. Fondation de France (2023). Earthquakes in Turkey and Syria - Fondation de France is mobilizing for donations. Fondation de France. <https://www.fondationdefrance.org>
- Heard, C. L., Pearce, J. M., & Rogers, M. B.** (2020). Mapping the public first-aid training landscape: a scoping review. *Disasters*, 44(1), 205-228.
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC).** World First Aid Day. <https://www.globalfirstaidcentre.org/world-first-aid-day-2/>
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC).** (2023, September 15). World First Aid Day. <https://www.globalfirstaidcentre.org/world-first-aid-day-2/>
- Kadioğlu, M., & Özdamar, E.** (2008). Basic principles of disaster mitigation. JICA Turkey Office, Publication, (2).
- Kartal, N. Z., & Dağ, H.** (2021). Crisis communication and crisis journalism in relational context. In E. Hamarta, C. Arslan, S. Çiftçi, & M. Uslu (Eds.), *Academic Research* (Vol. 2, pp. 252-261).
- Kurt, O.** (ed.) (2019). *Disaster and Emergency Management for Individuals with Special Needs*, T.C. Anadolu University Publication.
- Newman, E., Shapiro, B., & Nelson, S.** (2009). Journalism and media during disasters. *Mental health*

and disasters, 291-301.

Örçen Güler, İ. (2019). Disasters and cities: The relationship between disaster risks and urbanization in international documents. In H. Sağır (Ed.), *Globalization and the transforming city* (pp. 233-259). Orion Publishing House.

Tanyaş, M., Günalay, Y., Aksoy, L. and Küçük, Ö. G. B. (2013). *Istanbul province disaster logistics plan guide*. Istanbul: Logistics Association Publications.

UNDP. (1994). *Human development report 1994: New dimensions of human security*. UNDP Publications. <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr1994encompletenostatpdf.pdf>

UNISDR. (2012). *Towards a post-2015 framework for disaster risk reduction*. United Nations Office for Disaster Risk Reduction. https://www.unisdr.org/files/25129_towardsapost2015frameworkfordisaste.pdf

United Nations Development Programme. (2014). *Human Development Report 2014: Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience*. UNDP. Uscher-Pines, L., Chandra, A., Acosta, J., & Kellermann, A. (2012). Citizen preparedness for disasters: are current assumptions valid?. *Disaster medicine and public health preparedness*, 6(2), 170-173.

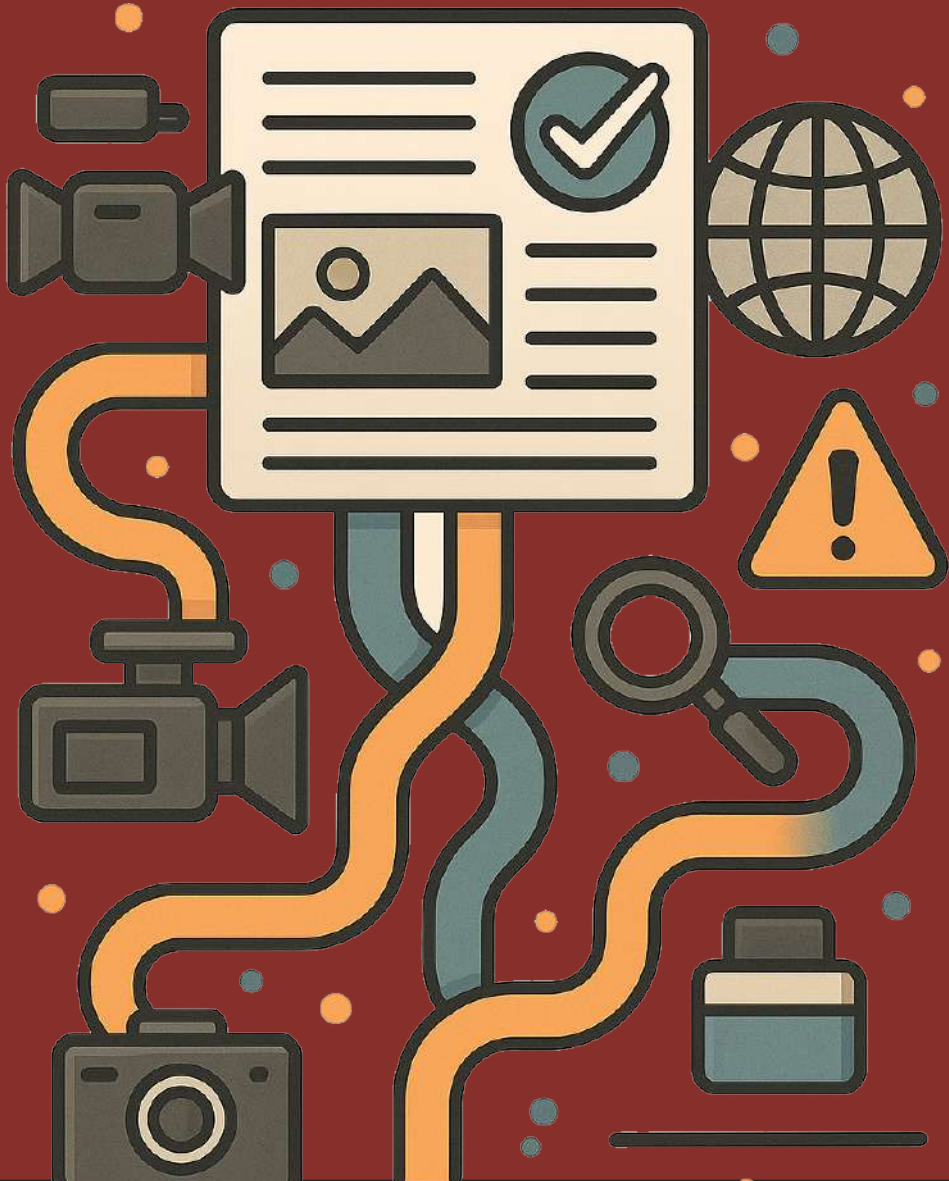
Zideman, D. A., Singletary, E. M., Borra, V., Cassan, P., Cimpoesu, C. D., De Buck, E., Djärv T., Handley A. J., Klaassen B., Meyran D., Oliver E., and Poole K. (2021) *European Resuscitation Council Guidelines 2021: First aid. Resuscitation*, 270-290.

NATANČNO POROČANJE O NESREČAH

Nagihan TUFAN YENİÇIKTI⁷

Elif KAYA GÜLER⁸

5. POGLAVJE

NATANČNO POROČANJE O NESREČAH

- **Uvod**
- **Ključni pojmi**
- **Poročanje o nesrečah**
- **Postopki zbiranja novic o nesrečah**
- **Viri novic o nesrečah in njihova uporaba**
- **Kontekst v novicah o nesrečah**
- **Nepriistranskost in preglednost pri poročanju o nesrečah**
- **Politika oddajanja v primeru nesreče**
- **Povzetek poglavja in študijski rezultati**
- **Samoocenjevanje**
- **Reference**

Uvod

V tem poglavju bo obravnavano vprašanje, kako pravilno poročati o novicah o nesrečah. Najprej bo razloženo, kako naj bi potekali postopki zbiranja informacij pri poročanju o nesrečah, ter viri novic in njihova uporaba za poročanje o nesrečah. Nato bo obravnaval, kakšen mora biti kontekst pri poročanju o nesrečah. Osnova novinarstva je nepristransko in objektivno poročanje o dogodkih. Zato bo podrobno obravnavan pomen nepristranskosti in preglednosti pri poročanju o nesrečah.

Poskušal bo pojasniti, kako naj novinarji uporabljajo svojo založniško politiko pri poročanju o naravnih nesrečah, krizah, ki jih je povzročil človek, terorističnih napadih in podobnih nesrečah. Natančno poročanje o nesrečah pomembno prispeva k procesu tako z vidika družbe kakor tudi izrednih razmer med nesrečo. Zato je pri poročanju najpomembneje pridobiti prave informacije iz pravih virov novic. Kateri so viri novic in njihove vrste, je obravnavano v obliki podnaslovov.

⁷Docentka na Univerzi Selcuk, Fakulteta za komunikacije, nagihantufan@selcuk.edu.tr

⁸Raziskovalni asistent, Univerza Selcuk, Fakulteta za komunikacije, elif.kaya@selcuk.edu.tr

Ključni pojmi

Za boljše razumevanje teme, ki bo obravnavana v okviru tega poglavja, so podane razlage ključnih pojmov, navedenih v nadaljevanju. S spoznavanjem teh pojmov boste lažje razumeli podrobnosti teme, ki jo obravnava to poglavje. Poleg tega bo učenje teh pojmov olajšalo učenje dosežkov poglavja, pa tudi razumevanje pomena koncepta empatije v procesih nesreč.

Poročanje o nesrečah

Poleg uporabe virov v fazah pred katastrofo, intervencije in obnove vključuje tudi strokovno znanje novinarjev pri poročanju o nesrečah in njihove pristope k poročanju v izrednih razmerah, skaterimi se soočajo družbe.

Poročanje

It is the process of gathering, organizing and presenting accurate and objective information about an event, situation or subject. Reporting ensures that the news is shared with society accurately and completely.

Viri novic

Viri novic so viri, iz katerih je pridobljena vsebina novic. Vire novic lahko razvrstimo na ekonomske, varnostne, finančne, sodne itd. glede na vrsto novice, opredelimo pa jih lahko tudi glede na osebo, ustanovo ali organizacijo, od katere so novice prejele.

Kontekst

Pri opisovanju dogodka ali situacije gre za okvir, ki zajema vse okoljske pogoje, vzroke, rezultate in druge elemente, povezane z zadevnim dogodkom.

Nepristranskost in preglednost

Nepristranskost v novicah pomeni nepristranskost in objektivnost novic, z drugimi besedami, objektivno posredovanje dogodkov z odpravo čustvenih elementov. Preglednost je navidezna skladnost vsebine novic z resničnostjo.

Uredniška politika

Izraz, ki opredeljuje identiteto ali osebnost publikacije, perspektivo novic, založniškega kanala. Z drugimi besedami, gre za oblikovanje založniške linije z razkrivanjem časopisnega pogleda na novice, politične države, pravil in slogov pisanja novic, nacionalne politike in zunanje politike.

Poročanje o nesrečah

Natančno poročanje o nesrečah pomembno prispeva k procesu tako z vidika družbe kakor tudi izrednih razmer med nesrečo.

Vsako leto se po vsem svetu zgodijo naravne nesreče in nesreče, ki jih povzroči človek, kot so potresi, poplave, nevihte, cunamiji, vulkani, napadi in krize. Glede na svojo resnost te nesreče povzročijo nepopravljivo škodo, izgube in človeške žrtve. Ko pride do nesreč, morajo novinarji pri pojasnjevanju tega, kaj, kako in zakaj se je zgodilo, zagotoviti pravočasne in zanesljive informacije ter poročati na način, ki je razumljiv množicam, ne pa z zapletenimi znanstvenimi informacijami.

Natančno poročanje med nesrečami je ključnega pomena za obveščanje javnosti, usmerjanje prizadevanj za ukrepanje ob nesrečah in prispevanje k procesu obnove. Vendar je poročanje o nesrečah tudi poseben izziv, na primer zbiranje in sporočanje informacij v razmerah zmede, negotovosti in pogosto kaotičnih razmer. Natančnost pri poročanju o nesrečah pomeni, da morajo novinarji upoštevati stroge etične standarde, preverjati informacije in upoštevati morebitne posledice napačnih informacij.

Pri poročanju o nesrečah je treba upoštevati nekaj točk. Prvič, poročilo mora vključevati informacije, ki opredeljujejo nesrečo, na primer kateri dogodek se je zgodil, kdo je bil prizadet, kako dolgo je nesreča trajala, kakšne so bile povezave (tehnične, družbene ali politične), ki so pripeljale do nesreče, in ali sta se vlada in družba lahko spopadli z nesrečo ter kaj naj ljudje storijo ob nesreči. Drugič, poročilo mora biti jasno. Z drugimi besedami, glavno temo, ki jo želi poročevalec povedati, morajo razumeti tudi bralci in sporočilo morajo sprejeti. Najpomembnejši del novinarskega dela je pripraviti uvod, ki bo bralca pritegnil k novici. Pomembno je, da je naslov novice povezan z njeno vsebino. Novico je treba napisati z jedrnatimi besedami in se držati glavnega naslova, pri čemer ne smemo dodajati nepomembnih informacij in citatov. Druga točka, ki jo je treba upoštevati pri pisanju novice, so uporabljeni viri. Poročilo, napisano o nesreči, mora imeti dovolj informacij, da bralce prepriča, da so viri strokovni in verodostojni. Druga točka, ki jo je treba upoštevati, je slog pisanja. Poročilo mora biti napisano z jasnimi in preprostimi besedami, da ga bralci zlahka razumejo in dobijo sporočilo.

Pri poročanju o nesrečah obstajajo štiri stopnje (ADPC, 2024). Te so:

Faza brez katastrofe

V tej fazi se mediji ukvarjajo s politiko in zakonodajo, povezano z nesrečo. Z intervjuji je treba poudariti pomen dolgoročnih ukrepov javnega in zasebnega sektorja za ublažitev posledic nesreč. Javnost, zlasti ranljive skupnosti, je treba obveščati o ukrepih, ki jih je sprejela vlada v zvezi z obvladovanjem tveganja nesreč.

Faza pred nesrečo

V tej fazi lahko mediji poudarjajo pomen zmanjševanja tveganja nesreč in pripravljenosti nanje, tako da ljudi spodbujajo k ustreznim ukrepom za zmanjšanje škode ob prihodnjih nesrečah. Poleg tega lahko mediji ozaveščajo o zgodnjem opozarjanju, obveščajo javnost o previdnostnih ukrepih in strukturnih/inženirskih ukrepih, ki jih je treba sprejeti, da bi preprečili izgube.

Faza katastrofe

Mediji delujejo kot most med skupnostjo, ki jo je prizadela nesreča, in organizacijami za pomoč. Omogočajo lahko komunikacijo med žrtvami nesreče in njihovimi družinami. Zagotovijo lahko, da je poudarek na minimalnih potrebah žrtev nesreče, kot so voda, hrana, zatočišče in sanitarije.

Faza po nesreči

V zadnji fazi se je treba osredotočiti na zgodnje okrevanje, rehabilitacijo in obnovo poškodovane infrastrukture. Mobilizacija finančnih, tehničnih in materialnih virov je pomembna zahteva v fazi po nesreči. V tej fazi je pomembna naloga medijev tudi redno spremljanje tekočih prizadevanj za obnovo, sanacijo in rekonstrukcijo.

Postopki zbiranja novic o nesrečah

Od trenutka, ko se zgodi nesreča, si mediji prizadevajo priti na prizorišče z vso svojo opremo in obveščati javnost, da bi zadovoljili potrebe javnosti po novicah o regiji, ki jo je prizadela nesreča, vzporedno z uničujočo močjo nesreče. Pravilna izbira, dostop in uporaba virov novic v novicah so zelo pomembni, zlasti v primeru nesreč, za točne in nepristranske novice, ki temeljijo na dogodku. Kajti oči in ušesa javnosti so usmerjene v novice, ki prihajajo z območja nesreče.

Medijske organizacije so zlasti med nesrečami zelo pomembne pri zagotavljanju informacij in smernic. V študiji, ki jo je izvedel Yakut (2005) v središču Izmita, je 99 % udeležencev izjavilo, da so potrebovali informacije o nesreči, ki so jo doživeli, iz časopisov, televizije in radia. Zato je uporaba vizualnih in slušnih orodij, kot sta televizija in internet, tiskanih orodij, kot so časopisi in revije, ter zvočnih orodij, kot je radio, med nesrečami pomembna tako za obveščanje družbe kot za povečanje njene odpornosti. Mediji imajo pomembno vlogo pri obveščanju javnosti pred naravnimi nesrečami, kot so potresi, požari, poplave in cunamiji ter kemični in jedrski napadi, in po njih, pri vzpostavljanju komunikacije med oblastmi in javnostjo ter pri zmanjševanju materialne in moralne škode zaradi nesreč. Poleg tega potrebujejo ekipe za reševanje in pomoč ustrezno načrtovanje in sprejemanje odločitev za izvajanje potrebnih ukrepov. Za dobro načrtovanje in nato sprejemanje pravih odločitev so potrebne natančne informacije čim prej po nesreči (Nejad et al., 2015).

V času nesreč morajo novinarji, ki delajo na območjih nesreč, zbirati novice z največjo skrbnostjo, ki daje prednost varnosti življenja in olajšuje delo ekip za iskanje in reševanje. Prav tako je pomembno, da ste med hitenjem pri zbiranju novic pozorni na zvok in luči kamer in fotoaparátov. Zvoki in luči lahko namreč negativno vplivajo na psihološko stanje in zdravje žrtev nesreče. To zavedanje je treba upoštevati.

Novinarji pri zbiranju novic uporabljajo različne tehnike. Ena od teh je opazovanje. Opazovani in doživljani dogodki so prva metoda zbiranja novic. Druga tehnika je intervju in reportaža. Gre za iskanje odgovorov na novinarjeva vprašanja o določeni temi s pomočjo intervjujev. Na primer, za novinarje, ki delajo na območjih nesreč, je pomembno, da so pri uporabi te tehnike v procesu zbiranja novic v času nesreč previdni. Mikrofonov ne smejo podaljševati ljudem pod ruševinami, prav tako se morajo izogibati tekmi za snemanje trenutka, ko žrtve nesreče potegnejo iz ruševin. Druga metoda je raziskovanje. Podrobno razčlenjevanje informacij, ki so bile na nek način posredovane, in dostop do zanesljivih informacij zahtevata izvajanje raziskav. Na primer, raziskovanje vzroka nedavnega požara v Los Angelesu, ki velja

za najdražji požar v sodobni zgodovini, zakaj je do njega prišlo, ali je šlo za naravni požar ali sabotažo, je pomembno z vidika priprave natančnih novic.

Slika 1: Požar v Los Angelesu / Source: Hans Gutknecht/ BBC News

Viri novic o nesrečah in njihova uporaba

Prva faza procesa ustvarjanja novic je nastanek dogodka in zagotavljanje informacij o njem. Osebo, ustanovo, organizacijo, od katere se pridobijo informacije o dogodku, osebi ali dogajanju, ki so predmet novice, in dokumente, ki pripovedujejo o dogodku, imenujemo viri novic.

V vsaki nesreči, kjer pride do množičnega uničenja, so novinarji najpomembnejši vir informacij v medijih, ki jim javnost namenja vso svojo pozornost in čas kot vir točnih in zanesljivih novic. Kajti v času nesreč so hitre, natančne, zanesljive in življenjsko pomembne informacije najdragocenejše bogastvo. Posamezniki, ki jih prizadenejo nesreče, želijo med nesrečami in po njih zaupati več virom novic in informacij. Za razjasnitev informacij o nesreči v kriznem okolju so potrebne strokovne spretnosti in uporaba pravega vira novic.

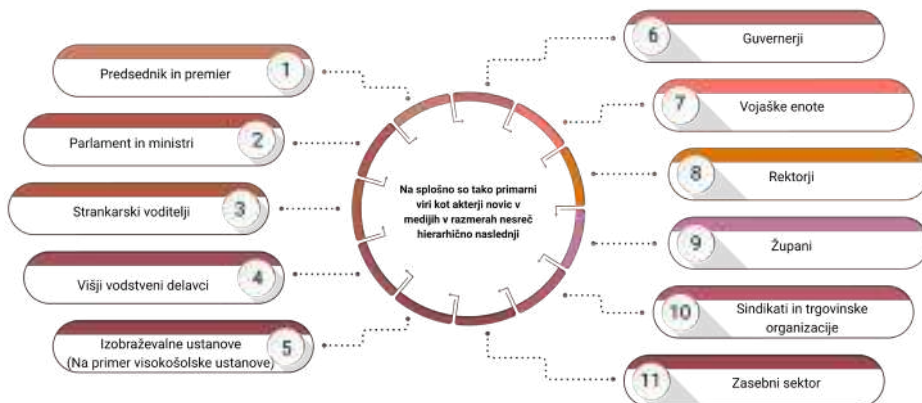
V novinarstvu je najpomembnejši element pri pridobivanju informacij za pisanje novic vir. Priprava novic temelji na informacijah iz določenih virov. Oseba ali institucija, ki novinarjem pri pisanju novic zagotavlja vsebinsko podporo, se imenuje vir novic. Proces produkcije novic je faza, v kateri novinarji zbirajo in obdelujejo informacije, dokumente in fotografije, ki jih pridobijo iz virov novic, ter te elemente preoblikujejo v obliko novice. Viri novic zagotavljajo novinarjem informacije, ki jih javnost ne pozna. Obstaja veliko različnih virov, ki jih lahko novinar uporabi za oblikovanje novice. Na splošno pa se viri novic delijo na dve kategoriji: primarni in sekundarni viri novic.

Primarni viri

V razmerah nesreč so pomemben del virov novic tudi akterji v sistemu obvladovanja nesreč.

Primarni viri novic so viri, ki so neposredno vpleteni v domnevni dogodek. Novičarski mediji svoje vire pogosto pridobivajo iz uradnih virov, kot je vlada. Ker so ti viri zanesljivi in dostopni ponudniki novic, jih imajo medijske organizacije v posebnem položaju. V tem kontekstu, ko obravnavamo odnose medijev z uradnimi viri, bodo novice ali informacije teh institucij imele prednost pri novicah v medijih. Ti viri se imenujejo primarni viri. V razmerah nesreč so pomemben del virov novic tudi akterji v sistemu obvladovanja nesreč.

Na splošno so tako primarni viri kot akterji novic v medijih v razmerah nesreč hierarhično naslednji:

Mediji, ki so imeli pred nesrečo informativno in ozaveščevalno moč, po nesreči zagotavljajo tudi komunikacijo. Javnost, ki jo je prizadela nesreča, v naslednjih urah in dneh zelo potrebuje informacije. V tem obdobju so pričakovanja občinstva usmerjena v razumevanje obsega nevarnosti, tekočih dejavnosti pomoči, materialne škode, sprejetih preventivnih ukrepov in morebitnih pravnih preiskav. V tem kontekstu imajo mediji pomembno vlogo in sporočajo razmere celovito, medijske organizacije pa za zbiranje informacij uporabljajo primarne vire, kot so vladne institucije, varnostne sile, univerze, lokalne oblasti, mednarodne

organizacije, poklicne zbornice in organizacije civilne družbe. Viri, kot so vladne ustanove, službe za ukrepanje ob nesrečah in organizacije za pomoč, so zanesljivi viri informacij. Te institucije lahko zagotovijo najnovejše statistične podatke, opozorila in smernice med nesrečami in po njih. Na primer, po orkanu so organi, kot so FEMA (Federal Emergency Management Agency) ali lokalne varnostne enote, pomembni viri informacij za novinarje.

Rutinski klici se prav tako štejejo za primarne vire novic v času nesreč. Rutinski klici v službe za nujne primere, kot so policija, gasilci in reševalna vozila, obvestila žrtev nesreče in informacije, pridobljene na podlagi pogovorov s pooblaščenimi organi, so pomembni viri novic. Poleg tega so med primarnimi viri tudi poročila, ki jih pridobijo novinarji po sojenjih povzročiteljem nesreče.

Poročanje na terenu je tudi eden najbolj zanesljivih načinov pridobivanja informacij iz prve roke. Novinarji lahko opazujejo uničenje, se pogovarjajo s preživelimi in pričami ter stopijo v stik z lokalnimi oblastmi. Vendar v nekaterih primerih nesreč (kot so orkani, potresi ali gozdni požari) morda ni mogoče biti na terenu, zato se morajo novinarji zanašati na sekundarne vire.

Sekundarni viri

Sekundarni viri so viri, iz katerih so informacije o dogodku pridobljene posredno. Med sekundarne vire, ki običajno vključujejo informacije, pridobljene od druge publikacije ali radijske ali televizijske organizacije ali osebe, spadajo tiskani mediji, kot so televizija, knjige, dokumenti, poročila, članki, mednje pa lahko štejemo tudi očitelje dogodka v novicah. Sekundarni viri vključujejo pisma uredniku, informativne bilene, vsebine, ki so brezplačne in so objavljene v več kot eni organizaciji, novice iz drugih organizacij, informacije in zapise, pridobljene s poznejšim odhodom na kraj dogodka in opravljanjem intervjujev.

Drugi viri nimajo funkcije potrjevanja, preverjanja in opredeljevanja informacij iz primarnih virov, ki zagotavljajo informacije novinarjem med procesom priprave novic. Informacija, ki je predmet novice, je sestavljena iz sporočila. Ker so v času nesreče, ko so natančne informacije najbolj potrebne, sekundarni viri tisti, ki zagotovijo dokaze za informacije, zagotovijo zanesljivost in preprečijo lažne informacije. Dokumenti, torej sekundarni viri, so zelo pomembni za verodostojnost novice.

Znanstvena in strokovna mnenja veljajo za sekundarne vire. Informacije znanstvenikov zagotavljajo pomemben kontekst za razumevanje vzrokov nesreče (na primer potresa, gozdnega požara ali poplave). V primeru potresa lahko na primer geofiziki pojasnijo značilnosti potresa, meteorologi pa pomagajo napovedati pot orkana. Poleg tega pričevanja prič in preživelih pogosto zagotavljajo pomembne informacije za razumevanje človeške razsežnosti dogodkov. Vendar je treba tudi te vire skrbno preveriti in vzpostaviti ravnovesje med različnimi pogledi.

Obstaja še en pogled, ki vire novic poleg primarnih in sekundarnih virov novic deli v tri skupine, in sicer na notranje vire, zunanje vire in raziskovalne vire. Enote znotraj množičnih medijev in novinarji, ki v teh enotah zbirajo novice, veljajo za notranje vire. Zunanji viri so bilteni tujih agencij, novice, ki prihajajo od poročevalcev v tujih predstavništvih, sporočila za javnost mednarodnih organizacij in novice tujih organizacij. Raziskovalne vire sestavljajo informacije, pridobljene zaradi raziskav novinarjev in njihovih posebnih prizadevanj (Vural, 2012). Poleg tega so družbeni mediji in digitalne platforme z milijoni uporabnikov postali orodja za poročanje in viri novic za tiste, ki ta orodja uporabljajo.

Družbeni mediji

V primeru nesreč so novice ključnega pomena. Medtem ko novice, ki gredo skozi uredniški postopek v tradicionalnih medijih, prispevajo k temu procesu s poročanjem o točnih in bistvenih podatkih, družbeni mediji s svojo hitro in interaktivno strukturo pomembno prispevajo k poročanju o nesrečah. Uporaba družbenih medijev kot novega vira novic povečuje ozaveščenost o razmerah in dvosmerno komunikacijo. Družbeni mediji opravljajo pomembne funkcije, kot so zagotavljanje komunikacije v nujnih primerih ob nesrečah, izdajanje opozoril, sprejemanje prošenj za pomoč od žrtev nesreč, ozaveščanje o razmerah in ocenjevanje škode. Pri tem se spremljajo dejavnosti in objave uporabnikov, naložene slike se uporabljajo za ocenjevanje škode in tako se pridobivajo informacije o učinkih nesreče. Med orkanom Sandy leta 2012 je bilo na primer na Instagramu izmenjanih približno 800 000 fotografij z oznako #Sandy Hash-tag, na teh fotografijah pa so bile prikazane tudi geografske lokacije. Ob potresih v Nepalju leta 2015 je skupina digitalnih prostovoljcev, imenovana Digital Humanitarian, razvila digitalna orodja za upravljanje nesreč. Pri kartiranju je sodelovalo več kot 3 000 prostovoljcev, rezultat pa je bilo 1 500 poročil o prizadetih območjih in številu žrtev. Pridobljene podatke sta ameriški Rdeči križ in nepalska vlada v veliki meri uporabila pri učinkovitem izvajanju operacij pomoči (Sakurai in Murayama, 2019).

Zagotavljanje hitrega in učinkovitega dostopa do informacij je v obdobju po nesreči zelo pomembno. V nesrečah, kot so potresi, ko pride do izpada električne energije, ima neprekinjen dostop do interneta ključno vlogo pri zagotavljanju komunikacije prek družbenih medijev. Ker družbeni mediji omogočajo zelo hitro širjenje informacij, postanejo bolj uporabni na pomembnih območjih, kjer pretok informacij ni na voljo iz tradicionalnih virov novic. Številni viri informacij, zlasti videoposnetki in fotografije, ki jih posnamejo očividci, se prek orodij družbenih medijev širijo veliko hitreje kot prek tradicionalnih izdajateljev novic, kar omogoča takojšnje pridobivanje informacij o razmerah.

Poleg tega platforme, kot so X, Instagram in Facebook, omogočajo takojšnjo izmenjavo informacij med nesrečami, tako da lahko vladne agencije in humanitarne organizacije ter tudi posamezniki hitro širijo najnovejše informacije. Ta funkcija zagotavlja bolj dinamičen in odziven pretok komunikacije, pri čemer se lahko novice posodablja ob novem razvoju dogodkov, nujna opozorila pa lahko skoraj takoj dosežejo široko občinstvo. Interaktivna narava družbenih medijev prav tako povečuje sodelovanje skupnosti, saj omogoča dvosmerno komunikacijo. Ta interakcija ljudem omogoča, da delijo svoje izkušnje, posredujejo informacije o lokalnih razmerah in z zagotavljanjem najnovejših informacij prispevajo k ozaveščenosti o razmerah v nesreči. To omogoča bogatejšo in bolj raznoliko razumevanje med razvojem nesreče, kar pomaga odzivnikom, da svoje ukrepe prilagodijo posebnim potrebam.

Najbolj razširjena aplikacija družbenih medijev, ki temelji na novicah, je X. X je spletno mesto družbenega omrežja in mikroblog, ki uporabnikom omogoča pošiljanje posodobitev v obliki kratkih sporočil, znanih kot "tвити", drugim uporabnikom pa branje teh posodobitev. X je medij, v katerem nastopajo novinarji, politični voditelji, javne ustanove, poslovneži, znane osebnosti, mnenjski voditelji ter številne zasebne in pravne osebe. X je vir novic, kjer ljudje dobijo največ informacij, zlasti z okoljem solidarnosti in sodelovanja, ki ga zagotavlja med nesrečami. Ob nesrečah je uporaba X lahko sestavljena iz tvtov, imenovanih "tвити proizvajalcev", ki vsebujejo neobdelane informacije, pa tudi iz tvtov, izdelanih iz primarnega vira, in informacij, ustvarjenih s sintezo informacij s spleta, virov novic in drugih tvtov. Ob nesrečah uporabniki X delijo informacije, za katere želijo, da so poudarjene, s ponovnim tvitanjem. Prav tako poskrbijo za hitrejšo širjenje prvotnih informacij, tako da sledijo hashtagom, delijo URL-je in delijo informacije iz zunanjih virov (Siapera in Veglis, 2012). Glede na to, da novinarji ne morejo biti vedno povsod, očividci v krajih, kjer se zgodijo nesreče, delijo pomembne objave, zlasti na X, Instagramu in Facebooku, in te objave zelo hitro dosežejo milijone. Tako so družbeni mediji v tem obdobju postali pomemben vir novic za novinarje.

Kontekst v novicah o nesrečah

V primerih, kakor so naravne nesreče, humanitarne krize ali obsežni družbeni dogodki, je odgovornost medijev za obveščanje javnosti in natančno poročanje o dogodkih še toliko večja.

Poročanje o nesrečah je eno najzahtevnejših in etično najbolj zapletenih področij novinarstva. V primerih, kakor so naravne nesreče, humanitarne krize ali obsežni družbeni dogodki, je odgovornost medijev za obveščanje javnosti in natančno poročanje o dogodkih še toliko večja. Pri poročanju o nesrečah morajo novinarji paziti, da ne izkoriščajo čustev žrtev in prič, ter paziti, da s pozornostjo do etičnih načel ne odstopajo od konteksta dogodkov. Razumevanje žrtev nesreče, prizadete regije, družbene strukture in ozračja ter natančno poročanje o dogodku je zelo pomembno z vidika konteksta novice. Neodstopanje od konteksta pri novicah o nesrečah ne pomeni poročanja v kronološkem zaporedju nesreč. Ohranjanje konteksta v novicah o nesrečah pomeni poročanje o vzrokih in posledicah nesreče. Novinarji, ki poročajo o nesrečah, morajo oceniti vzroke nesreče, prizadete skupine ter družbeni in gospodarski vpliv dogodka. Novinarji morajo upoštevati tudi družbene in psihološke učinke nesreč, infrastrukturne pomanjkljivosti in politične konflikte, povezane z učinki nesreče.

sreč, infrastrukturne pomanjkljivosti in politične konflikte, povezane z učinki nesreče.

Kontekst je ključnega pomena za natančno pripovedovanje zgodb. Če je dogodek ali situacija predstavljena ločeno, je težko razumeti njen pravi učinek. Kontekst pa pokaže, zakaj je dogodek pomemben in kakšen vpliv ima na družbo, gospodarstvo ali kulturo. Na primer, pri poročanju o nesrečah se kontekst nanaša na posebno ozadje, okolje in okoliščine, ki spremljajo dogodek nesreče, ter na to, kako so ti elementi sporočeni družbi, organom in agencijam za pomoč.

Posledice naravnih nesreč in katastrof niso kratkotrajne. Novinarji še naprej poročajo o nesrečah, ko je fizična škoda zaradi nevarnosti odpravljena, ko so območja varna, ko so reševalna dela končana in ko je dostavljanje pomoči končano. Dolgo lahko traja, da se rane, ki so posledica nesreč, zacelijo, da pride do družbene obnove ter da se ponovno vzpostavijo infrastruktura in storitve socialnega varstva. Med tem procesom novinarji, ki poročajo o nesrečah, še naprej spremljajo dogajanje in izčrpno poročajo o posledicah nesreč. Na tej stopnji morajo novinarji, ki poročajo o nesrečah, poročati tako, da prispevajo k družbeni obnovi, ne da bi poudarjali trpljenje žrtev in prič. Uokvirjanje, ki v novicah o nesrečah poudarja viktimizacijo, prinaša tveganje, da se takšne podobe sčasoma normalizirajo in da se žrtve nesreč dojemajo kot posamezniki, ki so odvisni od pomoči in ne morejo obnoviti svojega preživetja. Negativno uokvirjanje v novicah o nesrečah lahko prepreči prepoznavanje prispevka posameznikov k fizičnim, gospodarskim, socialnim in psihološkim procesom obnove. Takšno stanje lahko tudi spodkopljaje pravice žrtev nesreč, da določijo vrste podpore, ki jo zahtevajo, saj zanika njihove lastne zmogljivosti in žrtve (Few idr., 2021). Zato bi se morali novinarji, ki poročajo o nesrečah, izogibati jeziku novic in strukturi pripovedi, ki bo poudarjala viktimizacijo žrtev nesreč, ter slediti procesom po nesreči s poglobljeno obravnavo vzrokov in posledic nesreč.

Novinarji, ki oblikujejo in konstruirajo pomen določenih dogodkov in o njih poročajo, bodo morda želeli

Zato bi se morali novinarji, ki poročajo o nesrečah, izogibati jeziku novic in strukturi pripovedi, ki bo poudarjala viktimizacijo žrtev nesreč, ter slediti procesom po nesreči s poglobljeno obravnavo vzrokov in posledic nesreč.

povečati občutljivost s poudarjanjem občutka sočutja v novicah o nesrečah. Novinarji, ki so priča nesrečam, morda raje odkrito posredujejo del "resničnosti", da bi se njihovo občinstvo lahko vživelo vanjo. Novinarjev občutek etične odgovornosti in razumevanje ustvarjanja sočutja in viktimizacije sta v nasprotju z objektivnostjo in negativno vplivata na kontekst novice. Novinarji lahko pri poročanju o nesrečah čustva, kot sta bolečina in žalost, razumejo kot legitimen del pripovedi o nesrečah. Vendar lahko osredotočanje na bolečino in travmo žrtev in prič v novicah o nesrečah premakne novico stran od njenega konteksta in jo usmeri k občutku sočutja. Eden od dejavnikov, ki izkrivljajo kontekst v novicah o nesrečah, sta senzacionalizem in uporaba dramatičnega jezika. Tekma novinarjev, da bodo prvi poročali o novicah s terena, in pritisk, da je treba novico takoj objaviti, lahko privedeta do pretirane in senzacionalistične pripovedi, ki se oddaljuje od etičnih vprašanj. Po drugi strani lahko želja po hitrem poročanju odvrne pozornost novic o nesrečah od dejanskih nesreč in dejstev ter izpostavi le površinske ali presenetljive elemente (Wahl-Jorgensen in Pantti, 2013). Na primer po potresu z magnitudo 7,7 v okrožju Pazarcık v Kahramanmarašu 6. februarja 2023, ki je povzročil veliko uničenje v okoliških pokrajinah, so se novice o eksplozijah in puščanju vode v jezovih na družbenih omrežjih hitro razširile in bile deležne velike interakcije, ne da bi se preverila njihova točnost. Takšne objave brez uradnega vira povzročijo veliko paniko v času nesreče.

SI

FP

Glede na moč medijev in njihovo vlogo pri obvladovanju konfliktov v družbi je zelo pomembno, da se kontekst novic o nesrečah pravilno umesti. Ko se o nesrečah poroča prek medijev, lahko te mobilizirajo solidarnost na nacionalni in svetovni ravni. Na splošno se pri poročanju o nesrečah pojavlja težnja po osredotočanju na vidne učinke, kot so poškodbe stanovanj, infrastrukture, smrtne žrtve in število prizadetih ljudi, ter po količinski opredelitvi nastale škode. Ta pristop lahko s poudarjanjem fizičnih učinkov nesreč prikrije abstraktne učinke. V času nesreče bo celovito poročanje medijev o ljudeh, ki so jih nesreče prizadele, ter o podpornih in obnovitvenih procesih pomagalo bolje razumeti nesreče v pravem kontekstu in njihove družbene učinke.

Nepristranskost in preglednost pri poročanju o nesrečah

Osnova novinarstva je, da mediji nepristransko in objektivno poročajo o dogodkih. Mediji morajo posameznike nepristransko obveščati o pomembnih vprašanjih in dogodkih. Novice so po svoji naravi vrednostno obremenjene, kar pomeni, da novice neizogibno vsebujejo določene vrednote, prioritete in perspektive. Izbira dogodka za novico, jezik, naslovi in vizualni elementi, ki se uporabljajo v novicah, deli, ki so poudarjeni v besedilu novice, in uporabljeni viri kažejo, da popolna objektivnost ni mogoča. Ker novinarji pri poročanju o dogodku v proces pisanja novice vključujejo vrednostne sodbe, je mogoče vsak dogodek prepisati in opredeliti na več načinov z različnimi izrazi in pojmi. Opredelitve vključujejo komentarje, komentarji pa so vrednostno usmerjeni. Zaradi tega je razvidno, da časopisi in novinarji z različnimi politikami objavljanja o istem dogodku poročajo na zelo različne načine. Vendar to ne pomeni, da so novice neposredno pristranske. V novinarstvu za razliko od izmišljenih dogodkov obstaja resničnost dogodka in načelo nepristranskosti v novinarstvu si prizadeva doseči to resničnost in posredovati resnico, kakršna je. Novinarji so pri poročanju o dogodku dolžni predstaviti le točne in nepristranske informacije, brez pristranskosti, interesov, osebnih stališč in mnenj (Kieran, 2002).

Načelo nepristranskosti novinarju kot opazovalcu ponuja zanesljivo metodo poročanja, katere cilj je predstaviti "resnico". Načeli nepristranskosti in objektivnosti, ki sta bistvo novinarstva, postavljata novinarja v vlogo nepristranskega opazovalca, ki zbira informacije za ljudi in jih predstavlja kot novice. Načelo nepristranskosti pomeni, da mora novinar predstaviti resnico brez pristranskosti ali oblikovanja, brez prevzemanja strani, brez vrednot in sodb.

Nepristranskost ali pristop "prikazati resnico, kakršna je", je postal eden od temeljev poročanja o dogodku kot novici. Mediji imajo ob nesrečah funkcije, kot so zadovoljevanje potreb ljudi po informacijah, krepitev družbene solidarnosti, pravilno usmerjanje, zgodnje opozarjanje in ozaveščanje. Poročanje o dogodkih, zlasti v obdobjih nesreč, ki globoko prizadenejo človeštvo in zahtevajo čas za družbeno okrevanje, zahteva veliko več pozornosti, občutljivosti in skrbnosti. Načelo nepristranskosti pri poročanju o nesrečah pomeni objektivno poročanje o dogodkih brez čustvenih elementov. Nepristranskost zahteva, da dogodki, povezani z nesrečami, niso dramatični in pristranski, temveč da so dejstva podana jasno in izrecno.

Katastrofe in naravne nesreče so za novinarje miselni, fizični, etični in čustveni izziv. Poročanje o nesrečah vključuje zapletene elemente za novinarje glede pričevanja dogodkom in nepristranskosti. Novinarji lahko naletijo na etične dileme med dolžnostjo zagotavljanja točnih in nepristranskih informacij ter odgovornostjo za natančno predstavitev človeške drame, ki so ji priča med poročanjem o nesrečah. Novinarji, ki so prisotni na prizorišču nesreče, med poročanjem o njej doživljajo bolečino in uničenje. Novinarji med poročanjem o nesrečah posredujejo tudi čustveni vpliv teh dogodkov na posameznike. Gledalci in bralci postanejo priče nesreč tudi prek osebnih pričevanj novinarjev. Na tej točki se postavlja vprašanje, ali novinarji med poročanjem o nesrečah zaradi svoje vloge prič kršijo načeli objektivnosti in nepristranskosti. Ker lahko pričevanje o nesrečah razvije razumevanje, ki novinarjem omogoči, da doživijo bolečino in sočustvujejo s tistimi, ki doživljajo nesreče. Čustvena povezava, ki jo je treba vzpostaviti z ljudmi, ki jih je prizadela nesreča, lahko povzroči etični konflikt. Po drugi strani bi poročanje o nesrečah in iskanje sočutnih in sočutja polnih odzivov gledalcev in bralcev kršilo načelo nepristranskosti (Wahl-Jorgensen in Pantti, 2013).

Ob naravnih nesrečah in katastrofah je težko ostati popolnoma nepristranski in ravnodušen ob trpljenju in izgubi. Zato novinarji, ki poročajo o nesrečah, upoštevajo določene etične vrednote in načelo nepristranskosti. Dolžnost novinarja, ki poroča o nesrečah, je zapisati občutke tistih, ki jih doživljajo, in nepristransko poročati o dogajanju. Uporaba izrazov, ki bodo sprožili čustva javnosti, ali poskusi obvladovanja čustev ljudi v poročilih o nesrečah kršijo načelo nepristranskosti. Zato morajo novinarji v času nesreče poročati o dogajanju, ne da bi kršili načelo nepristranskosti, z upoštevanjem etičnih vrednot in brez izkoriščanja sočutja. Novinarji oblikujejo dogodke v skladu s svojimi vrednotami interpretacije resničnosti

Načelo nepristranskosti pri poročanju o nesrečah pomeni objektivno poročanje o dogodkih brez čustvenih elementov.

in politiko oddajanja medijskih organizacij, za katere delajo. Vendar lahko nesreče in kaotične razmere, ki jih ti dogodki povzročijo, novinarjem pri poročanju o teh dogodkih vsilijo določene okvire. Ob nepredvidenih dogodkih na novinarje vpliva realnost in o dogodkih lahko poročajo le prek družbeno sprejetih okvirov. Ko prevlada kaotična narava nesreč, se lahko novinarjeva rutina priprave novic poruši. Novinarji lahko ob nepričakovanih nesrečah pozabijo na načelo nepristranskosti. Vendar pa novinarjevi odkloni od norm nepristranskosti v nesrečah niso vedno napačno ocenjeni. Dejstvo, da so mediji običajno središče kolektivnega spomina in okrevanja družbe, lahko medijem v času nesreče dodeli drugačno vlogo. Medijske organizacije lahko ob nesrečah okrepijo občutek solidarnosti v družbi, če se osvobodijo omejitev objektivnosti in se vključijo v čustveno interakcijo s tistimi, ki so doživeli nesrečo. Če pa imajo čustva prevelik vpliv na novinarje, se lahko zgodi, da bosta oškodovana točnost informacij in načelo nepristranskosti. Skratka, nesreče

kažejo, da so novinarji čustveno navezani na družbo in da pri poročanju o nesrečah ne morejo biti vedno popolnoma nepristranski. Novinarji zaradi svojega poklica sprejemajo načelo nepristranskosti kot globoko zakoreninjeno vrednoto. Vendar bi bilo napačno in nepopolno, če bi na novinarje gledali le kot na kolesca v sistemu, ki je v času nesreč postal rutina. V družbi, ki se sooča z nesrečami, se lahko novinarji iz objektivnih zapisovalcev novic spremenijo v sodelujoče in poročajo novice predvsem za potrebe ljudi (Schudson, 2007).

Omejitve medijskih novic le na predstavitev objektivnih dejstev je nepopoln pristop. Ker so mediji struktura, ki odraža in neguje družbeno-kulturno razumevanje, posredujejo tudi osebne vrednote, stališča in čustva. Normalno je, da bralci ali gledalci poleg objektivnih informacij in dejstev pričakujejo tudi čustvene informacije in izraze, ki bodo vplivali na razumevanje dogodka. Pravilna uporaba čustvenih izrazov in vsebin v novicah ne vpliva negativno na načelo nepristranskosti. Vključevanje čustev v novice o nesrečah prav tako povečuje vpliv novice. Vendar je na tej točki zelo pomembno, kako novinarji vključujejo čustva v novice, da ne bi kršili načela nepristranskosti. Novinarji se izogibajo uporabi odkrito čustvenih izrazov in interpretaciji čustev, lahko pa te izraze uporabijo s pomočjo anekdot in citatov (Wahl-Jorgensen, 2012).

Politika oddajanja v primeru nesreče

Novinarji morajo biti pri poročanju o naravnih nesrečah, krizah, ki jih je povzročil človek, terorističnih napadih in podobnih nesrečah zelo pozorni na etične vrednote in odgovornosti. V tem okviru bi morale politike objavljanja medijskih organizacij upoštevati ne le natančno in učinkovito poročanje o nesrečah za družbo, temveč tudi preprečevanje škode žrtvam. Pri novinarstvu o nesrečah je treba politike objavljanja oblikovati v okviru, ki ne zagotavlja le točnih in nepristranskih informacij, temveč tudi varuje pravice posameznih žrtev, upošteva družbeno občutljivost in daje prednost etičnim načelom. Te politike objavljanja v zvezi s procesi nesreč omogočajo hitro in učinkovito kroženje informacij med procesom nesreče. Pravilna politika objavljanja bo zmanjšala učinke travme, spodbudila družbeno solidarnost in zagotovila,

Pri novinarstvu o nesrečah je treba politike objavljanja oblikovati v okviru, ki ne zagotavlja le točnih in nepristranskih informacij, temveč tudi varuje pravice posameznih žrtev, upošteva družbeno občutljivost in daje prednost etičnim načelom.

da bodo novice strukturirane tako, da se bodo izognile neetičnim pristopom, kot je tabloidizacija. Določena založniška politika glede novinarstva ob nesrečah pozitivno prispeva k družbeni solidarnosti in procesom okrevanja po nesrečah. V kontekstu novinarstva ob nesrečah je pomembno, da novinarji in vodje medijev poskrbijo, da etična in odgovorna novinarska načela postanejo sestavni del institucionalne kulture na način, ki podpira natančen, občutljiv, nepristranski in družbeno koristen pristop k oddajanju v času nesreč. Novinarstvo o nesrečah zajema proces zbiranja in predstavljanja informacij o naravnih dogodkih in dogodkih, ki jih je povzročil človek, ki so se zgodili, se trenutno dogajajo ali se lahko zgodijo v prihodnosti. V času nesreč so mediji ključnega pomena pri opozarjanju na nesreče, sprejemanju previdnostnih ukrepov in v procesu solidarnosti po nesreči. Medijske organizacije v času nesreče opravljajo funkcije, kot so poročanje o nesrečah, pridobivanje informacij o dogodku, poročanje o razvoju dogodkov, pošiljanje novinarjev na

prizorišče, zagotavljanje osnovnih informacij, preverjanje informacij in popravljanje govoric ali napačnih informacij. Poleg tega lahko mediji v času nesreče izvajajo občutljivo in odgovorno politiko oddajanja, kot so vnaprejšnje opozarjanje ljudi, zagotavljanje družbene solidarnosti in spopadanje z nesrečami. Politika oddajanja za novinarstvo ob nesrečah vključuje vrednote, kot so preverjanje, nepristranskost, empatija in občutljivost, pravilna uporaba vizualnih sredstev in jezika, upoštevanje etičnih načel ter spodbujanje družbene solidarnosti. Če medijske organizacije presežejo svojo politiko predstavljanja dogodkov v času nesreč kot prvih novic in sprejmejo politiko oddajanja, ki razvija vsebine za ozaveščanje o preprečevanju nesreč, pripravljenosti, družbeni solidarnosti in procesih obnove; To lahko pomaga ljudem, da so bolj pripravljeni na nesreče, sprejemajo učinkovitejša odločitve v času nesreč in pomagajo družbam hitreje okrevati po nesrečah.

V času nesreč imajo novinarji odgovornosti, kot so sodelovanje z uradnimi institucijami za zmanjšanje tveganj, analiziranje družbenih, okoljskih in gospodarskih učinkov nesreč, zahtevanje preglednosti od pooblaščenih oseb in institucij, zagotavljanje odgovornosti, izražanje mnenja prikrajšanih skupin in zagotavljanje družbene solidarnosti. Vse te odgovornosti zahtevajo načrtovanje. Na tej točki politike objavljanja, ki jih pripravijo radiodifuzne organizacije, novinarjem olajšajo sodelovanje v procesih, povezanih z nesrečami, ne da bi pri tem kršili načelo nepristranskosti. Priprava politike objavljanja v času nesreč je primer sistematičnega novinarstva. Posebna politika objavljanja zagotavlja novinarjem dosleden okvir za pisanje in predstavljanje novic. Tovrstna politika objavljanja preprečuje onesnaževanje z informacijami v času nesreč ter omogoča zagotavljanje natančnih in zanesljivih informacij, hkrati pa krepi novinarski pristop, ki je spoštljiv do žrtev, občutljiv za potrebe družbe in upošteva javni interes v okviru etičnih načel in družbene odgovornosti (Houston, Schraedley, Worley, Reed in Saidi, 2019).

Povzetek poglavja in študijski rezultati

V tem poglavju je opisano, kako natančno poročati o nesreči. Najprej pojasnjuje, kako naj bi potekali postopki zbiranja informacij pri poročanju o nesrečah, ter vire novic in njihovo uporabo pri poročanju o nesrečah. Nato obravnava, kakšen mora biti kontekst pri poročanju o nesrečah. Osnova novinarstva je nepristransko in objektivno poročanje o dogodkih. Zato je podrobno obravnavan pomen nepristranskosti in preglednosti pri poročanju o nesrečah.

Poskušali smo pojasniti, kako naj novinarji uporabljajo svojo založniško politiko pri poročanju o naravnih nesrečah, krizah, ki jih je povzročil človek, terorističnih napadih in podobnih nesrečah. Pravilno poročanje o nesrečah pomembno prispeva k procesu tako z vidika družbe kot tudi izrednih razmer med nesrečo. Zato je pri poročanju najpomembneje pridobiti prave informacije iz pravih virov novic. Kateri so viri novic in njihove vrste so obravnavani v podnaslovih. To poglavje bo študentom novinarstva pomagalo pri pridobivanju kompetenc o postopkih zbiranja novic in uporabi virov novic pri poročanju o nesrečah. V poglavju so pojasnjeni procesi poročanja novic v novinarstvu o nesrečah, upoštevanje načela nepristranskosti in pravilno poročanje o dogodkih brez odstopanja od njihovega konteksta.

V tem poglavju želimo doseči naslednje učne cilje.

- Študenti znajo nesrečo predstaviti v natančnem formatu novice.
- Študenti spoznajo kontekst in ozadje novic o nesrečah.
- Študenti razumejo politiko radiodifuzije v primeru nesreče.

Samoocenjevanje

- 1 Katera od naslednjih stvari ni ena od pomembnosti natančnega poročanja med nesrečami?
 - a) obveščanje javnosti
 - b) usmerjanje prizadevanj za ukrepanje ob nesrečah
 - c) prispevanje k procesu okrevanja
 - d) analiziranje družbenih, okoljskih in gospodarskih učinkov nesreč.
- 2 Katera od naslednjih tehnik ni ena od tehnik, ki jih novinarji uporabljajo pri zbiranju novic?
 - a) Opazovanje
 - b) Intervju in pogovor
 - c) Anketa
 - d) raziskave
- 3 Oseba ali ustanova, ki novinarjem pri pisanju novic nudi vsebinsko podporo, se imenuje
Katero od naslednjih besed je treba vstaviti v prazen prostor v stavku?
 - a) Vir novic
 - b) znanstvenik
 - c) urednik
 - d) organizacija tiska
- 4 Katera od naslednjih možnosti ni razlog za uporabo družbenih medijev v primeru nesreč?
 - a) Prejemanje prošenj za pomoč od žrtev nesreč
 - b) delitev
 - c) izvajanje komunikacije v sili
 - d) Ustvarjanje zavedanja o razmerah
- 5 Kateri od naslednjih virov novic ni eden od glavnih virov novic, ki jih je treba uporabiti v času nesreče?
 - a) Predsednik in predsednik vlade
 - b) Parlament in ministri
 - c) guvernerji
 - d) novinarji
- 6 Kaj pomeni načelo nepristranskosti v novinarstvu o nesrečah?
 - a) poročanje o novicah, ki podpirajo žrtve nesreč.
 - b) uporaba samo vladnih virov v novicah
 - c) objektivno poročanje o dogodkih brez čustvenih elementov.
 - d) poročanje le o pozitivnih dogodkih v zvezi z nesrečami
- 7 Katera od naslednjih nalog je ena od odgovornosti novinarjev, ki poročajo o nesrečah?
 - a) Uporaba fotografij žrtev nesreče
 - b) deljenje samo ranljivosti organov
 - c) Zagotavljanje socialne solidarnosti
 - d) Povečanje učinka novic z uporabo žrtev nesreč
- 8 Katera od naslednjih možnosti kaže na to, da je načelo nepristranskosti kršeno pri novicah o nesrečah?
 - a) Zagotavljanje točnih informacij o nesrečah v družbi.
 - b) pokrivanje nesreč v vseh njihovih razsežnostih in poročanje o njih.
 - c) uporaba izrazov, ki bodo pri novinarju sprožili čustva javnosti.
 - d) ohranjanje enake razdalje med različnimi pogledi
- 9 Kaj pomeni, da je treba pri poročanju o nesrečah upoštevati kontekst?
 - a) samo kronološki vrstni red nesreč
 - b) celovito obravnavanje vzrokov in posledic nesreče
 - c) poudarjanje razlik med žrtvami nesreč samo v novicah
 - d) Prikazujejo le fizično škodo, ki jo je povzročila nesreča.
- 10 Kaj bi morala vključevati politika objavljanja, ki jo je treba sprejeti pri poročanju o nesrečah?
 - a) ščiti pravice posameznih žrtev in upošteva družbeno občutljivost.
 - b) Hitro obveščanje ljudi o dogodkih ob nesreči
 - c) uporaba samo vladnih sredstev pri poročanju o nesrečah
 - d) Osredotočanje na fizične učinke nesreč.

Ključ za odgovore

1.d, 2.c, 3.a, 4.b, 5.d, 6.c, 7.c, 8.c, 9.b, 10.a

Reference

- ADPC** (2024) Disaster reporting handbook, Pakistan Resilience Partnership, https://app.adpc.net/?-jet_download=16727 accessed 28.12.2024.
- Anadolu Ajansı** (2023). Kahramanmaraş depreminde Atatürk Barajı'nın hasar aldığı" iddiası, AA teyithatti, <https://www.aa.com.tr/tr/teyithatti/aktuel/kahramanmaras-depreminde-ataturk-barajinin-hasar-al-digi-iddiasi/1815304> accessed 07.02.2025.
- Aydeniz, H.** (2023). Afet haberciliği rehberi, Medya Okuryazarlığı Araştırmaları Dergisi, 1-12. medya-okuryazari.org
- Çerçi, Ü.Ö.** (2024). Sosyal medya ve felaket iletişimi. H.N. Tarakcı ve N. Tufan Yeniçikıtı (Ed)in Sosyal medyada iletişim-II (133-148). Palet Yayınları, Konya.
- Few, R., Singh, C., Chhotray, V., Ranjit, N., Jain, G., Tebboth, M., . . . Madhavan, M.** (2021). Why Representation Matters in Disaster Recovery. The British Academy.
- H. Vahdat-Nejad, H. Bahadori and A. Abiri**, Information Gathering of Earthquake Disasters by Mobile Crowd Sourcing in Smart Cities, 2021 5th International Conference on Internet of Things and Applications (IoT), Isfahan, Iran, 2021, pp. 1-6, doi: 10.1109/IoT52625.2021.9469600.
- Houston, B. J., Schraedley, M. K., Worley, M. E., Reed, K., & Saidi, J.** (2019). Disaster journalism: fostering citizen and community disaster mitigation, preparedness, response, recovery, and resilience across the disaster cycle. *Disasters*, 43(3), 457-708.
- Kieran, M.** (2002). Objectivity, impartiality and good journalism. M. Kieran (Ed), in *Media Ethics* (s. 23-37). Routledge.
- Koç Akgül, S.** (2017). Olağanüstü durumlar, iletişim ve habercilik yaklaşımları, *TRT Akademi Journal*, 2(3), 6-47.
- Kütükoğlu, E.** (2021). Afet gazeteciliğine gündem belirleme kuramı ve İzmir depremi haberlerinden bakış. *MEDIAJ*, 4(2), 211-233.
- Milliyet** (11.01.2025). Amerika'da yangın neden çıktı? <https://www.milliyet.com.tr/galeri/amerikada-yanigin-neden-cikti-los-angeles-yanigin-sebebi-ne-belli-oldu-mu-los-angeles-yanigin-son-dakika-haberleri-7279817/2> accessed 17.05.2025.
- Rudin, R., & Ibbotson, T.** (2002). *An Introduction Journalism Essential Techniques and Background Knowledge*. London: Focal Press.
- Schudson, M.** (2007). The Anarchy of Events and the Anxiety of Story Telling. *Political Communication*, 24(3), 253-257.
- Siapera, E. ve Veglis, A.** (2012). *The Handbook of Global Online Journalism*. UK: Wiley-Blackwell Press.
- Tokgöz, O.** (2015). *Temel Gazetecilik*. İmge Kitabevi.
- Torlak, P. & Aker, H.** (2024). Kahramanmaraş depremleri ve habercilerin deneyimleri: Haber üretim süreçlerinin fiziksel, teknik ve etik yönleri. *Etkileşim*, 14, 162-195. <https://doi.org/10.32739/etkilesim.2024.7.14.264>
- Vural, A. M.** (2012). Haber Kaynakları. H. İ. Gürçan (Ed), in *Haberciliğin Temel Kavramları* (s. 120-141). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
- Wahl-Jorgensen, K.** (2012). The strategic ritual of emotionality: A case study of Pulitzer Prize-winning articles. *Journalism: Theory, Practice & Criticism*, 14(1), 129-145.

Wahl-Jorgensen, K., & Pantti, M. (2013). The ethics of global disaster reporting: Journalistic witnessing and the challenge to objectivity. S. J. Ward (Ed), in *Global Media Ethics: Problems and Perspectives* (s. 191-213). Wiley-Blackwell.

Yakut İ (2005). Felaket Etkilerine Karşı Toplum Bilinçlendirme Çalışmalarında Sürdürülebilir İletişimin Rolü. Deprem Sempozyumu, 23-25 Mart 2005 Kocaeli. 1479-1484.

Yurdigül, Y. (2013). Habercinin Kimliği Türkiye’de Haber Emekçilerinin Demografik Haritası. Arı Sanat Evi.

Yüksel, E. & Gürcan, H.İ. (2005). Haber Toplama ve Yazma. Tablet Kitabevi, Konya

POSTOPKI PREVERJANJA PRI POROČANJU O NESREČAH

Fatma Betül AYDIN VAROL⁹

Muhammet Emin ÇİFÇİ¹⁰

6. POGLAVJE

POSTOPKI PREVERJANJA PRI POROČANJU O NESREČAH

- **Uvod**
- **Ključni koncepti**
- **Postopki preverjanja novic s terena**
- **Sodelovanje z nacionalnimi in mednarodnimi agencijami**
- **Postopki preverjanja za novice iz družbenih medijev**
- **Kako preverjati dejstva v času nesreče**
- **Povzetek poglavja in študijski rezultati**
- **Samoocenjevanje**
- **Reference**

Uvod

Ker nesreče pogosto povzročijo veliko negotovosti in kaosa, je dostop do točnih informacij na hiter in zanesljiv način predpogoj za to, da lahko javnost sprejme pravilne odločitve, organi pa učinkovito posredujejo.

Razvoj informacijskih in komunikacijskih tehnologij je prinesel številne koristi tako novičarskim organizacijam kot državljanom, vendar je prinesel tudi problem hitrega širjenja napačnih ali nepopolnih informacij. Zlasti s tem, ko so družbeni mediji prevzeli osrednji položaj pri pripravi, distribuciji in potrošnji novic, se vsebine, ki jih ustvarjajo uporabniki in vsebujejo napačne informacije ali dezinformacije, hitro širijo po svetu ter predstavljajo nacionalno in globalno grožnjo pri številnih občutljivih vprašanjih, od javnega zdravja do ksenofobije. Mednarodne organizacije, kot so ZN in EU, ter nacionalne institucije v številnih različnih državah so ob zavedanju težav, ki jih povzroča širjenje napačnih/nepopolnih informacij, so to vprašanje uvrstile med prednostne naloge svojih programov ter razvile načrte in akcijske načrte za boj proti dezinformacijam in napačnim informacijam.

Širjenje napačnih ali nepopolnih informacij, namerno (disinformation) ali nenamerno (misinformation), se poveča zlasti v času krize, ko je družba ranljiva in krhka, njene posledice in težave pa se čutijo močneje. Zato je boj proti dezinformacijam/ nepopolnim informacijam v času nesreč pomembnejši kot kdaj koli prej. Novinarji bi morali imeti v mislih enega najbolj znanih klišejev v novinarstvu: »Če mati pravi, da te ima rada, to preveri« (Buttry, 2013), zlasti v času nesreč.

Postopek preverjanja novic o nesrečah ima ključno vlogo ne le pri pridobivanju točnih informacij in obveščanju javnosti, temveč tudi pri preprečevanju nevarnosti panike. Ker nesreče pogosto povzročijo veliko negotovosti in kaosa, je dostop do točnih informacij na hiter in zanesljiv način predpogoj za to, da lahko javnost sprejme pravilne odločitve, organi pa učinkovito posredujejo. V tem kontekstu je postopek preverjanja, ki daje prednost ne le novinarskim standardom, temveč tudi etični odgovornosti, bistven za izpolnjevanje družbenih odgovornosti medijskih organizacij in novinarjev.

Ta oddelek vsebuje informacije o postopkih preverjanja, ki jih je treba upoštevati pri novicah, pripravljenih neposredno na območjih nesreč, in novicah, pripravljenih na podlagi informacij iz družbenih medijev.

⁹Docentka, Univerza Selcuk, Fakulteta za komunikacije, betulaydin@selcuk.edu.tr

¹⁰Raziskovalni asistent, Univerza Selcuk, Fakulteta za komunikacije, muhammet.cifci@selcuk.edu.tr

Ključni koncepti

Za boljše razumevanje teme, ki bo obravnavana v okviru tega poglavja, so podane razlage ključnih pojmov, navedenih v nadaljevanju. S spoznavanjem teh pojmov boste lažje razumeli podrobnosti teme, ki jo obravnava to poglavje. Poleg tega bo učenje teh pojmov olajšalo učenje dosežkov poglavja, pa tudi razumevanje pomena koncepta empatije v procesih nesreč.

Preverjanje vira

Gre za postopek preverjanja zanesljivosti in točnosti vira informacij (osebe, institucije, dokumenta). Preverja se zgodovina zagotavljanja točnih informacij, strokovno področje, povezave in nepristranskost vira. Na primer, uradna izjava organizacije z območja nesreče je bolj zanesljiva kot anonimni zapis v družbenih medijih. Preverjanje vira se osredotoča na to, kdo in zakaj je to povedal.

Navzkrižno preverjanje

To je metoda preverjanja skladnosti novice s primerjavo z različnimi neodvisnimi viri. Pri zgodbi o nesreči se na primer primerjajo poročila lokalnih oblasti, verodostojnih medijskih organizacij in novinarjev na terenu. Uporablja se za zagotavljanje celovitosti informacij, namesto da bi se zanašali na en sam vir. Navzkrižno preverjanje se osredotoča na vprašanje: "Kaj pravijo drugi dokazi?"

Nepristranskost vira

To je stopnja, do katere vir predstavlja informacije neodvisno od osebnih interesov, pristranskosti ali zunanjih pritiskov. To vključuje, ali ima vir v dogodku osebne interese (politične, finančne itd.) in ali informacije odražajo drugačna stališča. Upošteva se tudi, ali je vir v prejšnjih izjavah o podobnih vprašanjih pokazal pristranskost. Nepristranski viri so stvarni in brez manipulacij. V kritičnih razmerah, kot so nesreče, lahko pristranske informacije povzročijo paniko ali zapravljanje virov.

Postopki preverjanja novic s terena

V postopku preverjanja so glavni koraki zanesljivost virov novic, odprava nedoslednosti v informacijah ter potrditev dogodka v kontekstu časa in kraja.

Novinarji morajo novice, ki jih pripravljajo, preverjati, tudi če so neposredno prisotni na območju nesreče. V postopku preverjanja so glavni koraki zanesljivost virov novic, odprava nedoslednosti v informacijah ter potrditev dogodka v kontekstu časa in kraja. V dobi, ko so tehnološka orodja in digitalne platforme tako zelo razširjene, se je dostop do lažnih ali prirejenih informacij sicer olajšal, hkrati pa so se povečale tudi metode in tehnike preverjanja točnosti takšnih informacij. Vendar ta proces ne zahteva le tehničnih spretnosti, temveč tudi etično in strokovno ozaveščenost. Načela natančnosti, neodvisnosti in osredotočenosti na človeka, ki so bistvo novinarskega poklica, zagotavljajo, da postopki preverjanja v novicah o nesrečah opravljajo funkcijo, ki ne podpira le informacijske varnosti, temveč tudi družbeno solidarnost.

V procesu ustvarjanja novic je dostop do točnih in zanesljivih informacij temeljna dolžnost v okolju, v katerem je informacijsko onesnaženje zelo veliko. V

tem kontekstu prakse preverjanja, ki se uporabljajo v procesu produkcije novic, novinarjem omogočajo, da z različnimi metodami in orodji zagotovijo objektivno, natančno in zanesljivo vsebino. V tem razdelku so na voljo podrobne informacije o teh praksah in metodah, ki jih je mogoče uporabiti.

Preverjanje vira

Preverjanje zanesljivosti virov, ki se uporabljajo pri pripravi novic, je eden od osnovnih elementov novinarstva. Identiteta vira, ki posreduje informacije, je enako pomembna kot točnost posredovanih informacij.

Značilnosti zanesljivega vira so naslednje

- ima strokovno področje (npr. strokovnjak za potrese za informacije v zvezi z nesrečami),
- V preteklosti je zagotavljal preverjene informacije,
- ima nepristransko stališče ali jasno razumljivo motivacijo.

Hkrati je treba v primeru uporabe anonimnih virov identiteto teh virov potrditi z alternativnimi dokazi, da se zavaruje njihova identiteta. Kot praktični predlog lahko vire primerjamo tudi z ustreznimi evidencami, predhodnimi izjavami ali mednarodnimi viri, da ugotovimo njihovo točnost (Kovach in Rosenstiel, 2007).

Zanesljivost virov, uporabljenih v novicah, je pomemben korak pri zagotavljanju točnosti in doslednosti v novinarstvu. V svetu, kjer niso vsi viri zanesljivi, zlasti v izrednih razmerah, kot so nesreče, morajo novinarji skrbno oceniti vsak vir informacij. S tega vidika je prvi korak "identiteta vira". Vir informacij mora biti jasno opredeljen. Preveriti je treba strokovno znanje vira, njegovo avtoriteto na tem področju in njegovo zanesljivost v preteklosti. Navsezadnje je to, kdo je vir, najosnovnejši pokazatelj točnosti novice. Pomemben dejavnik je tudi "nepristranskost vira". To pomeni, da je treba preučiti, ali je v vsebini novice

navzkrižje interesov ali pristranskost. Informacije iz nepristranskega vira namreč na splošno veljajo za bolj zanesljive kot druge informacije. V nekaterih primerih pa so lahko viri anonimni.

“Anonimni vir(-i)” pomeni, da je treba v primeru, ko informacije posreduje anonimna oseba, te informacije potrditi z drugimi dokazi. Na primer, informacije, ki jih zagotovi očitavec, je treba potrditi z uradnimi izjavami ali pričevanjem drugega očitavca.

Navzkrižno preverjanje

Navzkrižno preverjanje je metoda, ki zahteva potrditev iz vsaj dveh različnih virov, da se preveri točnost informacije. Osnovno načelo te metode, ki se pogosto uporablja v novinarstvu, je, da viri z različnimi ali nasprotujočimi si stališči potrdijo točnost iste informacije. Na ta način se s preverjanjem informacij iz več virov poveča njihova zanesljivost. Platforme za preverjanje dejstev, ki so specializirane za preverjanje podatkov, pogosto uporabljajo to metodo in imajo koristi od te prakse v novinarstvu (Šeko, 2023). Če poudarimo, da potreba po preverjanju v novinarstvu v digitalni dobi ni značilna le za nesreče in krizne razmere, temveč je povezana tudi s potrebo po nenehnem ocenjevanju zanesljivosti virov, ki se uporabljajo pri pripravi novic, je navzkrižno preverjanje ključnega pomena za preprečevanje dezinformacij in dezinformacij, preprečevanje družbene panike in zagotavljanje zanesljivih informacij. Ta metoda vključuje preverjanje točnosti informacij iz več kot enega neodvisnega vira.

Za navzkrižno preverjanje se lahko uporabljajo različne metode, kar povečuje točnost novic:

Lokalni viri

Ker nesreče običajno prizadenejo veliko število ljudi, lahko kot lokalne vire za preverjanje informacij, prejetih iz enega vira, uporabimo druge žrtve nesreče ali očitavce v regiji.

Uradni viri

Kot uradni viri se lahko uporabijo nacionalne organizacije za pomoč (Rdeči polmesec, Rdeči križ itd.) in nacionalne enote za nesreče (kot je AFAD).

Strokovno mnenje

Pri nesrečah, kot so potresi in poplave, je analiza strokovnjakov s področja geologije, meteorologije ali obvladovanja nesreč pomembna za preverjanje točnosti novic.

Neodvisne tiskovne agencije

S primerjavo poročanja različnih novinarskih institucij o istem dogodku je mogoče preveriti, ali so informacije točne ali ne.

Preverjanje platform za združevanje

Agregacijske platforme so digitalne platforme, kot sta Google News in Yahoo News, ki združujejo medijske vsebine na enem mestu in jih dajejo na voljo uporabnikom. Te platforme ne ustvarjajo izvirnih vsebin, saj zagotavljajo hitre informacije z zbiranjem novic iz različnih medijev; zagotavljajo le povezave do drugih virov. Pomembno je, da preverite vir novic, do katerih dostopate prek teh kanalov, in jih preverite pri neodvisnih virih. Platforme za združevanje delujejo kot “filtri novic”, zato je treba za zagotovitev zanesljivosti pridobljenih informacij poiskati primarne vire. Navzkrižno preverjanje je pomemben korak v času nesreč. Napačno upravljanje informacij lahko še poveča zmedo in nezaupanje po nesreči. Pomembno je zagotoviti, da so informacije iz različnih virov dosledne in da je vsak vir skrbno preverjen, kljub pritisku po hitri objavi.

Uporaba uradnih virov in strokovnjakov

Pri preverjanju novic so bistvenega pomena informacije iz uradnih virov in mnenja strokovnjakov. Glavni viri, na katere se javnost zanaša pri iskanju pravočasnih informacij, so izjave iz uradnih virov, kot so novičarske organizacije, reševalne službe in vladne agencije. Vendar je treba natančnost uradnih izjav potrditi tudi z drugimi neodvisnimi viri, saj se lahko v času krize objavijo napačne in zapoznele informacije.

Uradne izjave in poročila

Uradne izjave običajno zagotavljajo določeno količino informacij od prvega trenutka incidenta. Vendar lahko v času krize pride do informacijskih vrzeli, tveganja napačnih informacij ali zamud pri uradnih izjavah. Zato je ključnega pomena, da novinarji uradne informacije dopolnijo z dodatnimi viri, da bi jih pravilno razumeli. Poleg tega morajo novinarji v primeru protislovij med uradnimi viri ta protislovja razrešiti z neodvisnimi mehanizmi preverjanja ali strokovnim mnenjem. Vendar ni dovolj, da se zanašamo samo na uradne vire. Uradne organizacije imajo lahko pogosto poseben pogled na dogodke ali omejene podatke. Zato morajo novinarji poskušati opraviti neodvisno analizo in združiti različne poglede, kar poveča točnost informacij. Vendar pa uradni kanali ostajajo prvi korak v postopku preverjanja, saj so pogosto še vedno med najbolj zanesljivimi viri za ljudi z omejenim dostopom do informacij s terena.

Akademsko in tehnično strokovno znanje

Uporaba tehničnih strokovnjakov v postopku preverjanja novic preprečuje, da bi javnost naletela na napačne informacije, in zagotavlja, da so novice podprte z natančnejšimi in zanesljivejšimi informacijami. Tehnično zapletene dogodke (kot je porušitev jezu ali strukturna analiza stavbe) je treba podpreti z informacijami strokovnjakov s tega področja. Preverjanje s strani znanstvenikov in inženirjev poveča natančnost novice.

Sodelovanje z nacionalnimi in mednarodnimi agencijami

Preverjanje novic je podroben in večplasten proces, ki ga je treba upoštevati zlasti med krizami, konflikti, naravnimi nesrečami in velikimi mednarodnimi dogodki. V takšnih razmerah so nacionalne in mednarodne tiskovne agencije pomemben vir informacij ter orodje za preverjanje novinarjev in medijskih organizacij. Mednarodne agencije, kot so Associated Press (AP), Reuters, Agence France-Presse (AFP), imajo obsežne globalne mreže novic in lokalne predstavnike, ki zbirajo informacije iz prve roke na terenu. To ima ključno vlogo pri razumevanju točnosti in konteksta dogodkov. Agencije, ki delujejo v različnih regijah, imajo pogosto vzpostavljene nadzorne mehanizme za medsebojno preverjanje poročanja. Kljub temu je pomembno, da preverite verodostojnost agencije oziroma agencij, s katerimi sodelujete. Zlasti vsebinam, ki izhajajo iz družbenih medijev, ne bi smeli neposredno zaupati. Ob upoštevanju teh dejavnikov lahko sodelovanje z nacionalnimi in mednarodnimi agencijami ocenite v več točkah:

Dostop iz prve roke in viri preverjanja

Mednarodne tiskovne agencije imajo novinarje, lokalne dopisnike in poslovne partnerje, ki delajo na terenu po vsem svetu. Te agencije zagotavljajo dostop do osnovnih podatkov, ki se lahko uporabijo v postopku preverjanja s pridobivanjem informacij neposredno na kraju dogodka. Na primer, slike, posnete na območju spopadov, ali zaslišane priče, če jih zagotovi agencija, so pogosto predmet predhodnih postopkov preverjanja. Dostop do teh informacij je neprecenljiv v razmerah, ko medijske organizacije ne morejo biti prisotne na terenu..

Dostop do hitrih in zanesljivih informacij

Mednarodne agencije medijskim organizacijam pomagajo preprečevati dezinformacije s hitrim obveščanjem v kriznih razmerah. Na primer, v primeru naravnih nesreč je mogoče natančnost novic izboljšati s primerjavo podatkov, ki jih zagotovijo nacionalne agencije za obvladovanje nesreč, z informacijami, ki jih mednarodne agencije prejmejo iz lokalnih virov. Nacionalne agencije so pomembne za boljše razumevanje lokalnega konteksta in zagotavljanje podrobnih informacij, značilnih za njihovo državo. To sodelovanje omogoča tudi mednarodno razširjanje sporočil nacionalnih agencij.

Zagotavljanje konteksta in perspektive

Podatki mednarodnih agencij omogočajo umestitev dogodkov v globalni okvir. Na primer v primeru zgodbe o podnebnih spremembah statistični podatki mednarodnih agencij ali poročila o podobnih dogodkih v različnih državah postavijo podrobnosti zgodbe v globalni kontekst. Takšni podatki lahko lokalne zgodbe postavijo v širšo perspektivo.

navzkrižno preverjanje in preprečevanje dezinformacij

Navzkrižno preverjanje novic iz različnih agencij je učinkovita metoda, zlasti med konflikti ali ob močnem pretoku napačnih informacij. Na primer, poročilo, ki ga izdajo nacionalne organizacije za obvladovanje nesreč, kot je AFAD, se lahko primerja z informacijami mednarodnih agencij, da se poveča točnost novic. Mednarodno sodelovanje omogoča tudi hitro popravljanje napačnih informacij v širšem obsegu. Usklajevanje med agencijami je v kriznih razmerah bistvenega pomena, saj se napačne informacije pogosto širijo prek mednarodnih meja..

Tehnična pomoč in izmenjava inovacij

Poleg zagotavljanja informacij medijskim organizacijam lahko tiskovne agencije nudijo tudi tehnično pomoč. Agencije, kot sta AFP in Reuters, medijskim organizacijam ponujajo celovite rešitve z orodji za preverjanje videoposnetkov, programi za analizo digitalnih vsebin na terenu in algoritmi za vizualno preverjanje. Takšne tehnološke inovacije pospešujejo postopek preverjanja novic in zmanjšujejo število človeških napak.

Postopki preverjanja za novice iz družbenih medijev

V primeru nesreč se veliko dezinformacij ustvarja in razširja prek platform družbenih medijev.

Ni vedno mogoče ali potrebno, da je novinar prisoten na območju nesreče. Glede na to, da je med nesrečami pomembno ohraniti takojšen pretok novic, je naravno, da se številni novinarji, ki so daleč od območja nesreče, pri poročanju ali preverjanju novic zanašajo na informacije iz družbenih medijev. Vendar se je treba zavedati, da so družbeni mediji polni tudi napačnih/ nepopolnih informacij. Ker se lahko informacije, ki vsebujejo dezinformacije/nepravilne informacije, hitro širijo prek platform družbenih medijev in aplikacij za takojšnje sporočanje, kot sta WhatsApp ali Telegram, je pomembno, da je tudi boj proti njim hiter in takojšen, zlasti med odzivanjem na nesreče. Čim dlje bodo lažne/ nepopolne informacije v obtoku, tem bolj jim bodo ljudje verjeli. Takšno stanje bo otežilo boj proti nesreči in hkrati povečalo tveganje, da bodo posledice nesreče težje občutili tako fizično kot psihično.

Preverjanje dejstev je najučinkovitejša metoda, ki jo lahko uporabimo tako pri poročanju o informacijah iz družbenih medijev kot pri preverjanju novic, ki krožijo po družbenih medijih. Po podatkih Duke Reporters' Lab iz januarja 2025 je na svetu 446 aktivnih spletnih mest za preverjanje dejstev. Poleg tega imajo številne ugledne tiskovne agencije in časopisi posebne enote za preverjanje dejstev. Čeprav je vprašanje, v kolikšni meri je preverjanje dejstev učinkovito pri političnih vprašanjih, v literaturi (Garrett et al., 2013; Jarman, 2016), obstajajo tudi študije, ki kažejo, da je preverjanje dejstev zelo učinkovito tudi pri političnih vprašanjih (Nieminen & Rapeli, 2019; Walter et al., 2020), in čeprav so nesreče politizirana vprašanja, niso povsem politične narave in so bolj naklonjene pozitivnim rezultatom preverjanja dejstev.

Kot bo obravnavano v tem poglavju, obstaja veliko orodij, ki jih je mogoče uporabiti pri preverjanju dejstev. Najprej pa je treba poudariti, da je največje orožje preveritelja dejstev v boju proti dezinformacijam skepticizem. V primeru nesreč se veliko dezinformacij ustvarja in razširja prek platform družbenih medijev. Zato morajo biti preveritelji dejstev in novinarji še posebej skeptični do vsebin, ki jih ustvarjajo uporabniki v družbenih medijih, zlasti med procesi nesreč. Poleg tega se lahko uradne osebe in institucije ali politični akterji v procesih nesreč zatečejo k dezinformacijam, da bi prikrili lastno odgovornost, ublažili odzive in obtožili svoje politične tekmece. Novinarji in preverjevalci dejstev morajo biti zato skeptični do informacij iz teh virov.

Kako preverjati dejstva v času nesreče

V primeru nesreče se preverjanje dejstev in sorodna orodja lahko uporabijo kot metoda preverjanja novic, ki temeljijo na informacijah, pridobljenih iz družbenih medijev, in za preverjanje novic/izjav, ki krožijo po družbenih medijih in lahko vsebujejo dezinformacije/pačne informacije. Zlasti zaradi vse večjega števila spletnih strani z novicami, ki objavljajo le v družbenih medijih in nimajo institucionalne strukture, je preverjanje dejstev na novicah v obtoku postalo zelo pomembno v času nesreč. Ne glede na to, ali ste novinar, ki želi poročati o informacijah o nesreči, ki jih najdete v družbenih medijih, ali preveritelj dejstev, ki želi preveriti točnost razširjenih informacij, je pot, ki jo morate ubrati, enaka. V tem poglavju je preverjanje dejstev o informacijah/novicah v družbenih medijih med nesrečami obravnavano pod dvema naslovoma: preverjanje vira in preverjanje vsebine.

Preverjanje virov v družabnih medijih

Kot kot za novinarja, ki dela na terenu, je tudi za novinarja, ki pripravlja novice na podlagi informacij v družabnih medijih, zelo pomembno preverjanje virov. Ker je lahko vir informacij, ki se delijo v družabnih medijih, bot račun ali spletni trol, je preverjanje vira še toliko bolj pomembno.

Na družbenih omrežjih lahko o nesreči objavlja veliko različnih virov, vsi pa so potencialni viri za novinarja. Vir je lahko vladni račun ali račun organizacije ali pa račun posameznika. Če gre za račun organizacije, je lahko preverjen ali nepreverjen, resničen ali lažen/parodičen ali račun bota. Podobno velja za račun posameznika, ki je lahko preverjen ali nepreverjen, resničen ali lažen/parodičen, anonimen ali bot. Razlikovanje med njimi je prvi korak pri preverjanju vira.

Zelo pomembno je, da preverite, ali je račun preverjen, zlasti če vir objave trdi, da je od vladne agencije ali uradnika, saj so objave parodičnih računov ali lažnih računov, ki jih posnemajo, bolj nevarne za dezinformiranje kot običajni računi v družabnih medijih. Zato imajo številne platforme družbenih medijev sistem preverjanja, ki razlikuje uradne račune od drugih. Na Instagramu in Facebooku na primer modra kljukica označuje, da je bil račun preverjen.

Slika 1: Pogled na uradne račune Predsedstva Republike Turčije na Facebooku, Instagramu in X (prej Twitterju), po vrstirespectively

Na omrežju X, prej znanem kot Twitter, so računi, ki pripadajo vladnim organizacijam ali uradnikom, označeni s sivim čekom. Pomembno je opozoriti, da modra kljukica na portalu X označuje članstvo v premijski skupini in ne preverjanja ter da lahko modro kljukico prejmejo tudi parodični računi.

Če je vir objave novičarska ali nedržavna organizacija, morate najprej preveriti status preverjanja računa. Kot smo že omenili, so preverjeni računi na Instagramu in Facebooku označeni z modrim kljukcem, ne glede na to, ali pripadajo državnim ustanovam, zasebnim organizacijam ali posameznikom. Nasprotno pa so v programu X takšne organizacije označene z rumenim kljukcem. V tem primeru je treba za ugotovitev statusa preverjanja računa v objavi organizacije pogledati modro kljukico na Instagramu in Facebooku ter rumeno kljukico na X.

Slika 2: Pogled na uradne račune BBC News na Facebooku, Instagramu in X (prej Twitterju), po vrsti

Vendar pa vseh nepreverjenih računov vlad ali organizacij ni treba obravnavati kot lažne ali parodične. Mogoče je tudi, zlasti pri manjših vladnih organizacijah, da niso zaprosile za preverjanje ali so še vedno v postopku preverjanja. Zato informacij s takšnih računov ne bi smeli neposredno zanemariti in bi morali uporabiti druge metode preverjanja.

Številni uporabniki družabnih omrežij, na katerih objave boste naleteli zlasti v času nesreče, bodo imeli nepreverjene osebne račune, nekateri pa bodo povsem anonimni. Na tej točki je treba preveriti informacije v uporabnikovi biografiji, profilni fotografiji in pretekle dejavnosti na računu, preveriti druge račune uporabnika v družabnih medijih in neposredno stopiti v stik z uporabnikom. Poleg tega lahko z orodji za odkrivanje botov, kot je Botometer, pridobite podatek o tem, ali je račun bot ali ne, z orodjem Wayback Machine pa si lahko ogledate prejšnje različice računa/spletišča, in sicer za posamezne račune in za preverjanje nepreverjenih vladnih/organizacijskih računov.

Preverjanje vsebine v družabnih medijih

Preverjanje vira informacij/novic, ki prihajajo iz družbenih medijev, še ne pomeni, da je objavljena vsebina točna. Tudi uradni račun institucije ali preverjen račun posameznika lahko objavi dezinformacije/dezinformacije. Zato je treba po preverjanju vira preveriti vsebino. V tem razdelku je preverjanje vsebine obravnavano v treh poglavjih: preverjanje nesreče, preverjanje slike ter preverjanje kraja in časa.

Preverjanje nesreče

Prvi in najpreprostejši korak pri preverjanju vsebine je preverjanje domnevne katastrofe. Kadar se nesreča zgodi v regijah z dostopom do interneta, bo na platformah družbenih medijev veliko objav žrtev ali očividcev nesreče. Zato bo pregledovanje platform družbenih medijev ob takojšnji informaciji o nesreči dalo jasno predstavo o tem, ali se je nesreča dejansko zgodila ali ne.

Na primer, za poplavo, ki naj bi se zgodila v okrožju Yomra v Trabzonu, lahko poiščete X s ključnima besedama "Yomra" in "poplava" ter si ogledate objave, kjer se ti dve besedi pojavljata skupaj. Za natančnejši rezultat lahko iščete tudi objave iz določene regije na portalu X. Za to morate poznati zemljepisno širino in dolžino zadevne regije, ki ju lahko dobite z desnim klikom na katero koli lokacijo v Google Maps. Formula, ki jo uporabite za to vrsto iskanja, je naslednja;

"beseda za iskanje" geokoda: zemljepisna širina, dolžina, radij iskanja.

Z drugimi besedami, če želite videti samo tvite, poslane v radiju 3 km od mesta Yomra, ki vsebujejo besedo poplava, boste iskali na naslednji način:

“flood” geocode:40.960093,39.846430,3km

Poleg X tudi platforme, kot so Instagram, YouTube in Tiktok, uporabnikom omogočajo ogled objav iz določene regije. Te platforme bo koristno preveriti, da bi potrdili rezultate iskanj, opravljenih na portalu X. Pomembno je tudi, da preverite spletna mesta in račune v družabnih medijih ustreznih vladnih agencij v regiji, da se z njimi povežete prek e-pošte ali telefonskih števil ter da spremljate lokalne medijske organizacije in tiskovne agencije v regiji, če je dostop do interneta žrtev nesreče in očitvidcev po nesreči prekinjen. Med nesrečo je treba biti tudi v stalnem stiku s strokovnjaki, tako zaradi preverjanja nesreče in razumevanja njenega obsega kot tudi zaradi boja proti dezinformacijam/dezinformacijam o nesreči.

Preverjanje slike

Druga razsežnost preverjanja vsebin, ki temeljijo na družbenih medijih, v postopkih ob nesrečah je preverjanje vizualnih vsebin. Ker so vizualne podobe element, ki povečuje verodostojnost, se pogosto uporabljajo v dezinformacijskih vsebinah. Pogosto se za trenutno nesrečo uporabi fotografija ali videoposnetek drugega dogodka ali pa se uporabi prirejena fotografija ali videoposnetek.

Prvi korak pri preverjanju slik je določitev vira fotografije ali videoposnetka. Če je vizualna vsebina fotografija, je koristno najprej opraviti povratno iskanje. S povratnim iskanjem slik lahko ugotovite, kdaj je bila fotografija prvič naložena na internet, kar omogoča vpogled v vir in kontekst fotografije. Obstaja veliko brezplačnih spletnih mest in razširitev, ki vam omogočajo povratno iskanje slik. Poleg iskalnikov, kot so Google, Yandex in Bing, je zelo uporabno spletno mesto za iskanje obrnjenih slik Tin Eye. Če je vizualna vsebina videoposnetek, lahko za pridobitev kontekstualnih informacij o videoposnetku in povratno iskanje slik z razčlenitvijo videoposnetka na ključne kadre uporabite orodja za analizo videoposnetka in ključne kadre podjetja InVID WeVerify ter Amnestyjev pregledovalnik podatkov Youtube.

Po preverjanju, ali slika ni bila že prej deljena na internetu, je naslednji korak vzpostaviti stik z uporabnikom, ki je sliko delil, in preveriti, ali je lastnik slike in njenih podrobnosti. Ker zanašanje samo na vir ne bi bilo pravi pristop za novinarja/preverjevalca dejstev, je treba preučiti tudi metapodatke slike. Metapodatki lahko zagotavljajo informacije o napravi, kraju in času nastanka fotografije ali videoposnetka. Vendar je za pregled metapodatkov slike treba imeti izvirno sliko, saj slike, prenesene iz družbenih medijev, ne vsebujejo metapodatkovnih informacij. Zato je treba za pregled metapodatkov izvirno sliko zahtevati od vira. Na tej točki je pomembno, da od vira zahtevate, da izvirno sliko pošlje po elektronski pošti ali kot dokument, če jo pošilja prek aplikacije WhatsApp, saj bodo metapodatki, če jo pošljete prek družabnih medijev, ponovno izbrisani.

Po dostopu do izvirne slike lahko na več načinov pridobite njene metapodatke. Dobra alternativa je orodje za metapodatke podjetja InVID WeVerify ter spletišči Metadata2Go in Exifdata. Ko s temi orodji dostopate do informacij, kot so lokacija, čas in datum slike, jih primerjajte z informacijami, ki jih je zagotovil vir. Vendar se je treba zavedati, da je z metapodatki mogoče manipulirati.

Če je slika fotografija, lahko uporabite orodje za forenziko InVID WeVerify, MeVerov pomočnik za preverjanje slik in FotoForensics, da ugotovite, ali je bila slika ponarejena.

Preverjanje lokacije in časa

Eno od najosnovnejših načel preverjanja je nesporno določiti “kaj, kje in kdaj”. V razmerah nesreče sta obseg in učinek dogodka lahko napačno razumljena. Če natančna lokacija, čas nastanka in podrobnosti dogodka v novicah o nesreči niso natančno opisani, je javnost lahko zavedena. To preverjanje olajša zagotavljanje potrebnega posredovanja in podpore, zlasti na območjih nesreč, ter pomaga javnosti pravilno razumeti razmere.

Metode in orodja, ki se uporabljajo za preverjanje nesreče in podobe v novicah o nesrečah, ki temeljijo na družbenih medijih, se bodo uporabljali tudi za preverjanje lokacije in časa dogodka. Pregledovanje družbenih medijev in napredne iskalne tehnike za preverjanje nesreče ter analiza metapodatkov za preverjanje slike bodo prav tako zagotovili informacije o kraju in času dogodka. Poleg tega lahko elemente, kot so znaki ali stavbe na sliki v informacijah/novicah, ki jih uporabljate, primerjate s slikami v programu Google Earth ali podobnem kartografskem orodju, koristijo vam lahko satelitske slike, pregledate lahko podatke, ki jih delijo uradne institucije, povezane s katastrofami - na primer pogled na podatke observatorijev za določitev točnega časa potresa (Wardle in Derakhshan, 2017), preverite lahko vremenska poročila, da se prepričate, ali je zatrjevana slika skladna z lokacijo, in če slika vsebuje izraze neznanega jezika, lahko s pomočjo prevajalskih aplikacij, kot je Google Translate, dobite predstav o lokaciji (Barot, 2014).

Povzetek poglavja in študijski rezultati

Postopek preverjanja pri poročanju o nesrečah ima ključno vlogo ne le pri zagotavljanju točnih informacij in obveščanju javnosti, temveč tudi pri preprečevanju nevarnosti panike.

Razvoj informacijskih in komunikacijskih tehnologij je prinesel številne pozitivne rezultate tako za novičarske organizacije kot za državljane, vendar pa je povzročil tudi problem hitrega širjenja napačnih ali nepopolnih informacij. Širjenje lažnih ali nepopolnih informacij se običajno poveča, zlasti v času krize, ko je družba občutljiva in ranljiva, posledice in težave, ki jih povzročajo, pa se čutijo močneje. Zato je boj proti lažnim/ nepopolnim informacijam v času naravnih nesreč pomembnejši kot kdaj koli prej.

Postopek preverjanja pri poročanju o nesrečah ima ključno vlogo ne le pri zagotavljanju točnih informacij in obveščanju javnosti, temveč tudi pri preprečevanju nevarnosti panike. Ta proces vključuje elemente, kot so ocenjevanje zanesljivosti virov novic, preverjanje točnosti uporabljenih slik in informacij, preverjanje časa in kraja ter etična odgovornost. Tehnološka orodja sicer omogočajo preverjanje prirejenih vsebin, vendar etična in profesionalna ozaveščenost novinarjev povečuje kakovost tega procesa.

razumevanje pomena in osnovnih načel postopka preverjanja novic:

Študenti razumejo, zakaj so postopki preverjanja ključnega pomena pri novicah o nesrečah ter kakšne metode in etična načela se uporabljajo za zmanjšanje vpliva napačnih informacij.

Študenti znajo oceniti vire novic, ki jih uporabljajo, na podlagi meril, kot so strokovnost, nepristranskost in zanesljivost v preteklosti.

Študenti znajo navzkrižno preveriti različne vire, da bi povečali točnost informacij v novicah, in kako učinkovito uporabiti postopke sodelovanja nacionalnih/mednarodnih tiskovnih agencij.

Študenti znajo preverjati dejstva, ko naletijo na informacije/novice iz družbenih medijev, ter tehnološka orodja in metode, ki jih je treba uporabiti pri preverjanju dejstev.

Samoocenjevanje

- 1 Katera od naslednjih možnosti ni korak v postopku preverjanja?
 - a) preverjanje zanesljivosti virov novic
 - b) zagotavljanje zadostnega razširjanja novic.
 - c) Odprava neskladnosti v informacijah
 - d) preverjanje lokacije in časa dogodka.

- 2 Katera od naslednjih lastnosti ni značilnost zanesljivega vira?
 - a) imajo širok spekter interesov in intelektualnega ozadja.
 - b) imajo strokovno znanje na določenem področju.
 - c) so v preteklosti že delili preverjene informacije.
 - d) nepristranskost

- 3 Kakšen je najpomembnejši prispevek mednarodnih tiskovnih agencij v kriznih razmerah?
 - a) deljenje informacij brez preverjanja družbenih medijev
 - b) zbiranje samo lokalnih novic
 - c) Zagotavljanje informacij iz prve roke s terena.
 - d) oddajanje brez preverjanja

- 4 Kaj od naslednjega velja za navzkrižno preverjanje?
 - a) Za zagotavljanje informacij zadostuje en sam vir.
 - b) Iste informacije je treba preveriti iz več različnih virov.
 - c) Uradne izjave je treba objaviti takšne, kot so.
 - d) Informacije iz družbenih medijev so najbolj zanesljiv vir.

- 5 Zakaj so informacije tehničnih strokovnjakov pomembne za točnost novic?
 - a) Zagotavlja, da so novice podprte z znanstvenimi in zanesljivimi informacijami.
 - b) omogoča vizualno analizo v kratkem času.
 - c) poveča število objav v družabnih medijih.
 - d) ne navaja drugih virov informacij kot očividcev.

- 6 Katero od naslednjih orodij se ne uporablja za pridobivanje metapodatkov s slike?
 - a) podatki Exif
 - b) MetaData2Go
 - c) InVid WeVerify
 - d) kositrno oko

- 7 Katero od naslednjih orodij se uporablja za odkrivanje ponaredkov na sliki?
 - a) FotoForensics
 - b) Pregledovalnik podatkov YouTube
 - c) Metapodatki2Go
 - d) podatki Exif

- 8 Katera od naslednjih možnosti se ne uporablja za preverjanje lokacije v novicah, ki temeljijo na družbenih medijih?
 - a) Napredno iskanje v družabnih medijih
 - b) Analiza metapodatkov
 - c) Googlov prevajalnik
 - d) Botometer

- 9 Katera od naslednjih možnosti se uporablja za preverjanje lokacije v novicah, ki temeljijo na družbenih medijih?
 - a) Orodja za kartiranje
 - b) Vremenska poročila
 - c) Satelitski posnetki
 - d) Vse

- 10 Kaj je za novinarja, ki bo poročal o nesreči, pomembnejše?
 - a) pogum
 - b) Določanje
 - c) Skepticizem
 - d) strast

Ključ za odgovore

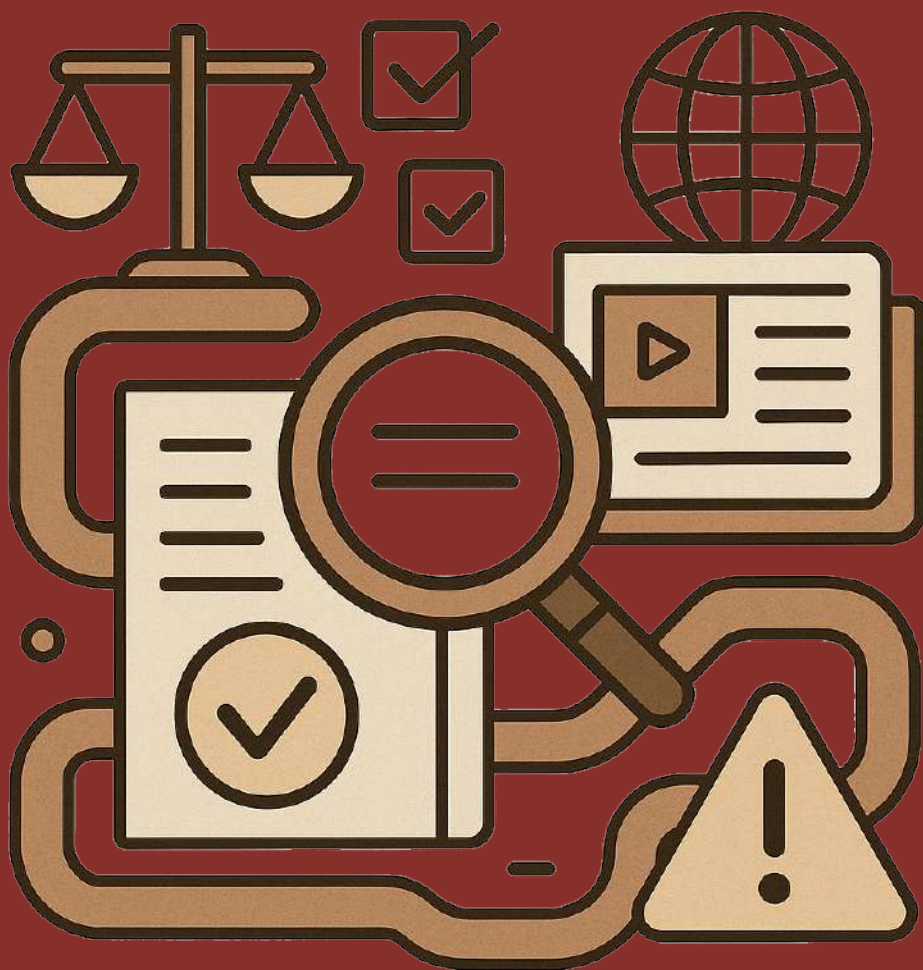
1.b, 2.a, 3.c, 4.b, 5.a, 6.d, 7.a, 8.d, 9.d, 10.c

Reference

- Barot, T. (2014).** *Görselleri Doğrulamak. C. Silverman içinde, Doğrulama El Kitabı (s. 35-41).*
- Garrett, R. K., Nisbet, E. C., & Lynch, E. K. (2013). Undermining the corrective effects of media-based Political fact checking? The role of contextual cues and naïve theory. *Journal of Communication*, 63(4), 617–637. <https://doi.org/10.1111/jcom.12038>
- Jarman, J. W. (2016).** *Influence of political affiliation and criticism on the effectiveness of political fact-checking.* *Communication Research Reports*, 33(1), 9–15. <https://doi.org/10.1080/08824096.2015.1117436>
- Kovach, B., & Rosenstiel, T. (2007).** *Gazeteciliğin Esasları. ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık.*
- Nieminen, S., & Rapeli, L. (2019). Fighting misperceptions and doubting journalists' objectivity: A review of fact-checking literature. *Political Studies Review*, 17(3), 296–309. <https://doi.org/10.1177/1478929918786852>
- Şeko, Y. (2023, 03 08).** *Çapraz sorgulama nedir?. Anadolu Ajansı Teyit Hattı.* Retrieved from: <https://www.aa.com.tr/tr/teyithatti/blog/capraz-sorgulama-nedir-/1815599>
- Walter, N., Cohen, J., Holbert, R. L., & Morag, Y. (2020).** *Fact-checking: A meta-analysis of what works and for whom.* *Political Communication*, 37(3), 350–375. <https://doi.org/10.1080/10584609.2019.1668894>
- Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017).** *Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking.* 27, 1-107.

POMEN ETIKE PRI POROČANJU O NESREČAH

Karmen Medica¹¹

7. POGLAVJE

POMEN ETIKE PRI POROČANJU O NESREČAH

- **Uvod**
- **Ključni koncepti**
- **Etika pri poročanju o nesrečah**
- **Načela natančnosti in zanesljivosti v novicah o nesrečah**
- **Zasebnost in dostojanstvo žrtev nesreč**
- **Vizualizacija tragedije in občutljivosti**
- **Etična uporaba informacij v nesrečah**
- **Etične meje družbene solidarnosti v nesrečah**
- **Prispevek novic k družbenemu okrevanju**
- **Primeri iz resničnega življenja in študije primerov**
- **Prihodnje perspektive in nova etična vprašanja**
- **Povzetek poglavja in študijski rezultati**
- **Samooocenjevanje**
- **References**

Uvod

novinarski O etiki se razpravlja že od nastanka sodobnih medijev, pri čemer so zgodnji teoretični pristopi postavili temelje za sodobne razprave. Ti pristopi so pogosto obravnavali vlogo novinarja v družbi, njegovo odgovornost za resnico ter ravnovesje med javnim interesom in osebnimi ali institucionalnimi predsodki.

Libertarianska teorija, ki izhaja iz razsvetljenstva in dela Areopagitica (1644) Johna Milтона, poudarja pomen svobodnega tiska kot temelja demokracije. Tisk naj bi deloval neodvisno od vladnega nadzora in naj bi deloval kot "trg idej", kjer se resnica izlušči iz odprte razprave. Ta pristop nalaga novinarjem močno etično dolžnost, da iščejo in objavljajo resnico, pri čemer daje prednost svobodi govora, tudi kadar to vodi v dileme glede potencialno škodljive ali žaljive vsebine.

Teorija družbene odgovornosti, ki se je pojavila sredi 20. stoletja pod vplivom poročila Hutchinsove komisije iz leta 1947, predlaga, da je svoboda povezana z odgovornostjo (Hutchins, 1947). V skladu s to perspektivo mora tisk služiti javnemu dobremu z zagotavljanjem točnih informacij, predstavljanjem različnih stališč in ustvarjanjem vsebin, ki podpirajo demokratične procese. Etični imperativi za novinarje vključujejo prizadevanje za točnost, poštenost in uravnoteženost, hkrati pa se izogibajo senzacionalizmu ali škodovanju.

Deontološka etika, ki jo je oblikovala moralna filozofija Immanuela Kanta, se osredotoča na spoštovanje univerzalnih moralnih načel, kot sta govorjenje resnice in spoštovanje človekovega dostojanstva, ne glede na posledice (Kant, 1785). Ta etični okvir novinarjem nalaga strogo dolžnost poročanja o resnici in ohranjanja integritete, tudi če imajo ta dejanja nezaželene posledice, kot so škoda na ugledu ali finančna izguba.

Nasprotno pa utilitarizem, ki so ga razvijali misleci, kot sta Jeremy Bentham in John Stuart Mill, poudarja rezultate in zagovarja dejanja, ki ustvarjajo največje dobro za največje število ljudi. (Bentham, 1789; Mill, 1863). Novinarji, ki delujejo v tem okviru, morajo pretehtati koristi in škodo svojega poročanja ter se odločiti, ali objava zgodbe služi širšemu javnemu interesu ali povzroča nepotrebno škodo.

Etični relativizem ponuja prožnejši pristop, saj meni, da so etični standardi kulturno in kontekstualno odvisni in da ni univerzalnih načel, ki bi urejala novinarsko etiko. Ta perspektiva novinarjem omogoča, da svoje prakse prilagodijo kulturnim normam, družbenim pričakovanjem in situacijskim dejavnikom, čeprav obstaja tveganje, da bodo etični standardi nedosledni.

Etika vrlin, ki se opira na Aristotelovo filozofijo, daje prednost značaju in moralnim vrlinam novinarjev pred posebnimi pravili ali rezultati. S tega vidika dober novinar uteleša vrline, kot so poštenost, pogum, pravičnost in modrost, ter sprejema etične odločitve, ki jih vodijo te lastnosti.

Nazadnje, pragmatizem, povezan z ameriškimi filozofi, kot je John Dewey, poudarja praktično in kontekstualno reševanje problemov (Dewey, 1927). Ta pristop se osredotoča na dejanske posledice novinarskih dejanj in spodbuja novinarje, da ocenjujejo situacijske kontekste in si prizadevajo za rešitve, ki najbolj zadovoljujejo neposredne potrebe družbe, hkrati pa ohranjajo poklicne standarde. Prvi poskusi kodifikacije novinarske etike so dodatno oblikovali poklic.

¹¹Prof.Dr., Oddelek za medijske študije, Fakulteta za humanistične študije, Univerza na Primorskem, karmen.medica@fhs.upr.si

Ključni koncepti

Za boljše razumevanje teme, ki bo obravnavana v okviru tega poglavja, so podane razlage ključnih pojmov, navedenih v nadaljevanju. S spoznavanjem teh pojmov boste lažje razumeli podrobnosti teme, ki jo obravnava to poglavje. Poleg tega bo učenje teh pojmov olajšalo učenje dosežkov poglavja, pa tudi razumevanje pomena koncepta empatije v procesih nesreč.

Natančnost in preverjanje informacij

Uporabljati je treba empirično potrjene informacije, poročanje mora temeljiti na dokazljivih dejstvih, izogibati pa se je treba širjenju nedokazanih ali špekulativnih trditev. Uporabljati je treba preverjene informacije iz več neodvisnih in zanesljivih organizacij ter zanesljivih, avtoritativnih virov.

Etično poročanje

Poročanje za preprečevanje širjenja panike. Jasno in mirno obveščanje javnosti, da se prepreči širjenje strahu ali napačnih informacij. Pojasnite vire in metode zbiranja informacij, da zagotovite preglednost, ter vse omejitve, ki lahko vplivajo na poročanje.

Odgovornost

Poročanje za preprečevanje širjenja panike. Jasno in mirno obveščanje javnosti, da se prepreči širjenje strahu ali napačnih informacij.

Poročanje, ki upošteva konflikte

Izogibajte se prevzemanju strani in uravnoteženo opisujte dogodke. poskrbite za razumevanje širšega konteksta spora ali nesreče, vključno z zgodovinskimi, političnimi in družbenimi dejavniki.

Zaščita novinarjev

Novinarji, ki poročajo z vojnih območij ali območij nesreč, morajo imeti dostop do ustrezne varnostne opreme in usposabljanja.

Humanitarna perspektiva:

Poročanje s poudarkom na človeških zgodbah. Pripovedovanje zgodb preživelih, reševalcev in skupnosti za poudarjanje človečnosti in odpornosti. Zagotavljanje in poročanje o informacijah, ki lahko pomagajo prizadetim ali podpirajo humanitarne ukrepe.

Preprečevanje napačnih informacij

Aktivno se borite proti propagandi, lažnim novicam in manipulativnemu poročanju, ki lahko poslabšajo razmere..

Kultura miru

Spodbujajte dialog, razumevanje in spravo, namesto da spodbujate sovraštvo in polarizacijo. Uporaba teh načel zagotavlja strokovno in odgovorno poročanje, ki služi javnemu interesu in prispeva k boljšemu razumevanju kriznih razmer. Medijsko poročanje o nesrečah in vojnah je ključno za razumevanje njihovih posledic, vpliva na družbo in oblikovanje javnega mnenja. Novinarstvo lahko posameznikom in skupnostim pomaga s temi pristopi k etičnemu poročanju o nesrečah: najprej pojasnite vzroke, opredelite prizadeto prebivalstvo, prenehajte utrjevati mite in trope ter pri tem ostanite.

Etika pri poročanju o nesrečah

Glavna etična načela pri nesrečah so solidarnost, odgovornost, nediskriminacija, nepristranskost, sodelovanje vseh vpletenih akterjev in medijev.

Kot vsako poročanje, morda še bolj, se tudi pri poročanju o nesrečah pojavljajo številna etična in druga vprašanja (Ward, 2010). Na tiste, ki poskušajo posredovati verodostojne informacije ali demistificirati strokovno znanje in podatke, čakajo številni izzivi in številne pasti. Etika je že več desetletij formalni del novinarskega usposabljanja v večini držav, in sicer v okviru prostovoljnih ali pravno zavezujočih kodeksov ravnanja za novinarje, ki so različno strogi.

Vloga medijev v kriznih razmerah je povezovanje in ustvarjanje povezave, dialoga in soglasja med ljudmi, mediji in oblastmi. A čeprav so takšni etični kodeksi pomembni, so pravila in norme dela novinarjev le del področja etičnih vprašanj, ki jih odpirajo mediji (Silverstone, 2007). Glavna etična načela pri nesrečah so solidarnost, odgovornost, nediskriminacija, nepristranskost, sodelovanje vseh vpletenih akterjev in medijev. Vendar je medijsko poročanje pogosto selektivno in ne celovito ter ustvarja pripovedi, ki dobijo

zagon. Te pripovedi lahko določajo, kako se nesreče in različni akterji pri odzivanju na nesreče obravnavajo v očeh javnosti. Določajo tudi, kdo je kriv za neuspehe ali kdo je hvaležen za učinkovito odzivanje na nesreče (Gowing, 2009).

Mediji morajo vse krizne razmere obravnavati uravnoteženo, odgovorno in ob spoštovanju človekovih pravic ter se izogibati senzacionalizmu in manipulaciji. Čeprav imajo novinarji pravico in dolžnost obveščati javnost, so odgovorni tudi za zaščito dostojanstva žrtev in podporo pri vzpostavljanju empatije in razumevanja v družbi.

Etična načela, kot so resnicoljubnost, spoštovanje zasebnosti, odgovornost in spoštovanje človekovih pravic, so za novinarje osnovne smernice pri njihovem vsakdanjem delu, zlasti pri poročanju o občutljivih temah in vseh vrstah nesreč.

Načela natančnosti in zanesljivosti v novicah o nesrečah

Medijska načela natančnosti in zanesljivosti so ključna pri poročanju o nesrečah in vojnah, saj imajo takšni dogodki pogosto velik čustveni naboj in lahko daljnosežne posledice. Odgovorno poročanje zagotavlja ne le verodostojnost, temveč tudi etično odgovornost do prizadetih ljudi, njihovih družin in širše javnosti. V nadaljevanju so predstavljena nekatera osnovna načela, povezana z natančnostjo in zanesljivostjo pri poročanju o nesrečah: poročanje o nesrečah in vojnah:

Novinarji morajo pred objavo temeljito preveriti vse informacije, zlasti ob nesrečah in vojnah, ko so lahko informacije nezanesljive ali netočne. Nujnost poročanja povečuje tveganje širjenja dezinformacij, zato je preverjanje dejstev ključna odgovornost.

Da bi zagotovili natančnost, morajo novinarji upoštevati več ključnih korakov. Prvič, preverjanje virov je bistvenega pomena, vsako informacijo mora potrditi več neodvisnih virov. Potrebna je tudi kritična analiza virov, saj se morajo novinarji zavedati morebitne propagande, manipulacije ali netočnih poročil.

Enako pomembna je izbira zanesljivih virov. Pri poročanju o nesrečah so zanesljivi viri uradne izjave, neodvisni novinarji, očividci in preživeli. Čeprav so osebne zgodbe lahko prepričljive, jih je treba za zagotovitev verodostojnosti vedno potrditi z drugimi dokazi. Izogibati se je treba špekulacijam, vse informacije, ki temeljijo na domnevah ali nezadostno potrjenih podrobnostih, pa je treba jasno označiti.

Poleg tega morajo novinarji upoštevati temeljna načela poročanja, vključno z uporabo samo preverjenih poročil, previdnostjo pri navajanju števil ter zagotavljanjem ustreznega konteksta informacij in dogodkov. Izogibanje manipulacijam in senzacionalizmu je ključnega pomena, prav tako pa tudi ohranjanje preglednosti z objavljanjem popravkov, kadar je to potrebno. Posebno pozornost je treba nameniti tudi poročanju v realnem času, da se prepreči širjenje napačnih informacij.

Poročanje v realnem času je lahko koristno, vendar se morajo novinarji zavedati tveganja prehitrih zaključkov. Če pred objavo počakate, da se ključne informacije potrdijo, s tem preprečite širjenje napačnih informacij. Natančnost in zanesljivost medijskega poročanja o nesrečah in vojnah sta ključni za ohranjanje zaupanja občinstva in preprečevanje morebitne škode. Mediji morajo odgovorno dostopati do informacij, temeljito preverjati dejstva, uporabljati zanesljive vire in si pri poročanju vedno prizadevati za objektivnost. Le z upoštevanjem teh načel lahko novinarji javnosti zagotovijo natančno razumevanje zapletenih in čustveno zahtevnih razmer. Z upoštevanjem teh standardov lahko novice o nesrečah učinkovito obveščajo in usmerjajo javnost ter hkrati zmanjšujejo paniko in napačne informacije.

Zasebnost in dostojanstvo žrtev nesreč

Zasebnost in dostojanstvo sta glavni vprašanji, povezani z medijskim poročanjem (vključno z družbenimi mediji). Zasebnost poudarja potrebo po zaščiti žrtev nesreč pred izkoriščanjem in dodatnimi travmami, pri čemer zagotavlja osnovne informacije o morebitnih tveganjih in koristih sodelovanja z mediji. Poudarja tudi, da se morajo prizadeti zavedati svojih pravic, zlasti pravice do zasebnosti. Dostojanstven odnos do prizadetih v nesrečah se razlikuje glede na posameznike in okoliščine, vendar je potreben zlasti pri njihovem komuniciranju z mediji.

Medijska etika zahteva ravnovesje med potrebo po obveščanju javnosti in odgovornostjo za zaščito posameznikov, ki so jih prizadele nesreče.

Medijska etika ima ključno vlogo pri zaščiti pravice do zasebnosti in dostojanstva žrtev nesreč z vrsto načel in smernic, ki jih morajo upoštevati novinarji in medijske organizacije.

Eden od temeljnih vidikov je spoštovanje zasebnosti. Novinarji se morajo izogibati razkrivanju identitete žrtev brez njihovega dovoljenja ali dovoljenja njihovih družin, zlasti v občutljivih razmerah, kot so nasilje, nesreče ali naravne nesreče. Poleg tega je treba snemanje ali intervjuje z žrtvami opravljati le z njihovim izrecnim soglasjem in na način, ki ne moti njihove čustvene stabilnosti. Mediji se morajo vzdržati tudi senzacionalizacije dogodkov in se izogibati eksplicitnim slikam ali podrobnostim, ki bi lahko dodatno travmatizirale žrtve in njihove družine.

Drugo pomembno načelo je ohranjanje dostojanstva. Novinarji morajo k žrtvam pristopiti z empatijo in razumevanjem ter se zavedati njihovih čustev in trenutnega položaja. Pri poročanju v medijih se je treba izogibati jeziku, ki žrtve stigmatizira ali diskriminira, in

namesto tega spodbujati spoštovanje in človečnost. Mediji lahko namesto osredotočanja na senzacio-

nalizem prispevajo k izobraževanju javnosti o vzrokih in posledicah nesreč ter zagotavljajo informacije o tem, kako pomagati.

Etično poročanje je ključnega pomena pri zagotavljanju točnosti informacij. Lažna ali nepreverjena poročila lahko žrtvam povzročijo dodatno škodo, zato je bistveno, da novinarji pred objavo preverijo vsa dejstva. Poleg tega je treba vzpostaviti ravnovesje med javnim interesom in zasebnostjo; čeprav je obveščanje javnosti nujno, morajo novinarji skrbno pretehtati, kje potegniti mejo za zaščito pravic posameznikov.

Pomembno vlogo pri etičnem poročanju imajo tudi pravni okviri in strokovne smernice. Številne države imajo zakone, ki ščitijo pravico do zasebnosti, medijski strokovnjaki pa morajo te predpise upoštevati. Poleg tega imajo poklicne novinarske organizacije pogosto etične kodekse, ki poudarjajo pomen zasebnosti in dostojanstva žrtev. Medijska etika zahteva ravnovesje med potrebo po obveščanju javnosti in odgovornostjo za zaščito posameznikov, ki so jih prizadele nesreče. Upoštevanje teh načel pomaga graditi zaupanje med mediji in skupnostjo ter hkrati zagotavlja dostojanstveno in etično poročanje (Christians, Fackler, Richardson, Kreshel, 2020).

Vizualizacija tragedije in občutljivosti

Različne raziskave kažejo, da fotografski prikazi različnih nesreč in travmatičnih dogodkov dodatno povečujejo simptome stresa. Pri soočanju z zapletenostjo in negotovostjo, ki ju je veliko v kritičnih situacijah, kot so nesreče, je pomembno razumeti vpliv, ki se skriva za vsako fotografijo. Podobe smrti, nesreče in uničenja so močne.

Medijska etika ima ključno vlogo pri tem, kako so tragedije vizualno predstavljene javnosti. Etika je vodilo novinarjem in medijskim organizacijam, ki zagotavlja, da poročanje o tragedijah spoštuje dostojanstvo žrtev, odgovorno obvešča javnost in zmanjšuje stransko škodo.

Ključni vidiki medijske etike pri vizualizaciji tragedij so spoštovanje zasebnosti, ohranjanje natančnosti in izogibanje senzacionalizmu. Novinarji morajo zagotoviti, da je njihovo poročanje hkrati informativno in občutljivo za prizadete.

Predvsem je treba spoštovati zasebnost žrtev in njihovih družin. Objavljanje slik, ki prikazujejo trpljenje, poškodbe ali smrt, je treba skrbno pretehtati, da bi uravnotežili

informativno vrednost z možnostjo dodatnih travm. Ključno vlogo ima tudi soglasje - kadar koli je to mogoče, morajo mediji pred deljenjem fotografij ali videoposnetkov pridobiti dovoljenje. Poleg tega mora biti kontekst gradiva jasen, da se prepreči manipulacija ali senzacionalizem.

Da bi ohranili etično poročanje, se morajo mediji izogibati uporabi grafičnih podob zgolj zato, da bi pritegnili pozornost. Namesto tega se morajo osredotočiti na zagotavljanje točnih in bistvenih informacij, ki bodo občinstvu pomagale razumeti razmere. Tragedije je treba prikazovati z empatijo in zagotoviti, da so žrtve humanizirane, ne pa skrčene na številke ali šokantne podobe.

Glavni cilj vizualizacije tragedij mora biti izobraževanje javnosti in ozaveščanje o vzrokih in posledicah takšnih dogodkov, ne pa vzbujanje strahu ali šoka. To je še posebej pomembno pri poročanju o skupnostih, ki jih je tragedija neposredno prizadela, saj lahko medijsko poročanje vpliva na njihov proces žalovanja in okrevanja. Čeprav je treba dokumentirati realno stanje, morajo novinarji skrbno krmariti mejo med resnico in nepotrebnim vznemirjanjem.

Pri otrocih je potrebna previdnost. Odločitev za objavo slik je treba pretehtati glede na tveganje, da bosta kršena dostojanstvo in identiteta mladoletnih žrtev. Etično novinarstvo mora dati prednost dobrobiti prizadetih oseb, hkrati pa izpolnjevati svojo dolžnost odgovornega obveščanja javnosti.

Etična uporaba informacij v nesrečah

Etika pomoči ljudem v stiski zahteva uravnotežene informacije. Poročanje o nesreči je hkrati obveščanje in opozarjanje javnosti na trpljenje in potrebe ljudi ter je v službi javnega interesa. Pri takšnih nalogah se novinarji neizogibno srečujejo z ljudmi, ki nujno potrebujejo zatočišče, hrano ali zdravniško pomoč, javnost pa natančne in verodostojne informacije.

V nekaterih primerih so lahko novinarji prvi na kraju dogodka še pred prihodom reševalnih služb. Čeprav je njihova glavna naloga poročanje in zagotavljanje informacij, lahko naletijo na ljudi v stiski, ki resnično potrebujejo zdravstveno oskrbo, pomiritev, hrano, vodo in zavetje. To je resnična dilema, s katero se soočajo številni poročevalci ob nesrečah. Človeška spodobnost mnoge novinarje spodbuja, da trpečim ljudem ponudijo pomoč in tolažbo. Vendar pa novinarji s temi dejanji ne bi smeli imeti koristi ali izkoriščati tistih, ki jim pomagajo, za osebne ambicije, slavo in napredovanje.

Na podlagi tega so pripravljena priporočila za novinarje v kriznih razmerah. Novinarji, ki poročajo o kriznih razmerah, bi morali dati prednost predvsem odgovornemu in etičnemu poročanju.

Izogibati se je treba senzacionalizmu in si prizadevati za preprečevanje nepotrebne panike. Občutljivost za travme preživelih je ključnega pomena, saj je treba zagotoviti, da se na poškodovane ali prizadete osebe ne pritiska, da bi dajale intervjuje. Bistveno je spoštovanje osebnega prostora prizadetih posameznikov, saj se lahko njihova pripravljenost za sodelovanje sčasoma spremeni zaradi zaskrbljenosti zaradi medijskega poročanja. Poleg tega se je treba izogibati agresivnim odnosom; namesto tega morajo novinarji do prizadetih pristopiti z empatijo in po potrebi priznati morebitne napake. V nobenem primeru se ne sme motiti reševalnih operacij, imena umrlih posameznikov pa je treba razkriti šele po tem, ko so bili obveščeni njihovi svojci, ob upoštevanju pravnih in etičnih vidikov.

Poleg teh neposrednih pomislekov se morajo novinarji zavedati tudi svojega širšega družbenega vpliva. Političnih sporov ne bi smeli po nepotrebnem povečevati, pri poročanju pa bi morali upoštevati morebitne učinke na kulturne ali etnične skupine, da bi preprečili stigmatizacijo. Etična presoja je še posebej pomembna pri uporabi vizualnih posnetkov umrlih posameznikov ali oseb v stiski. Poročila morajo temeljiti na preverjenih dejstvih, ocene žrtev pa je treba skrbno preveriti. Če preverjanje ni mogoče, je treba jasno navesti negotovost. Poleg tega ne smemo hiteti s pripisovanjem krivde; ohranjanje nevtralnosti v sporih je bistvenega pomena, saj je odgovornost mogoče oceniti pozneje.

Novinarji se morajo pri prikazovanju oseb, ki so jih prizadele nesreče, izogibati temu, da bi jih prikazovali zgolj kot žrtve ali da bi namigovali, da so sami odgovorni za svojo nesrečo. K zgodbam o junakih in hudodelcih v scenarijih nesreč je treba pristopiti kritično, saj so lahko politično motivirane. Poleg tega se morajo novinarji vzdržati prikazovanja sebe kot dela zgodbe o nesreči. Namesto tega morajo zagotoviti koristne informacije o tem, kako lahko javnost prispeva k prizadevanjem za pomoč, ter tako spodbujati občutek solidarnosti in podpore.

Uresničevanje teh načel v praksi zahteva usklajevanje med različnimi akterji, vključno z vladami, mediji, nevladnimi organizacijami in strokovnjaki za krizno upravljanje.

Pomembno je vzpostaviti mehanizme za pregled in zagotavljanje etičnih praks pri zbiranju, analizi in izmenjavi informacij, povezanih z nesrečami. Prav tako je treba biti odgovoren do prizadetih skupnosti in sodelovati s tistimi, ki so jih nesreče prizadele, da bi zagotovili, da se njihov glas sliši in da se spoštujejo njihove pravice. Sodelovati in usklajevati je treba z zaupanja vrednimi partnerji, uglednimi organizacijami, da se izboljša izmenjava informacij in zmanjša podvajanje, informacije pa je treba odgovorno deliti med sektorji, da se izboljša učinkovitost odzivanja, ter podatke uporabljati na način, ki ne krepí neenakosti ali pristranskosti.

Cilj je zagotoviti, da informacije prispevajo k blaginji skupnosti in zmanjšujejo negativne posledice nesreč. Etične prakse obveščanja med nesrečami lahko rešujejo življenja, zmanjšujejo trpljenje in podpirajo okrevanje, hkrati pa spoštujejo dostojanstvo in pravice prizadetega prebivalstva.

Etične meje družbene solidarnosti v nesrečah

Obstaja močna želja, da bi vedeli, kaj se dogaja in kako bo to vplivalo na življenje ljudi med nesrečami, vendar lahko pravica javnosti do obveščenosti pride v navzkrižje s širšim interesom prav teh skupin - obstaja tudi dilema med javnim interesom in pravico javnosti do obveščenosti.

Predvsem solidarnost v nesrečah zahteva ravnovesje med potrebo po takojšnjem odzivu in dolgoročno etično odgovornostjo, da se zagotovi, da pomoč ostane humana in pravična. Prav zato se etične meje družbene solidarnosti v nesrečah oblikujejo glede na zapleten sklop moralnih, kulturnih, pravnih in praktičnih dejavnikov. Tu so ključni vidiki, ki jih določajo:

Predvsem je prednostna naloga človeško življenje, pravice, dostojanstvo in individualnost.

Predvsem je prednostna naloga človeško življenje, pravice, dostojanstvo in individualnost.

Mediji bi morali biti solidarni z ranljivimi skupinami, hkrati pa bi se morali izogibati senzacionalizmu ali izkoriščanju njihovih zgodb.

Solidarnost proti resnici

Mediji so lahko solidarni pri zaščiti pravice do svobode izražanja in svobode medijev, vendar to ne sme ogroziti obveznosti do resnice. Objavljanje lažnih informacij iz solidarnosti s kolegi ali določenimi interesnimi skupinami škoduje javnosti in poklicnim standardom.

Omejitve v medsebojni podpori

Podpora novinarjem ali medijskim hišam, ki so pod pritiskom ali grožnjami, je etično upravičena. Vendar ta podpora ne sme vključevati prikrivanja neetičnega ravnanja, kot so kršitve zasebnosti, manipulacija z informacijami ali širjenje napačnih informacij.

Skupno ukrepanje v kriznih razmerah

Med večjimi krizami (kot so naravne nesreče, vojni spopadi ali pandemije) lahko solidarnost medijev pomaga pri usklajevanju virov in obveščanju javnosti.

Vendar mora vsak medij pri poročanju ohraniti samostojnost, zagotavljati nepristranskost in se izogibati propagandi.

Solidarnost in komercialni interesi

Včasih lahko na solidarnost vplivajo komercialni interesi ali politični pritiski. Če se na primer mediji kolektivno odločijo ignorirati določene teme, da bi zaščitili lastne interese, lahko to vodi do zmanjšanja zaupanja javnosti.

Zaščita ranljivih skupin

Mediji bi morali biti solidarni z ranljivimi skupinami, hkrati pa bi se morali izogibati senzacionalizmu ali izkoriščanju njihovih zgodb. Solidarnost ne sme ogroziti dostojanstva posameznikov.

Vprašanje pluralizma

Pretirana solidarnost, ki vodi v homogenizacijo medijskega poročanja, lahko ogrozi pluralnost mnenj. Mediji bi morali ohraniti raznolikost glasov in pogledov, tudi če so pri določenih vprašanjih solidarni. Izogibajte se prikazovanju sebe kot junaka ali dela drame nesreče in v zgodbe vključite informacije o

tem, kako lahko pomagajo tisti, ki jih nesreča ni prizadela.

Posebno pozornost namenite informacijam, zbranim v družbenih omrežjih, ki so lahko za novinarje neprecenljive, a tudi nevarne. Vsebine, ki krožijo po družabnih omrežjih, lahko pogosto vključujejo govorice, širjenje strahu, enostranske poglede, napačne rešitve, neutemeljene napovedi, lažna zdravila, nevarno mitologijo, dekontekstualizirane ali rekontekstualizirane posnetke in poglede, ki stigmatizirajo določene družbene skupine.

Konec koncev so meje solidarnosti v medijih določene z nenehnim iskanjem ravnovesja med poklicnimi standardi, javnim interesom in družbeno odgovornostjo. Jasnost etičnih smernic in odprtost za kritiko sta ključna za ohranjanje teh meja.

Prispevek novic k družbenemu okrevanju

Medijske novice in informacije imajo ključno vlogo pri družbenem okrevanju po nesrečah, saj prispevajo v več smereh.

Poleg obveščanja mediji
podpirajo kolektivno solidarnost
z mobilizacijo pomoči.

Prvič, mediji so ključni vir informacij in ozaveščanja. S pravočasnim obveščanjem o obsegu prizadetih območij, razpoložljivih virih in tekočih ukrepih za odpravo posledic nesreče zagotavljajo, da je javnost obveščena. Poleg tega mediji objavljajo opozorila o nevarnostih in tako pomagajo preprečiti nadaljnje izgube življenj. Kakovostno preiskovalno novinarstvo ima pomembno vlogo tudi pri pojasnjevanju vzrokov nesreč, krepitvi zaupanja in omogočanju družbam, da se učijo iz preteklih dogodkov. Poleg obveščanja mediji podpirajo kolektivno solidarnost z mobilizacijo pomoči. Poročanje o novicah pogosto spodbudi državljane, organizacije in mednarodno skupnost, da prispevajo z donacijami, prostovoljnim delom in drugimi oblikami pomoči. Poleg tega so zgodbe o odpornosti in junaštvu preživelih močna motivacijska sredstva, ki krepijo vezi v skupnosti in spodbujajo dejanja dobrote. Mediji spodbujajo tudi socialno kohezijo, saj krepijo glas marginaliziranih skupin. Žrtvam in ranljivim skupnostim zagotavljajo platformo za izmenjavo izku-

šenj in potreb ter spodbujajo vključevanje. Z uravnoteženim poročanjem lahko mediji odpravljajo predsodke in zmanjšujejo stigme, povezane s krizami, kot so tiste po vojnah ali množičnih migracijah.

Pri psihološkem okrevanju imajo mediji pomembno vlogo pri nudenju čustvene podpore. Pripovedi o obnovi, spravi in odpornosti lahko travmatiziranim skupnostim nudijo uteho. Poleg tega ustvarjalne vsebine - vključno s kulturnimi programi in zgodbami o uspešni obnovi - pomagajo ljudem ponovno pridobiti občutek normalnosti.

Mediji prispevajo k obnovi in razvoju, saj krepijo zaupanje v institucije. S spremljanjem dejanj oblasti in drugih zainteresiranih strani zagotavljajo preglednost in odgovornost. Poleg tega mediji zagotavljajo bistvene napotke o zdravstvenih, pravnih in gospodarskih vprašanjih, kar prizadetim skupnostim omogoča sprejemanje informiranih odločitev.

Mediji lahko pospešijo družbeno okrevanje, vendar morajo pri tem spoštovati etično in odgovorno novinarstvo. Senzacionalizem lahko pogloblja travme, napačne informacije pa spodkopavajo zaupanje v medije in institucije. Uravnovežen, empatičen in strokoven pristop k poročanju je bistvenega pomena za zagotavljanje pozitivnega učinka.

Primeri iz resničnega življenja in študije primerov

Poročanje medijev ima ključno vlogo pri oblikovanju javnega dojemanja in odzivanja na nesreče in vojne. Mediji imajo velik vpliv, od zagotavljanja najnovejših informacij v realnem času do vplivanja na prizadevanja za mednarodno pomoč. Vendar pa se mediji soočajo tudi z izzivi, kot so napačne informacije, pristranskost in senzacionalizem. V nadaljevanju je predstavljenih nekaj pomembnih študij primerov, ki ponazarjajo tako pozitivne kot negativne vidike medijskega poročanja v času krize.

Napad na Svetovni trgovinski center (11. september 2001)

Mediji so pravočasno posredovali informacije o napadih, varnostnih ukrepih in novih grožnjah. Zgodbe o pogumu gasilcev in reševalcev so spodbujale solidarnost in nacionalno enotnost. Vendar pa je bilo nekaj poročanja senzacionalističnega, kar je še povečalo strah in tesnobo. Poleg tega je hitro širjenje napačnih informacij in teorij zarote spodkopalo zaupanje javnosti.

Vojna v Bosni in Hercegovini (1992-1995)

Mednarodni mediji, kot sta BBC in CNN, so imeli pomembno vlogo pri razkrivanju vojnih zločinov, vključno z obleganjem Sarajeva in genocidom v Srebrenici. Njihovo poročanje je spodbudilo svetovno ozaveščenost in humanitarno pomoč. Vendar so lokalni mediji s pristranskim poročanjem pogosto podpirali etnične delitve, propaganda in dezinformacije pa so poglabljale družbeno polarizacijo.

Cunami v Indijskem oceanu (2004)

Pozornost svetovnih medijev je pripomogla k zbiranju milijardnih zneskov pomoči za opustošene regije, kot so Indonezija, Šrilanka in Tajska. Zanimive zgodbe o preživelih in prizadevanjih za obnovo skupnosti so poudarile odpornost. Vendar so bili nekateri mediji kritizirani zaradi pretirane uporabe grafičnih slik, kar je sprožilo etične pomisleke glede zasebnosti žrtev.

Sirska državljanska vojna (2011-2024)

Aktivisti in novinarji, zlasti tisti iz organizacij, kot so Bele čelade, so dokumentirali zračne napade in civilne žrtve, kar je povečalo globalno ozaveščenost. Medijska poročila so spodbudila tudi humanitarno pomoč in sprejemanje beguncev. Vendar so napačne informacije in propaganda otežile razumevanje spora v javnosti, medtem ko so nekateri mediji dajali prednost političnim pripovedim pred človeškim trpljenjem.

Jedrska nesreča v Fukušimi (2011)

Vloga medijev pri kriznem komuniciranju je postala očitna po jedrski nesreči, ki sta jo povzročila potres in cunami na Japonskem. Mednarodna poročila so poudarjala skrb za jedrsko varnost, japonski mediji pa so kritiko uravnotežili s kulturno občutljivostjo. Vendar pa so mešana sporočila organov skupaj z medijskimi špekulacijami povzročila zmedo in strah v javnosti.

Turško-sirski potres (2023)

Obsežno poročanje medijev je pripomoglo k znatni mednarodni pomoči in humanitarnim prizadevanjem. Zgodbe o preživelih, ki so jih rešili nekaj dni po potresu, so okrepile moralo v prizadetih skupnostih. Kljub temu so politične napetosti med Turčijo in Sirijo včasih zasenčile nujne humanitarne potrebe na terenu.

COVID-19 Pandemija (2020-2023)

Med pandemijo so se mediji angažirali na ravni, kakršne še ni bilo, od posodobitev v realnem času do boja proti dezinformacijam. Preiskovalno novinarstvo je osvetlilo rasne in ekonomske razlike v zdravstvenih izidih, medijske kampanje pa so vplivale na vedenje javnosti, vključno s cepljenjem in nošenjem maske. Vendar je razširjeno širjenje napačnih informacij poudarilo potrebo po odgovornem poročanju, zlasti v dolgotrajnih krizah.

Prihodnje perspektive in nova etična vprašanja

Medijsko poročanje o nesrečah sproža številna etična vprašanja, ki se še naprej razvijajo, zlasti zaradi tehnološkega napredka, ki spreminja način prenosa informacij. V prihodnosti je pričakovati, da se bo pojavilo več ključnih izzivov in etičnih vprašanj.

Digitalna preobrazba in umetna inteligenca

Vse pogostejša uporaba umetne inteligence v novinarstvu ponuja priložnosti za hitrejšo širjenje novic, vendar prinaša tudi tveganja. Avtomatizirano poročanje, ki je sicer učinkovito, lahko povzroči napačne informacije in pomanjkanje človeške presoje. Podobno tehnologije globokega ponarejanja omogočajo manipulacijo slik in videoposnetkov, kar lahko privede do lažnih poročil, ki lahko izkrivljajo javno mnenje. Poleg tega lahko personalizacija vsebin s priporočili, ki jih poganjajo algoritmi, ustvari "filtrirne mehurčke", ki omejujejo izpostavljenost različnim perspektivam in prispevajo k izkrivljenemu dojemanju resničnosti.

Odgovornost do žrtev in skupnosti

Etično novinarstvo zahteva skrbno ravnotežje med obveščanjem javnosti in spoštovanjem dostojanstva ljudi, ki so jih prizadele nesreče. Pri poročanju o trpljenju, smrti ali poškodbah je treba dati prednost zasebnosti in občutljivosti. Vendar pa tekmovanje za pozornost občinstva pogosto vodi v senzacionalistično poročanje, ki lahko še poslabša travme, ki jih doživljajo prizadete skupnosti. Ključnega pomena je tudi okrepiti glas marginaliziranih skupin in zagotoviti, da so njihove izkušnje predstavljene v medijskih pripovedih.

Vloga družbenih medijev

Družbeni mediji omogočajo hitro izmenjavo informacij, hkrati pa povečujejo tveganje širjenja nepreverjene ali zavajajoče vsebine. Upoštevati je treba etičnost vsebine, ki jo ustvarjajo uporabniki, saj so lahko posnetki iz prve roke in pričevanja prič neprecenljivi, vendar je treba skrbno preveriti njihovo pristnost, da se preprečijo kršitve zasebnosti in napačne informacije.

Izzivi pri poročanju o vojnem območju

Novinarji, ki delajo na konfliktnih območjih, se soočajo s precejšnjimi nevarnostmi, kar vzbuja skrb glede odgovornosti medijskih organizacij pri zagotavljanju njihove varnosti. Poleg tega ostaja izziv ohranjanje nevtralnosti in nepristranskosti, saj lahko zunanji pritiski vplivajo na poročanje. Bolj humanitaren pristop, ki se osredotoča na posamezne zgodbe in ne le na politične ali vojaške vidike, lahko spodbuja globlje razumevanje in empatijo.

Vpliv virtualne resničnosti in metaverse

Nove tehnologije, kot je navidezna resničnost, ponujajo nove načine vključevanja občinstva, ki lahko povečajo empatijo, saj gledalce vživijo v scenarije vojne ali nesreče. Vendar pa takšni prikazi sprožajo tudi etične pomisleke glede izkoriščanja travme. Poleg tega bi lahko vzpon metaverse zabrisal meje med resničnostjo in simulacijo, kar bi še dodatno otežilo javno dojemanje resničnih dogodkov.

Globalna perspektiva in kulturna občutljivost

Pri poročanju medijev je treba upoštevati kulturne razlike, da se zagotovi natančno in spoštljivo poročanje. Etika mednarodnega novinarstva zahteva tudi obravnavo pristranskosti v globalnih pripovedih, saj pogosto prevladujejo zahodnocentrične perspektive, ki zanemarjajo vprašanja v državah v razvoju in krepijo neenakosti.

Za prihodnje perspektive in nastajajoča etična vprašanja je pomembno poudariti, da je z nadaljnjim razvojem medijev izziv uskladiti tehnološke inovacije s temeljnimi novinarskimi načeli, kot so natančnost, nepristranskost in odgovornost. Opolnomočenje novinarjev z izobraževanjem o etičnih dilemah in zagotavljanjem preglednosti pri poročanju bo ključno za ohranjanje zaupanja javnosti v digitalni dobi.

Povzetek poglavja in študijski rezultati

Poglavje obravnava bistvena etična načela pri poročanju o nesrečah in poudarja vlogo medijev v krizah ter ravnovesje med obveščanjem javnosti in varstvom pravic žrtev. Predstavi ključne pojme, kot so objektivnost, kontekstualizacija in etični izzivi v novinarstvu, skupaj s pomenom natančnosti in zanesljivosti pri preprečevanju napačnih informacij in senzacionalizma.

V prihodnosti bodo v predstavitev obravnavane tematike vse več vključeni vplivi digitalnih tehnologij, družbenih medijev in globalizacije na etične izzive pri poročanju.

S temi temami bodo študenti poglobili razumevanje etičnih načel pri poročanju o nesrečah, razvili sposobnost uporabe smernic za varovanje zasebnosti žrtev in kritičen pristop k izogibanju senzacionalizmu. Prepoznali bodo tudi vlogo medijev pri spodbujanju solidarnosti, predvideli prihodnje izzive v razvijajočem se digitalnem okolju in izboljšali svoje analitične spretnosti z ocenjevanjem študij primerov.

- Študenti bodo razumeli ključna etična načela in izzive, s katerimi se soočajo novinarji v kriznih situacijah, vključno z natančnostjo, odgovornostjo in spoštovanjem dostojanstva žrtev.
- Reševanje etičnih dilem pri kriznem poročanju zahteva večdimenzionalni pristop, ki vključuje naslednje vidike:
- Študenti bodo spoznali tudi glavne izzive in ovire, s katerimi se soočajo novinarji pri poročanju o nesrečah.
- Študenti morajo razumeti izzive in ovire, s katerimi se soočajo novinarji. Bistveno je večdimenzionalno razmišljanje, ki vključuje čustveno inteligenco in empatijo. Te veščine novinarjem omogočajo, da na situacije gledajo z več vidikov, kar je bistvena sposobnost tako pri izobraževanju kot v poklicni praksi.

Samooocenjevanje

- 1 Katera etična teorija poudarja svoboden tisk kot "trg idej", kjer resnica izhaja iz odprte razprave?
 - a) Teorija družbene odgovornosti
 - b) deontološka etika
 - c) libertarna teorija
 - d) etika vrlin
- 2 Kaj je glavni etični problem pri poročanju o nesrečah?
 - a) čim večja vključenost občinstva b) varovanje dostojanstva in zasebnosti žrtev c) Zagotovitev odobritve vlade pred objavo
 - d) dajanje prednosti hitrosti pred natančnostjo
- 3 Katero od naslednjih načel je ključno načelo etičnega poročanja o nesrečah?
 - a) Senzacionaliziranje novic za pritegnitev pozornosti javnosti
 - b) preverjanje informacij iz več neodvisnih virov
 - c) dajanje prednosti zabavi pred poročanjem o dejstvih
 - d) izogibanje poročanju o občutljivih temah
- 4 Zakaj morajo biti novinarji glede na poglavje previdni pri uporabi grafičnih podob pri poročanju o nesrečah?
 - a) za zaščito finančnih interesov medijskih podjetij.
 - b) preprečiti nepotrebne stiske in travme za občinstvo in žrtve
 - c) zagotoviti odobritev novic s strani vlade
 - d) za povečanje vključenosti občinstva
- 5 Kaj je ključni izziv pri poročanju v realnem času med nesrečami?
 - a) Zagotavljanje popolne nevtralnosti b) izogibanje nepačnim informacijam in prezgodnjim sklepom c) ohranjanje komercialne donosnosti d) uporaba samo virov, ki jih je odobrila vlada
- 6 Katera od naslednjih točk NI etična smernica za poročanje o nesrečah?
 - a) Spoštovanje zasebnosti žrtev
 - b) preprečevanje širjenja panike
 - c) Senzacionaliziranje novic, da bi pritegnili več gledalcev
 - d) preverjanje statističnih podatkov in števil pred objavo
- 7 Na kakšen način lahko mediji prispevajo k družbeni obnovi po nesreči?
 - a) Ignoriranje tekočih kriz, da bi preprečili paniko v javnosti.
 - b) poudarjanje človeške odpornosti in solidarnosti
 - c) Izogibanje poročanju o odzivih vlade
 - d) Osredotočanje le na gospodarske učinke
- 8 Zakaj je pri poročanju o nesrečah pomembna preglednost?
 - a) zagotavlja, da občinstvo zaupa poročanju medijev.
 - b) omogoča pristransko pripovedovanje zgodb
 - c) novinarjem preprečuje, da bi delali napake
 - d) povečuje konkurenco med medijskimi organizacijami
- 9 S kakšno etično dilemo se soočajo novinarji, ko poročajo z vojnih območij?
 - a) Izbira med natančnim poročanjem in finančnim dobičkom
 - b) Tehtanje med varnostjo in odgovornostjo za obveščanje javnosti c) odločanje o tem, ali sprejeti državno financiranje za pokrivanje d) izogibanje vsakršnemu poročanju o politično občutljivih konfliktih
- 10 Kateri prihodnji etični izziv je izpostavljen pri poročanju o nesrečah?
 - a) upad platforme družbenih medijev
 - b) Vpliv umetne inteligence in dezinformacij
 - c) Ukinitve novinarstva kot poklica
 - d) Manjši pomen poročanja o nesrečah

Ključ za odgovore

1.c, 2.b, 3.b, 4.b, 5.b, 6.c, 7.b, 8.a, 9.b, 10.b

Opomba

Poglavje je strojni prevod prvotne angleške različice, ki je bila pripravljena s pomočjo orodij umetne inteligence (npr. ChatGPT), uporabljenih pri snovanju in urejanju besedila ter izboljševanju jezikovne jasnosti in vsebinske koherence.

Reference

- BBC.** (1999). Srebrenica – A cry from the grave [Documentary].
- Bentham, J.** (1789). An introduction to the principles of morals and legislation. Clarendon Press.
- Christians, C. G., Fackler, M., Richardson, K. B., Kreshel, P. J., & Woods, R. H.** (2020). Media ethics: Cases and moral reasoning (11th ed.). Routledge.
- CNN.** (1991). Live from Baghdad [TV Documentary].
- Dewey, J.** (1927). The public and its problems. Holt.
- Gowing, N.** (2009). 'Sky Full of Lies' and Black Swans. The new Tyranny of Shifting Information Power in Crises. Oxford. RISJ.
- Hutchins Commission.** (1947). A free and responsible press: A general report on mass communication: Newspapers, radio, motion pictures, magazines, and books. University of Chicago Press.
- Kant, I.** (1785). Groundwork of the metaphysics of morals (M. Gregor, Trans.). Cambridge University Press.
- Mill, J. S.** (1859). On liberty. John W. Parker and Son.
- Milton, J.** (1644). Areopagitica: A speech for the liberty of unlicensed printing to the Parliament of England.
- Silverstone, R.** (2007). Media and Morality. On the Rise of the Mediapolis. Cambridge, Polity Press.
- Netflix.** (2016). The White Helmets [Documentary].
- Ward, S. J. A.** (2010). Global journalism ethics. McGill-Queen's University Press.

POMEN VIZUALNEGA PRI POROČANJU O NESREČAH

Jose Luis Andrés García¹²

Javier Abuín-Penas¹³

Martín López Nores¹⁴

8. POGLAVJE

POMEN VIZUALNEGA PRI POROČANJU O NESREČAH

- **Uvod**
- **Ključni koncepti**
- **Vizualizacija nesreč (za socialni spomin)**
- **Uporaba vizualnih prikazov v nesrečah**
- **Pravne meje v rabi slikovnega gradiva nesreč**
- **Človeška občutljivost v vizualnih prikazih nesreč**
- **Vizualne vsebine in oblikovanje javnega mnenja**
- **Povzetek poglavja in študijski rezultati**
- **Ključ za odgovore**
- **References**

Uvod

Vpliv novinarstva množičnih medijev na novice o nesrečah je v svetovnem medijskem prostoru nedvomno pomemben, ne le kot sredstvo obveščanja, temveč tudi kot ključno orodje za oblikovanje javnega dojemanja katastrofalnih dogodkov. V tem poročanju se je vizualna komponenta izkazala za posebej vplivno, saj imajo podobe, ki spremljajo novice o nesrečah, moč, da sprožijo globoke čustvene odzive, gradijo empatijo in mobilizirajo občinstvo na način, ki ga same besede ne dosežejo vedno. Vizualne vsebine imajo velik začetni vpliv na gledalca, predvsem zaradi vpliva družbenih omrežij in uživanja hitrih vsebin.

Ta točka obravnava vizualni vpliv na novice o nesrečah in analizira, kako slike in vizualne vsebine ne služijo le kot dokaz o razsežnosti dogodka, temveč imajo tudi pripovedno funkcijo, ki povečuje vpliv predstavljenih informacij.

Vizualna vsebina v novinarstvu o nesrečah olajša tudi prenos informacij, ki bi jih bilo težko razložiti z besedami.

Podobe uničenja, človeške bolečine in mejnih situacij lahko pustijo trajen pečat v kolektivnem spominu in oblikujejo način, kako gledalci interpretirajo dogodke in se nanje odzivajo. Med učinkovitim poročanjem in izkoriščanjem človeškega trpljenja je tanka meja, ki nas ob predstavitvi teh podob vabi k razmisleku o odgovornosti novinarstva. Etika pri izkoriščanju vizualnih vsebin, povezanih z nesrečami ali katastrofalnimi dogodki, je točka, ki nas nagovarja, kako danes uživamo vsebine, kako podjetja ali mediji te podobe ali videoposnetke zaostreno uporabljajo. Vizualna vsebina v novinarstvu o nesrečah olajša tudi prenos informacij, ki bi jih bilo težko razložiti z besedami. Zemljevidi, grafi in vizualizacije podatkov na primer javnosti omogočajo, da razume geografski obseg nesreče ali stopnjo vpliva na različnih območjih. V tem smislu slike ne zamejejo le opustošenja, temveč prispevajo tudi k razšir-

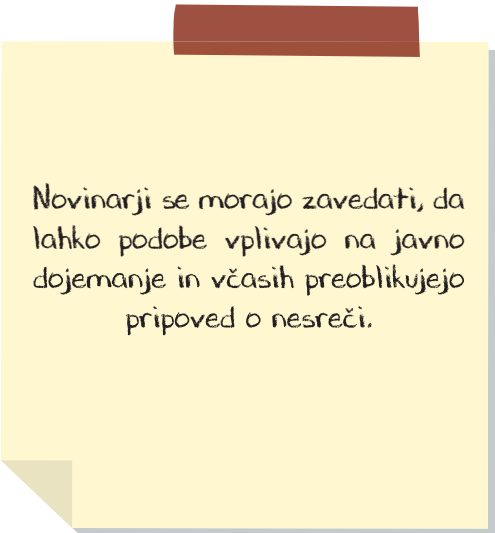
janju ključnih podatkov o nesreči, saj zagotavljajo kontekst in globino.

Poleg tega v svetu, v katerem imajo družbena omrežja in digitalne platforme prevladujočo vlogo pri dostopu do informacij, postaja vizualna vsebina pomembno orodje za hitro širjenje novic in doseganje globalnega občinstva. Vizualna narava novinarstva povečuje učinek informacij, zaradi česar je bolj verjetno, da bodo ljudje delili, komentirali in se odzivali na poročanje o nesreči.

Vendar pa pomen vizualnih elementov v novinarstvu o nesrečah presega njihovo učinkovitost pri pritegovanju pozornosti. Njihova uporaba je povezana tudi z etično odgovornostjo. Novinarji se morajo zavedati, da lahko podobe vplivajo na javno dojemanje in včasih preoblikujejo pripoved o nesreči. Zato je pomembno, da jih uporabljajo spoštljivo in natančno ter se izogibajo senzacionalizmu ali izkoriščanju žrtev za ustvarjanje učinka. Na izobraževalnem področju razumevanje teh vidikov vizualnega novinarstva bodočim komunikatorjem omogoča, da razvijejo kritično in etično perspektivo pri ravnanju s podobami v kriznih razmerah, kar zagotavlja, da je poročanje informativno, resnično in humano odgovorno.

V tej analizi bomo raziskali vizualne vidike, zaradi katerih so vizualne vsebine medijskih novic močne in vplivne, ter etične napetosti, ki se pojavljajo pri njihovi uporabi. Cilj je razumeti, kako vizualne predstavitve nesreč ne le obveščajo, temveč lahko tudi pogojujejo način, kako javnost razume, se spominja in odziva na te dogodke. Cilj tega poglavja temelji na pridobivanju sposobnosti razumevanja, obdelave in ustvarjanja vsebin v skladu s praksami in etičnimi pravili, prisotnimi v množičnih medijih in medijih v zvezi z novicami o nesrečah, pa tudi na razločevalni uporabi vsebin s pristranskega vidika in/ali razumevanju pravnih in etičnih posledic, ki se pri tem izvajajo. Učinkovita uporaba vizualnih vsebin kot izobraževalne podlage je eden od glavnih stebrov te točke. Po drugi strani pa je za krepitev odpornosti bistveno tudi

celovito razumevanje tveganj nesreč (UNDRR, 2023).

Novinarji se morajo zavedati, da lahko podobe vplivajo na javno dožemanje in včasih preoblikujejo pripoved o nesreči.

¹²Tehnik, Universidade de Vigo, Oddelek za avdiovizualne komunikacije in oglaševanje, jlandresgarcia.95@gmail.com

¹³Docent, Universidade de Vigo, Oddelek za avdiovizualne komunikacije in oglaševanje, jabuin@uvigo.gal

¹⁴Profesor, Universidade de Vigo, raziskovalni center za telekomunikacijske tehnologije atlantTTic, Oddelek za telematsko inženirstvo, mlnores@det.uvigo.es

Ključni koncepti

Za boljše razumevanje teme, ki bo obravnavana v okviru tega poglavja, so podane razlage ključnih pojmov, navedenih v nadaljevanju. S spoznavanjem teh pojmov boste lažje razumeli podrobnosti teme, ki jo obravnava to poglavje. Poleg tega bo učenje teh pojmov olajšalo učenje dosežkov poglavja, pa tudi razumevanje pomena koncepta empatije v procesih nesreč..

Procesi sprejemanja vizualnih informacij

Nanašajo se na človekove psihološke procese pri sprejemanju in obdelavi prikazanih informacij. Na vizualni ravni se zaznava bolj neposreden prenos informacij, pri katerem gledalec nima nujno razvite sposobnosti pisne analize.

Vizualno sporočilo in njegova vsebina

Gre za vsebino, ki se prenaša, in njen pomen. Če govorimo o fotografiji in videu, imajo ključno vlogo nekatere tehnične značilnosti, kot sta kadriranje ali posnetek. Posneti sliko z ene ali druge perspektive ni enako, saj je tisto, kar naj bi bilo prikazano, lahko različno.

Tipologija vsebine

Vrsta vsebine, ki se zaznava ali je namenjena ustvarjanju, se lahko vizualno razdeli med tri: fotografije, video, infografike in interaktivne formate.

Fotografije: Fotografije: statične slike, posnete na kraju samem, analogne ali digitalne. Lahko so narejene med samim dogodkom ali s studijsko rekreacijo. Poleg tega je treba poudariti možnost njihovega urejanja s fotografskim gradivom ali računalniško programsko opremo.

Videoposnetki: Videoposnetki: Vse vrste gibljivih slik, z zvokom ali brez njega, posnetih v različnih formatih in kakovosti. Trenutno je to najbolj razširjena vrsta vsebine v družabnih omrežjih in medijih. Tako kot fotografije so tudi videoposnetki lahko predmet urejanja.

Infografike: To so večpredstavnostne grafične kompozicije, ki prikazujejo določene podatke o določenem vprašanju. Mediji jih pogosto uporabljajo za vizualni prikaz kvantitativnih podatkov.

Interaktivni formati: Vsebina, ki uporablja avdiovizualno uporabo v povezavi z neposredno interakcijo z uporabnikom. Glej orodja navidezne/obogatene resničnosti. Pri tem je lahko uporabnik del same vsebine in s tem prebije četrti zid, ki v prenesenem pomenu ločuje občinstvo od dogajanja na odru.

Jezik in ton

Morfološki elementi, ki sestavljajo sporočilo. Jezik in ton v vizualnem sporočanju sta ključnega pomena, saj neposredno vplivata na razlago, razumevanje in odzivanje na predstavljene informacije. Za razliko od ustnega ali pisnega sporočanja, ki temelji na besedah in slovničnih strukturah, vizualno sporočanje uporablja podobe, barve, oblike, tipografije in kompozicije, ki ob ustrezni kombinaciji posredujejo jasna, učinkovita in čustveno močna sporočila. Vendar so lahko ti vizualni elementi tudi dvomni ali napačno interpretirani, če se ne uporabljata skladen vizualni jezik in ustrezen ton.

Vizualni jezik se nanaša na kode, simbole in konvencije, ki jih uporabljamo za predstavljanje idej, čustev in dejstev s pomočjo slik. Ta jezik ima implicitna pravila in čeprav ni "dobeseden" kot pisni jezik, je sestavljen iz elementov s kulturnimi in kontekstualnimi pomeni.

Vizualni ton se nanaša na odnos ali občutek, ki ga izraža vizualno delo, podobno kot ton pri pisanju ali govorjenju. V vizualni komunikaciji je ton določen s kombinacijo več dejavnikov, kot so izbira barv, grafični slog, osvetlitev, raven podrobnosti ali kompozicija.

Oboje je orodje, ki oblikuje, kako se podoba zaznava, razlaga in zapomni. Bistvena sta za usmerjanje gledalčeve pozornosti, vzbujanje ustreznega čustvenega odziva ter zagotavljanje, da je sporočilo posredovano jasno in učinkovito. Za strokovnjake s področja vizualnih komunikacij je razumevanje in obvladovanje teh elementov ključnega pomena za ustvarjanje učinkovitih in etičnih vizualnih del, ki natančno dosegajo svoje cilje.

Vizualni učinek

Gre za učinek, ki ga ima vsebina na gledalca, potem ko jo ta zaužije. Pri tem pridejo v poštev vsi zgoraj navedeni elementi, saj je učinek pogojen z vrsto vsebine, sporočilom in sredstvi, uporabljenimi pri njenem prenosu.

Dojemanje vsebine s strani določene skupnosti (institucionalne, poslovne, geografske) pa pomeni spremenljivo dojemanje, ki temelji na takšni ali drugačni ideji.

Razpršitev vsebine

Potek in obseg vsebine, na katera vplivajo predvsem sredstva prenosa informacij. Sredstva prenosa informacij so se korenito spremenila z razmahom družbenih omrežij, kjer je koncept "viralnosti" prevzel osrednjo vlogo. V nasprotju s tradicionalnimi mediji, kjer je bilo razširjanje novic pod nadzorom omejenega števila kanalov, družabna omrežja omogočajo, da je vsak uporabnik potencialni pošiljatelj vsebine, kar ustvarja stalen in nenadzorovan tok informacij. Viralnost, za katero je značilno hitro in množično širjenje vsebine, na novo opredeljuje dinamiko porabe informacij, saj daje prednost takojšnjemu in čustvenemu pred poglobljenim in analitičnim. Ta evolucija prinaša priložnosti in izzive, saj čeprav povečuje doseg, spodbuja tudi širjenje napačnih informacij in nepreverjenih novic.

Vizualizacija nesreč (za socialni spomin)

Z razširjanjem slik, videoposnetkov in grafik o nesreči se ustvarja kolektivna zavest, ki ne le osvešča prebivalstvo, temveč vpliva tudi na socialni spomin, tj. na to, kako se skupnost spominja tragičnih dogodkov in kako jih sčasoma predeluje.

Nesreče ali katastrofe so v kolektivni domišljiji neposredno povezane z njimi. Pri tem je lahko vplivna vizualna teža v katerem koli od medijev, omenjenih v prejšnjem razdelku. Vizualno pokrivanje novic o nesrečah ima posebno vlogo pri oblikovanju kolektivne družbene krajine, saj omogoča, da pretresljive podobe in prizori opustošenja postanejo skupni simboli, ki oblikujejo dojemanje in odziv družbe na te tragedije. Z razširjanjem slik, videoposnetkov in grafik o nesreči se ustvarja kolektivna zavest, ki ne le osvešča prebivalstvo, temveč vpliva tudi na socialni spomin, tj. na to, kako se skupnost spominja tragičnih dogodkov in kako jih sčasoma predeluje. Te podobe se vtisnejo v kolektivno domišljijo in delujejo kot vizualne reference, ki se z leti spominjajo razsežnosti dogodka, človeškega trpljenja in ukrepov, sprejetih za soočanje s krizo. Kot del družbenega spomina te vizualne podobe prispevajo tudi k temu, kako bodo prihodnje generacije razumele pretekle nesreče in se iz njih kaj naučile, kar vpliva na javno politiko, odzivanje na nesreče in

občutek globalne solidarnosti ob podobnih krizah.

V povezavi s tehničnimi vidiki lahko rečemo, da nekateri elementi, kot so kader, ostrina ali barva, pomagajo okrepiti kolektivno predstavo o nesreči ali katastrofalnem dogodku. Vzemimo na primer teroristične napade 11. septembra.

Izkoriščanje podob dogodka v medijih se je vtisnilo v družbeni spomin, ki z izjemno močjo povezuje določene vzorce, ki spominjajo na dogodek in ki jih prevzame kolektivna domišljija. V tem primeru je to lahko fotografija, ki s posnetkom nad glavo ujame silhueto letala, ki preleti mesto ali stanovanjski kompleks. Tu se ustvari asociacija med dogodkom in podobo, četudi nima nobene zveze s tem, kar se je zgodilo.

Slika 1: Letalo leti nad stavbami (Austin Zhang, work posted on Pexels)

Enako velja za podobe, povezane z okoljskimi katastrofami, kakor so poplave ali cunamiji.

Slika 2: Poplave v Wisconsinu, ZDA, 2018. (foto: Jim Jade, Unsplash)

Slika 3: Poplave v Bradfordu, Združeno Kraljestvo, 2019 (foto: Chris Gallagher, Unsplash)

Čeprav gre za dogodke v različnih geografskih regijah sveta in celo v različnih letih, so si podobe zelo podobne. To predstavlja tudi potencialno tveganje za ustvarjanje lažnih novic, kar je zelo pogosto v družabnih omrežjih, kjer številne novice ne gredo skozi agencijo za preverjanje, kot to velja za velike tiskovne korporacije. Te podobe imajo velik medijski učinek in se v številnih primerih uporabljajo za povečanje viralnosti v digitalnih medijih. V primeru poplavnih fotografij, ki smo jih videli zgoraj; primer lažnih novic bi lahko bil, da so bile fotografije morda posnete na drugih krajih, kot so bile dejansko posnete.

Grafi in infografike so prav tako uporabni za razumevanje razsežnosti nesreče. Včasih vizualizacija podatkov gledalcu ponudi več informacij o dogodku kot same slike dogodka. Na količinski ravni so infografike ali grafi tisti, ki lahko na vizualni ravni najboljše zgostijo informacije. Pri tem pridejo v poštev grafični elementi, kot so barve ali oblike, ki informacije zajamejo na najboljši možni način, tako da gledalec sporočilo pridobi zgoščeno; o tem konceptu bomo podrobneje govorili v naslednji točki.

Uporaba vizualnih prikazov v nesrečah

Kot je opisano v prejšnjih točkah, pomen vizualne komunikacije v novinarstvu o nesrečah pripomore k boljšemu razumevanju razsežnosti dogodkov ter ozaveščanju in opozarjanju prebivalstva na prihodnje dogodke. Vendar uporaba vizualnih sredstev ni omejena le na pripovedovanje o dogodku, ki se je zgodil (glej novinarsko poročilo), temveč olajša tudi kvantitativno razumevanje dejstev v podatkih. Tu govorimo o prejemniku kot enem od elementov, ki sestavljajo vizualno komunikacijo in ki je temeljnega pomena znotraj novinarske panorame. Komu je sporočilo namenjeno, katero vrsto občinstva naj bi doseglo, vendar brez odvrnitve od glavne teme, ki je sporočilo samo: Kaj želite sporočiti?

Po drugi strani pa se je zelo priporočljivo zavedati, da na izbiro in predstavitev slik vpliva tudi vrsta občinstva. Specializirano občinstvo, kot so akademiki, aktivisti ali humanitarni strokovnjaki, lahko zahteva podrobne grafike, interaktivne zemljevide in vizualne podatke, ki jim omogočajo razumevanje geografskega obsega nesreče ali temeljnih vzrokov dogodka. Po drugi strani pa pri splošnem občinstvu podobe žrtev, reševalcev in opustošenega okolja pogosto povzročijo takojšen čustveni učinek ter olajšajo razumevanje nujnosti in resnosti razmer. To pomeni, da je treba zagotoviti ne le dostopnost in razumljivost informacij, temveč tudi etičnost in spoštljivost, saj so lahko podobe nesreč zelo občutljive. Kadar je na primer namenjeno mednarodnemu občinstvu, lahko vizualno poročanje poudari obseg nesreče, mobilizira javno mnenje in ustvari globalno podporo. Nasprotno pa se lahko vizualno sporočanje za lokalno občinstvo bolj osredotoča na reševalna prizadevanja, solidarnost skupnosti in praktične informacije o razpoložljivih virih ali varnostnih ukrepih.

Poleg tega ima vizualno novinarstvo v trenutni medijski krajini, v kateri prevladujejo družbena omrežja in digitalne platforme, sposobnost hitrega širjenja, kar povečuje njegov doseg in vpliv. Vendar to prinaša tudi večjo odgovornost novinarjev ter drugih strokovnjakov s področja tiska in radiodifuzije: vizualne vsebine je treba skrbno izbirati, se izogibati izkoriščanju trpljenja in ohranяти etični pristop, ki spoštuje tako žrtve kot občinstvo.

Na tej točki in ob upoštevanju novinarstva kot etične in poklicne podlage lahko določimo tri glavna področja, na katerih se uporablja predvsem vizualno komuniciranje, osredotočeno na novinarstvo o nesrečah:

1. Čista grafična dejavnost

2. Vizualizacija podatkov

3. Signage

Čista grafična dejavnost

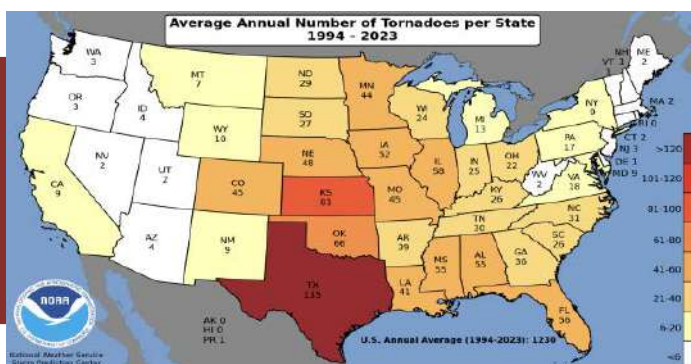
To se nanaša na vse grafične dejavnosti, ki jih izvaja kateri koli strokovnjak (ali pa tudi ne). Sem lahko uvrstimo fotografijo kot priljubljeno dejavnost na tem področju, od novinarske fotografije ali oglaševalske reportaže do studijske fotografije na drugih strokovnih področjih, ki so lahko povezana tudi s katastrofami, na primer arhitektura.

Slika 4: Posneto med potresom v Turčiji leta 2023 (foto: Doruk Aksel Anil, Pexels)

Vizualizacija podatkov

Vse grafične predloge, povezane z vizualizacijo podatkov, od infografik do grafik različnih vrst. Uporabljajo jih predvsem izobraževalne ustanove in mediji. Predstavitve podatkov pa pomagajo prepoznati vzorce, trende in korelacije, ki morda niso razvidni iz besedilne analize. Pri novinarstvu o nesrečah na primer interaktivne grafike in zemljevidi omogočajo jasen vpogled v obseg in geografsko območje dogodka, kar izboljša sprejemanje odločitev in informiran odziv občinstva.

Slika 5: Letno povprečje tornado v ZDA v letih 1994–2023 (Vir: Nacionalna uprava za oceane in ozračje v ZDA)

Primer grafičnega prikaza na zemljevidu (slika 5) prikazuje povprečno letno število tornadov v Združenih državah Amerike od leta 1994 do 2023.

Uporaba oznak v primeru nesreč

Oznake imajo ključno vlogo pri preprečevanju in blaženju posledic naravnih nesreč in nesreč, ki jih povzroči človek, saj zagotavljajo jasna in dostopna vizualna navodila v stresnih trenutkih. V izrednih razmerah lahko ljudje doživijo dezorientacijo ali paniko, zato grafični elementi, kot so znaki za evakuacijo, označbe varnih območij in poti za pobeg, postanejo ključna orodja za preživetje. Podobno kot abeceda tudi cestnoprometni predpisi pri oblikovanju znakov upoštevajo podobno logiko, saj fonemi abecede izpolnjujejo dve temeljni načeli glede oblike in vsebine: so univerzalno veljavni in zgoščajo informacije (Osnaya, S. 2020).

V primeru naravnih nesreč, kot so potresi, cunamiji ali orkani, dobro oblikovane in strateško postavljene oznake prebivalcem, obiskovalcem in reševalnim ekipam olajšajo hitro določanje, kam naj se obrnejo, da bodo varni, kar zmanjša kaos in pospeši evakuacijo z nevarnih območij.

Slika 6: Japonski plakat, prikazuječ zasilne izhode v primeru evakuacije zaradi cunamija (CC-0)

Poleg naravnih nesreč je signalizacija enako pomembna tudi v izrednih razmerah, ki jih povzroči človek, kot so streljanje v šolah v ZDA ali bombni napadi na vojnih območjih. V teh primerih, ko je nevarnost lahko nepredvidljiva in se pojavi nenadoma, morajo biti signali jasni in univerzalni, da jih lahko vsi posamezniki ne glede na jezik ali stopnjo stresa razumejo in jim sledijo.

Vizualne oznake, ki vodijo do zaklonišč ali zasilnih izhodov ter varnih zbirnih točk, so bistvenega pomena za zagotovitev, da se ljudje hitro in učinkovito premaknejo na zaščitena območja ter tako zmanjšajo tveganje žrtev. Pravilno izvajanje oznak ne izboljšuje le varnosti javnih in zasebnih prostorov, temveč prispeva tudi k oblikovanju kulture preprečevanja in učinkovitega odzivanja na nesreče. Najučinkovitejši ukrepi za zmanjšanje tveganja nesreč se vključijo v vsakdanje življenje in morajo postati njegov red in sprejet prispevek (Kelman, I. 2024).

Pravne meje v rabi slikovnega gradiva nesreč

Uporaba grafičnih virov v novinarstvu o nesrečah odpira pomembna pravna vprašanja, ki jih je treba skrbno preučiti. Čeprav se ta zelo razlikujejo glede na zakone, ki veljajo na geografskem območju, na katerem je bila fotografija posneta ali vsebina ustvarjena.

Prvič, slike so lahko predmet avtorskih pravic, kar pomeni, da mora biti njihova uporaba v medijih v skladu z omejitvami, ki jih določa zakonodaja o intelektualni lastnini. Na primer, "pravica do citiranja" dovoljuje uporabo fotografskih del za namene analize, poučevanja ali raziskovanja, če so izpolnjene določene zahteve, kot sta sorazmernost glede na izvirno delo in izobraževalni namen. Poleg tega zakon določa, da je v nekaterih primerih dovoljena reprodukcija fotografij za ilustracijo ali dopolnitev

poročila, če sta navedena vir in ime avtorja.

Pomemben vidik je tudi varstvo zasebnosti oseb, ki so prikazane v ranljivih razmerah, kot so žrtve nesreč. Upodobitve lahko vključujejo tako zaščiteni umetniški ali arhitekturni dela kot tudi osebe, ki imajo pravico do lastne podobe. Zato bi morali novinarji pred objavo fotografij, na katerih so prepoznavni posamezniki, zlasti v občutljivih okoliščinah, pridobiti ustrezna dovoljenja. Poleg tega bi se lahko zloraba slik, ki reproducirajo dramatične razmere, štela za kršitev dostojanstva vpletenih oseb, zato je pomembno, da mediji ohranijo etičen pristop k vizualnemu poročanju o nesrečah.

V zvezi z avtorskimi pravicami lahko razlikujemo tri vrste licenc za uporabo grafičnega gradiva:

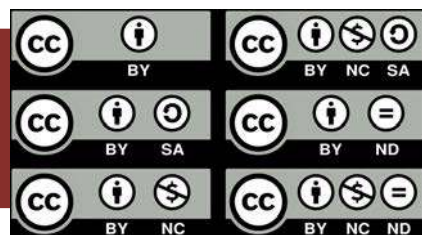
Copyright © licenses

Creative Commons licenses

Public domain licenses

Vsebina z avtorskimi pravicami © je v celoti zaščiteni za uporabo, zato pripada izključno avtorju ali tistim subjektom ali osebam, ki jim je bila dodeljena uporaba. Drugo orodje z vidika pravic, ki ga je treba upoštevati pri uporabi in razširjanju grafičnega gradiva na digitalni ravni, so licence Creative Commons. Creative Commons je skupek licenc za avtorske pravice, ki avtorjem omogoča, da svoja dela delijo na prožnejši način, kar pod določenimi pogoji olajša distribucijo in uporabo njihovih del. Te licence dajejo ustvarjalcem možnost, da se odločijo, kako se bodo njihova dela uporabljala, delila ali spreminjala, ne da bi se pri tem odpovedali vsem svojim pravicam.

Obstaja več licenc Creative Commons, vsaka z različnimi pogoji uporabe:

Priznanje avtorstva (CC BY): Dovoljuje drugim distribucijo, spreminjanje in uporabo dela, tudi v komercialne namene, pod pogojem, da je naveden prvotni avtor.

Priznanje avtorstva - nekomercialno (CC BY-NC): Podobno kot CC BY, vendar mora biti uporaba v nekomercialne namene.

Priznanje avtorstva - Brez izpeljank (CC BY-ND): Delo lahko delite, ne smete pa ga spreminjati ali ustvarjati izpeljank.

Priznanje avtorstva - skupna raba (CC BY-SA): Dovoljeno je spreminjanje dela, vendar morajo biti vsa izpeljana dela licencirana pod enakimi pogoji.

Priznanje avtorstva - nekomercialno - deljenje na enak način (CC BY-NC-SA): Enako kot zgoraj, vendar komercialna uporaba ni dovoljena.

Priznanje avtorstva - nekomercialno - brez izpeljank (CC BY-NC-ND): Delo se lahko deli nekomercialno in brez sprememb.

Te licence zagotavljajo jasen okvir za zakonito uporabo fotografij in vizualnega gradiva ob spoštovanju avtorjevih želja. Po drugi strani pa je zelo pomembno tudi razumevanje pravilne uporabe pri navajanju slik.

Na koncu izpostavljamo dela v javni domeni, torej dela, ki jim je potekla avtorskoppravna zaščita. Ta dela se lahko uporabljajo brez priznanja avtoritete, brez plačila in za vse namene, ki se vam zdijo primerni.

Na izobraževalni ali znanstveni ravni sta za navajanje slike potrebna navedba v besedilu in ustrezen referenčni zapis. Referenčni zapis mora vsebovati:

- Ustvarjalec slike
- Leto objave
- Naslov slike
- format slike (npr. "fotografija")
- njegova lokacija ali povezava (npr. spletna stran, knjiga ali muzej)

Oblika se razlikuje glede na to, od kod ste dobili sliko, in glede na slog citiranja, ki ga uporabljate: APA, MLA ali Chicago. Če želite sliko vključiti neposredno v besedilo kot sliko, morate navadno vključiti ustrezno izjavo o avtorskih pravicah.

Drugi vidik, ki ga je treba upoštevati, je Splošna uredba o varstvu podatkov (GDPR) in njeni pogoji pri delu z določenim grafičnim gradivom, predvsem tistim, v katerem so vključeni mladoletniki. Na evropski ravni člen 6(1) Splošne uredbe o varstvu podatkov (GDPR) določa pravno podlago za obdelavo osebnih podatkov, vključno z objavo fotografij mladoletnikov. Da je takšna obdelava zakonita, mora temeljiti na vsaj enem od naslednjih pogojev:

Izrecna privolitev: Mladoletnik mora dati izrecno in informirano privolitev.

Zakoniti interes: Objava fotografije mora ustrezati zakonitemu interesu, ki ne prevlada nad pravicami in svoboščinami mladoletnika.

Izpolnjevanje zakonskih obveznosti: Objava je potrebna za izpolnitev zakonske obveznosti, ki velja za upravljavca.

Izvajanje pogodbe: razkritje je potrebno za izvajanje pogodbe, katere stranka je otrok. Pomembno je, da se v primeru mladoletnikov upošteva najnižja starost, da lahko dajo veljavno soglasje; po drugi strani pa je potrebno soglasje nosilcev starševskih pooblastil ali skrbništva.

Poleg tega je treba oceniti kontekst in namen objave ter vedno zagotoviti spoštovanje otrokovega dostojanstva in pravic. Objava slik mladoletnikov brez ustrezne pravne podlage lahko pomeni kršitev SUVP in nacionalne zakonodaje o varstvu podatkov. Pri objavi fotografij mladoletnikov je treba nujno zagotoviti, da obdelava njihovih osebnih podatkov temelji na eni od pravnih podlag iz člena 6(1) SUVP, pri čemer je treba posebno pozornost nameniti privolitvi in najnižji starosti, ki se zahteva za privolitev.

Po drugi strani pa je treba pri snemanju na prizorišču nesreče upoštevati nekatere vidike:

-Pravni predpisi: Odvisno od kraja nesreče lahko lokalni zakoni omejujejo fotografiranje krajev nesreče, zlasti če so prisotni organi pregona. Zelo pomembno je, da se seznanite s pravnimi zahtevami na tem območju.

-Vprašanja zasebnosti: Če so v nesreči udeležene osebe, je treba spoštovati njihove pravice do zasebnosti. Snemanje slik prepoznavnih oseb brez njihovega soglasja lahko povzroči pravne težave.

-Prekinitev preiskave: Fotografiranje bi lahko oviralo osebje organov pregona ali reševalcev pri obvladovanju razmer. Pomembno je, da ne ovirate njihovega dela.

-Varnostne nevarnosti: Prizori nesreč so lahko nevarni. Vedno dajte prednost varnosti in varnosti drugih, preden poskušate fotografirati.

-Namen fotografiranja: Če so fotografije namenjene pravni ali zavarovalniški dokumentaciji, je morda treba posneti prizorišče, vendar je treba to storiti zakonito in s spoštovanjem do vpletenih.

Če novinarji niso prepričani o zakonskih smernicah na določenem območju, se je dobro pozanimati pri lokalnih oblasteh.

Človeška občutljivost v vizualnih prikazih nesreč

Eden glavnih občutljivih vprašanj je dostojanstvo upodobljenih oseb. Velikokrat lahko slike, posnete v katastrofalnih razmerah, prikazujejo posameznike v trenutkih izjemne ranljivosti, ko se soočajo z izgubo, bolečino ali nemočjo. Pri delu fotoreporterja se je treba zavedati, da je vsaka oseba človek s pravicami in da se njena podoba ne sme uporabiti v senzacionalistične namene ali na način, ki bi nas lahko razčlovečil. Fotografije morajo spoštovati zasebnost in integriteto ljudi ter se izogibati izkoriščanju njihovega trpljenja zgolj zato, da bi pri gledalcu sprožile čustven odziv.

Dostojanstvo je ogroženo tudi takrat, ko se slike ljudi v nesrečah posnamejo brez izrecnega soglasja prizadetih oseb ali ko se posnamejo trenutki skrajne ranljivosti, na primer ko žrtve še rešujejo ali so v stanju šoka. Kot primer lahko navedemo številna fotografska dela, kot je fotografija deklice z napalmom, ki jo je leta 1972 posnel fotograf Nick Ut, in kako je postala močan simbol grozote vietnamske vojne in trpljenja civilistov v vojnih spopadih. Slika prikazuje devetletno deklico Kim Phuc, ki gola in prestrašena teče po napadu z napalmom ter ima hude opekline po telesu. Ta fotografija je močno vplivala na svetovno javnost in pomagala ozaveščati o grozotah vojne ter vplivala na rastoče gibanje proti vojaškemu posredovanju v Vietnamu. Zaradi svoje surovosti in človeškosti je postala ikona fotoreporterstva, saj je poudarila moč vizualnega jezika za spreminjanje dojemanja in mobilizacijo družbenega delovanja. Slika je med najbolj prepoznavnimi in slavnimi fotoreporterskimi deli 20. stoletja (Associated Press, 2025).

Primerno je, da so fotografi in fotoreporterji še posebej previdni pri izbiri prizorov, ki jih bodo prikazali, saj lahko pretirana izpostavljenost teh slik prispeva k objektivizaciji žrtev. Kot smo že omenili, je drugo pomembno etično vprašanje prikazovanje mladoletnih oseb. Otroci so, zlasti v razmerah nesreč, še posebej ranljivi subjekti. S posnetki mladoletnikov, vpletenih v tragedije, je treba ravnati posebej previdno, saj lahko njihova vključitev ogrozi njihovo psihološko počutje in v nekaterih primerih tudi varnost.

Slika 7: Žalost žrtve v potresu v Antaliji, Turčija, 2023 (foto: Doruk Aksel Anil, Pexels)

Pomembno je, da mediji in fotoreporterji razmišljajo o vplivu, ki ga imajo lahko te podobe na mladoletnike, ne le v neposredni prihodnosti, temveč tudi dolgoročno, v njihovem prihodnjem življenju. Zakonodaja o zaščiti otrok v številnih državah zahteva previdno ravnanje s posnetki, ki vključujejo otroke, zato je v teh primerih pomembno soglasje staršev ali skrbnikov. Zdi se, da je povezava med izpostavljenostjo medijem in stisko sčasoma tudi ciklična, saj večja izpostavljenost napoveduje večjo stisko, večja stiska pa večjo izpostavljenost medijem po naslednjih tragedijah (Holman et al, 2024).

Pri prizorih z velikim vplivom, kot so trupla brez življenja ali veliko trpljenje, se fotoreporterstvo sooča z izzivom, kako prikazati surovost resničnosti, ne da bi zapadlo v senzacionalizem. Čeprav so te podobe lahko močne in potrebne za prikaz razsežnosti tragedije, so lahko tudi zelo moteče. Potrebno je najti ravnovesje med pravico do obveščenosti in spoštovanjem občutljivosti gledalcev. Čeprav lahko eksplicitne podobe vzbudijo empatijo in opozorijo na potrebo po posredovanju, obstaja tudi nevarnost, da se jih bo razumelo kot obliko izkoriščanja bolečine drugih.

Fotoreporterji imajo potencialno vlogo ne le pri dokumentiranju dejstev, temveč tudi pri tem, kako družba dojema in predeluje te tragedije. Izbira slik, način njihove predstavitve in kontekst, v katerega so umeščene, so odločitve, ki lahko vplivajo na javno dojemanje nesreč in na koncu na politike in odzive nanje. Zato je človeška občutljivost pri vizualnem komuniciranju, povezanem z nesrečami, zaveza, ki jo je treba ohranjati z etično in strokovno integriteto.

Vizualne vsebine in oblikovanje javnega mnenja

Z vrsto vizualne uporabe, omenjene v tem poglavju, je treba poudariti pomen te vsebine za gledalca, da lahko oblikuje zaključke in mnenja. Izjemno pomembno je, da se gledalca pošteno obvešča in da ima gledalec pobudo in osebno sposobnost, da na podlagi lastnih presoj in idej oblikuje pravilne sklepe. Javno mnenje je skupek stališč, prepričanj in zaznav, ki si jih družba deli glede določenih tem. Na področju novinarstva o nesrečah imajo ta mnenja bistveno vlogo, saj od njih ni odvisno le to, kako se sprejemajo in analizirajo novice o katastrofalnih dogodkih, temveč tudi to, kako se mediji in organi odzivajo na družbeno pričakovanje. Za novinarje, sociologe in raziskovalce je razumevanje, kako se oblikuje in razvija javno mnenje v zvezi z novinarstvom o nesrečah, nujno za oceno vpliva informacij in pripovedi, ki se ustvarjajo. Večje razumevanje delovnih razmer novinarjev med nesrečami lahko omogoči tudi boljše razumevanje, kako se sprejemajo novinarske odločitve, kako se sporoča o dogodku in kakšen je končni izraz pri poročanju o dogodku, ki je namenjen državljanom in medijski javnosti (Englund, 2018/2008). Javno mnenje oblikujejo različni sociološki in politični dejavniki, ki delujejo hkrati. Med njimi mediji izstopajo kot eden glavnih akterjev, ki prispevajo k oblikovanju kolektivnega dojemanja v kriznih razmerah. Vendar imajo odločilno vlogo tudi drugi dejavniki, kot so kulturni kontekst, zgodovinske izkušnje, struktura politične moči in institucionalno zaupanje. Na kratko bomo razpravljali o tem, kako ti dejavniki v interakciji z mediji vplivajo na to, kako si javnost razlaga nesreče in se nanje odziva.

Sociološki dejavniki, ki vplivajo na javno mnenje

S sociološkega vidika se javno mnenje ne pojavlja izolirano. Nanj močno vplivajo družbene strukture in dinamika moči, ki obstajajo v družbi. Ključni dejavniki so na primer dostop do informacij, stopnja izobrazbe in socialna kohezija. V razmerah nesreč ima najbolj ranljivo prebivalstvo pogosto omejen dostop do zanesljivih medijev, kar vpliva na njihovo dojemanje in sposobnost odzivanja na informacije. Poleg tega kolektivne izkušnje in skupne vrednote v družbi določajo, kako se dojemajo grožnje in odzivi na krize. Jasen primer je, kako se lahko različne kulture različno odzovejo na naravno nesrečo. V nekaterih družbah je zaupanje v organe in medije večje, medtem ko lahko v drugih nezaupanje povzroči večja ugibanja in širjenje govoric, kar še poveča paniko ali ravnodušnost. V primeru novinarstva o nesrečah lahko mediji

okrepijo določene pripovedi, kar vpliva na razvoj kolektivnega dojetanja. Ko se mediji odločajo, katere novice bodo poročali in kako, izbirajo in dajejo prednost določenim vidikom dogodka, kar lahko ustvari bolj alarmantno ali, nasprotno, bolj samozadovoljno javno mnenje. V družbah, v katerih so družbeni mediji zelo razširjeni, je pomembna tudi vloga državljanov kot soustvarjalcev informacij. Digitalne platforme omogočajo hitro kroženje podatkov in mnenj, pa tudi širjenje dezinformacij in teorij zarote, ki lahko izkrivljajo javno dojetanje nesreč. Glede na študijo Kalifornijske univerze v Los Angelesu (UCLA) lahko dezinformacije v družbenih medijih pomembno vplivajo na dojetanje javnosti med naravnimi nesrečami, kar vpliva na učinkovitost odzivanja na izredne razmere (Pennycook in Rand, 2018).

Politični dejavniki pri oblikovanju javnega mnenja

Kar zadeva politične dejavnike, je novinarstvo o nesrečah tesno povezano s političnimi programi in institucionalnimi odzivi. Vlade, tako lokalne kot nacionalne, in mednarodne organizacije imajo glavno vlogo pri tem, kako se ravna z informacijami o nesrečah. Oblasti si pogosto prizadevajo nadzorovati medijsko pripoved, da bi čim bolj zmanjšale škodo svoji javni podobi ali se izognile paniki, kar lahko vpliva na preglednost in točnost posredovanih informacij. To se kaže s cenzuro, manipulacijo števil ali pretirano pozitivnim predstavljanjem odzivov vlade. Članek, objavljen v reviji Disaster Medicine and Public Health Preparedness, poudarja, da je upravljanje informacij med nesrečami dragocena vrednota zaradi ohranjanja zaupanja javnosti in zagotavljanja učinkovitega odziva (Perry in Lindell, 2003).

Na javno mnenje lahko vpliva tudi politična polarizacija. V družbah, kjer so napetosti med različnimi političnimi frakcijami, lahko mediji postanejo orodje propagande, novice o nesrečah pa se lahko uporabijo za napad ali obrambo določenih političnih akterjev. Ta polarizacija neposredno vpliva na to, kako javnost dojema obvladovanje nesreč, in lahko vpliva na kolektivni odziv, od družbene mobilizacije do pasivnosti ali zavračanja uradnih smernic.

Študija univerze Harvard kaže, da lahko politična polarizacija vpliva na dojetanje politik obvladovanja nesreč v javnosti, kar posledično vpliva na učinkovitost vladnih odzivov (Gollust et al., 2019).

V primeru novinarstva o nesrečah lahko mediji okrepijo določene pripovedi, kar vpliva na razvoj kolektivnega dojetanja.

Mediji kot posredniki pri oblikovanju javnega mnenja

Tradicionalni in digitalni mediji so glavni posredniki med nesrečami in prebivalstvom. Z medijskim poročanjem se oblikujejo pripovedi, ki ne le obveščajo, temveč tudi oblikujejo čustva in odzive občinstva. Izbira jezika, podob in pričevanj, ki se uporabljajo pri poročanju o nesrečah, lahko vpliva na stopnjo empatije ali zaskrbljenosti javnosti, kar pa lahko ustvari družbeni pritisk na organe, da hitro in učinkovito ukrepajo. V skladu s poročilom Urada Združenih narodov za zmanjševanje tveganja nesreč (UNDRR) lahko način, kako mediji poročajo o nesrečah, vpliva na dojetanje javnosti in pripravljenost na prihodnje dogodke (UNDRR, 2018).

Povzetek poglavja in študijski rezultati

V poglavju je poudarjena pomembna vloga vizualnih vsebin v novinarstvu o naravnih nesrečah, saj je poudarjeno, da niso le informativno dopolnilo, temveč tudi močno pripovedno orodje, ki poveča učinek posredovanih informacij. Podobe uničenja, človeškega trpljenja in izrednih razmer služijo kot več kot le dokumentacija; oblikujejo kolektivni spomin družbe in vplivajo na to, kako se nesreče spominjamo in kako jo razumemo skozi čas. Z vizualno predstavitvijo občinstvo ni le obveščeno, temveč tudi čustveno angažirano, kar ima ključno vlogo pri tem, kako predeluje posledice nesreč.

Poglavje se osredotoča predvsem na tehnične vidike vizualnih sporočil. Elementi, kot so kadriranje, kompozicija posnetka in zorni kot, imajo pomembno vlogo pri tem, kako javnost dojema novice. Slika, posneta iz drugačnega zornega kota, lahko popolnoma spremeni pripoved in vpliva na gledalčevo razlago dogodka. To se ne nanaša samo na fotografije, ampak tudi na avdiovizualne formate. Poglavje poudarja, kako se je sodobno poročanje o nesrečah razvilo z vse večjo uporabo interaktivnih formatov, infografik in digitalnih grafik, ki so postali ključna orodja za pomoč občinstvu pri razumevanju razsežnosti in vpliva nesreče. Te oblike omogočajo bolj dinamično in dostopno pripovedovanje zgodb ter gledalcem omogočajo vizualizacijo kompleksnih podatkov na način, ki ga samo besedilo ne more doseči.

Druga ključna tema je etična odgovornost novinarjev pri obravnavi občutljivih vizualnih vsebin. Novinarji morajo uravnotežiti pravico javnosti do obveščenosti in potrebo po spoštovanju dostojanstva žrtev. Ta etična dilema je še posebej izrazita v primeru slik, ki prikazujejo ljudi v trenutkih izjemne ranljivosti ali stiske. V poglavju je poudarjeno, da je treba s temi podobami ravnati previdno, da se izognemo razčlovečenju vpletenih posameznikov ali senzacionalizaciji njihovega trpljenja. Poleg tega je treba posebno pozornost nameniti vprašanjem zasebnosti, zlasti kadar gre za mladoletnike ali žrtve, ki niso privolili v fotografiranje. Spoštovanje človekovega dostojanstva in etična uporaba podob sta temeljni načeli, ki ju morajo strokovnjaki s področja vizualnega komuniciranja upoštevati pri poročanju o nesrečah.

Obširno so obravnavani tudi pravni vidiki, saj za uporabo slik v novinarstvu o nesrečah veljajo različni zakoni in predpisi. Novinarji morajo upoštevati zakone o avtorskih pravicah in se prepričati, da imajo ustrezna dovoljenja za uporabo fotografij ali video vsebin. Poglavje poudarja pomen razumevanja licenc Creative Commons, ki ponujajo prožne pogoje za uporabo vizualnega gradiva, hkrati pa poudarja, da je treba pridobiti izrecno soglasje posameznikov, ki so na slikah, zlasti v ranljivih razmerah. To je še posebej pomembno, kadar gre za mladoletne osebe ali kadar so slike posnete na zasebnem zemljišču. Poglavje se zaključi z razpravo o velikem družbenem vplivu, ki ga imajo vizualne vsebine na oblikovanje javnega mnenja. Poleg dokumentiranja resničnosti nesreč imajo podobe osrednjo vlogo pri tem, kako se ti dogodki razumejo, zapomnijo in vključijo v kolektivno zavest. Vizualne vsebine vplivajo na ozaveščanje in izobraževanje javnosti o nesrečah ter oblikujejo, kako se prihodnje generacije učijo iz preteklih dogodkov. Z vizualnim zajemom kriznih trenutkov novinarji ne prispevajo le k poročanju v realnem času, temveč tudi k dolgoročnemu družbenemu spominu na te dogodke, kar vpliva na to, kako se družba odziva na prihodnje nesreče in se nanje pripravlja.

Študenti spoznajo pomen podob katastrof za oblikovanje javnega in družbenega spomina na tragične dogodke.

Študenti se naučijo previdnosti pri obravnavi občutljivih vprašanj, ki jih povzročajo nesreče, ali občutljivih podob človeškega trpljenja.

Študenti se naučijo zmanjšati tveganje širjenja lažnih informacij in slik na digitalnih platformah in v družabnih medijih v času naravnih nesreč.

Študenti pridobijo znanje o pomenu in moči vizualnega novinarstva v procesih nesreč ter se naučijo obvladovati čustvene reakcije, ki imajo ključno vlogo pri oblikovanju javnega mnenja ob nesrečah.

Študenti pridobijo potrebno znanje o vizualizaciji podatkov kot izobraževalnem orodju in spoznajo področja uporabe vizualnih vsebin, kot so infografike, grafikoni in zemljevidi.

Samoocenjevanje

- 1 Kaj je glavni cilj vizualnih vsebin v novinarstvu o nesrečah?
 - a) Senzacionalizem
 - b) pritegovalno pozornosti javnosti brez upoštevanja etičnih načel
 - c) učinkovito obveščanje in mobilizacija občinstva
 - d) prikazovanje šokantnih slik brez konteksta
- 2 Kateri etični problem se pojavi pri uporabi šokantnih slik v novinarstvu o nesrečah?
 - a) Tehnične težave pri urejanju
 - b) razčlovečenje in izkoriščanje človeškega trpljenja
 - c) pomanjkanje zanimanja javnosti
 - d) izguba dragocenih informacij
- 3 Kako vizualne podobe nesreč vplivajo na kolektivni spomin?
 - a) pomagajo nam hitro pozabiti dogodke
 - b) nimajo pomembnega vpliva
 - c) oblikujejo način, kako se družba spominja nesreč.
 - d) zagotavljajo le tehnične informacije.
- 4 Kateri od naslednjih socioloških dejavnikov vpliva na oblikovanje javnega mnenja med nesrečo?
 - a) Struktura politične moči.
 - b) Skupne izkušnje in skupne vrednote.
 - c) institucionalno zaupanje.
 - d) Vse zgoraj navedeno
- 5 Katera vrsta občinstva običajno potrebuje podrobne grafike in vizualne podatke pri poročanju o nesrečah?
 - a) Splošna javnost
 - b) Specializirane javnosti, kot so akademiki ali aktivisti.
 - c) Otroci in mladostniki
 - d) Uporabniki družabnih medijev
- 6 Kaj je eno od glavnih tveganj uporabe slik o nesrečah v družbenih medijih?
 - a) Pomanjkanje vizualne kakovosti
 - b) slabo razširjanje informacij
 - c) Širjenje lažnih novic
 - d) izključna uporaba tradicionalnih medijev
- 7 Zakaj je pri slikanju nesreč pomembno soglasje posameznika?
 - a) ker izboljša kakovost slike
 - b) ker je spoštovanje vaše zasebnosti in dostojanstva etična in zakonska zahteva.
 - c) ker pomaga prodati več publikacij
 - d) ker omogoča viralizacijo v družabnih omrežjih
- 8 Kakšno vlogo imajo diagrami in infografike v novinarstvu o nesrečah?
 - a) Ustvarjanje dekorativne vsebine
 - b) Poenostavitev razlage kompleksnih podatkov.
 - c) Prikaz strokovnih mnenj
 - d) Izogibajte se uporabi šokantnih slik.
- 9 Kakšen pristop mora uporabiti novinar pri izbiri slik za naslovnico ob nesreči?
 - a) senzacionalistični in čustveni
 - b) nevtralni in etični, ki spoštujejo žrtve.
 - c) Vedno iščete najbolj šokantno sliko
 - d) dajanje prednosti zabavi pred informacijami
- 10 Kaj dovoljuje licenca Creative Commons "Priznanje avtorstva (CC BY)"?
 - a) delite in spreminjajte delo, vendar le v nekomercialne namene.
 - b) delite in spreminjajte delo, če je naveden prvotni avtor.
 - c) uporaba dela brez navedbe avtorja
 - d) spremenite delo, vendar ga ne delite z drugimi.

Ključ za odgovore

1.c, 2.b, 3.c, 4.d, 5.b, 6.c, 7.b, 8.b, 9.b, 10.b

Reference

Associated Press. (2025, January 25). AP Report: Investigating claims around 'The Terror of War' photograph. <https://www.ap.org/wp-content/uploads/2025/01/AP-Terror-of-War-report.pdf>

Englund, L. (2018/2008). *The Eye of the Disaster: Journalists' Work and Media Coverage at Traumatic Events*. Gothenburg: University of Gothenburg. <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/58520>

Gollust, S. E., Nagler, R. H., Fowler, E. F., & Mello, M. M. (2019). The role of political polarization in the response to the Zika virus outbreak in the United States. *American Journal of Public Health*, 109(11), 1537–1543. <https://doi.org/10.1215/03616878-8641506>

Holman, E. A., Garfin, D. R., & Silver, R. C. (2024). It matters what you see: Graphic media images of war and terror may amplify distress. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 121(29), e2318465121. <https://doi.org/10.1073/pnas.2318465121>

Kelman, I. (2024). Visualizing disaster risk reduction to inspire positive action. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, 66(6), 37–44. <https://doi.org/10.1080/00139157.2024.2395798>

National Weather Service Storm Prediction Center. (2023). Average annual number of tornadoes per state (1994-2023). <https://www.spc.noaa.gov/wcm/>

Osnaya, B. (2020). Signos urbanos, un enfoque semiótico de la relación entre las señales y los accidentes viales. *Clave Editorial*. https://www.researchgate.net/publication/344193953_Resena_de_Libro_Signos_Urbanos_Un_enfoque_semiotico_de_la_relacion_entre_las_senales_y_los_accidentes_viales

Pennycook, G., & Rand, D. G. (2018). Fighting misinformation on social media using crowdsourced judgments of news source quality. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 115(7), 1240–1249. <https://doi.org/10.1073/pnas.1718154115>

Perry, R. W., & Lindell, M. K. (2003). Preparedness for emergency response: Guidelines for the emergency planning process. *Disasters*, 27(4), 336-350. DOI:10.1111/j.0361-3666.2003.00237.x

United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR). (2023). The role of media in disaster risk reduction. <https://www.undrr.org/media/96352/download?startDownload=20250131> https://www.researchgate.net/publication/329845227_The_Eye_of_the_Disaster_journalists_work_and_media_coverage_at_traumatic_events

Photo References

Chris Gallagher, UK. Work posted on Unsplash and Pixabay.

Jim Jade, USA. Work posted on Unsplash and Pixabay

Doruk Aksel Anıl, Turkey. Work posted on Pexels

Austin Zhang, Work posted on Pexels.

POVEZAVE:

<https://unsplash.com/es/fotos/coche-en-el-cuerpo-de-agua-4zxp5vlmvl>

<https://www.pexels.com/photo/low-angle-photo-of-airplane-flying-over-high-rise-buildings-2441844/>

<https://unsplash.com/es/fotos/cars-on-flooded-street-cKjxGyfNdQc>

<https://www.pexels.com/photo/man-sitting-on-street-after-earthquake-15861724/>

<https://www.pexels.com/photo/demolished-buildings-after-calamity-15823381/>

POMEN EMPATIJE PRI POROČANJU O NESREČAH

Andrii Yurychko¹⁵

Yirii Bondar¹⁶

9. POGLAVJE

POMEN EMPATIJE PRI POROČANJU O NESREČAH

- **Uvod**
- **Ključni koncepti**
- **Empatija za novinarje nesreč in njen pomen**
- **Empatija v produkciji novic**
- **Krizno posredovanje in empatija**
- **Dramatizacija v novicah nesreč**
- **Skrbi glede ratingov pri poročanju o nesrečah**
- **Aktualni primeri in analiza primerov**
- **Povzetek poglavja in študijski rezultati**
- **Samoocenjevanje**
- **Reference**

Uvod

Ko novinarji uporabljajo empatijo, ne poročajo le o dejstvih, temveč ustvarijo tudi kontekst, ki občinstvu omogoča, da bolje razume, kaj se skriva za številkami izgub in uničenja.

Zakaj je pri novinarskem delu pomembna empatija? To vprašanje se zdi preprosto, vendar je v kontekstu novinarstva, zlasti pri poročanju o nesrečah, odgovor veliko bolj zapleten. Danes je novinarstvo na razpotju med potrebo po zagotavljanju resničnih informacij, etiko in sposobnostjo empatije. Kako lahko novinarji v svetu, kjer se tok novic premika s svetlobno hitrostjo, ohranijo ravnovesje med iskrenostjo, čustvi in objektivnostjo?

Svet postaja vse bolj zapleten. Katastrofe - naravne ali tiste, ki jih povzroči človek, lokalne ali globalne - so postale sestavni del naše resničnosti. V takšnih okoliščinah dobi vloga novinarja nov pomen. Ne gre le za obveščanje, temveč tudi za pomoč družbi pri razumevanju, podpori in morda celo spreminjanju poteka dogodkov. Empatija v novinarstvu ni slabost, kot morda menijo nekateri. Nasprotno, je orodje, ki naredi poročanje bolj človeško in globlje. Ko novinarji uporabljajo empatijo, ne poročajo le o dejstvih, temveč ustvarijo tudi kontekst, ki občinstvu omogoča, da bolje razume,

kaj se skriva za številkami izgub in uničenja. Vendar empatija ne sme biti izgovor za dramatiziranje ali manipuliranje s čustvi. Biti mora vodilo za etično poročanje.

Novinarstvo je več kot poklic. Je poklicanost. Čeprav se tehnologija in pričakovanja javnosti spreminjajo, nekatere stvari ostajajo enake: resnica, spoštovanje, človečnost. Bodoči novinarji bi morali razmisliti o tem, da bodo v bližnji prihodnosti na javno mnenje in razpoloženje med drugim pomembno vplivale njihove besede, fotografije, videoposnetki in drugo delo. To pomeni veliko moč, a tudi veliko odgovornost. Na teh načelih temelji to poglavje, ki bo služilo kot vodilo v zahtevnem svetu poročanja o nesrečah.

¹⁵Assistant Prof., Department of History of Journalism and Print Media, Taras Shevchenko National University of Kyiv, andriy.yurchko@knu.ua

¹⁶Associate Prof., Department of Social Communications, Taras Shevchenko National University of Kyiv, bondar1960@knu.ua

Ključni koncepti

Za boljše razumevanje teme, ki bo obravnavana v okviru tega poglavja, so podane razlage ključnih pojmov, navedenih v nadaljevanju. S spoznavanjem teh pojmov boste lažje razumeli podrobnosti teme, ki jo obravnava to poglavje. Poleg tega bo učenje teh pojmov olajšalo učenje dosežkov poglavja, pa tudi razumevanje pomena koncepta empatije v procesih nesreč.

Empatija

Sposobnost razumeti in deliti čustva drugega (American Psychological Association, 2023). Vključuje postavljanje v čevlje druge osebe in doživljanje sveta z njene perspektive. Empatija je zapleten proces, ki vključuje tako kognitivno kot čustveno komponento. S kognitivnega vidika vključuje razumevanje misli in čustev druge osebe. Čustveno pa vključuje deljenje teh občutkov.

Novinarska etika

Gre za načela in standarde, ki vodijo novinarje pri njihovem delu ter zagotavljajo odgovorno in etično poročanje (Etični kodeks SPJ, 2014). Zajema široko paleto vprašanj, vključno z natančnostjo, poštenostjo, nepristranskostjo, odgovornostjo in preglednostjo. Etično novinarstvo si prizadeva uravnovežiti potrebo javnosti po informacijah z morebitno škodo, ki jo lahko povzroči razširjanje informacij.

Krizno posredovanje

Kratkoročen, aktiven in usmerjen pristop k pomoči posameznikom, ki doživljajo akutno čustveno krizo (James & Gilliland, 2017). Osredotoča se na zagotavljanje takojšnje podpore in stabilizacije, ocenjevanje posameznikovih potreb in pripravo načrta za pomoč pri spoprijemanju s krizo. Cilj krizne intervencije je ponovno vzpostaviti posameznikovo raven delovanja pred krizo in preprečiti nadaljnje poslabšanje.

Dramatizacija v medijih

Gre za uporabo tehnik, s katerimi zgodba postane bolj vznemirljiva ali zanimiva, pogosto s pretiravanjem določenih vidikov ali osredotočanjem na čustvene ali senzacionalne elemente (Silverman in Benoit, 2015). Vključuje lahko uporabo živega jezika, čustvenih podob in prepričljivih pripovedi, da bi pritegnili pozornost občinstva in ustvarili občutek nujnosti ali pomembnosti. Čeprav je dramatizacija lahko učinkovita pri pritegovanju občinstva, lahko vodi tudi do izkrivljanja in napačnega prikazovanja resničnosti.

Stereotipi v novinarstvu

posploševanje ali poenostavljanje informacij o ljudeh ali dogodkih, ki lahko ustvarijo pristransko dojemanje občinstva (International Federation of Red Cross&Red Crescent Societies, 2023).

Čustvena izgorelost

Stanje čustvene, telesne in duševne izčrpanosti, ki jo povzroči dolgotrajen ali pretiran stres (Maslach, 2003). Zanj so značilni občutki cinizma in odmaknjenosti, izguba osebnega dosežka in čustvena izčrpanost. Izgorelost se lahko pojavi v katerem koli poklicu, vendar je še posebej pogosta v poklicih pomoči, kot so zdravstvo, izobraževanje in socialno delo.

Etična vizualizacija

Uporaba fotografij in videoposnetkov, ki spoštujejo zasebnost in dostojanstvo žrtev ter preprečujejo izkoriščanje njihove bolečine za senzacionalizem Komisija za (novinarsko etiko, 2020).

Kontekstualizacija novic

Gre za proces zagotavljanja osnovnih informacij, analize in perspektive, ki občinstvu pomagajo razumeti širši kontekst in pomen dogodka (Gans, 2004). Vključuje umestitev novice v zgodovinski, družbeni, politični in gospodarski okvir, kar občinstvu omogoča, da informacije in njihov morebitni vpliv razumejo.

Posttravmatska stresna motnja (PTSM)

Posttravmatska stresna motnja (PTSM) je stanje duševnega zdravja, ki se lahko razvije po izkušnji ali priči travmatičnega dogodka, kot je vojna, naravna nesreča ali huda nesreča (American Psychiatric Association, 2022). Zanj so značilni vsiljivi spomini na dogodek, izogibanje spominom na dogodek, negativne spremembe v kogniciji in razpoloženju ter hiperagresivnost.

Aktivno poslušanje

Komunikacijska tehnika, ki vključuje popolno osredotočenost na povedano in ne le pasivno poslušanje besed (Rogers in Farson, 1987). Vključuje posvečanje pozornosti verbalnim in neverbalnim signalom govorca, povzemanje povedanega, da bi potrdili razumevanje, in postavljanje pojasnjevalnih vprašanj. Cilj aktivnega poslušanja je ustvariti varno in podporno okolje, v katerem se govorec lahko v celoti izrazi.

Empatija za novinarje nesreč in njen pomen

Empatija v novinarstvu je sposobnost ne le videti trpljenje, temveč ga tudi prepustiti skozi sebe, najti prave besede, s katerimi ga boste posredovali občinstvu.

Empatija pri poročanju o nesrečah je ključni vidik sodobnega novinarstva, saj novinarjem omogoča ustvarjanje globljih, bolj človeških zgodb, ki prese-gajo zgolj poročanje o dejstvih. Služi kot most med tragedijo in občinstvom ter pomaga prikazati kompleksnost človeških izkušenj. Obenem empatija ni le etična dolžnost novinarja, temveč tudi ključno orodje za krepitev zaupanja v medije, zmanjšanje škode in izboljšanje kakovosti novic.

Ste se kdaj vprašali, zakaj nekatera poročila o nesrečah postanejo glasnik človeškega trpljenja, medtem ko so druga le še en informacijski tok? Razlog se pogosto skriva v eni besedi: empatija. V novinarstvu to ni le čustvo, temveč orodje, ki pomaga spremeniti pogled na dogodke in jih približati občinstvu (BBC Editorial Guidelines, 2019).

Predstavljajte si, da morate povedati zgodbo o osebi, ki je v potresu ali artilerijskem obstreljevanju izgubila dom. Kako se lotiti te zgodbe, da bo več kot le številka v poročilu?

Inničesar podobnega niste doživeli niti približno. Empatija v novinarstvu je sposobnost ne le videti trpljenje, temveč ga tudi prepustiti skozi sebe, najti prave besede, s katerimi ga boste posredovali občinstvu (Kodeks novinarske etike ukrajinskega novinarja, 2013).

Etični kodeks Društva profesionalnih novinarjev poudarja, da mora biti novinarstvo pošteno in pravično ter se izogibati senzacionalizmu (Etični kodeks SPJ, 2014). BBC pa zahteva upoštevanje vpliva na like v zgodbi in občinstvo (BBC Editorial Guidelines, 2019). To je še posebej pomembno v konfliktnih, kot je vojna v Ukrajini, kjer novinarji niso priča le tragedijam, temveč tudi manifestacijam človeške vzdržljivosti in solidarnosti.

Ob upoštevanju zadržkov in omejitev se postavlja vprašanje, zakaj bi moral biti novinar empatičen? Na to vprašanje obstaja več odgovorov. Prvič, empatično poročanje razkriva širšo sliko: ne le, kaj se je zgodilo, temveč tudi, kako je to vplivalo na življenja ljudi (BBC Editorial Guidelines, 2019). Ljudje čutijo, ko so slišani. To jih spodbuja k odprtosti, kar obogati gradivo (Empatija in zaupanje občinstva, 2020). Poleg tega empatičen pristop preprečuje uporabo žaljivega ali preveč nazornega gradiva, ki bi lahko travmatiziralo občinstvo ali osebe, o katerih se poroča (BBC Editorial Guidelines, 2019). Ko ne samo poslušate, ampak tudi razumete, postane poročilo veliko močnejše. Dotakne se srca (Glück, 2023). V razmerah, kot sta vojna v Ukrajini ali raketni napadi na Izrael, se je treba izogibati vsakršnemu poenostavljanju, ki bi lahko škodovalo žrtvam ali zaostri konflikte (BBC Editorial Guidelines, 2019).

Čeprav je empatija, prirojena človeška lastnost, med posamezniki različna, jo je tako kot čustveno inteligenco mogoče gojiti in uporabljati v novinarski praksi. Ključni prvi korak je aktivno poslušanje: med intervjuji pozorno poslušajte brez prekinitev in postavljajte vprašanja odprtega tipa, ki spodbujajo globlji razmislek. Skrbno razmislite o primernosti vsakega videoposnetka ali fotografije, saj lahko pretirano dramatiziranje škoduje tako občinstvu kot žrtvam in njihovim družinam, ki že tako ali tako doživljajo neizmerne stiske. Pogosto zadoščajo pronicljive podrobnosti, ki zajamejo bistvo tragedije. Izogibajte se pasti stereotipov in se upirajte reduciranju posameznikov v zgodbi na eno samo vlogo - žrtev, junaka ali zlobneža. Ker se novinarji zavedajo večplastne narave ljudi in zapletenosti razmer, se morajo vzdržati obsojanja ali pretiranega hvaljenja.

Pomembno vlogo ima tudi introspekcija. Ali sem kršil kakšne meje? Ali je moje delo pomagalo občinstvu,

da bi ga bolje razumelo, ne le sočustvovalo z njim? (BBC Editorial Guidelines, 2019) To postane še posebej pereče v kontekstu pokrivanja, na primer, vojne, kjer mora novinar upoštevati mednarodnopravne in humanitarne vidike ter se izogibati sovražnemu govoru (BBC Editorial Guidelines, 2019), ne glede na to, ali kot državljan pripada eni od sprtih strani ali tretji strani.

Novinarji se morajo zavedati
vpliva svojih zgodb na žrtve,
njihove družine in občinstvo.

Vojne predstavljajo poseben izziv za novinarje. V teh razmerah je empatija ne le zaželena, temveč nujna za zagotovitev etičnega pristopa. Poročanje z empatijo je priložnost, da za ruševinami stavb in statističnimi podatki prikažemo človeške zgodbe (Glück, 2023). Novinarji se morajo zavedati vpliva svojih zgodb na žrtve, njihove družine in občinstvo. BBC priporoča, da se izogibate pretirano grafičnim vsebinam in zagotovite, da vsebina ne bo poslabšala travme (BBC Editorial Guidelines, 2019). Hkrati kodeks SPJ poudarja pomen resničnega poročanja, tudi če je za to treba uravnotežiti resnico in čustva (Etični kodeks SPJ, 2014). Empatija ni brez izzivov. Stalni stik s človeškimi tragedijami je izčrpavajoč. SPJ svetuje: poskrbite zase, da ne izgubite svoje poklicne objektivnosti (Etični kodeks SPJ, 2014). Poleg tega novinarske redakcije v želji po gledanosti pogosto zahtevajo senzacionalizem. Vendar se je treba zavedati, da gre pri novinarstvu za resnico in ne za zabavo (BBC Editorial Guidelines, 2019). Iz tega sledi, da empatija ne pomeni drama-

tiziranja. Izogibajte se olepševanju in se držite dejstev (Meyer, 2016). Pri pokrivanju konfliktov, kot je vojna v Ukrajini, je treba upoštevati kulturno občutljivost in politično realnost, kar otežuje delo novinarjev (Empathy and audience trust, 2020).

Zaradi empatije novinarstvo ni le informativno, temveč tudi transformativno. Ko občinstvo začuti, da so mu predstavljeni resnični ljudje in ne abstraktni dogodki, se ustvari zaupanje. Zaupanje pa je temelj vsega. "Bodite glas tistih, ki ne morejo govoriti sami," svetuje kodeks SPJ (Etični kodeks SPJ, 2014). To ni le poziv, temveč tudi dolžnost vsakega novinarja. Empatija pomaga pri dostojanstvenem opravljanju te dolžnosti.

Empatija v produkciji novic

In a world where news often focuses on sensationalism and immediate emotional reaction, empathy is "V svetu, kjer se novice pogosto osredotočajo na senzacionalizem in takojšen čustveni odziv, postaja empatija ključni element odgovornega novinarstva. Z njo lahko preidemo od suhoparnih dejstev k zgodbam, ki razkrivajo pravi pomen dogodkov, vplivajo na občinstvo in oblikujejo globlje razumevanje resničnosti. Je več kot le razumevanje izkušenj drugih; je sposobnost, da sočutje pretvorimo v globoke in smiselne zgodbe. Predstavljajte si novinarja, ki poroča o opustošenju po potresu: brez sočutja so to le suhe številke o izgubah, z njim pa zgodba o družini, ki si sredi ruševin poskuša znova zgraditi življenje." "Novice so že od nekdaj v središču pozornosti javnosti. Njihova vsebina pogosto temelji na pravilu treh "novinarskih uspešnic": senzacijah, škandalih in smrti. To so elementi, ki pritegnejo takojšnjo pozornost občinstva in dajejo ton toku novic. Vendar pogosto preusmerjajo pozornost od bistva dogodkov in oblikujejo izkrivljeno sliko resničnosti. Tokovi novic novičarskih agencij, ki se osredotočajo na resnico in pomembnost, ne bodo nikoli tako priljubljeni kot senzacionalistični tabloidni naslovi. Odgovorne novice zahtevajo drugačen pristop - upoštevanje novinarskih standardov in etičnih kodeksov. Etika in objektiv-

nost postaneta osnova za posredovanje informacij, ki so za občinstvo resnično pomembne.

Empatija vpliva tudi na proces ustvarjanja novic. Novinar, ki uporablja empatičen pristop, začne s poglobljenim razumevanjem konteksta. Pozoren je na kulturne, zgodovinske in družbene vidike dogodka. S tem se izogne stereotipom in površnosti. Na primer, na konfliktnih območjih, kjer različne strani uporabljajo nasprotno terminologijo, mora novinar najti način za uravnoteženo poročanje (BBC Editorial Guidelines, 2019). Pri načrtovanju intervjuja je treba upoštevati čustveno stanje sogovornika. Empatija pomaga graditi zaupanje, kar omogoča pridobitev bolj iskrenih in poglobljenih informacij. Na primer, namesto, da bi se pogovarjali o tem, kaj se dogaja v intervjuju, se obrnite na dr: "Kako ste preživeli izgubo?", lahko vprašate: "Kaj vam pomaga, da te dni vztrajate?" (Etični kodeks SPJ, 2014). Pri uporabi empatičnega pristopa k posredovanju dejstev prek zgodb pa se je treba zavedati, da človečnost v besedilih ne sme biti manipulativna; gre za način, ki občinstvu pomaga razumeti, kako dogodek vpliva na resnične ljudi. Na primer, namesto splošnih števil o izgubah se je vredno osredotočiti na posamezne primere (Tees Research, 2020).

Empatija v uredništvih bi morala ustvariti okolje, v katerem lahko novinarji delajo v skladu z etičnimi standardi. Etični kodeks za ukrajinske novinarje na primer poudarja pomen spoštovanja človekovih pravic in zmanjševanja škode (Etični kodeks za ukrajinske novinarje, 2013). Uredniške smernice BBC poudarjajo, da se morajo novinarji izogibati senzacionalizmu ter vzpostaviti ravnovesje med resnicoljubnostjo in občutljivostjo do žrtev (BBC Editorial Guidelines, 2019). Kodeks SPJ poudarja: "V skladu s Kodeksom SPJ je treba zagotoviti, da bodo novinarji in novinarke, ki bodo sodelovali pri delu v novinarski hiši, imeli možnost sodelovati v novinarski hiši: "Etično novinarstvo mora biti natančno in pošteno. Novinarji bi morali prevzeti odgovornost za točnost svojega dela in temeljito preveriti informacije, preden jih objavijo" (Etični kodeks SPJ, 2014).

Novinarstvo, ki temelji na empatiji, ne pripoveduje le zgodb, temveč spreminja miselnost in spodbuja k ukrepanju.

Empatija v novinarstvu se sooča z več ovirami. Med njimi je pritisk rokov, saj časovne omejitve novinarje pogosto prisilijo, da se izogibajo kompleksnim in poglobljenim zgodbam "ter se osredotočajo na površinska dejstva. In uredniški vpliv, saj lahko nekatera uredništva vztrajajo pri senzacionalizmu za povečanje gledanosti, kar je v nasprotju z etičnimi načeli (Kodeks etike ukrajinskih novinarjev, 2013). In nenazadnje je to čustvena izgorelost - delo s travmatičnimi temami je lahko za novinarje izčrpavajoče. Pri tem sta potrebni strokovna podpora in pozornost, namenjena skrbi zase (Glück, 2016)." "Obstaja več preprostih, a učinkovitih načinov za vključevanje empatije v novinarstvo. Prvi je tako imenovano "aktivno poslušanje". Ne poslušajte le besed, ampak tudi neverbalnih namigov. To pomaga razkriti skrita čustva in globlje razumeti sogovornika. Ne pozabite na ravnovesje med empatijo in objektivnostjo. Empatija ne sme zasenčiti dejstev, temveč mora dopolnjevati analitični pristop (Kodeks

etike ukrajinskih novinarjev, 2013). Nenazadnje je enako pomemben dejavnik tudi razvoj lastne psihološke stabilnosti. Novinarji bi morali delati na svoji čustveni vzdržljivosti, da bi se izognili prej omenjeni poklicni izgorelosti (Glück, 2016)." "Novice o tragedijah se pogosto znajdejo na vrhu dnevnega reda, pogosto brez ustreznega preverjanja informacij. Uredniki se v naglici, da bi objavili novico, zanašajo na nepopolna poročila vladnih agencij ali pričevanja očitelcev. To lahko privede do razširjanja nezanesljivega ali čustveno manipulativnega gradiva. Da bi se temu izognili, je pomembno, da uredniki upoštevajo strog seznam zahtev. Na primer okrepljeno preverjanje dejstev: vsako novico, zlasti v kriznih razmerah, je treba preveriti glede točnosti, zato je pomembno uporabiti več neodvisnih virov. Samo čustveni pritisk ali senzacionalistični kontekst ne smeta vplivati na oblikovanje sklepov v novicah. Posebno pozornost

si zaslužijo naslovi, saj lahko določene besede in besedne zveze, če so neuravnotežene, povzročijo paniko ali predsodke. Nenazadnje sta potrebna zdrava pamet in ustrezna ocena, kako bodo objavljene informacije vplivale nažrtve, njihove družine in občinstvo.”

“Novinarstvo, ki temelji na empatiji, ne pripoveduje le zgodb, temveč spreminja” “miselnost in spodbuja k ukrepanju.” “In ko občinstvo za statističnimi podatki vidi resnične ljudi,” “jih začne bolje razumeti. Kako bi poročali o zgodbi o izgubi doma zaradi obsežnega naravnega požara? Naj to vprašanje ostane odprto in vsakega od nas spodbudi, da bo bolj pozoren na zgodbe, ki jih pripovedujemo. Pomembno pa je tudi upoštevati, da se morajo novinarji zavedati tudi svojih etičnih obveznosti. Ne smemo prestopiti meje pretiranega dramatiziranja ali senzacionalizma”

Krizno posredovanje in empatija

“Krizno posredovanje ni le poročanje s kraja dogodka, temveč zapleteno ravnanje med”

“etiko, čustvi in učinkovitostjo.” “Novinarji postanejo ključni posredniki med tragedijo in družbo,”

“saj poleg informacij zagotavljajo tudi kontekst, ki pomaga razumeti zapletenost kriznih razmer.”

“V kriznih razmerah je novinarstvo orodje, ki oblikuje etiko, strukturo in celo vsebino novic. Ko se svet pred našimi očmi podira, novinarji postanejo posredniki med tragedijo in družbo. V tem poglavju si bomo ogledali, kako novinarji uporabljajo empatijo za posredovanje v kriznih razmerah, pri čemer najdemo ravnanje med etičnimi standardi, psihološko odpornostjo in javno odgovornostjo.”

“Eden največjih izzivov za novinarje pri poročanju o krizah je najti občutljivo ravnanje med etičnimi standardi, čustveno zavzetostjo in učinkovitostjo. Ta naloga postaja vse težja v današnjem informacijskem prostoru, kjer digitalne platforme ustvarjajo pritisk hitrosti in pričakovani občinstva. Novinarska etika ne zahteva le upoštevanja načel resnicoljubnosti in nepristranskosti, temveč tudi upoštevanje čustvenega stanja občinstva. V skladu s Kodeksom novinarske etike za ukrajinske novinarje (Code of Ethics for Ukrainian Journalists, 2013) se morajo novinarji izogibati senzacionalizmu in upoštevati načelo zmanjševanja škode. Toda kako zagotoviti to ravnanje v praksi?”

“Resničnost informacij je temelj etičnega novinarstva. Novinarji morajo preveriti vsako dejstvo in ga umestiti v kontekst, da bi se izognili enostranskemu poročanju. V primeru naravnih nesreč je na primer pomembno pojasniti ne le obseg uničenja, temveč tudi prizadevanja za obnovo. Obravnava tragedij pogosto vključuje zgodbe ljudi, ki so najbolj trpeli. Pomembno je spoštovati njihovo zasebnost in njihove bolečine ne uporabljati kot sredstvo za pritegnitev pozornosti. Čustveni vidik ima ključno vlogo pri dojemljanju novic. Kot je bilo omenjeno že v prejšnjem razdelku, občinstvo bolje razume zapletene teme, če so predstavljene prek človeških zgodb. Vendar morajo novinarji najti mejo med vzbujanjem čustev in tveganjem manipulacije. Novinarji, ki kažejo empatijo, lahko bolje razumejo svoje vire in občinstvu posredujejo njihove izkušnje. Na primer, zgodba o družini, ki je v orkanu izgubila dom, lahko postane simbol upanja in okrevanja. Razvita čustvena inteligenca novinarjem omogoča učinkovitejše komuniciranje z viri, razumevanje njihovih čustev in preprečevanje moralne škode.” “Tehnološki napredek novinarjem pomaga pri hitrem zbiranju in posredovanju

informacij, vendar pa prinaša tudi tveganja zaradi naglice. Prizadevanje za ekskluzivnost lahko”

“privede do napak in izgube zaupanja občinstva. Uporaba digitalnih orodij za preverjanje virov in informacij je bistven korak pri ustvarjanju zgodbe. Med krizami novinarji pogosto delajo v realnem času. Uporaba platform družbenih medijev jim na primer omogoča hitro obveščanje občinstva, vendar zahteva posebno pozornost pri natančnosti.

Učinkovito pripovedovanje zgodb o krizi pogosto sledi splošnemu vzorcu, ki daje prednost človeškim pripovedim, strokovnim spoznanjem, verodostojnim virom in čustveni uravnoteženosti. Namesto suhoparnih dejstev te zgodbe poudarjajo osebne izkušnje. Pripoved posameznika, ki je v poplavi izgubil vse,

lahko na primer postane močan simbol odpornosti. Strokovnjaki, kot so analitiki, sociologi, psihologi in reševalci, lahko poskrbijo za kontekst zapletenih dogodkov in tako spodbujajo boljše razumevanje občinstva. Na primer, med pandemijo COVID-19 je bila vključitev epidemiologov ključnega pomena za razlago medicinske zapletenosti razmer. Kot je navedeno v Kodeksu etike za ukrajinske novinarje (Kodeks etike za ukrajinske novinarje, 2013), morajo novinarji preveriti pristnost vseh gradiv. To je še posebej pomembno v času dezinformacij. Prikazovanje grozljivih posledic nesreče je treba uravnotežiti s pozitivnimi primeri pomoči ali obnove.

Kot je navedeno v BBC-jevih smernicah (BBC Editorial Guidelines, 2019), lahko pretiravanje in dramatiziranje povzroči paniko v javnosti. Poročanje o posledicah orkana se lahko osredotoči na uničenje, vendar je pomembno prikazati tudi, kako si skupnost opomore. Pri poročanju je treba upoštevati tudi kulturne in družbene značilnosti regije. Pri poročanju o nesrečah v državah z nizkimi dohodki se je na primer treba izogibati prikazovanju žrtev kot nemočnih. Po akutni fazi dogodka je poleg procesa okrevanja pomembno poročati tudi o lekcijah, ki se jih lahko družba nauči iz tragedije.

Novinarji postanejo ključni posredniki med tragedijo in družbo, saj poleg informacij zagotavljajo tudi kontekst, ki pomaga razumeti zapletenost kriznih razmer.

Učinkovito pokrivanje nesreč zahteva sodelovanje z več ključnimi skupinami. Lokalni prebivalci ponujajo edinstvene poglede in dragocene podrobnosti, reševalci in prostovoljci pa vpogled v kontekst delovanja. Akademiki in raziskovalci prispevajo z razlago vzrokov nesreč in napovedovanjem morebitnih posledic.

Ob soočanju z izzivi si morajo novinarji prizadevati za ustvarjanje uravnoteženih pripovedi, ki odražajo vse pomembne vidike. To zahteva stalno zavezanost k točnosti dejstev, zlasti ob "svežih novicah" (Delbert, 2023). Novinarji naj zagotovijo kontekst in razlago, da bi občinstvu pomagali razumeti pomen obravnavanih vprašanj, s čimer spodbujajo informirano odločanje gledalcev. Doseganje tega ravnovesja med etiko, čustvi in učinkovitostjo je v novinarstvu stalen in dinamičen proces (Delbert, 2023). V svetu, v katerem so krize vse pogostejše in vse bolj razširjene, se bo vloga empatije v novinarstvu le še povečevala. Še vedno ostaja ključna za ustvarjanje vsebin, ki ne le pripovedujejo zgodbo, temveč tudi spreminjajo realnost."

Dramatizacija v novicah nesreč

"Dramatizacija pri poročanju o nesrečah je izziv in priložnost za sodobno novinarstvo. Z vzbujanjem čustev pritegne pozornost občinstva, hkrati pa tvega kršenje etičnih standardov. Dramatizacija v novicah, zlasti pri poročanju o nesrečah, sproža stalne razprave o etiki in odgovornosti novinarjev. Ta pojav, za katerega so značilni pretirani ali senzacionalistični prikazi katastrofalnih dogodkov, odpira pomembna vprašanja o ravnovesju med vznemirljivim pripovedovanjem zgodb in etičnim poročanjem. Kako lahko mediji pritegnejo občinstvo, ne da bi pri tem žrtvovali natančnost in spoštovanje do žrtev? V tem poglavju bomo raziskali, kako dramatizacija oblikuje zaznave, kakšne izzive predstavlja za novinarsko etiko in kakšne so priložnosti za razvoj novinarske prakse.

Zakaj nesreče privlačijo našo pozornost kot magnet? Odgovor se delno skriva v dramatizaciji, postopku, ki novice spremeni v zgodbe s čustvenim nabojem (BBC Editorial Guidelines, 2019). Predstavljajte si poročilo z naslovom "Katastrofa stoletja!" ali videoposnetek s tragično glasbo, ki spremlja posnetke uničenja. Ali se vam ne zdi, da je to skoraj tako, kot da bi šlo za režijo? Ravno tako deluje dramatizacija: vzbuja čustva, vendar pogosto ogroža etične standarde novinarstva (White, 2020). Dramatizacija ustvarja zgodbe, ki izstopajo med informacijskim hrupom. Poleg tega, da pritegne pozornost, pa spremeni tudi dožemanje občinstva. Ko vidimo uničene stavbe ali slišimo zgodbo o izgubi, nismo samo obveščeni - z

njimi sočustvujemo. Toda kako preprečiti, da bi novice postale spektakel? Tu se začnejo etične dileme (Effects of sensationalism in digital media, 2022). Zgodovinsko gledano se je senzacionalizem v novinarstvu uporabljal kot način za pritegnitev pozornosti. Tudi najbolj grozljive dogodke v zgodovini so vedno spremljali čustveni naslovi, ki so vzbujali strah in sočutje. Danes pa je z razmahom digitalnih medijev ta trend dobil nove razsežnosti. Zdaj se lahko vsak dogodek v trenutku spremeni v senzacijo, pri čemer je manipuliranje s čustvi pomembnejše od predstavljanja dejstev.

Tukaj je primer, kako so se mediji pri poročanju o vojni v Ukrajini leta 2022 osredotočili na najbolj dramatične trenutke. Od prvih dni ruske invazije so novinarji z vsega sveta uporabljali slike porušenih hiš, jokajočih otrok in junaštva navadnih ljudi. Ta pristop je hkrati pomagal mobilizirati mednarodno podporo, a je sprožil tudi razprave o etičnosti takšnih gradiv" (Mammadzada, 2023). Na primer novembra 2022, ko je Ukrajina ponovno prevzela nadzor nad Hersonom, so se mediji osredotočili na čustvene prizore združevanja družin in solze veselja, pri čemer so izpustili bolj kompleksna vprašanja obnove mesta ali humanitarne krize (Aiko, 2024).

Drug presenetljiv primer dramatizacije je bilo poročanje o eksploziji rezervoarja Kakhovka, ki jo je leta 2023 izvedla ruska vojska. Sprva so mediji o tem dogodku poročali kot o okoljski katastrofi, ki bo za vedno spremenila ekosistem regije, saj bo uničila biotsko raznovrstnost in naredila zemljo neprimerno za kmetijstvo. Vendar se je nekaj mesecev pozneje izkazalo, da se napovedana katastrofa ni zgodila. Nasprotno, na območju rezervoarja so se začela pojavljati nova cvetoča polja, narava pa se je postopoma prilagajala novim razmeram. Ta primer kaže, kako lahko senzacionalizem pri poročanju pretirava s posledicami dogodkov in pri občinstvu ustvarja napačne vtise.

Ali so ta poročila pripomogla k svetovnemu razumevanju konflikta? Po eni strani so opozorila na tragedijo in številnim gledalcem omogočila sočutje. Po drugi strani pa je prevelik poudarek na dramatičnih vidikih lahko ustvaril vtis, da je bila vojna le niz čustvenih trenutkov, ne pa zapleten in dolgotrajen konflikt. Tak pristop je prispeval tudi k nastanku "čustvene utrujenosti" med gledalci, ki so postopoma izgubili zanimanje za temo (Beckett, 2022). Temeljno načelo novinarske etike je čim bolj zmanjšati škodo. To pomeni uravnotežiti pravico javnosti do obveščenosti s spoštovanjem zasebnosti in dostojanstva posameznikov v tragičnih okoliščinah (White, 2020). Novinarji morajo sprejemati premišljene odločitve o objavi grafičnih podob ali zaupnih informacij, ki lahko močno vplivajo na življenja žrtev in njihovih družin. Novinarji so dolžni nemudoma in pregledno popraviti morebitne napake v svojih gradivih. Ta odgovornost prispeva k ohranjanju integritete poklica in pomaga graditi zaupanje javnosti (Beckett, 2022). Medijske organizacije naj izvajajo notranje postopke pregledovanja in uredniške standarde, ki zagotavljajo zavezanost etičnim praksam in dajejo občinstvu možnost podajanja pripomb (Mammadzada, 2023). BBC-jeve uredniške smernice poudarjajo, da morajo biti podobe in jezik primerni kontekstu in ne smejo povzročati nepotrebnega preplaha. To od novinarjev zahteva, da skrbno analizirajo morebitni vpliv vizualnih vsebin na občinstvo, zlasti v kriznih razmerah, da ne bi povečali stresa ali panike (Uredniške smernice BBC, 2019). To je še posebej pomembno pri poročanju o terorističnih napadih ali naravnih nesrečah, ko je občinstvo že tako pod stresom."

"Dramatične fotografije so dvoreznen meč. Po eni strani so lahko močno orodje za pritegnitev občinstva. Po drugi strani pa obstaja nevarnost izkoriščanja žrtev. Po potresu v Nepalju leta 2015 so na primer nekatere fotografije sirot sprožile ogorčenje javnosti, ker so bile uporabljene brez soglasja družin. To je pokazalo, kako pomembno je upoštevati etične vidike pri ustvarjanju gradiva, ki bi lahko škodovalo udeležencem dogodkov (Daniel, 2025).

Med poročanjem o požarih grmičevja v Avstraliji v letih 2019-2020 so se nekateri mediji osredotočili predvsem na dramatične podobe plamenov, ne da bi posvetili dovolj pozornosti prizadevanjem reševalcev ali dolgoročnemu vplivu na okolje. Takšen pristop lahko privede do poenostavljenega razumevanja dogodkov s strani občinstva in podcenjevanja pomembnih vidikov nesreče (Dunne et al., 2020). Novinarji bi morali upoštevati, da lahko dramatizacija krši pravice žrtev. Uporaba njihovih zgodb ali podob brez privolitve jim lahko povzroči dodatno bolečino. Na primer, pri poročanju o letalski nesreči družbe

Malaysia Airlines leta 2014 je bilo veliko primerov, ko so bili osebni podatki žrtev razkriti brez njihovega soglasja (Lim, 2020).

Inovacije na področju virtualne resničnosti bodo omogočile izdelavo interaktivnih poročil, ki bodo gledalca potopila v dogajanje in mu pomagala bolje razumeti njegov kontekst. Decembra 2024 je na primer floridski sodnik Andrew Siegel z očali za navidezno resničnost Oculus Quest 2 med sojenjem poustvaril dogodke z vidika osumljenca. Ta primer še vedno velja za edinstven primer v sodni praksi ZDA (Daniel, 2025). Vendar pa ustvarja tudi tveganja manipulacije in zahteva stroge etične standarde (Basera, 2023). Konec koncev je dramatizacija v novinarstvu sporen pojav. Lahko je tako vir navdiha kot tudi orodje manipulacije. Novinarji se morajo zavedati svoje odgovornosti in si prizadevati za ustvarjanje gradiv, ki ne le obveščajo, temveč tudi pomagajo družbi razumeti in reševati zapletene probleme.”

Skrbi glede ratingov pri poročanju o nesrečah

“Ko govorimo o gledanosti v novinarstvu, se pojavi preprosto, a temeljno vprašanje: kaj v resnici določa uspeh medijev? To poglavje raziskuje zapleten odnos med bonitetnimi ocenami in kakovostjo novinarstva, od zgodovinskih začetkov do sodobne dobe digitalnih meritev. Spoznali boste, kako svetovni mediji, kot sta New York Times in The Guardian, usklajujejo senzacionalizem in etiko ter hkrati prejemajo mednarodne nagrade (BBC Editorial Guidelines, 2019).”

“Predstavljajte si prve časopise, ki so izhajali v začetku 18. stoletja. Takrat je bila edina “ocena” število prodanih izvodov. Z razvojem televizije, radia in zdaj tudi digitalnih platform pa je ocena postala veliko bolj zapleten koncept, ki se je spremenil v večplasten kazalnik, ki vključuje ogleda, všečke, komentarje in ponovne objave. Konec 19. stoletja se je pojavil pojav “rumenega tiska”. Časopisi, kot sta New York World Josepha Pulitzerja in New York Journal Williama Hearsta, so uporabljali senzacionalne naslove, da bi pritegnili pozornost. Dramatične novice o brodolomih ali škandalih znanih osebnosti so na primer postale glavni način za povečanje naklade. Čeprav te metode pogosto niso upoštevale novinarskih standardov, so odprle pot novi obliki interakcije z občinstvom (The Pulitzer Prizes, n.d.).

S pojavom interneta so se ocene še bolj spremenile. Ko se je novinarstvo s tiskanih strani preselilo na zaslone, se je prilagodilo novim merilom: številu klikov, povprečnemu času gledanja in vključenosti uporabnikov. To je privedlo do pojava “clickbait naslovov”, ki pogosto poenostavljajo zapletene teme, da bi pritegnili več pozornosti. Hkrati se povečuje pomen kakovostne vsebine, saj so mednarodne nagrade, kot je Pulitzerjeva nagrada, še vedno pomemben pokazatelj uspeha. Publikacije, kot sta The New York Times ali The Washington Post, dokazujejo, kako lahko kakovost sobiva z visokimi ocenami (Zamith, 2020).

Raziskave kažejo, da več kot 60 % uporabnikov ne zaupa medijem, ki uporabljajo clickbait naslove. Pri poročanju o naravnih nesrečah, kot je bil potres na Haitiju leta 2010, so se na primer številne publikacije osredotočile na senzacionalne vidike tragedije, namesto da bi analizirale vzroke in možne rešitve. Uspešni novinarski projekti pogosto združujejo visoko kakovost in digitalne inovacije ter prejemajo mednarodne nagrade, kot so nagrade Mednarodne zveze novinarjev ali Peabody (IFJ Ethical Journalism Initiative, n.d.).

“Je mogoče biti priljubljen in hkrati pošten?” S tem vprašanjem se srečuje vsak novinar. Senzacionalizem sicer pritegne občinstvo, vendar pa prinaša tveganje izgube verodostojnosti. Kako najti to ravnovesje? Ljudi privlači dramatične zgodbe. To potrjujejo raziskave kognitivne psihologije: čustveno nabita vsebina aktivira več nevronske povezave v možganih, zaradi česar si informacije zapomnimo. To pa pomeni, da ima občinstvo raje novice, ki vzbujajo močna čustva, čeprav niso vedno objektivne ali

uravnotežene. Senzacionalizem brez konteksta pa lahko povzroči nasproten učinek - nejevero, ko začne občinstvo medije dojemati kot manipulativne. To za novinarje ustvarja težko dilemo: kako pritegniti občinstvo in hkrati ostati zvest etičnim standardom (Wahl-Jorgensen, 2019)."

"Etični kodeksi jasno poudarjajo, da se je treba izogibati manipulaciji. Članek o naravni nesreči se na primer ne sme spremeniti v "oddaja". Namesto tega se mora osredotočiti na človeške zgodbe, ki občinstvu pomagajo razumeti razsežnost tragedije in njene posledice. Etika zahteva natančnost, preglednost in spoštovanje dostojanstva žrtev. Novinarji morajo upoštevati načelo "zmanjševanja škode" in se izogibati objavljanju vsebin, ki bi lahko poglobile travmo žrtev ali prispevale k dezinformacijam (Kodeks etike ukrajinskih novinarjev, 2013).

Senzacionalizem pogosto izrinja empatijo, ki pa je ključnega pomena za dobro poročanje o nesrečah. Namesto da se osredotočajo na število žrtev, lahko na primer pripovedujejo zgodbe o preživetju in okrevanju, ki navdihujejo in spodbujajo podporo. Z empatijo lahko novinarji vzpostavijo globljo povezavo z občinstvom, zaradi česar so novice pomembnejše in vplivnejše. Poleg tega uporaba empatije pomaga zmanjšati tveganje senzacionalizma, saj se osredotoča na človeške zgodbe in ne na šokantne podrobnosti. Uspešni primeri, kot so dokumentarni projekti, ki se osredotočajo na rehabilitacijo žrtev, kažejo, kako je lahko empatija orodje za povečanje gledanosti brez kršenja etičnih standardov (Uredniški kodeks in smernice, 2023).

Digitalna analitika je novinarstvo iz umetnosti spremenila v znanost. Podatki o klikih, ogledih in času na strani so postali novi kazalniki uspeha. Toda ali ti kazalniki odražajo resnično vrednost vsebine? Predstavljajte si uredništvo, ki analizira metrike in mora izbirati med člankom, ki obvešča, in tistim, ki lahko ustvari več klikov. Odgovor je odvisen od strategij publikacije, vendar bi morala prednostna naloga etike ostati temelj (Problems of Rating in Disaster Coverage, 2023). Pomembno se je zavedati, da se ugledne medijske organizacije z globalnim ugledom in zaupanjem milijonov ljudi po vsem svetu ne zanašajo na taktiko klikanja. To je pravzaprav ključni dejavnik njihove zaupanja vrednosti.

Malokdo bi zanikal, da lahko analitika pomaga izboljšati vsebino. Če na primer podatki kažejo, da bralci zapustijo članek na sredini, je to znak avtorju, da besedilo potrebuje več podrobnosti ali čustveno komponento. Novinarji, ki s pomočjo metrike razumejo občinstvo, imajo več možnosti, da ustvarijo ne le priljubljeno, temveč tudi uporabno vsebino. Najuspešnejše publikacije uporabljajo metrike kot vodilo, ne pa kot končni cilj (Mammadzada, 2023). Osredotočanje zgolj na številke lahko izkrivlja uredniško politiko, vendar vključevanje etičnih standardov v proces analize pomaga preprečiti manipulacije. Platforme, kot je The Guardian, na primer uporabljajo analitiko za prepoznavanje tem, ki najbolj zadevajo njihovo občinstvo, vendar nikoli ne sklepajo kompromisov glede resničnosti. Ta pristop jim omogoča ustvarjanje vsebin, ki hkrati prejemajo visoke ocene in ohranjajo zaupanje bralcev."

"V kriznih razmerah se novinarji soočajo z dilemo: naj objavijo prvi ali naj počakajo, da preverijo dejstva? Napake imajo lahko resne posledice, kot v primeru lažnih novic med orkanom Katrina, ki so povzročile dodatno paniko (Wahl-Jorgensen, 2019; Kodeks etike ukrajinskih novinarjev, 2013). Novinarji bi se morali osredotočiti na človeški vidik nesreče. Na primer, zgodbe o junaštvu ali obnovi lahko pomagajo občinstvu razumeti razmere in ga spodbudijo k pomoči. Vendar se to ne sme spremeniti v "romantiziranje tragedije" (Problems of Rating in Disaster Coverage, 2023).

Empatija neposredno vpliva na gledanost, saj se občinstvo odziva na čustveno bogato, človeško vsebino. Glede na raziskave zgodbe, ki izkazujejo empatijo, pritegnejo več pozornosti in dlje časa ostanejo v spominu bralcev. Na primer, poročila o humanitarni pomoči ali zgodbe o preživetju na območjih nesreč lahko znatno povečajo vključenost občinstva. Novinarji lahko empatijo uporabijo kot orodje za ustvarjanje zgodb, ki poudarjajo človeško razsežnost dogodkov. To omogoča ne le opozarjanje na pomembne teme, temveč tudi spodbujanje družbenih sprememb z mobilizacijo javnosti za ukrepanje (Beckett, 2022)."

Aktualni primeri in analiza primerov

Svetovna pandemija. "COVID-19 je postala svetovna kriza, ki je vplivala na vse vidike človeškega življenja. Pandemija je povzročila ogromno žrtev, prenapolnjene bolnišnice, zaprte prostore in gospodarske težave. Informacijski prostor je postal glavni kanal za sporočanje ključnih podatkov, kot so stopnja okužb, priporočila za zaščito in osebne zgodbe prizadetih. Svetovni mediji, kot je The New York Times, so se z vrsto poročil iz bolnišnic osredotočili na delo zdravnikov. BBC je razvil interaktivno gradivo s statističnimi podatki o umrljivosti in cepljenju, v katerem so številke združili z osebnimi zgodbami. Nekateri mediji, kot je BuzzFeed, so se osredotočili na ganljive zgodbe družin, ki so izgubile bližnje, ali tistih, ki so si opomogli, vendar se soočajo s postravmatskimi posledicami.

Uporaba grafičnih podob umrlih in hudo bolnih je pri nekaterih gledalcih sprožila močne odzive in sprožila pomembna etična vprašanja o razkoraku med pravico javnosti do obveščenosti in potrebo po spoštovanju dostojanstva prizadetih oseb. Zaradi hitrega širjenja informacij, zlasti prek platform družbenih medijev, so se občasno širile napačne informacije. Nasprotno pa so poročila, v katerih so bile predstavljene izkušnje medicinskih sester, zdravnikov in bolnikov, ponudila dragocen vpogled v človeško razsežnost krize. Nekateri novinarji so se odločili obiskati oddelke COVID in tako iz prve roke spoznali realnost pandemije, pri čemer so spoštovali zasebnost bolnikov."

Potres v Turčiji in Siriji. "Februarja 2023 je Turčijo in Sirijo prizadel potres z magnitudo 7,8, v katerem je umrlo več kot 50.000 ljudi, več sto tisoč pa jih je ostalo brez strehe nad glavo. Desetine mest je bilo opustošenih, humanitarna kriza pa je sprožila mednarodno ogorčenje. Al Džazira se je osredotočila na človeške zgodbe in poročala o boju za preživetje v ruševinah. Reuters je pripravil vizualna poročila, v katerih so se združili posnetki obsežnega uničenja s čustvenimi trenutki reševanja. Guardian je analiziral sistemske težave, kot je korupcija pri gradnji, ki so še poslabšale posledice nesreče.

Slikoviti prikazi uničenih domov in trupel so sprožili etične razprave o ravnanju z žrtvami. Nujnost poročanja v realnem času je pogosto zasenčila potrebo po temeljiti analizi, kar je občasno povzročilo širjenje nepreverjenih informacij. Kljub tem izzivom so se nekateri novinarji odločili osredotočiti na pripovedi preživelih, ki so med ruševinami iskali svoje sorodnike. Vključitev neposrednih citatov in osebnih izpovedi žrtev je občinstvu omogočila, da se s tragedijo poveže na bolj osebni ravni. Vključitev strokovnih komentarjev, ki pojasnjujejo vzroke uničenja, je prispevala k širšemu razumevanju temeljnih družbenih vprašanj."

Vročinski val v Španiji in Italiji. "V letih 2022-2023 so Evropo, zlasti Španijo in Italijo, prizadele rekordne temperature nad 45 °C. To je povzročilo na tisoče smrtnih žrtev, obsežne gozdne požare ter resne težave v kmetijstvu, energetiki in turizmu. El País se je osredotočil na okoliške posledice vročinskega vala, vključno s težavami pri oskrbi z vodo in v kmetijstvu. Časopis La Repubblica je opisal zgodbe zdravnikov, ki so delali v preobremenjenih bolnišnicah, in kmetov, ki so izgubili pridelek. BBC je pripravil interaktivne temperaturne zemljevide in analiziral svetovne podnebne trende.

Uporaba čustveno nabitih slik ljudi, ki trpijo zaradi vročinskega vala, je sprožila vprašanja o zasebnosti in izogibanju senzacionalizmu. Dezinformacije v družbenih medijih, vključno s pretiranimi razsežnostmi nesreče, so novinarje prisilile, da so porabili več sredstev za preverjanje dejstev. Z uporabo empatije so osebne zgodbe kmetov in starejših, ki so bili najbolj prizadeti, pomagale občinstvu razumeti, kako podnebne spremembe vplivajo na navadne ljudi. Intervjuji z zdravniki, ki so delali v pregretyh razmerah, so pokazali resničnost posledic vročine za zdravstveni sistem. Novinarji so poudarili sistemske težave, kot je pomanjkanje ustrezne infrastrukture za spopadanje s posledicami vročine."

Vojna v Ukrajini. "Rusija je 24. februarja 2022 začela obsežno invazijo na Ukrajino, ki je postala največja vojna v Evropi po drugi svetovni vojni. Prve tedne spopada so spremljali množično bombardiranje,

razselitev več milijonov ljudi in huda humanitarna kriza. Obravnava vključuje. Časopis Washington Post je poročal o zgodbah družin, ki so bežale z žarišč, med drugim iz Kijeva in Harkova. Televizija CNN je poudarila neposredni prenos dogodkov ter prikazala uničenje in spopade v realnem času. Ukrajinska Pravda je poročala o junaških zgodbah o uporih lokalnih prebivalcev in vojske.

Nenehna uporaba podob žrtev in uničenja je zabrisala meje med etičnim poročanjem in senzacionalizmom. Družbeni mediji, vir obsežnih, a pogosto nepreverjenih informacij, so novinarje prisilili, da so dali prednost preverjanju. Ključni izziv je bil uravnotežiti globalno zavedanje o obsegu tragedije in spoštovanje trpljenja žrtev. Intervjuji z razseljenimi posamezniki in tistimi, ki so iskali svoje bližnje, so konflikt naredili človeški. Zgodbe o prostovoljni pomoči so ponudile upanje sredi opustošenja. Ta empatičen pristop je okrepil zaupanje z žrtvami, kar je omogočilo bolj poglobljeno poročanje.”

Eksplozija v hidroelektrarni Kakhovka. “Ruska vojska je 6. junija 2023 razstrelila jez hidroelektrarne Kakhovka, kar je povzročilo obsežno okoljsko in humanitarno katastrofo. Zaradi tega so bila poplavljena obsežna območja, uničena kmetijska zemljišča in milijoni ljudi so izgubili oskrbo z vodo. Nekateri mednarodni mediji so uporabili senzacionalistične naslove, kot je “Eksplozija jez, ki bo utopila narod”. Nekateri mediji so pretiravali s posledicami in trdili, da gre za “nepovratno izgubo ekosistema”, ne da bi to podprli z znanstvenimi raziskavami. Videoposnetki, ki prikazujejo poplave, so se razširili po družbenih medijih, pogosto brez konteksta ali pojasnil.

Pogosta težava je bila uporaba šokantnih slik poplavljenih vasi brez navedbe konteksta ali analize vpliva dogodka. Zavajajoči naslovi in objave v družbenih medijih so povečali obseg nesreče. Zgodbe so se prepogosto osredotočale le na uničenje in izpuščale osebne pripovedi tistih, ki so izgubili vse. Čeprav je v večini poročil prevladoval senzacionalizem, so nekateri mediji, zlasti The Guardian, poskušali prikazati prizadevanja lokalnih skupnosti za obnovo. Empatija je bila redko prisotna, pri čemer so bili intervjuji z žrtvami, ki so opisovale svoje izgube, svetla izjema.

S širjenjem nepreverjenih informacij tvegata dezinformacije in povečanje napetosti. Grafične podrobnosti brez konteksta lahko travmatizirajo občinstvo in kršijo dostojanstvo žrtev. Novinarji se pri poročanju o grozodejstvih soočajo z etičnim izzivom. Nekateri soustvarno poročali o človeških žrtvah, tako da so se osredotočili na izkušnje in izgube žrtev ter občinstvu pomagali razumeti razsežnost tragedije.”

“Gozdni požari v Kaliforniji. Avgusta 2024 se je Kalifornija ponovno soočila z obsežnimi požari, ki so zajeli na tisoče hektarjev, uničili na stotine domov in povzročili evakuacijo na tisoče prebivalcev. Razmere so oteževali močni vetrovi in visoke temperature, ki so prispevali k hitremu širjenju požara. Los Angeles Times je objavil podrobne zemljevide požarov, informacije o evakuacijskih območjih in vire za žrtve. New York Times je analiziral vzroke pogostih požarov v regiji, med drugim podnebne spremembe in upravljanje gozdov. Lokalne televizijske postaje so neprekinjeno poročale o dogodkih, v živo poročale s prizorišča in opravile intervjuje z žrtvami.

Težava je bila v predstavljanju človeškega trpljenja ob spoštovanju etičnih standardov in zasebnosti. Zgodbe o družinah, ki so izgubile svoje domove, so občinstvu pomagale razumeti obseg tragedije na osebni ravni. Publikacije so poročale o čustvenem stanju ljudi, ki so se morali evakuirati, in o njihovih težavah pri prilagajanju v začasnih zatočiščih. Nekatera gradiva so bila osredotočena na zgodbe lokalnih skupnosti, ki so se združile, da bi pomagale žrtvam.

Železniška nesreča v Ohio. Maja 2024 se je v Ohio iztiril tovorni vlak z nevarnimi kemikalijami. Prišlo je do obsežnega uhajanja strupenih snovi, evakuacije prebivalstva in resnih posledic za okolje. Časopis Washington Post se je osredotočil na analizo vpliva nesreče na okolje in zdravje lokalnih prebivalcev. Televizija CNN je s posnetki iz zraka prikazala obseg nesreče ter opravila intervjuje z vladnimi uradniki in preživelimi. NPR je objavil poročila o težavah pri urejanju železniškega prometa v ZDA.

Kako prikazati obseg nesreče, ne da bi pretiravali s tveganji, a jih tudi ne da bi jih zmanjševali? Poleg tega je treba lokalnim prebivalcem hitro zagotoviti zanesljive informacije o varnostnih ukrepih, vendar

brez kršenja njihovih pravic. V teh razmerah so novinarji poročali o družinah, ki so zaradi evakuacije izgubile svoje domove. Posebno pozornost so namenili delavcem v nujnih primerih, ki so delali v zelo tveganih razmerah. Gradivo je vključevalo priporočila zdravnikov in okoljevarstvenikov za zaščito prebivalstva pred posledicami kemičnega onesnaženja.

Poplave v južni Nemčiji. Junija 2024 so južne regije Nemčije, zlasti Bavarsko in Baden-Württemberg, prizadele hude poplave zaradi dolgotrajnega močnega deževja. V desetih bavarskih občinah je bila razglašena naravna nesreča. V prizadetih mestih, med drugim v Pfaffenhofnu an der Ilm, so izvajali reševalne in evakuacijske akcije. V kraju Pfaffenhofen an der Ilm je med reševalno akcijo umrl gasilec. Deutsche Welle je zapisal, da je medij nemudoma poročal o dogajanju in zagotavljal najnovejše informacije o ravni vode, evakuacijskih območjih in varnostnih ukrepih. Süddeutsche Zeitung je objavil poročila iz prizadetih regij, pri čemer se je osredotočil na človeške zgodbe in vpliv nesreče na lokalne skupnosti. ARD je uporabila videoposnetke s prizorišča, ki prikazujejo obseg uničenja in delo reševalnih služb. Nesreča je poudarila pomen odgovornega poročanja, zlasti pri prikazovanju njenih posledic za posameznike brez kršenja njihove zasebnosti ali dostojanstva. Glavni cilj je bil izogniti se pretiranemu dramatiziranju razmer, ki bi lahko sprožilo paniko v javnosti. Da bi to dosegli, so novinarji dali prednost posredovanju izkušenj in potreb razseljenih družin. V intervjujih so izpostavili predanost in izzive, s katerimi se soočajo reševalci in prostovoljci. Poleg tega so bile v poročanje vključene smernice psihologov o obvladovanju čustvenih posledic nesreče.

Povzetek poglavja in študijski rezultati

To poglavje obravnava vlogo empatije v novinarstvu, zlasti pri poročanju o nesrečah. Poudarja pomen empatičnega pristopa za pripravo humanega in odgovornega poročanja, ki upošteva potrebe žrtev in občinstva. V poglavju so obravnavani tudi izzivi, ki jih prinašajo dramatizacija dogodkov, pritiski zaradi ratingov in etične dileme. Na koncu obravnava uredniške smernice BBC in etični kodeks SPJ kot vodilni načeli za novinarje.

Avtor raziskuje, kako empatičen pristop spreminja proces ustvarjanja novic - od zbiranja informacij do pisanja besedil in interakcije z viri. Posebno pozornost namenja izzivom, s katerimi se soočajo novinarji: roki, uredniški pritiski in tveganje čustvene izgorelosti. Poglavje s primeri in priporočili poudarja pomen upoštevanja etičnih standardov in odgovornega poročanja. Obravnava, kako empatija postane gonilo za ustvarjanje globokih in smiselnih zgodb ob upoštevanju etičnih izzivov, čustvene inteligence in tehnoloških zmožnosti. Prikazuje vlogo dejstev, človeških zgodb in sodelovanja s strokovnjaki, ki novinarjem pomagajo ohraniti visoke standarde tudi v najtežjih okoliščinah.

Poleg tega poglavje analizira, kako senzacionalizem vpliva na dojetje novic, pri čemer so obravnavani zgodovinski primeri in trenutni izzivi. Posebna pozornost je namenjena iskanju ravnovesja med čustvenostjo in natančnostjo, potrebi po zmanjšanju škode ter uporabi novih tehnologij za ustvarjanje poglobljenega in odgovornega poročanja. Poglavje ponuja praktična priporočila in orodja za zagotavljanje ravnovesja med resnicoljubnostjo, čustvenostjo in objektivnostjo.

To poglavje bo koristno tako za izkušene novinarje kot tudi za začetnike, ki želijo odgovorno in učinkovito delati na področju kriznega poročanja.

Ob koncu tega poglavja bodo študenti zmogli uresničiti naslednje dosežke.

Študenti razumejo pomen koncepta empatije v procesih, povezanih z nesrečami.

Študenti razumejo, kako novinarji povezujejo žrtve in občinstvo ter jim poleg poročanja o dejstvih posredujejo globlji kontekst.

Študenti poznajo pomen empatije pri zmanjšanju škode in krepitvi etičnega novinarskega dela, ki ne temelji na izkoriščanju trpljenja ljudi.

Študenti znajo empatijo vključiti v procese zbiranja in obdelave informacij.

Študenti se znajo izogniti senzacionalizmu, ki izkrivlja resničnost in spodkopava zaupanje v medije.

Samoocenjevanje

1. Kaj je empatija v novinarstvu in zakaj je pomembna pri poročanju o nesrečah?
 - a) Empatija v novinarstvu je sposobnost novinarjev, da pri poročanju izrazijo lastna čustva, da bi bilo poročanje bolj čustveno in privlačno za občinstvo.
 - b) Empatija v novinarstvu je tehnika, ki novinarjem omogoča, da z dramatičnimi podobami pritegnejo pozornost na dogodke, ki so se zgodili ob nesreči.
 - c) Empatija v novinarstvu je sposobnost novinarja, da ne le vidi trpljenje, ampak ga tudi prepusti skozi sebe, da najde prave besede, s katerimi ga posreduje občinstvu.
 - d) Empatija v novinarstvu pomeni izogibanje težkim temam, da ne bi travmatizirali občinstva in žrtev.
2. Kako empatija pomaga preprečiti senzacionalizem v novicah?
 - a) Empatija novinarjem omogoča, da povečajo dramatičnost dogodkov in v gledalcih vzbudijo močna čustva.
 - b) Empatija pomaga novinarjem, da se osredotočijo na človeške zgodbe in kontekst namesto na šokantne podrobnosti ter se izogibajo manipulaciji in pretiravanju.
 - c) Empatija vodi novinarje k temu, da iz svojega poročanja odstranijo čustveno komponento in se tako izognejo čustveni vpletenosti.
 - d) Empatija pomaga novinarjem ustvarjati senzacionalne naslove, ki pritegnejo več pozornosti občinstva.
3. Katera etična načela bi morali novinarji upoštevati pri poročanju o tragedijah?
 - a) čim večji čustveni učinek na občinstvo s šokantnimi podrobnostmi in dramatičnimi posnetki.
 - b) upoštevanje načel natančnosti, zmanjševanja škode, spoštovanja zasebnosti žrtev in izogibanja senzacionalizmu.
 - c) Brez omejitev uporabljajte grafično gradivo, da se občinstvo v celoti zaveda razsežnosti tragedije.
 - d) Priprava poročil s poudarkom na iskanju krivde in obtoževanju določenih posameznikov ali organizacij za ustvarjanje škandal.
4. Kakšne so posledice dramatizacije pri poročanju o tragedijah?
 - a) Lahko povzroči čustveno utrujenost občinstva in poglobi travmo žrtev.
 - b) novinarjem pomaga ustvarjati močnejše zgodbe, zaradi katerih ljudje hitreje ukrepajo.
 - c) Je nujno orodje za vključevanje občinstva, saj povečuje zanimanje za novice.
 - d) nima velikega vpliva, ker novinarji preprosto poročajo o resničnosti, kakršna je.
5. Kako lahko novinarji ohranijo svoje čustveno zdravje v stresnih situacijah?
 - a) prezrite svoja čustva in se osredotočite izključno na svoje delo.
 - b) uporabljajte tehnike čustvene inteligence, vadite čuječnost in postavite meje med delom in zasebnim življenjem.
 - c) Poskusite se izogniti stresu in ne sodelujte pri poročanju o kriznih razmerah.
 - d) Popolnoma se odmaknite od čustev žrtev, da ohranite svoje psihološko ravnovesje.
6. Zakaj je v sodobnem novinarstvu težko doseči ravnovesje med gledanostjo in kakovostjo vsebine?
 - a) Gledalci imajo raje poglobljena analitična gradiva, zato senzacionalizem ne vpliva na gledanost.
 - b) Uredništva se pogosto osredotočajo na meritve digitalne gledanosti, kar spodbuja uporabo clickbait naslovov in čustveno nabitih vsebin.
 - c) Visokokakovostna vsebina vedno zagotavlja visoke ocene, zato med njima ni protislovja.
 - d) Senzacionalna vsebina samodejno vzbuja zaupanje občinstva, zato se uporablja v sodobnih medijih.
7. Katere so najpomembnejše določbe uredniških smernic BBC in etičnega kodeksa SPJ (Society of Professional Journalists) v zvezi s poročanjem o nesrečah?
 - a) Ohranjanje nevtralnosti, izogibanje osebnim ocenam dogodkov in uporaba najbolj čustvenih vizualnih prizorov za pritegnitev občinstva.
 - b) zmanjšanje škode, zagotavljanje natančnosti, izogibanje senzacionalizmu in spoštovanje zasebnosti žrtev.
 - c) Uporabite dramatične naslove, da bi povečali ozaveščenost javnosti o tragediji, čeprav bi to lahko povzročilo paniko.
 - d) poročanje o dogodkih na nepristranski način, brez upoštevanja čustvenega vpliva na občinstvo, da se ohrani objektivnost.
8. Kako uporabiti empatičen pristop pri ustvarjanju zgodb o žrtvah tragedij?
 - a) Uporabite dramatične posnetke in čustvene citate brez soglasja žrtev, da bi povečali učinek na občinstvo.
 - b) Osredotočite se na človeške zgodbe, prakticirajte aktivno poslušanje, upoštevajte etične standarde in spoštujte zasebnost žrtev.
 - c) Izogibajte se podrobnostim o osebnih izkušnjah žrtev, da ne bi sprožili nepotrebnih čustev.
 - d) Poročilo naj bo čim bolj čustveno in ganljivo, ne glede na posledice za žrtve tragedije, saj je to tisto, kar občinstvo najbolj zanima.
9. Katera praktična orodja in strategije je mogoče uporabiti za zmanjšanje škode pri poročanju?
 - a) Uporabite anonimnost ali spremenite identiteto žrtev, kadar je to potrebno zaradi njihove varnosti in zasebnosti.
 - b) Osredotočite se na najbolj pretresljive podrobnosti, da se občinstvo v celoti zave razsežnosti tragedije.
 - c) Uporabljajte samo uradne vire.
 - d) predstavite vse razpoložljive podrobnosti brez filtriranja, saj mora novinar povedati vso resnico, ne glede na njen vpliv.
10. Kako lahko empatija pripomore k povrnitvi zaupanja v medije v današnji družbi?
 - a) Empatija pomaga novinarjem pridobiti zaupanje občinstva, saj o dogodkih poročajo s spoštovanjem do žrtev in se osredotočajo na človeške zgodbe.
 - b) Uporaba čustvene manipulacije v novicah jih naredi bolj privlačne za občinstvo, kar samodejno poveča zaupanje v medije.
 - c) Empatija novinarjem omogoča, da se izognejo težkim temam in se osredotočijo le na pozitivne vidike dogodkov.
 - d) Uporaba senzacionalizma in pretiravanja pomaga medijem pritegniti pozornost, kar krepi zaupanje gledalcev.

Ključ za odgovore

1.c, 2.b, 3.b, 4.a, 5.b, 6.b, 7.b, 8.b, 9.a, 10.a

Reference

- Aiko, S.** (2024). The Ethics of Reporting: Balancing Truth and Sensationalism in Global Media. *Global Media Journal*, 22:69
- American Psychiatric Association.** (2022). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed., text rev.). American Psychiatric Association Publishing.
- American Psychological Association.** (2023). APA Dictionary of Psychology. <https://dictionary.apa.org>
- Basera, J.** (2023, October). An analysis of sensationalism in news. https://www.researchgate.net/publication/374812735_AN_ANALYSIS_OF_SENSATIONALISM_IN_NEWS
- BBC Editorial Guidelines.** (2019). Minimising harm in disaster reporting. <https://www.bbc.co.uk/editorialguidelines/minimising-harm>
- Beckett, C.** (2022). Why emotions are central to the future of journalism. Medium: <https://medium.com>
- Britannica.** (n.d.). Sensationalism. Britannica Academic. <https://www.britannica.com/topic/sensationalism>
- British Broadcasting Corporation.** (n.d.). BBC Editorial Guidelines. <https://www.bbc.co.uk/editorial-guidelines>
- Commission on Journalistic Ethics.** (n.d.). Code of Ethics of the Ukrainian Journalist. <https://cje.org.ua/ethics-codex>
- Daniel, L.** (2025, January 6). Historic First—Judge Dons Oculus VR Headset To Experience Crime. *Forbes*: <https://www.forbes.com/sites/larsdaniel/2025/01/06/historic-first-judge-dons-oculus-vr-headset-to-experience-crime/>
- Delbert, J.** (2023). Fair and balanced reporting. CPI Journalism. <https://cpijournalism.org/fair-and-balanced-reporting/>
- Dunne, D., Gabbatiss, J., McSweeney, R.** (2020). Media reaction: Australia's bushfires and climate change. *Carbon Brief*. <https://www.carbonbrief.org/media-reaction-australias-bushfires-and-climate-change>
- EJ Network.** (2022). Balancing sensationalism and responsibility: <https://ejournalismnetwork.com>
- Frontiers in Communication.** (2023). Balancing Sensationalism and Ethical Standards: <https://www.frontiersin.org>
- Galea, S., Nandi, A., & Vlahov, D.** (2005). The epidemiology of post-traumatic stress disorder after disasters. *Epidemiologic Reviews*, 27(1), 78-91. <https://doi.org/10.1093/epirev/mxi003>
- Gans, H. J.** (2004). Deciding what's news: A study of CBS evening news, NBC evening news, Newsweek, and Time. Northwestern University Press.
- Glück, A.** (2016). What makes a good journalist? https://www.researchgate.net/publication/301902219_What_Makes_a_Good_Journalist_Empathy_as_a_central_resource_in_journalistic_work_practice
- Glück, A.** (2023). Challenges in empathetic journalism. <https://www.psychologytoday.com/news/empathy-resource>
- Goleman, D.** (1995). Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ. New York: Bantam Books.
- How journalists balance ethics, emotions and efficiency. (2023). Stanford University Open Virtual Assistant Lab.: <https://storm.genie.stanford.edu/article/574513>
- International Federation of Journalists.** (2023). Addressing PTSD in disaster reporting. *Frontiers in Communication*. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fcomm.2023.1060169/full>
- International Federation of Journalists.** (n.d.). IFJ Ethical Journalism Initiative: <https://www.ifj.org>

- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies.** (2023). Crisis Intervention Guidelines: <https://ifrc.org>
- James, R., & Gilliland, B.** (2017). Crisis intervention strategies (8th ed.). Cengage Learning.
- Jordan Denari.** (2010). Examples of empathetic journalism: <https://jordandenari.com>
- Lim, S. S.** (2020). Media Coverage of Malaysian Airline Flight MH370: A Preliminary Study on the Framing of the Crisis in the Malaysian Mainstream and Alternative Newspapers. *Jurnal Komunikasi: Malaysian Journal of Communication*, 36(1), 1–18.
- Mammadzada, N.** (2023). Navigating sensitive reporting: A journalist's guide. Empoword Journalism. <https://empowordjournalism.com>
- Maslach, C.** (2003). Burnout: The cost of caring. Malor Books.
- Maslach, C., Schaufeli, W. B., & Leiter, M. P.** (2001). Job burnout. *Annual Review of Psychology*, 52, 397–422: <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.397>
- Mayer, J. D., Salovey, P., & Caruso, D. R.** (2004). Emotional intelligence: Theory, findings, and implications. *Psychological Inquiry*, 15(3), 197–215. https://doi.org/10.1207/s15327965pli1503_02
- Meyer, P.** (2016). Ethics for journalists (7th ed.). Oxford University Press.
- Pulitzer Prizes.** (n.d.). The Pulitzer Prizes: Awarded Categories: <https://www.pulitzer.org>
- Reuters Institute for the Study of Journalism.** (2023). Contextualizing News Reporting. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk>
- Reuters Institute.** (2020). Empathy and audience trust. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/news/empathy-audience-trust>
- Rogers, C. R., & Farson, R. E.** (1987). Active listening. In D. Kolb, I. Rubin, & J. McIntyre (Eds.), *Organizational psychology: Readings on human behavior in organizations* (4th ed., pp. 116–129). Prentice-Hall.
- Silverman, A., & Benoit, W.** (2015). *Communication skills for the healthcare professional*. Jones & Bartlett Learning.
- Society of Professional Journalists.** (2014). SPJ Code of Ethics. <https://www.spj.org/ethicscode.asp>
- The Guardian** (2023). Editorial code of practice and guidance. Guardian News & Media. https://uploads.guim.co.uk/2023/07/27/GNM_editorial_code_of_practice_and_guidance_2023.pdf
- Vaia.** (2022). Effects of sensationalism in digital media: <https://vaia.com>
- Wahl-Jorgensen, K.** (2019). Emotions and Journalism: <https://academic.oup.com>
- White, A.** (2020). Ethical journalism and disaster reporting. Ethical Journalism Network: <https://ethical-journalismnetwork.org>
- Zamith, R.** (2020). Ethical Journalism and Audience Metrics: <https://rodrigozamith.com/journalism-law-and-ethics>

PISANJE NOVIC O NESREČAH

Vitalii Kornieiev¹⁷

Hanna Renska¹⁸

10. POGLAVJE

PISANJE NOVIC O NESREČAH

- **Uvod**
- **Ključni koncepti**
- **Tehnike pisanja novic za poročanje o nesrečah**
- **Strukturni elementi v novicah o nesrečah (naslov, vodilni članek itd.)**
- **Uporaba jezika v novicah o nesrečah**
- **Končni pregled poročila o nesreči**
- **Primeri uspešnega poročanja o nesrečah**
- **Povzetek poglavja in študijski rezultati**
- **Samoocenjevanje**
- **Reference**

Uvod

Informativni novinarski žanri so najučinkovitejši in najprimernejši način posredovanja informacij o nesrečah in drugih izrednih dogodkih državljanom države, v kateri se je nesreča zgodila, in mednarodni skupnosti. Na podlagi novinarskih poročil se oblikuje splošna slika, poudari se obseg dogodka ter določijo področja podpore in pomoči. Novinarsko delo ne nadomešča dejavnosti uradnih vladnih organov, ampak mediji razširjajo tudi vladna sporočila. Ključna naloga novinarjev v razmerah nesreče je celovito in objektivno obveščanje javnosti, izogibanje pristopom, ki povečujejo paniko ali ustvarjajo lahkoten odnos, ter s hitrim in pravočasnim obveščanjem, pozornostjo javnosti in dejavnostmi odzivanja na nesreče, v katere so vključeni različni akterji, tudi mednarodni, osredotočanje na ključne potrebe in težave na območju nesreče.

Vsak izredni dogodek ima elemente, ki zahtevajo takojšen, akutni odziv, in elemente, ki zahtevajo sistematično, načrtovano delo za odpravo posledic nesreč. Vse so pomembne za razumevanje razmer, vendar morajo novinarji pri svojem delu razlikovati med potrebami in pozornost občinstva usmeriti na tiste vidike, ki lahko bistveno izboljšajo razmere. V tem odstavku bomo govorili o tradicionalno najbolj operativnih novinarskih zvrsteh - novicah in reportažah, zaradi katerih svet izve za nesrečo, potek dogodkov, pogoje in možnosti zagotavljanja pomoči ter številne druge enako pomembne stvari, ki jih je treba hitro obravnavati.

¹⁷Prof. Dr., Oddelek za družbene komunikacije, Državna univerza Tarasa Ševčenka v Kijevu vmkorn@knu.ua

¹⁸Docentka, Oddelek za avdiovizualne medije, Državna univerza Tarasa Ševčenka v Kijevu renska@knu.ua

Ključni koncepti

Za boljše razumevanje teme, ki bo obravnavana v okviru tega poglavja, so podane razlage ključnih pojmov, navedenih v nadaljevanju. S spoznavanjem teh pojmov boste lažje razumeli podrobnosti teme, ki jo obravnava to poglavje. Poleg tega bo učenje teh pojmov olajšalo učenje dosežkov poglavja, pa tudi razumevanje pomena koncepta empatije v procesih nesreč..

Novice

A stvarno poročilo o dogodku ali vprašanju, ki trenutno zanima veliko število ljudi (Merriam-Webster, n.d.). Običajno je predstavljeno na jasen in jednat način ter je namenjeno obveščanju javnosti o dogajanju v svetu okoli njih. Novice se lahko nanašajo na različne teme, vključno s politiko, gospodarstvom, kriminalom, znanostjo in tehnologijo.

Reportaže

Postopek zbiranja informacij o dogodku ali vprašanju, ki se nato prek različnih medijev posreduje občinstvu (Merriam-Webster, n.d.). Vključuje preiskovanje, intervjuje, opazovanje in analiziranje informacij, da bi ustvarili stvarno in informativno poročilo. Poročanje lahko poteka v različnih oblikah, vključno s pisnimi članki, zvočnimi ali video poročili in oddajami v živo.

Naslovi

Naslov ali kratek povzetek novice, članka ali drugega besedila, ki je natisnjen z velikimi črkami na vrhu (Merriam-Webster, n.d.). Njegov namen je pritegniti bralčevo pozornost in mu na hitro predstaviti, o čem je zgodba. Naslovi so lahko napisani v različnih slogih, od preprostih in informativnih do senzacionalnih in pozornost vzbujajočih. Prvotno tiskarski izraz za vrstico na vrhu strani, ki vsebuje naslov in številko strani; od leta 1890 se uporablja za vrstice, ki tvorijo naslov časopisnega članka, in se je brez premisleka prenesel v radiodifuzne medije (Headline, n.d.).

Glavna vloga

Začetni stavek ali odstavek novice, ki pritegne pozornost bralca in povzame glavne točke (Merriam-Webster, n.d.). Prvi odstavek ali stavek novice, namenjen pritegnitvi bralčeve pozornosti in kratkemu povzetku glavnih točk (Cambridge Dictionary, n.d.).

Ozadje

V novinarstvu se "ozadje" nanaša na informacije, ki zagotavljajo kontekst in globino novic ter pomagajo občinstvu razumeti širšo sliko in pomen dogodkov, o katerih se poroča (Patterson, 2017). Vključuje lahko zgodovinski kontekst, pomembne statistične podatke, razlage zapletenih vprašanj ter vpogled v vpletene ljudi in dogodke.

Mednarodni oboroženi spopad (mednarodni oboroženi spopad):

Mednarodni oboroženi spopad je situacija, v kateri dve ali več držav uporabi oboroženo silo druga proti drugi (ICRC, 2024). Obstaja ne glede na to, ali strani priznavata obstoj vojnega stanja.

Vojno stanje

Uradna izjava države, da je vpletena v oborožen spopad z drugo državo ali državami (Oxford Learner's Dictionaries, n.d.). Gre za pravni status, ki ima pomembne posledice, vključno z uporabo mednarodnega humanitarnega prava in aktiviranjem nekaterih nacionalnih zakonov.

Agresivnost

Vedenje, katerega cilj je povzročiti škodo drugi osebi ali bitju, bodisi fizično, psihološko ali socialno (Anderson in Bushman, 2002).

Nemednarodni oboroženi spopadi (NIAC)

Znan tudi kot notranji oboroženi spopad ali državljanska vojna je stanje, v katerem pride do oborožene- ga nasilja znotraj meja ene države, v katerem sodelujejo vladne sile in ena ali več nevladnih oboro- ženih skupin (ICRC, 2024). Ti konflikti pogosto vključujejo zapleteno prepletanje političnih, etničnih, verskih ali socialno-ekonomskih dejavnikov.

Borci

Oseba, ki je pripadnik oboroženih sil pogodbenice v oboroženem spopadu in ima pravico neposredno sodelovati v sovražnostih (ICRC, 2024).

Neborci

Oseba, ki ni pripadnik oboroženih sil pogodbenice v oboroženem spopadu in ne sodeluje neposredno v sovražnostih (ICRC, 2024). To vključuje civiliste, zdravstveno osebje, humanitarne delavce in novinarje.

Vojni zločini

Hude kršitve mednarodnega humanitarnega prava (MHP), storjene med oboroženimi spopadi. Ta kazniva dejanja vključujejo hude kršitve Ženevskih konvencij iz leta 1949, njihovih dodatnih protokolov in mednarodnega običajnega prava. Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča (MKS) vojne zločine opredeljuje kot huda kazniva dejanja, kot so namerno ubijanje, mučenje, nečloveško ravnanje, nezakonita deportacija, jemanje talcev in namerno usmerjanje napadov na civiliste, humanitarne misije ali zaščitene objekte, kot so bolnišnice in šole.

Tehnike pisanja novic za poročanje o nesrečah

Novinar se mora tudi zavedati, da se lahko njegova novica razširi med široko svetovno javnost in tako pritegne pozornost na dogodek ter za nekaj časa oblikuje dnevni red številnih ljudi in organizacij, zato posredovanje nepreverjenih, neuradnih informacij ni dovoljeno.

Novinarska poročila temeljijo na tradicionalni novinarski shemi; pristopi in zahteve za pisanje novic pa so široko zajeti v posebni literaturi in priporočilih za novinarje svetovnih izdajateljev televizijskih programov, kot je BBC, urejeni s standardi in izraženi v etičnih kodeksih (BBC Editorial Guidelines, 2019). Omenili bomo glavne značilnosti poročanja novic, več pozornosti pa bomo namenili novicam o nesrečah in drugih izrednih dogodkih, saj imajo takšna poročila svoje posebnosti, stopnja odgovornosti novinarja, ki te novice poroča, pa je bistveno večja.

Tradicionalni pristop k pisanju novic je uporaba formule obrnjene piramide, ki je posebna organizacija strukture sporočila, ko novinar na začetku sporočila predstavi najpomembnejše informacije, nato podrobnosti dogodka, po možnosti komentarje udeležencev ali očitivcev, na koncu pa dodatne informacije, ki lahko bralcu pomagajo bolje razumeti dogodek (Kovach & Rosenstiel, 2014).

Novinar pri pripravi novice vedno operira z dejstvi, ki jih izbere neodvisno ali iz zanesljivih virov in pogosto odražajo uradno (potrjeno) stališče, vendar je treba dejstva in njihove vire skrbno preveriti. Ključna značilnost dejstva je, da ga je mogoče spoznati s čutili. To pomeni, da je to, kar se je zgodilo, vedno mogoče videti, slišati ali posneti s fotoaparatom ali televizijsko kamero. Vrednotenje dejstev, njihove pomembnosti in pomena ni predmet novinarskega poročanja; občinstvo vrednoti dejstva na podlagi novinarjevih poročil. Predpostavlja se, da lahko komentarji očitivcev vsebujejo ocene tega, kar se je zgodilo, zato mora biti novinar previden pri citatih, vključiti mora kompetentne in informirane vire, saj lahko takšne ocene postanejo izraz odnosa občinstva do opisanih dejstev (Weishenberg, 2011).

Novice se pojavijo, ko se pojavijo nova dejstva. Pri pisanju o nesrečah ali drugih izrednih dogodkih je pojavljanje dejstev očitno, vendar imajo dejstva hkrati določene značilnosti, ki jih morajo novinarji upoštevati. Najprej je treba biti pozoren na obseg izrednih razmer. Novice o nesreči, zlasti za ljudi, ki živijo v bližini kraja, kjer se je zgodila, ali širše na območju nesreče, ustvarjajo razmere tesnobe in negotovosti. Tudi novinar na kraju nesreče ima lahko različna psihološka stanja, zato mora pri svojem delu upoštevati lastno subjektivnost, pri čemer opozarja na obseg razmer v nesreči, nevarnost njenega širjenja na lokalno ali regionalno raven - treba je imeti zanesljive meritve, predvsem iz uradnih virov. Takšni viri so lahko strukture za odzivanje na nesreče, predvsem štabi ali druge strukture za obvladovanje nesreč, ustrezne javne službe, gasilci, zdravniki, vojska in druge strukture.

Naj spomnimo, da so uradne informacije in komentarji, ki opredeljujejo stališča agencij, objavljeni v uradnih virih, posredovani prek tiskovnih predstavnikov ali tiskovnih sekretariats in niso vedno tako hitri, kot bi si novinarji želeli. V takih primerih je bolje navesti, da bodo uradne informacije posredovane v bližnji prihodnosti, kot pa posredovati nepreverjene informacije, ki lahko povečajo stopnjo zaskrbljenosti. Novinar se mora tudi zavedati, da se lahko njegova novica razširi med široko svetovno javnost in tako pritegne pozornost na dogodek ter za nekaj časa oblikuje dnevni red številnih ljudi in organizacij, zato posredovanje nepreverjenih, neuradnih informacij ni dovoljeno.

Ta pravila so opredeljena s standardi novinarske dejavnosti in se uporabljajo v družbah, v katerih ni omejitev svobode govora, politični sistem pa zagotavlja široko paleto demokratičnih pravic in svoboščin.

V drugih primerih so lahko uradne informacije nepopolne ali niso pravočasne, uradni organi pa lahko, da bi se izognili paniki in destabilizaciji razmer, omejijo dostop do informacij, kot na primer med eksplozijo reaktorja jedrske elektrarne v Černobilu, ko so nekaj dni po nesreči v Kijevu potekale prvomajske demonstracije, prebivalci niso bili obveščeni o možnih posledicah in nevarnostih, čeprav je bila razdalja do središča radiacijske škode približno 100 kilometrov (Plochy, 2018).

Poleg uradnih struktur lahko informacije zagotavljajo tudi nevladne organizacije in centri za spremljanje, ki spremljajo okoljske ali družbene procese, preučujejo dinamiko naravnih pojavov ali tehničnih pogojev s pomočjo zahtevne tehnološke opreme in so lahko zunaj regije ali države kot celote. Novinar se mora zavedati, da je njegova novica lahko prva ali deseta v diskurzu predstavitve informacij o dogodku, zgotovo pa ne bo zadnja, zato je bolje predstaviti le preverjene informacije, dvomljive podatke pa prepustiti potrditvi in objavi v naslednji novici.

Prav tako je treba paziti na predstavitev podatkov, ki so lahko omejeni iz varnostnih razlogov, zlasti na območjih vojaških spopadov in naravnih nesreč, ki vključujejo evakuacijo prebivalstva. Zlasti navedbo ali sklicevanje na natančne naslove lahko ena od strani v vojaškem spopadu uporabi za razjasnitev lokacije škode, informacije o preselitvi določenih objektov lahko pritegnejo pozornost tatov ali drugih antisocialnih elementov, zato je razširjanje takih informacij regulirano, včasih ne le na ravni priporočil, temveč tudi zakonodaje, novinar pa mora te zahteve v celoti upoštevati (Simpson, 2011).

Pri obveščanju o posledicah nesreč za objekte, ki predstavljajo okoljsko ali drugo grožnjo, kot so objekti za proizvodnjo nevarnih kemikalij, skladišča goriva ali vojaška skladišča, je treba biti previden - informacije o možnih posledicah za prebivalstvo zaradi širjenja območja nesreče na takšne objekte je treba skrbno preveriti in uradno potrditi, da se prepreči panika. V večini primerov se oblasti jasno zavedajo možnih groženj, imajo načrte in mehanizme za zaščito prebivalstva ter jih dovolj hitro uporabijo. Nepreverjene in pristranske informacije lahko povzročijo paniko, kar poveča število žrtev in dvigne raven zaskrbljenosti v družbi.

Druga pomembna značilnost pri pripravi novic o nesrečah je delo z očitvidci: njihov pogled in ugotovitve niso vedno objektivni, ti ljudje so običajno pod stresom, morda ne razlikujejo med posameznim in splošnim, zamenjujejo vzroke in posledice ter se ne znajo orientirati v razmerah. Zato je poleg komentarjev očitvidcev smiselno predstaviti tudi komentarje predstavnikov vladnih služb ali struktur, ki si prizadevajo za odpravo posledic izrednih dogodkov ali zaščito prebivalstva pred temi posledicami. Medijsko občinstvo ima pravico do natančnih in zanesljivih informacij o dogodku, stopnja natančnosti in zanesljivosti pa je odvisna od novinarjeve profesionalnosti. V primeru dvomov ali negotovosti glede določenih podatkov je bolje poročanje o njih preložiti na naslednje novice (UNESCO, 2017).

Med pripravo tega besedila je ruski raketni napad zadel Lvovsko regijo, lokalni kanal Telegram pa je posredoval zelo jasno informacijo, ki je bila v skladu z vojnimi razmerami in novinarskimi standardi: kratek video posnetek (10 sekund) kraterja rakete je bil posnet takoj, še preden so bile obveščene uradne službe in tiskovni predstavniki. Besedilo, ki je spremljalo videoposnetek: "ogromen krater, ki ga je povzročila raketa v Lvovski regiji". Čeprav ne pozdravljamo uporabe ocen v tej novici (beseda "ogromen"), bi radi opozorili na profesionalnost novinarjev, ki so poročali o dogodku, niso navedli nobenih nepreverjenih informacij in so temo nadaljevali v naslednjih novicah.

Tradicionalno naj bi novice odgovarjale na vprašanja "Kaj?" ("Kdo?"), "Kje?" "Kdaj?". Včasih se temu seznamu doda tudi odgovor na vprašanje "Zakaj?". Te sestavine besedila novice določajo tehnike pisanja sporočila in imajo svoje posebnosti pri poročanju o nesrečah ali izrednih dogodkih. Ključnega pomena za takšna poročila je odgovor na vprašanje "Kaj se je zgodilo?". Novinar mora pri svojem delu poleg omenjenih vidikov upoštevati tudi pozornost mednarodne javnosti do njegovega sporočila, ki sicer ni obvezna, je pa možna, zato je vredno operirati izključno s potrjenimi dejstvi. Za redne novice velja, da ni sprejemljivo poudarjati časa dogodka, saj je ključni dejavnik kakovosti novice njena pravočasnost, tj. dogodek ni preveč oddaljen od trenutka objave novice, pri čemer imajo tiskovne agencije standarde za čas priprave poročila po dogodku, v nekaterih primerih se ta čas meri v minutah. Hkrati je pri pripravi gradiva o nesrečah pomembno navesti časovne koordinate, kdaj se je nesreča zgodila in kako dolgo je trajala.

To daje podlago za oceno obsega nesreče in določa smeri odziva na dogodek (Mencher & Poindexter, 2018).

Odgovor na vprašanje "Kdo" pri komunikacijah v primeru nesreč niso le žrtve, temveč tudi strukture in ljudje, ki sodelujejo pri odzivanju ali javni varnosti. Navedba uradnih organizacij ali organizacij civilne družbe, vključenih v nesrečo, ne izpolnjuje le zahteve po popolnosti informacij, temveč tudi omogoča, da vaši sodelavci in druge organizacije prejmejo informacije in neposredno pomoč. Vredno je uporabiti tudi komentarje uradnih predstavnikov struktur, ki sodelujejo pri lokalizaciji nesreče ali odpravljanju njenih posledic. Ti komentarji zmanjšujejo stopnjo zaskrbljenosti vsaj v geografsko širšem kontekstu - na ravni regije ali države. Novinarji se morajo zavedati, da vse informacije, ki so jim na voljo (tudi tiste iz uradnih virov), ne morejo ostati nespremenjene, zato priporočamo, da poleg dejstev dokumentirajo tudi sporočila za lasten arhiv, saj se lahko pojavijo situacije, ki zahtevajo potrditev ali ovržbo določenih sporočil, in dobro je, da je v digitalni dobi dovolj preprosto narediti posnetek zaslona ali fotografijo in jo shraniti v zanesljivo oblačno shrambo.

Zadnji pomemben element tehnike poročanja o nesrečah je sistem dejstev. V tem smislu so novice priročneji način predstavitve informacij kot na primer poročilo, saj zaporedje predstavitve narekuje dogodek in njegova reprodukcija, hkrati pa ohranjajo učinek prisotnosti. V novici lahko novinar strukturira dejstva od pomembnejših do manj impresivnih, določi dejstva prve, druge ali n-te ravni in poudari njihovo pomembnost, pri čemer upošteva potrebe občinstva. Svetujemo vam tudi, da si preberete priporočila BBC ter nacionalnih novinarskih zvez in združenj o poročanju o nacionalnih in mednarodnih izrednih razmerah (BBC Editorial Guidelines, 2019).

Reportaža je ena najbolj priljubljenih novinarskih zvrsti in poleg novic tudi najbolj brana. Ti zvrsti imata veliko skupnega: predstavitev informacij po načelu obrnjene piramide, pozornost do dejstev, ki so osnova sporočila, zanesljivost, točnost in popolnost dejstev - vse te značilnosti so značilne tako za novice kot za reportažo. Posebnost reportaže je, da, prvič, prenaša vzdušje s kraja dogodka, kar pomeni, da je novinar neposredno prisoten na kraju nesreče; drugič, v ospredju reportaže je vedno oseba, njena čustva in zaznave, kar povečuje zahteve za novinarsko delo, vključno z objektivnim pristopom in sposobnostjo izogibanja subjektivnosti (Pavliv, 2015).

Tehnika priprave poročila ima svoje posebnosti, najprej pa se je treba zavedati, da mora novinar razumeti kraj in pogoje, v katerih bo delal. To vključuje tudi osebno varnost in minimalno zagotavljanje lastnih potreb, zahteve glede tehnične opreme in možnosti shranjevanja in prenosa posnetkov, odobritve in dovoljenja za delo - predvsem akreditacijo, če je dostop do območja nesreče omejen (in običajno je), ter upoštevanje drugih pravil in zahtev, ki bodo predmet posebnega poglavja našega tečaja (Foster, 2012). V naslednji fazi je treba opredeliti idejo ter oblikovati seznam dejstev in situacij, ki se bodo odražale v poročilu. Posebnost poročanja o nesrečah je, da novinar ne more vedno predvideti, kaj točno bo poročal, zato se morate pripraviti na to, da bodo nekatera dejstva in situacije nenačrtovane, komentatorji in očividci pa nepredvidljivi. In pridobivanje komentarjev iz uradnih virov bo zahtevalo dodatna prizadevanja. Posebno pripravo bo zahtevalo fotografsko ali video poročilo, saj posnetki ne smejo le v celoti odražati dogodka. Izpolnjevati mora tudi varnostne zahteve in ne sme kršiti pravic tretjih oseb, vključno z mladolletniki.

Pri pripravi poročila na kraju dogodka je treba veliko časa nameniti opazovanju razmer in ljudi, da bi lahko pravilno prenesli vzdušje dogodka. Primerno je navesti mnenje Volodymyrja Tarasyuka, žanrskega raziskovalca in avtorja številnih poročil: "Zapomnite si: vsak organiziran dogodek ali običajna, a privlačna faza v delu je rezultat dela ljudi, ki imajo določeno pomembno vlogo v javnem življenju. Ni pomembno, kdo so: moder pastir s čredo ovac v gorah, neutrujen žanjec v stepi, pogumen gasilec v gasilskem domu, hladnokrven zdravnik v kirurški enoti ali energičen pek, ki s svojimi skrbnimi rokami tudi peče okusen kruh. Pomembno je, da o takšnih delavcih slikovito pripovedujemo, kaj počnejo; da z ustrezno reprodukcijo z barvitimi podrobnostmi posredujemo potek dogodka in se uživamo vanje. Pri tem je primerna pripomba poljskega novinarja in "kralja reportaže" R. Kapuscinskega: "Besedilo mora biti napisano tako, da so presenečeni tudi tisti, ki temo odlično poznajo. Da bi to dosegli, je seveda treba z junaki svojih reportaž preživeti veliko časa." Za to ne varčujte z dodatnimi minutami (in celo urami)" (Tarasiuk, 2022).

Pomembna značilnost priprave poročila o izrednih dogodkih je, da odraža vzdušje, v katerem novinar dela in ki se čuti na kraju dogodka. Poleg vizualne podobe ne smemo pozabiti na druge dejavnike, ki bodo vplivali na dojetje gradiva: zvočno podlago, ki odraža zvočno ozadje dogodka, in tempo oddaje ter dinamičnost poročanja. Slednja lastnost zahteva tako posebna navodila medijske osebe kot tudi pripravljenost posredovati informacije o dogodku v kratkih stavkih (dinamika dejavnosti služb in struktur, ki odpravljajo posledice nesreč, je praviloma precej visoka, ljudje, ki delajo na prizorišču nesreč ali so jih te prizadele, so čustveno vznemirjeni). Pripravljenost za ohranjanje izbranega tempa je odvisna od zavedanja razmer in zmožnosti svobodnega operiranja z dokaj velikim naborom dejstev - v tem primeru je mogoče ohraniti visok tempo oddajanja. Če novinar nima takšnega zavedanja, lahko za doseg želenega učinka uporabi dinamiko spreminjanja kadra.

V zvezi s pripravo poročila je treba poudariti pristope in stališča raziskovalcev, ki jih lahko štejemo za kontroverzne, zlasti glede na nacionalne standarde medijske prakse: kvalifikacijo vrst poročanja, vključno z analitičnim in umetniškim novinarstvom. Te interpretacije poročanja zahtevajo ločeno usposabljanje novinarjev in njihovo posedovanje določenih veščin. Analitično poročilo se razlaga kot novinarsko gradivo, v katerem avtor primerja (kontrastira) dejstva, na podlagi katerih oblikuje sklepe ali sili občinstvo k določenim sklepom. Za pripravo tovrstnega poročila mora novinar poglobljeno razumeti temo, imeti zadosten nabor dejstev in komentarjev, pri čemer je treba upoštevati, da gre lahko za nasprotujoče si ali preprosto različne ocene nesreče ali izrednih razmer, primerjava teh dejstev ali komentarjev pa ni vedno očitna. To pomeni, da tovrstno poročanje zahteva sistematično analitiko ne le za oblikovanje sklepov, temveč tudi v fazi izbire gradiva in njegovega strukturiranja v prispevku (Mencher&Poindexter, 2000).

Umetniško in novinarsko poročanje se osredotoča na ustvarjanje izbrane, čutne slike v gradivu. Prevladujejo čustva, ki so v bistvu tudi dejstva, a glede na tematiko našega priročnika - katastrofe in izredne razmere - običajno dejstva, usmerjena v sočutje in empatijo. Velja poudariti, da so čustva hvaležnosti, zaupanja v premagovanje nesreče ter razmišljanje o učinkovitosti ljudi in struktur pri tem lahko povsem logična, saj vsi ti elementi ustvarjajo vzdušje dogodka, hkrati pa ne odražajo neposredno novinarjeve ocene. In čeprav je naloga takšnih gradiv, da s pomočjo dejstev odražajo občutljivost, mora novinarja voditi upoštevanje standardov in etičnih načel. Zaradi ruske vojaške agresije v Ukrajini se je pojavilo veliko število gradiv, v katerih se v kadru pojavljajo žrtve mladoletnikov, pogosto brez pridržka njihovih pravic. Takšna dejanja novinarja so namenjena oblikovanju simpatij med občinstvom, vendar menimo, da se je treba v vsaki situaciji držati etičnih kodeksov in standardov.

Zgornje splošne smernice za poročanje o nesrečah niso popoln in dokončen seznam. Začnimo z zahtevo, da morajo novinarji svoje dejavnosti na kraju nesreče uskladiti z ustreznimi organi, seveda če je to mogoče; poskrbeti morajo za svojo varnost; upoštevati posebnosti dela na kraju nesreče, tudi ekstremne; strokovno oceniti dejstva, upoštevati komentarje uradnih ali dovolj dobro obveščenih virov, ki niso naključni očitvidci ali žrtve; pri delu z očitvidci je treba upoštevati njihovo čustveno stanje in sposobnost objektivne ocene dogodkov.

Strukturni elementi v novicah o nesrečah (naslov, vodilni članek itd.)

Najpogostejši in najprimernejši naslov o nesreči ali izrednih razmerah je tako imenovani "novinarski naslov". To je vrsta naslovov, ki vsebujejo informacije o dogodku, dejstvo nesreče, številke ali druge podatke, ki omogočajo razumevanje obsega dogodka. Pri oblikovanju naslovnice sta pomembni dve ključni načeli: dejstva morajo biti preverjena ali pridobljena iz zanesljivih (uradnih) virov; novinar se mora izogibati pretirani čustvenosti in predstavitvi dejstev, ki se lahko razlagajo dvoumno, predstavljajo grožnjo in vplivajo na nastanek panike. V naslovu naj bo pozoren tudi na lokalizacijo dogodka, če je ta relevantna in je informacija predstavljena prvič na splošno ali prvič za nacionalne medije, saj lahko gradivo razširjajo tudi mednarodni mediji, zato je pomembno jasno navesti lokacijo izrednega dogodka ali nesreče.

Drugo priporočilo je, da fotografijo ali druge vizualne elemente prilagodite naslovu. Po naravi zaznavanja informacij sta naslov in fotografija elementa, ki najprej pritegneta pozornost, običajno je naslov na prvem mestu, zlasti če je objavljen v novicah, medtem ko je lahko neusklajenost med naslovom in fotografijo zavajajoča ali povzroči reakcije, uganjanja in druge napake v zaznavanju gradiva, ki jih avtor ni želel (Associated Press, 2020).

Vodilni stavek je naslednji stavek po naslovu, ki vsebuje glavno misel sporočila, podrobnosti in razširja naslov. Praviloma ga preberemo takoj za naslovom, v videoprispevkih pa je izražen v prvem stavku. Posebnost vodilnega stavka je, da daje občinstvu možnost razumeti obseg dogodka, kraj in čas, ko se je zgodil, ter morebitne grožnje ali posledice. V besedilnih sporočilih je vodilni stavek vizualno poudarjen, da se loči od naslova in glavnega dela sporočila. Nekateri raziskovalci naslov in glavno besedo imenujejo kompleksni naslov, po katerem se sporočevalec odloči, ali bo o novici prebral več. Priporočila za pripravo novinarskih gradiv opredeljujejo obseg vodila kot največ 30-40 besed, vendar to velja bolj za analitiko, pri informativnih sporočilih mora biti dolžina vodila bistveno krajša, 10-15 besed je dovolj za razlago informacije iz naslova.

Po naslovu in uvodniku novinar predstavi glavna dejstva, komentarje in druge informacije o dogodku. Pri pripravi teh informacij je priporočljivo upoštevati načelo obrnjene piramide, tako da se pomembnejše informacije predstavijo na začetku, komentarji in manj pomembna dejstva pa na koncu sporočila. Pomembno je, da se držite obsega, ki ga priporočajo mediji za gradiva te zvrsti, saj se lahko te zahteve v vsakem primeru razlikujejo. Enake zahteve se uporabljajo tudi pri pripravi poročila. Raziskave in opažanja znanstvenikov in urednikov dokazujejo (Dovzhenko, 2018), da v večini primerov novice ne preberemo do konca, pomembnih je prvih nekaj stavkov, zato načelo obrnjene piramide zagotavlja, da je najpomembnejše v sporočilu zaznano in je tako ideja gradiva posredovana občinstvu.

Slike so skupaj z naslovi pogosto ključni elementi, ki pritegnejo zanimanje in pozornost občinstva. Pri uporabi slik je treba upoštevati več pomembnih smernic. Prvič, vse ilustracije, ki spremljajo novico, morajo jasno navajati vir in spoštovati zakone o avtorskih pravicah. Drugič, če slika, objavljena z novico, ne prikazuje dejanskega prizorišča dogodka, je treba fotografijo obvezno jasno označiti kot ilustrativno. Tretjič, slike otrok in mladostnikov, mlajših od 18 let, se lahko vključijo v novinarsko gradivo le, če sta izpolnjena dva pogoja: slike ne smejo kršiti pravic otrok, novinar pa mora za objavo pridobiti soglasje njihovih staršev ali skrbnikov. Čeprav se takšne fotografije včasih uporabljajo ilustrativno - na primer za opozarjanje na kršitve pravil vojskovanja ali za vzbujanje sočutja - so lahko za upodobljene otroke tudi škodljive, zato za njihovo objavo veljajo posebni predpisi. Novinarji se morajo zavedati, da lahko vsako fotografsko ali video gradivo krši zasebnost posameznika. Zato morajo skrbno pretehtati primernost takšnih posnetkov in pri tem upoštevati, da je spoštovanje zasebnosti temeljno načelo medijske dejavnosti, kot je podrobno opisano v smernicah, kot so BBC-jeve uredniške smernice ali druge ustrezne nacionalne smernice (BBC Editorial Guidelines, 2019).

Druge omejitve uporabe vizualnega gradiva izhajajo iz pogojev in razmer v izrednih razmerah. Med obo-

roženimi spopadi na primer ni priporočljivo podrobno opisovati lokacij poškodb orožja, navajati določenih naslovov ali objavljati informacij in slik, ki bi lahko eni od sprtih strani dale prednost. Vojna Rusije proti Ukrajini dokazuje pomembnost in absolutno nujnost tega pristopa. Objavljanje slik ali besedil, na podlagi katerih je mogoče ugotoviti lokacijo, ni le prepovedano z nekaterimi zakonodajnimi akti, temveč takšna dejanja vodijo do dodatnih žrtev. Zgodovina tega konflikta pozna primere, ko so informacije o lokaciji raketnega ali bombnega napada, hitro razširjene na družbenih omrežjih ali v medijih, povzročile ponovitev napada na isti lokaciji, zaradi česar se je povečalo število žrtev, pogosto na račun gasilcev, zdravnikov, policije ali ministrstva za izredne razmere, ki so odpravljali posledice prejšnjega napada.

Novinar mora zavestno izbirati vire informacij in strokovnjake, ki komentirajo dogodek. Zgoraj smo že govorili o delu z očitvidci in neposrednimi udeleženci, o tem, da je treba upoštevati njihovo čustveno stanje in objektivnost njihove ocene razmer. Uradni viri in predstavniki štabov za pomoč ob nesrečah zagotavljajo popolnejše in zanesljivejše informacije, vendar morate pri tem upoštevati stopnjo usposobljenosti in vključenosti strokovnjaka v razmere. Takšni viri nimajo vedno zadostne ravni znanja o razmerah. Na primer, zdravstveni delavci, ki delajo na kraju nesreče in pomagajo žrtvam, morda nimajo informacij o številu ljudi, ki so bili zdravljeni ali ubiti v nesreči. Takšne informacije z visoko stopnjo zanesljivosti je mogoče pridobiti nekaj časa po dogodku od predstavnikov policije ali drugih organov, na primer tiskovnega predstavnika štaba za odzivanje na nesrečo, ko so te informacije zbrane in preverjene. Novinar, tako kot nihče drug, mora razumeti, da je informacija izdelek, ki zahteva čas, trud in upoštevanje tehnologije, šele potem lahko govorimo o kakovosti tega izdelka (Boyd, 2007).

Ta element sporočila ni obvezen, vendar se običajno uporablja, kadar se razmere spreminjajo in občinstvo morda nima informacij o prejšnjem stanju ali razmerah v nesreči. Funkcija ozadja je na kratko predstaviti razmere in na podlagi tega oceniti nov dogodek. Zato mora ozadje vsebovati zanesljive, preverjene informacije, ki so bile o dogodku že objavljene (običajno jih je objavil isti medij ali novinar). Po mnenju praktikov in znanstvenikov (Dovzhenko, 2018) ozadja občinstvo ne prebere vedno, kar pa ne izničuje zahtev po doslednosti in zanesljivosti informacij v njem.

Uporaba jezika v novicah o nesrečah

Jezik je pomembno orodje za poročanje o nesrečah in njihovih posledicah.

Jezik je pomembno orodje za poročanje o nesrečah in njihovih posledicah. Videoposnetki in fotografije nam vsekakor zagotavljajo vizualne dokaze o dogodkih, vendar so vsebina, pomembnost in specifičnost pogosto v večji meri odvisni od novinarjevega znanja besede ter ustrezne in pravilne uporabe jezikovnih orodij. Homo verbo agens - človek deluje z besedami. Najprej je treba poudariti, da informacijske zvrsti od novinarjev zahtevajo, da se v svojih gradivih izogibajo slogovno zaznamovanemu besedišču, ki kaže na novinarjev odnos in oceno razmer. To pravilo izhaja iz dejstva, da naj bi si občinstvo na podlagi sporočila ustvarilo lasten sklep o dogodku, novinar pa naj bi ostal nepristranski. Hkrati je težko in včasih nemogoče uresničiti deklarirano nepristranskost v zgodbah o nesrečah in drugih izrednih dogodkih. Leta 2022, po začetku ruske polne invazije na Ukrajino, je med univerzitetnimi profesorji in

Prvič, novinarji bi se morali izogibati čustvenemu in ocenjevalnemu besedišču, zlasti v novinarskih žanrih.

skih žanrih. Drugič, vzdržati se morajo uporabe sovražnega govora in jezika, ki spodbuja sovražnost. Tretjič, bistveno je spoštovanje slogovnih zahtev, pri čemer je treba dati prednost kratkim stavkom in doslednemu, logičnemu toku misli. Četrtrič, novinarji morajo upoštevati uveljavljena pravila za predstavitve digitalnih in statističnih podatkov, uporabo primerjav ali jasno razlago vrednosti. Petič, kratice in zapletene izraze je treba zaradi jasnosti predstaviti s spremljajočimi pojasnili. Šestič, najpomembnejša je točnost dejstev, pri čemer je treba posebno pozornost nameniti imenom posameznikov, strokovnim

Novinarji bi morali pri svojem delu skrbno preučiti posebnosti uporabe takšne terminologije in pri tem upoštevati etične kodekse, standarde in zakonodajo, ki ureja razlago in opredelitev določenih pojmov.

študenti novinarstva potekala razprava o uporabi jezikovnih enot, ki imajo vse znake sovražnega govora in sovražnosti, za gradiva o poteku vojaških dogodkov, vojnih zločinih in posledicah sovražnosti, tudi v razmerah, ko so trpeli civilisti. Video nagovor je imel Oleksandr Čekmišev, profesor na Inštitutu za novinarstvo, ki je specializiran za vprašanje skladnosti s standardi in je v tistem času postal častnik teritorialne obrambe. V videoposnetku (<http://journ.knu.ua/zurnalistyka-pid-chas-viyny/>) je poudaril, da je novinarstvo med vojno "popolnoma drugačno" in da ni vedno mogoče upoštevati standardov, ter izpostavil številna vprašanja, o katerih se razpravlja še danes. Videoposnetek si je ogledalo več kot 4 000 ljudi, kar je precej, glede na to, da je bilo takrat na ukrajinskih visokošolskih ustanovah, ki so študirale novinarske programe, skupaj približno 5 000 študentov (Chekmyshev, 2022). Zahteve za novinarski govor je treba oblikovati na več področjih: Prvič, novinarji bi se morali izogibati čustvenemu in ocenjevalnemu besedišču, zlasti v novinar-

nazivom in - kar je ključno v primerih nesreč, ki jih je povzročil človek - pravilnemu zapisu kemijskih imen, imen spojin ali drugih elementov, povezanih s škodo. Nazadnje je bistvena natančnost pri uporabi terminologije (Buromenskyi, 2016).

Opozoriti velja, da sta izraznost in čustvenost v komentarjih žrtev ali udeležencev dogodkov dovoljeni, vendar mora novinar upoštevati, da lahko njegovo gradivo poveča paniko in negotovost, zato mora biti previden pri uporabi čustev v gradivu. Posebno pozornost je treba nameniti konceptu natančnosti v gradivu. Zdi se jasno in samoumevno, da je treba preveriti informacije o osebnih podatkih in imenih, ki so navedeni pod številko 6, vendar obstaja še vrsta drugih vprašanj, ki jih morajo novinarji skrbno preučiti.

Po priključitvi Krima leta 2014 so ukrajinski strokovnjaki in praktiki s področja medijskega prava veliko razpravljali in priporočali uporabo splošnih izrazov, ki bi omogočili pisanje o razmerah in posledicah v skladu s standardi in normami. Leta 2016 je bil s podporo

OVSE objavljen priročnik za novinarje: "Novinarstvo v konfliktih, ki vsebuje posebno poglavje o terminologiji, ki jo je treba uporabljati v gradivih" (Buromenskyi, M. et al., 2016). S temi izrazi razumemo opredelitev, kot so mednarodni oboroženi spopad, vojno stanje, agresija, nemednarodni oboroženi spopad,

borci, neborci, vojni zločini itd.

Uporaba in uporaba teh izrazov za opis stanja ni vedno ustrezala normam in razlaga stanja v zakonodaji evropskih držav in mednarodnih dokumentih. Ta primer dokazuje, da se kot posledica vsake izredne situacije v govoru aktualizira ali oblikuje vrsta terminov ali poimenovanj terminološke narave, ki opredeljuje situacijo. Novinarji bi morali pri svojem delu skrbno preučiti posebnosti uporabe takšne terminologije in pri tem upoštevati etične kodekse, standarde in zakonodajo, ki ureja razlago in opredelitev določenih pojmov.

Opozoriti je treba, da se je med vojaškimi operacijami v Ukrajini stanje na področju rabe jezikovnih enot in upoštevanja standardov, vključno z rabo izrazov, stabiliziralo (Journalism standards during wartime..., 2023). V strokovnem okolju so ta vprašanja še vedno aktualna, vendar v večji meri za preučevanje razmer in spremljanje dinamike teh procesov na nacionalni ravni.

Končni pregled poročila o nesreči

Ta faza novinarskega dela je pomembna in nujna zaradi pomena razširjenih informacij, ki lahko pripeljejo do številnih odločitev in dogodkov za številne ljudi: tako tiste na kraju nesreče kot tiste, ki organizirajo pomoč in podporo, tudi na mednarodni ravni. Ključne faze novinarjevega pregleda zgodbe so naslednje: Prvič, zagotavljanje skladnosti z novinarskimi standardi, zlasti glede točnosti, popolnosti in zanesljivosti informacij. Drugič, preverjanje spoštovanja etičnih kodeksov in norm. Tretjič, preverjanje jasnosti in informativnosti naslovnice in glavnega članka. Četrto, ocenjevanje ustreznosti in primernosti fotografije. Petič, ocenjevanje ustrezne uporabe jezika ter doslednosti in logičnosti predstavitev. Šestič, potrditev temeljitosti informacij o ozadju. Sedmič, ugotavljanje ustreznosti glede na potrebe občinstva, vključno z dostopnostjo predstavitev. Osmič, preverjanje skladnosti z zahtevami uredniške politike medija, zlasti v zvezi z varstvom pravic in zasebnosti oseb, na katere se gradivo nanaša. In končno, preučitev primernosti gradiva za distribucijo v drugih medijih, vključno z mednarodnimi mediji.

To nikakor ni izčrpen seznam pogojev, ki morajo biti izpolnjeni pred objavo gradiva; poleg tega mora novinar poskrbeti za varnost likov, zlasti mladoletnikov, in zagotoviti soglasje njihovih staršev ali skrbnikov, poskrbeti, da informacije o kraju nesreče ne škodujejo tistim, ki živijo na kraju dogodka, ali njegovim udeležencem; poleg tega se lahko glede na naravo in potek dogodkov pojavijo še drugi vidiki.

Ključni vidik novinarjevega dela v tej fazi je odgovornost, tako družbena odgovornost za podpiranje in utrjevanje prizadevanj za odpravo posledic nesreče kot osebna odgovornost za dejstva o položaju in oceni, ki jo lahko povzroči objavljeno gradivo.

Primeri uspešnega poročanja o nesrečah

To poglavje bomo začeli z zgodbo Garetha Jonesa, prvega novinarja, ki je svetu povedal o umetno ustvarjeni katastrofi, holodomoru v Ukrajini. O njegovih dejavnostih in položaju je nastalo veliko študij, poljska režiserka Agnieszka Holland je posnela film *Gospod Jones*, v Ukrajini pa so na Inštitutu za novinarstvo ustanovili medaljo Garetha Jonesa, ki se podeljuje raziskovalcem holodomora, umetne katastrofe, o kateri je novinar pisal v tridesetih letih prejšnjega stoletja (Kan, 2023). Več informacij je na voljo na spletnem mestu BBC.

Če želite izvedeti več o najuspešnejših poročilih, se seznanite z nacionalnimi registri in kazalniki iz serije "TOP X zgodbe o nesrečah" (Belousova, 2023) ter s seznamom takih nesreč. Pozornost regionalnim vidikom je posledica naslednjih dejavnikov: v teh publikacijah lahko vidite ne le uspeh in pomen posameznih gradiv, temveč tudi občutite odziv občinstva na dogodke, saj so se ta gradiva prav zaradi mnenj in komentarjev uvrstila v nacionalni TOP. Poleg tega se v takih gradivih kažejo posebnosti strukture predstavitev in novinarjevega jezika, ki so usmerile pozornost občinstva. Poleg tega je treba upoštevati tudi sprotnost gradiva, dejstva, ki jih je uporabil avtor, in distribucijo gradiva zunaj države ali regije.

Te izkušnje vam bodo pomagale prepoznati in oceniti zahteve po informacijah na nacionalni ravni ter razkriti podrobnosti in posebnosti pri pripravi takšnih gradiv. Obstajajo tudi opozorila: takšna gradiva ne bodo vedno v celoti skladna s standardi in strokovnimi zahtevami, lahko vsebujejo določene kršitve, kot so etičnost prikazovanja mladoletnikov ali (v vojaških spopadih) sovražni govor. Zato je treba pri analizi teh gradiv upoštevati splošno sprejeta pravila in norme ravnanja novinarjev na kraju nesreče.

Uspešno novinarstvo o nesrečah se ne uresničuje le v informativnih ali analitičnih žanrih tiska ali avdiovizualnih komunikacijskih medijev. Čas je najizrazitejši dejavnik, ki omogoča spoznati razsežnost nesreče in objektivno oceniti njen vpliv na družbene procese. Zato bi bilo treba na seznam primerov uspešnega novinarstva uvrstiti tudi dokumentarne knjige ali zbirke gradiva o dogodkih, ki so bile objavljene po določenem času in povzemajo videno. Pri tem novinarji pogosto analizirajo razloge za določene ukrepe in njihovo izvedljivost, podajajo skrbno opredeljeno kronologijo, pozornost posvečajo uspešnosti sanacijskih ukrepov in dokaj objektivno karakterizirajo udeležence. V takih gradivih je mogoče najti veliko pričevanj očitvidcev, ki so ovrednotena ob upoštevanju časa, ki je pretekel od nesreče, in so dokaj objektivni odraz teh dogodkov.

Med knjigami, ki jih je vredno prebrati, so Dave Cullen "Columbine" (2019), Adam Higginbotham "Chernobyl. A History of the Disaster" (2019), Haruki Murakami "Underground" (2003), Sheri Fink "Five Days After the Disaster" (2023). Priporočamo tudi ogled videoprispevkov o nesrečah, ki so po svetu pridobili veliko število ogledov. Zgoraj naštetе publikacije in gradiva niso popolni z vidika različnih pristopov k teoriji novinarstva, vendar so jih milijoni gledalcev prepoznali kot precej zgovorne, zato si zaslužijo študij za pridobivanje dodatnih izkušenj.

Če povzamemo zgoraj navedeno, lahko opišemo posebno podobo idealnega poročila o nesrečah različnega izvora. Natančnost in zanesljivost sta najpomembnejši, zato je treba temeljito preveriti dejstva o vseh informacijah iz različnih virov, da bi se izognili širjenju lažnih ali izkrivljenih podatkov. Jasno navedanje virov je ključnega pomena, zlasti pri uradnih izjavah, statističnih podatkih in pričevanjih očitvidcev. Novinarji si morajo prizadevati za objektivno poročanje in se izogibati čustveno obarvanim ocenam in sodbam. Bistvena sta tudi popolnost in izčrpnost, ki zajemata vse pomembne vidike nesreče, vključno z vzroki, obsegom škode, številom žrtev, reševalnimi akcijami in drugimi. Ključnega pomena je predstavitev različnih stališč, kot so mnenja strokovnjakov, pričevanja očitvidcev in pripombe vlade. Zagotavljanje konteksta dogodkov, razlaga vzrokov nesreče, možnih posledic in zgodovinskega ozadja prispeva k poglobitvi in razumevanju.

Učinkovitost in pravočasnost zahtevata hiter odziv na dogodke, takojšnje obveščanje občinstva o razvoju razmer in redno posodabljanje, da so seznanjeni z najnovejšimi spremembami. Ključnega pomena sta dostopnost in jasnost, pri čemer je treba uporabljati preprost in razumljiv jezik ter se izogibati žargonu

Novinarji se morajo zavedati svoje odgovornosti do družbe in se izogibati širjenju informacij, ki bi lahko povzročile paniko ali napačno obveščanje.

ali zapleteni slovnici. Vizualizacija s fotografijami, videoposnetki, infografikami in drugimi vizualnimi pripomočki naredi informacije bolj dostopne in razumljive. Na koncu je treba upoštevati etične vidike. Ključnega pomena je spoštovanje žrtev in njihovih družin, pri čemer se je treba izogibati pretirani dramatičnosti ali senzacionalizmu. Bistveno je spoštovanje načel zapornosti in varovanje osebnih podatkov. Novinarji se morajo zavedati svoje odgovornosti do družbe in se izogibati širjenju informacij, ki bi lahko povzročile paniko ali napačno obveščanje. Upoštevanje teh dejavnikov bo novinarjem pomagalo ustvarjati kakovostna in odgovorna poročila o naravnih nesrečah ali nesrečah, ki jih povzroči človek, kar bo koristilo družbi in prispevalo k prizadevanjem za obnovo.

Povzetek poglavja in študijski rezultati

Novice o nesrečah in izrednih razmerah imajo svoje posebnosti, vendar jih na splošno urejajo enake norme, standardi in etični kodeksi kot celotno novinarstvo. V tem odstavku se osredotočamo na nekaj pomembnih pristopov, s katerimi se novinarji pripravijo na pisanje o nesrečah. Novinar mora poskrbeti za varnost. Ta precej širok vidik vključuje varnost novinarja med pripravo gradiva, varnost njegovih likov in tistih, ki delajo na kraju nesreče. Poleg tega se vprašanje varnosti običajno razlaga širše in vključuje izogibanje nepotrebnim napetostim v družbi ter zmanjšanje tveganja panike. Vsi ti vidiki so pomembni pri delu medijskega delavca in jih lahko sproži že ena sama novica, če novinar krši pravila in smernice za pripravo gradiva o nesrečah.

Profesionalnost, ki jo tu razumemo kot pripravljenost za delo na območju nesreče, ki se kaže v poznavanju značilnosti najverjetnejših nesreč in postopkov za ravnanje v takih nesrečah (požari, naravne nesreče, nesreče, ki jih povzroči človek, vojaški spopadi); posedovanje novinarskih orodij (znanje o načinu pisanja/ snemanja in profesionalnih tehnologijah ter značilnosti uporabe profesionalnih orodij); psihološka pripravljenost in odpornost; pripravljenost na prevzem odgovornosti za delo v nujnih razmerah. Družbena odgovornost - novinarjevo zavedanje o posledicah njegovega dela za številne ljudi, tako na področju izrednih razmer kot tudi v veliko širšem kontekstu glede na možnosti digitalnega sveta. Družbena funkcija novinarstva je najbolj izrazita v razmerah, ko so od dela novinarja odvisna življenja ljudi, ko na podlagi objav sodržavljeni in ljudje iz drugih držav dobijo zanesljive in popolne informacije, ki jim omogočajo sprejemanje odločitev in zagotavljajo temeljne človeške vrednote.

Novice o nesrečah imajo običajno veliko število ogledov in delitev, zaradi česar je novinar dobro znan in se zvišujejo ocene publikacij, vendar je veliko bolj pomembno, da lahko ljudje zaradi dela novinarja rešijo svoje zdravje in življenje, preprečijo izgube, na podlagi pravočasnih informacij najdejo izhod iz težkih razmer, verjamejo v obnovo po nesreči in najdejo priložnosti za dejavno sodelovanje v življenju po nesreči.

Ob koncu tega poglavja študenti bodo imeli naslednje dosežke naslednje dosežke.

Študenti znajo podrobno analizirati novice, ki se osredotočajo na nesreče.

Študenti znajo opraviti tehnične in strukturne revizije novic o nesrečah.

Študenti znajo izvesti uredniški nadzor nad novicami o nesrečah.

Študenti znajo objaviti informacije z uporabo različnih medijskih platform in drugih virov ter vključujejo občinstvo v razprave o pomembnih vprašanjih.

Študenti znajo učinkovito komunicirati z občinstvom, da bi zagotovili oblikovanje objektivnega javnega mnenja in krepitev družbe.

Samoocenjevanje

1. katerih od naslednjih elementov novice NE vsebujejo?
 - a. Naslov in vodilni naslov
 - b. Pripombe žrtev, prič, uradnikov in drugih virov
 - c. Zaključki novinarja
 - d. Ozadje.
2. Katera je najpomembnejša značilnost novice o nesreči?
 - a. Hitrost posredovanja informacij
 - b. Prikaz pripomb udeležencev
 - c. Razmislek o dejstvih
 - d. Novico mora spremljati vizualni prikaz (fotografija ali videoposnetek).
3. Kakšna je razlika med novico in poročilom?
 - a. Novica je krajša in je lahko bolj neposredna.
 - b. Novica ne zahteva osebne prisotnosti novinarja, informacije so lahko
 - c. Novice lahko pridobiti z digitalnimi tehnologijami.
 - d. Novice lahko temeljijo le na poročilih uradnih virov in in tiskovnih predstavnikov.
4. V katerem primeru je treba za poročanje o nesreči dati prednost poročilu?
 - a. Poročilo je bilo naročeno v uredništvu
 - b. Ta žanr vam gre bolje od drugih.
 - c. Ste na kraju dogodka.
 - d. Vaši bralci še ničesar ne vedo o nesreči, vi pa lahko o njej podrobno poročate. lahko podrobno in izčrpno poročate.
5. Kakšne so zahteve glede virov informacij pri pisanju novice o nesreči?
 - a. Novinarji naj se pogovarjajo le s tistimi, ki jih je nesreča prizadela.
 - b. Informacije je treba zbrati iz virov, ki so se pojavili na kraju dogodka.
 - c. Informacije je treba pridobiti od virov, katerih pristojnost lahko novinar ugotovi in potrdi.
 - d. Uporabljati je treba samo uradne vire in govorce.
6. Katerega od naslednjih besedil ne bi smeli vključiti v dober naslov o nesreči?
 - a. Informacije o naravi nesreče ali vrsti nesreče.
 - b. Datum in čas nesreče.
 - c. Novinarjev vtis o nesreči.
 - d. Informacije o lokaciji nesreče.
7. Kakšna naj bo slika v novici o nesreči?
 - a. Dovoljena je katerakoli slika.
 - b. Novinar določi zahteve za podobe v novicah.
 - c. Novinarja vodijo zakoni in etični kodeksi, posebno pozornost pa namenja razširjanju občutljivih vsebin in podob mladoletnikov.
 - d. Novinar usklajuje vizualne vsebine z organi, ki usklajujejo odziv na nesrečo.
8. Katere značilnosti rabe jezika v novicah o nesrečah bi moral novinar upoštevati?
 - a. Novinarjev govor mora biti svoboden, primeren situaciji in njegovim občutkom.
 - b. Novinar mora uporabljati samo jezik uradnega sloga, da bi se izognili dodatnim ocenam in pripombam.
 - c. Novinarjev govor mora temeljiti na poklicnih standardih, novinar pa v svojem besedilu ne sme uporabljati čustveno ocenjevalnega besedišča.
 - d. Novinar mora uporabiti komentarje in ocene, ki vsebujejo znanstveno utemeljitev izrednega dogodka in tako zagotoviti točnost in zanesljivost poročenih informacij.
9. Kakšna je nevarnost novinarjeve čustvenosti pri poročanju o nesrečah?
 - a. Čustvenost lahko povzroči paniko.
 - b. Čustvenost lahko privede do napačnih predstav.
 - c. Čustvenost lahko spremeni doživetje velikosti dogodka in vpliva na objektivnost.
 - d. Vse naštet.
10. Katere podatke mora upoštevati algoritem za preverjanje poročila o nesreči pred objavo?
 - a. Natančnost lastnih imen, krajevnih imen, datumov, časov in drugih objektivnih dejstev
 - b. Ustreznost in popolnost poročanja o dogodku
 - c. Etični vidiki poklicnih standardov in skladnost z zakonodajo.
 - d. Vse naštet.

Ključ za odgovore

1.c, 2.c, 3.c, 4.c, 5.c, 6.c, 7.c, 8.c, 9.d, 10.c

Reference

Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2002). Human aggression. *Annual review of psychology*, 53(1), 27-51.

Belousova, K. (2023). TOP-10 largest environmental disasters in Europe and the world. *Ecopolitics*. <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/top-10-najmasshtabnishih-ekologichnih-katastrof-ievropi-ta-svitu/>.

Boyd, A. (2007). *Broadcast journalism: Production technology of broadcast news* (5th ed.). Kyiv Typographic House.

British Broadcasting Corporation. (n.d.). BBC Editorial Guidelines. <https://www.bbc.co.uk/editorial-guidelines>

Buromenskyi, M., Shturhetskyi, S., Beals, E., Betz, M., Schupp, C., & Kazanzhy, Z. (2016). Conflict sensitive journalism: best practices and recommendations: A guide for media professionals. VAITE Company.

Cambridge Dictionary. (n.d.). Lead. In Cambridge Dictionary. Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/lead>

Chekmyshev, O. (2022). Journalism during the war. Educational and Scientific Institute of Journalism. <http://journ.knu.ua/zhurnalistyka-pid-chas-viyny>

Dovzhenko, Otar (2018). How to write news. MediaLab. <https://medialab.online/news/novyny1/>

Foster, J. L. (2012). *The art of reportage*. Routledge.

ICRC. (2024). International humanitarian law: Definition of international armed conflict. International Committee of the Red Cross. Retrieved from <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/article/other/5fzg74.htm>

Institute of Mass Information. (n.d.). Journalistic standards: A fact sheet. <https://www.imiflowdesign.com/products-solutions/ua/>

Kan, O. (2023) The story of Gareth Jones, who told the world about the Holodomor and inspired Orwell. BBC News Україна. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-50200358>

Kovach, B., & Rosenstiel, T. (2014). *The elements of journalism: What newspeople should know and the public should expect* (3rd ed.). Crown.

Mencher, M., & Poindexter, P. M. (2000). *Reporting for the millennium*. McGraw-Hill College.

Mencher, M., & Poindexter, P. M. (2018). *News reporting and writing* (12th ed.). McGraw-Hill Education.

Merriam-Webster. (n.d.). Headline. In Merriam-Webster dictionary. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/headline>

Merriam-Webster. (n.d.). Lead. In Merriam-Webster Dictionary. Retrieved from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/lead>

Merriam-Webster. (n.d.). News. In Merriam-Webster dictionary. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/news>

Merriam-Webster. (n.d.). Reporting. In Merriam-Webster dictionary. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/reporting>

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2022). What are international crimes? Seoul OHCHR. https://seoul.ohchr.org/sites/default/files/2022-10/05_What%20are%20international%20crimes_formatting_FIN_ENG.pdf.

Oxford Learner's Dictionaries. (n.d.). State of war. In Oxford Learner's Dictionaries. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/state-of-war>

Patterson, T. E. (2017). Journalism and public life. CQ Press.

Pavliv, V. (2015). Reporting: Between facts and emotions. A practical guide for journalists. Lviv: Ukrainian Catholic University Press.

Plokyh, S. (2018). Chernobyl: The History of a Nuclear Catastrophe. Basic Books.

Simpson, J. (2011). War reporting: Fieldcraft for the brave and foolish. Pan Macmillan.

Tarasiuk, V. Y. (2022). Collect facts - write a report! Practical Journalism // Genre Studies: a study guide. Uzhhorod: Naumchenko N.V.

The Associated Press. (2020). The Associated Press stylebook. Basic Books.

UNESCO. (2017). Disaster journalism: A handbook for journalists. UNESCO.

Weishenberg, Z. (2011). News journalism: A textbook (V. F. Ivanov, Ed.). Academy of Ukrainian Press.

“Journalism standards during wartime are more important than in peacetime.” (2023).

Ukrinform. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3719186-standarti-zurnalistiki-pid-cas-vijni-vazlivisi-niz-u-mirnij-cas-mediaeksperti.html>

UREDNIŠKI NADZOR PRI POROČANJU O NESREČAH

Oscar González Grande¹⁹

Martín López Nores²⁰

Javier Abuín-Penas²¹

11. POGLAVJE

UREDNIŠKI NADZOR PRI POROČANJU O NESREČAH

- **Uvod**
- **Ključni koncepti**
- **Vsebinski pregled novic o nesrečah**
- **Strukturni pregled novic o nesrečah**
- **Obrnjena piramida in 5W + 1H**
- **Preverjanje virov v novicah o nesrečah**
- **Etični pregled novic o nesrečah**
- **Pravni pregled novic o nesrečah**
- **Vizualni pregled novic o nesrečah**
- **Povzetek poglavja in študijski rezultati**
- **Samoocenjevanje**
- **Reference**

Uvod

Ob dogodkih, kot je nesreča, uredniški nadzor ne bi smel biti le v rokah urednika medija; ampak bi moral novinar biti prvi urednik svojega dela.

Nesreče zaradi naravnih ali človeških vzrokov so dogodki največjega javnega interesa, zato njihovo novinarsko pokrivanje zahteva večjo stopnjo odgovornosti kot pri pregledih ali novicah, ki so v množičnih medijih in ne zahtevajo preiskovalnega, refleksivnega in poročevalskega dela na kraju samem, kot je to potrebno pri pokrivanju nesreč. Ob dogodkih, kot je nesreča, uredniški nadzor ne bi smel biti le v rokah urednika medija; novinar bi moral biti prvi urednik svojega dela. To še toliko bolj velja za majhne medije ali samostojne novinarje, saj ti pogosto nimajo urednika.

Urad Združenih narodov za zmanjševanje tveganja nesreč v svojem priročniku "Katastrofe skozi objektiv" (Leoni, B., Radford, T. in Schulman, M., 2011) na uredniški ravni priporoča, naj imajo mediji notranjo politiko poročanja o nesrečah in novinarje, specializirane za to temo, kar se običajno uporablja le v velikih medijih; naj imajo načrt za zgodnje opozarjanje; naj zagotovijo čas, prostor in sredstva za raziskovanje vzrokov nesreče; in "razumejo vlogo, ki jo lahko imajo

pri spremembah politike" (str. 86).

Dobro izhodišče za poročanje o teh dogodkih se začne s pogovorom med urednikom in dopisnikom, v katerem se razpravlja o elementih, kot so jezik, ki se bo uporabljal, zorni kot, s katerega se bo obravnavala tema, obseg nesreče in njen vpliv na javno mnenje, vrsta zgodb, ki jih je treba povedati, pregled prejšnjih nesreč na tem območju ali nesreč s podobnimi značilnostmi v drugih delih sveta; vsebino, ki jo je treba pripraviti (novice, poročila in katere vrste poročil, kronike; intervjuji; vizualizacija podatkov in kateri koli drug izdelek); izmenjavo virov in stikov, kot so lokalni organi in ustanove, namenjene preprečevanju, preučevanju in blaženju posledic nesreč; zaveznike medijev in novinarjev na območju. *vide timely responses or to make events of extreme importance visible, as well as the sensationalist headline or clickbait for digital media, which along with the desire for personal recognition of editors and reporters, are unethical behaviors from which a journalist will not easily escape when incurring in these bad practices. Ethical and serious work in the coverage of a disaster is recognized by public opinion, but unethical actions are also strongly repudiated by audiences.*

Pogosto ta pogovor ne more potekati iz oči v oči v pisarni, lahko pa poteka prek telefona ali video klica, medtem ko se dopisnik pripravlja na pot na kraj dogodka ali med potovanjem.

Poročanje o nesreči je eden največjih poklicnih in seveda tudi osebnih izzivov novinarja. Kljub dinamičnosti same resničnosti in pomanjkanju znanja o tem, kakšni novi dogodki se lahko zgodijo sredi poročanja, je v scenarijih, v katerih resničnost presega fikcijo, ključno upoštevati osnove novinarske etike in novinarsko dejstvo.

Ena od teh osnov je, da se držite kombinacije 5W + 1H. V stiski ali negotovosti javnost pri novinarju išče odgovore, da bi razumela, kaj se dogaja, in razmislila o posledicah. Ti odgovori so običajno zapleteni, zato je treba ohraniti merilo, da morajo vse novice jasno navajati 5W + 1H: kdo, kaj, kje, kdaj, zakaj in kako. Zaradi njihovih pravih odgovorov bo novinar bližje preverljivim dejstvom in dlje od nenatančnih sporočil ali obremenjenih z vrednostnimi sodbami. Preverjanje zbranih informacij, podatkov in virov ter spoštovanje etične novinarske prakse, ki je zavezana spoštovanju človečnosti žrtev in drugih ljudi, vpletenih v razburkanih razmerah, kot je nesreča, ter ohranjanju zaupnosti virov, če je to potrebno v primeru

Preverjanje zbranih informacij, podatkov in virov ter spoštovanje etične novinarske prakse, ki je zavezana spoštovanju človečnosti žrtev in drugih ljudi, vpletenih v razburkanih razmerah, kot je nesreča, ter ohranjanju zaupnosti virov, če je to potrebno v primeru nevarnosti, in varovanju njihove integritete, so dejanja, o katerih se ni mogoče pogajati.

nevarnosti, in varovanju njihove integritete, so dejanja, o katerih se ni mogoče pogajati.

Novice, katerih cilj je le ustvarjanje viralnih vsebin na internetu in družbenih omrežjih, namesto da bi pravočasno reagirale ali poskrbele za prepoznavnost izjemno pomembnih dogodkov, ter senzacionalistični naslovi ali vabe za klike v primeru digitalnih medijev, ki skupaj z željo po osebni prepoznavnosti urednikov in novinarjev predstavljajo neetično ravnanje, ki se mu novinar ne bo zlahka izognil, če se bo spustil v te slabe prakse. Etično in resno delo pri poročanju o nesreči javno mnenje priznava, neetična dejanja pa odločno zavrača tudi občinstvo.

¹⁹Tehnik, Universidade de Vigo, Raziskovalni center za telekomunikacijske tehnologije atlanTTic, Oddelek za telematiko, oscar-gonzalezgrande@gmail.com

²⁰ Profesor, Universidade de Vigo, Raziskovalni center za telekomunikacijske tehnologije atlanTTic, Oddelek za telematsko inženirstvo, mlnores@det.uvigo.es

²¹Docent, Universidade de Vigo, Oddelek za avdiovizualne komunikacije in oglaševanje, jabuin@uvigo.gal

Ključni koncepti

Za boljše razumevanje teme, ki bo obravnavana v okviru tega poglavja, so podane razlage ključnih pojmov, navedenih v nadaljevanju. S spoznavanjem teh pojmov boste lažje razumeli podrobnosti teme, ki jo obravnava to poglavje. Poleg tega bo učenje teh pojmov olajšalo učenje dosežkov poglavja, pa tudi razumevanje pomena koncepta empatije v procesih nesreč.

Resnicoljubnost

Gre za navezanost vsake novinarske informacije, ki je novinarske ali poročevalske narave, na resnična dejstva, ki jih je mogoče preveriti. Gre za verodostojne informacije brez sledi manipulacije, ki so bile etično pridobljene iz živih ali dokumentarnih virov.

Preverjanje dejstev

Je novinarska praksa, ki vključuje preverjanje točnosti in resničnosti informacij pred njihovo objavo. Ta postopek pomeni, da je treba pridobljene podatke primerjati, biti previden in ne jemati kot samoumevno, da so informacije zanesljive, tudi če prihajajo iz uradnih virov. To je še pomembnejše v primeru nesreče, kar je ideja, ki se razvija v tem poglavju.

Raznolikost virov je že sama po sebi preverjanje, saj bo mogoče izmeriti, ali se informacije ohranjajo ali pa se drastično spreminjajo. V primeru razlik med viri jih je treba občinstvu jasno prikazati, da jih bo lahko primerjalo in sprejelo lastne sklepe. Druga možnost je objava na podlagi avtoritete vira. S temi praksami bosta novinar in medij pridobila na verodostojnosti.

Primarni viri

So prvi vir neposrednih informacij ali informacij iz prve roke, do katerih se novinar zateče, da bi zbral podatke o nekem dogodku. Obstajajo tudi druge vrste virov, ki so lahko primarni, kot so: izvirni dokumenti, pričevanja, rezultati raziskav ali kateri koli drugi dokazi. V novinarstvu so primarni viri temeljnega pomena za zagotavljanje točnosti in verodostojnosti informacij.

Vrednostne sodbe

To so ocene, ki jih oseba oblikuje na podlagi svojih prepričanj, načel ali subjektivnih meril. Gre za predstavitve ideala, ki lahko z osebnega stališča nasprotuje drugi ideji ali dejanju ali pa ne. V novinarstvu je za ohranitev nepristranskosti bistveno razlikovati med objektivnimi dejstvi in vrednostnimi sodbami. Subjektivna obremenitev z vrednostnimi sodbami pristransko vpliva na vsako vsebino.

Javni interes

Javni interes je skupni prostor, ki presega zasebne interese in ga je mogoče razumeti le z demokracijo. V protidemokratskih družbah bo javni interes vedno podrejen ideologiji oblasti na oblasti. Zato je novinarstvo v avtoritarnih režimih neprijetno, preganjano ali cenzurirano, saj v teh modelih ni prostora za svobodno mišljenje in razkrivanje, vrednote, ki so neločljivo povezane z novinarstvom.

Sposobnost razkrivanja dejstev, ki zadevajo celotno družbo, je funkcija novinarstva, ki je nastala zaradi skupnega pojma javnega interesa. Zlasti informacije, ki prispevajo k preglednosti družbeno-političnih in gospodarskih dogodkov v državi, družbenemu nadzoru, iskanju rešitev in zavestnemu odločanju državljanov. Druga značilnost novinarstva je odgovornost in merila, da lahko upraviči preiskavo in objavo nekaterih občutljivih vprašanj, ki pa so v javnem interesu in so bistvenega pomena za skupnost.

Empatija

je sposobnost razumevanja in deljenja čustev, misli in izkušenj druge osebe. V novinarstvu empatija novinarjem omogoča, da se postavijo na mesto drugega, kar je način, da se povežejo s svojimi viri in občinstvom ter vzpostavijo bolj človeško komunikacijo, ki se bo odražala v oblikovanju boljših zgodb in zanimivejših vsebin za občinstvo. V primeru trenutkov, ki jih zaznamuje nesreča, pa empatija daje žrtvi priznanje iz razumevanja notranjega in zunanjega konflikta, ki ga živi, ranljivosti in negotovosti, ki ji je izpostavljena, kar je dejavnik, ki od novinarja med poročanjem zahteva spoštovanje in sočutje.

Vsebinski pregled novic o nesrečah

Pregled vsebine je ena od najpomembnejših faz kritja nesreče. Ne glede na to, ali ga opravi urednik ali novinar sam, preden objavi svoje delo.

To je naloga, ki se ne konča z objavo, saj je treba zaradi pomena, ki ga ima nesreča v vsaki družbi, vsebino stalno ocenjevati, kar vključuje tudi preglede po razširitvi gradiva.

Ta blok lahko razdelimo na tri interesne točke: slog, natančnost in zasebnost.

Slog

Ne glede na obliko se postopek urejanja ocenjuje tako, da se ohrani slog, ki je v skladu z dobrimi novinarskimi praksami. Jasnost in jedrnatost vsebine sta ključni točki za dober rezultat. V primeru novice morata biti naslov in vodilni del skladna in morata izražati glavne ideje novice.

Preveriti je treba tudi pravopis, sintakso, časovni okvir pripovedi, ravnanje s citiranimi viri in podatki, povezanimi s številkami, da bi se izognili zmedi ali netočnostim glede datumov in časov.

Neutemeljene trditve in špekulacije ne bi smele imeti mesta v novinarskem prispevku, ki je posvečen nesreči. Temu se izognemo tako, da ne uporabljamo nenatančnih in splošnih izrazov; ne spreminjamo besedilnih ali posrednih citatov brez posvetovanja z izvirnim virom; ne spreminjamo pomena informacij; ne prenašamo vsebin, o katerih dvomimo in ki niso bile preverjene; ne podajamo neutemeljenih obtožb ter ne ogrožamo zasebnosti in integritete virov (Agencia EFE, 2022).

Španska tiskovna agencija EFE v svojem slogovnem priročniku navaja seznam vprašanj, ki so lahko v veliko pomoč, če nanje odgovorite ob urejanju:

Ali ideji glavnega in naslovnega besedila sovpadata in ali sta najzanimivejši v novici?

Ali ima naslov vse člene, ali je razumljiv brez vodilnega stavka in ali je pravi?

Ali je novica pravilno časovno umeščena ("ta torek"...)?

Ali je razumljiv ter ima jasno in ustrezno strukturo?

Ali odgovarja na osnovna vprašanja novic?

Ali je jasno, kaj, kdo, kje, kdaj, kako in zakaj?

Ali spoštuje navedbe o obravnavi občutljivih vprašanj?

Ali je pravopisno in skladnjsko pravilen?

Ali so količine, odstotki in vsote, lastna imena in njihove ponovitve pravilni?

Ali so viri dobro označeni in izjave podprte z narekovaji?

Ali je dovolj podlage in dokumentacije, ali obstajajo netočnosti (nekatere, številne, pogojne govorice, kakršne bi lahko odobril...)?

Ali obstajajo neutemeljene obtožbe ali kompromitirane omembe subjektov ali posameznikov?

Ali je različica primerna za predvideno občinstvo? (Agencia EFE, 2022, str. 188).

Natančnost

Ravnanje z občutljivimi informacijami v primeru nesreče pomeni odgovornost, ki pomeni razliko med poročanjem, ki ga občinstvo ceni, in poročanjem, ki ga javno mnenje na splošno zavrača.

Izvor teh informacij so živi ali dokumentarni viri, zato je treba vsak vir jasno opredeliti, zlasti v primerih, ko lahko obstajajo različne različice in številke, ki si nasprotujejo.

Na primer, v primeru smrtnih žrtev so lahko v prvih dneh podatki o žrtvah in povzročeni škodi iz različnih virov različni in netočni. V tem primeru je treba delati z razponom in določiti vir najnižjih in najvišjih števil. Če tega ni, je treba uporabiti najbolj verodostojen vir (BBC, 2019).

Angleška informativna mreža BBC v svojem uredniškem vodniku (2019) izpostavlja nevtralnost točko v poročanju. Če je torej novinar ali medij cenzuriran ali prisiljen, da razširja ali zadržuje določene informacije, povezane z nesrečo, je to stanje, o katerem je treba odkrito in jasno obvestiti občinstvo, da se zaveda problema in tega, kako pogojuje novinarsko delo in informacije, ki jih prejme.

Če želimo govoriti o natančnosti, moramo poleg spoštljivega jezika uporabljati tudi objektivne izraze, ki temeljijo na dejstvih in ne vključujejo vrednostnih sodb.

Zasebnost

Spoštovanje zasebnosti je element, ki ga pri pregledovanju vsebine ne smemo pozabiti. Katastrofe prinašajo žrtve, zato morajo biti tako novinarji kot mediji porok za spoštovanje integritete in trpljenja teh ljudi ter v nobenem primeru ne smejo spodbujati stanja ponovne viktimizacije. Ta previdnost je še toliko pomembnejša, kadar govorimo o mladoletnikih in osebah v ranljivem položaju.

Tako kot v primeru, ko je vir informacij oseba ali skupina, ki zaradi povračilnih ukrepov, upravičenih ali ne, prosi novinarja, naj ne razkrije njene identitete, tako novinar kot uredništvo ne smeta razkriti identitete vira.

Pred objavo fotografij in videoposnetkov o nesrečah je treba oceniti, ali lahko te podobe vplivajo na žrtve. Z uredniškega vidika se lahko določene vsebine, ki so grafične narave in niso primerne za vse občinstvo, upravičijo kot vsebine v javnem interesu. To je upravičeno, vendar ne sme ogroziti dostojanstva žrtev. Ta previdnost in preudarnost razlikujeta razkrivajočo in potrebno vsebino od senzacionalistične vsebine. Enako velja za uporabo skritih naprav za pridobivanje informativnega gradiva; te prakse so upravičene le zaradi javnega interesa, ki ga je mogoče dokazati (The Guardian, 2023).

V primeru, da novinar, urednik, medij ali občinstvo odkrije napako v razkritih informacijah in ta dejansko obstaja, je treba odkrito prevzeti odgovornost in zahtevati opravičilo, če to situacija upravičuje.

Strukturni pregled novic o nesrečah

Struktura novic, čeprav smo v digitalni dobi z novimi pripovedmi, se od svojega nastanka ni veliko spremenila, kar zadeva njeno poslanstvo: pravočasno in resnično obveščanje.

V razmerah nesreče, ko so lahko prve ure zaznamovane z izpadi telekomunikacij, odvisno od obsega škode, in ob eksplozivni viralnosti govoric in lažnih novic na družbenih omrežjih, je treba novice objaviti takoj.

Obrnjena piramida in 5W + 1H

Obrnjena piramida je metodologija za oblikovanje novic, ki je bila sredi 20. stoletja sprejeta v slogovnem priročniku tiskovne agencije Associated Press na zahtevo združenih časopisov: "(Sánchez, J.F., 1993). Struktura predvideva, da mora biti osnova piramide na vrhu in mora prikazati najbolj zanimive informacije z naslovom, podnaslovom, vodilni del je kratek opis ali povzetek, ki odgovarja na šest vprašanj 5W + 1H (kdo?, kaj?, kje?, kdaj?, zakaj?, kako?), nato sledi jedro novice in nazadnje manjše podrobnosti

Slika 1: »Obrnjena piramida (novinarstvo)« po Wikipedia.org, 2025 (https://en.wikipedia.org/wiki/File:Inverted_pyramid_2.svg)

Kakšen je pomen števila 5W + 1H? To je metoda, ki je občinstvu lahko razumljiva, saj ima vsako vprašanje svoj razlog za nastanek. Kdo: prikazuje ljudi, skupine ali organizacije, ki so protagonisti novice; Kaj: gre za seznanjanje s tem, kaj se je zgodilo, s samim dogodkom; Kje: označuje kraj, kjer so se dogodki zgodili; Kdaj: uokvirja novico v čas ali trenutek, datum ali uro; Zakaj: razlaga vzroke dogodka; in Kako: opisuje način ali proces, v katerem so se dogodki zgodili (Melvin Mencher, 2011; Herrscher R., 2009). Čeprav je bila obrnjena piramida zasnovana za časopise, trenutno velja za tiskane in digitalne medije. Razlika v današnjem času je poleg digitalnega preskoka in uživanja vsebin na zaslonih tudi v zahtevi po večji neposrednosti in globini.

Globina, ki se išče v besedilu novice s hiperpovezavami na druga besedila, slike ali videoposnetke, ki kontekstualizirajo informacije in omogočajo boljše razumevanje novice (Ramirez Gelbes, S., 2016).

Jezik

Kot je bilo omenjeno v vsebinskem pregledu sklopa Novice o nesrečah, mora biti jezik novice natančen in jasen. Sporočanje in zagotavljanje zanimivih informacij je poklicna odgovornost, poročanje sredi pretresa in žalosti, kot je nesreča, pa postane javna služba. Zato morata jezik in ton novice ustrezati trenutku.

BBC (2019) ugotavlja, da morajo novice vzpostaviti ravnovesje med informiranjem in sočutjem. Javni interes in dostojanstvo prizadetih oseb morata biti v istem ravnovesju. Novinarjevo delo ne sme povzro-

Novinarjevo delo ne sme povzročiti dodatne škode žrtvi, to pa se začne že pri uporabljenem jeziku in načinu njegove uporabe.

čiti dodatne škode žrtvi, to pa se začne že pri uporabljenem

jeziku in načinu njegove uporabe. Sporočilo novice mora odražati previden in občutljiv ton za čustveno stanje kolektiva, ki ga je prizadela nesreča.

Ti varnostni ukrepi morajo biti prisotni od prve vrstice besedila, to je od naslova. Objava naslova z ne-utemeljenimi informacijami je prav tako občutljiva kot objava naslova s sporočilom, ki nima nobene zveze z vsebino novice. Slabe prakse, kot so zgoraj opisane, lahko poleg spodbujanja dezinformacij spodbujajo neupravičeno stisko v družbi, čeprav bi moral biti cilj v primeru šoka ponuditi zanesljive informacije in se izogniti širjenju govoric. Toda v primeru avdiovizualnega jezika so tveganja in odgovornosti pri poročanju o nesreči večja. Tveganja ne izhajajo le iz fizične integritete poročevalca, temveč tudi iz njegovih meril in odgovornosti, da ne prestopi meje, ki jo je težko

oceniti: do katere mere je primerno objaviti podobo, ki lahko prizadene dovzetnost.

Kaj loči dojemanje relevantne vsebine od groteskne? Kaj je raven, ki je ne smemo preseči pri poročanju o človeški tragediji? Na ta vprašanja je mogoče odgovoriti le tako, da smo na kraju dogodka, opazujemo, kaj se dogaja, prisluhnemo prizadetim ljudem in njihovim zahtevam ter izmenjamo ideje z uredništvom, ki ima morda od daleč bolj osredotočen pogled.

Primer, ki to odraža, je ruska invazija na Ukrajino od leta 2022. Natančneje, napad ruskih sil na porodnišnico leta 2022. Mstyslav Černov, Evgenij Maloletka in Vasilisa Stepanenko so dva novinarja in novinarka mednarodne agencije Associated Press (AP), vsi trije so Ukrajinci in so bili v času napada v tem mestu ter so bili edini mednarodni novinarji, ki so pokrili pokol.

Skupaj z novinarko Lori Hinnant sta za svoje delo prejela Pulitzerjevo nagrado, ki jo priporočamo v pregled. Na podlagi te reportaže in vsega pridobljenega gradiva je bil posnet dokumentarni film "20 dni v Mariupolu", ki je prejel mednarodne nagrade, na primer oskarja.

V Kremlju so menili, da če ne bo novic, nihče ne bo vedel (ICFJ, 2022). Ruska propaganda je trdila, da njihovi napadi niso bili usmerjeni proti civilistom in še manj proti materinstvu, vendar so slike in pričevanja, ki so jih ujeli ti novinarji, pokazali nasprotno. Do te mere, da so zaradi svojega dela postali ruska vojaška tarča, saj so sredi kaosa in bombardiranja vsakič, ko so iskali območje s telefonskim signalom, da bi lahko svoje gradivo poslali agenciji in svet seznanili z dogajanjem, izpostavili svoja življenja.

V tem kontekstu dokumentarec prikazuje, kako žrtve sredi uničenja in pokola prosijo novinarje, naj vse posnamejo, naj še naprej snemajo, ne glede na to, kako težko je (Černov, 2023). Jezik poročanja in ton so določile žrtve s svojimi zahtevami, nič več in nič manj: prikazati resničnost trenutka, kot so ga posnele. Realnost, kot je množično grobišče otrok, ki jih je ubilo rusko bombardiranje, ali zdravniki, ki skušajo rešiti življenja otrok in nosečnic.

Slika 2: *Opustošenje v Buči, Ukrajina» avtorja rawpixel.com, 2022*

Kljub prošnji večine žrtev, ki so zahtevale, da se vse posname, so nekatere prosile, da se jih ne snema. Novinarji so poskrbeli, da se te osebe niso pojavile v nobeni od njihovih vsebin. Toda tudi zunaj Ukrajine in tudi pri urejanju posnetkov je Černov dejal, da je bil njegov največji izziv najti ravnovesje. Njegov namen je bil objektivno prikazati izkušnje žrtev na terenu, kar je pomenilo, da je moral prikazati travmatične in uničujoče izkušnje. Vendar ni želel uporabiti jezika, ki bi s prikazom močnih podob normaliziral vojno, saj meni, da je vojna nekaj strašnega, prav tako ni želel prikazati lahkotne različice vojne, do žrtev pa je želel biti spoštljiv in občutljiv (Francis, 2023).

Delo teh novinarjev kaže na veliko stvari, a ena od njih je, da je treba pri poročanju o nesreči nenehno preverjati upravljanje jezika, da ne bi izgubili ravnovesja, ki visi na nitki. Iskanje ravnovesja, ki se ohranja v žarišču dejstev, na terenu in nato pri urejanju.

Tehnike poročanja

Prvi pristop k ugotavljanju, katere informacije zanimajo občinstvo medijev v zvezi z nesrečo, je pregled trendov iskanja v iskalniku Google Trends s filtriranjem po državah in, če je mogoče, po regijah ali mestih dogodka. Če so glavna iskanja povezana z nesrečo, bo dober korak ponuditi informacije in odgovore o tem, kaj občinstvo skrbi.

Ko smo na terenu, je priporočljivo ostati miren, ustvariti jasno, natančno in sočutno vsebino ter skrbno izbirati besede, uporabljene v novicah, da ne bi povzročili panike (Potter, D. in Ricchiardi S., 2009).

Odločilni dejavnik pri pokrivanju nesreč je razumevanje konteksta. Gre za scenarij, v katerem lahko stiska in morebitni travmatični dogodki spremenijo psihološko normalnost prizadetih ljudi, zato se mora poročevalec tega zavedati in delovati z empatijo (Healey, J., 2022). Z empatijo lahko novinar bolje dojame razmere za pridobivanje intervjujev in informacij, saj bodo žrtve zaznale novinarjevo spoštovanje njihovega položaja in bodo razumele novinarjevo delo.

Pri zahtevah za intervjuje z ljudmi, ki so lahko neposredne žrtve ali so dovzetni za nesrečo, mora biti jasno, da se ne sme pritiskati nanje, naj dovolijo intervju, še manj jih nadlegovati s klici, sporočili prek družbenih omrežij ali elektronske pošte in, še huje, ostati na njihovem domu, če zahtevajo opustitev njihove lastnine pred, med ali po intervjuju (BBC, 2019).

Spodbujanje stikov s prizadetimi ljudmi in voditelji skupnosti, od preglednosti novinarskega dela, ki ga novinar opravlja, in informacij, ki jih potrebujejo, jim bo omogočilo dostop do podatkov in zgodb iz prve roke. Ta lik ključnega sogovornika na terenu je v etnografiji znan kot gatekeeper. Oseba, ki bo poleg

vloge ključnega informatorja odprla vrata v realnost, ki jo mora novinar interpretirati in razložiti. Vaja, ki bo novinarju olajšala razumevanje konteksta, ki spremlja nesrečo, in ki ga bo usmerjala k pridobivanju dragocenih informacij v javnem interesu, je zastavljanje vrste vprašanj, ki jih predlaga Rowan Philp (2023), pred in med poročanjem:

Ali je katastrofa pred in po dogodku postala še hujša zaradi človekovega delovanja?

Ali bi lahko nesreča povzročila uhajanje ali strupeno onesnaženje v bližnjih krajih?

Ali se je število smrtnih žrtev povečalo zaradi korupcije ali kronizma?

Kaj ti podatki povedo o težavah v agencijah za obvladovanje izrednih razmer ali o razlikah pri pomoči ob nesrečah?

Katere grožnje javnemu zdravju bi lahko sprožile začetno nesrečo?

Kdo ima koristi od nesreče?

Preverjanje virov v novicah o nesrečah

Pri obdelavi zbranih informacij ne smemo spregledati presenečenja in šoka, ki ju povzroči nesreča. Še toliko bolj v prvih urah po nesreči. Prva poročila in pričevanja je treba pregledati s posebno pozornostjo. V teh prvih trenutkih je na primer število mrtvih in poškodovanih pogosto netočno. Zato je priporočljivo navesti, če so številke začasne, in jih pripisati viru, po možnosti avtoritativnemu viru (BBC, 2019).

To se zgodi tudi pri prvih pričevanjih žrtev; del pričevanj bo pravilnih, druga pa bodo morda polna netočnosti in pretiravanj, pri čemer intervjuvanci nimajo nobenih skritih namenov, preprosto ljudje sredi takšnega stresa in trpljenja lahko doživijo čustveno premoč, kar lahko spremeni njihovo dožemanje tega, kako so se dogodki dejansko zgodili. Uradne biltene, tudi če je vir verodostojen, je treba navzkrižno preveriti tudi s pričevanji iz prve roke in poročili nevladnih organizacij. To velja tudi za vsebine, ki se množijo prek družabnih omrežij, pri čemer so slike ali videoposnetki resnični, drugi pa ne, zato je treba za objavo slik ali fotografij katerega koli uporabnika te previdno preveriti (The Guardian, 2023).

Poleg človeških žrtev je v nesrečah ena prvih žrtev tudi natančnost. Klici in širjenje sporočil prek družbenih omrežij tako medijem kot njihovim poročevalcem so pogoste reakcije. Novinarji bi morali biti v teh primerih skeptični, tudi če ljudje trdijo, da so očitvidci, je treba njihova pričevanja potrditi z vprašanji, ki preverjajo bližino te osebe prizorišču in same novice (Potter, D. in Ricchiardi S., 2009).

Na uredniški ravni obstaja seznam vprašanj, na katera odgovorita novinar in urednik in na podlagi katerih lahko ugotovita, ali je bila vsebina preverjena in se lahko objavi. Oblikovana je bila tabela z vprašanji iz priročnika Priročnik za preverjanje (Silverman, C., 2014).

Vsebina, ki jo ustvarijo uporabniki	Slike	Videoposnetki
Izvor: Ali je to izvirna datoteka vsebine?	Navedite avtorja/predlagatelja slike.	Ali poznamo ta račun? Ali so bile vsebine in objave lastnika računa v preteklosti zanesljive?
Vir: Kdo je naložil vsebino?	Potrdite lokacijo, datum in približni čas ko je bila fotografija posneta.	Kje je račun registriran?
Datum: Kdaj je bila vsebina ustvarjena?	Preverite, ali je slika takšna, kot je predlagana ali označena.	Kje je oseba, ki je naložila videoposnetek, sodeč po zgodovini računa?
Lokacija: Kje je bila vsebina ustvarjena?	Od avtorja/poročevalca pridobite dovoljenje za uporabo slike.	Ali so opisi videoposnetkov dosledni in večinoma iz določenega kraja?
		Ali so videoposnetki zastareli?
		Če videoposnetki v računu uporabljajo logotip, ali je ta logotip dosleden v vseh videoposnetkih?
		Ali se ujema z avatarjem na računu YouTube ali Vimeo?
		Ali račun kopira videoposnetke novičarskih organizacij in drugih računov na YouTubeu ali nalaga samo vsebine, ki jih ustvarijo uporabniki?
		Ali je v videoprispevku uporabnik, ki ga je naložil, uporabil prepoznaven sleng ali narečja?
		Ali so videoposnetki računa enake kakovosti (v YouTubeu pojdite v Nastavitve in nato v Kakovost in določite najboljšo kakovost, ki je na voljo)?

Preglednica 1. Preverjanje dejstev. Lastna stvaritev. »Priročnik za preverjanje: dokončne smernice za pridobivanje virov v digitalni dobi za poročanje v izrednih razmerah« po Silvermanu, C., 2014

Čeprav je v teh časih največja skrb glede preverjanja virov pri digitalnih vsebinah, pa pri pokrivanju nesreč informacij iz uradnih virov ne smemo jemati za samoumevne. Leta 2017 sta Mehiko pretresla dva potresa, ki sta povzročila veliko škodo v glavnem mestu in več drugih zveznih državah. Ena od glavnih televizijskih mrež Televisa je dan in pol intenzivno poročala in napovedala prisotnost mehiške mornarice v prostorih neke šole, da bi iz ruševin rešila deklico Frido Sofijo. Šola se je resnično zrušila, prišlo je tudi do poškodb.

Televisa je poročala, da je bilo reševanje deklice blizu, medtem ko je delo marincev napredovalo. Nato je tiskovni predstavnik mornarice v neposrednem prenosu za vso državo sporočil, da nihče ni živ, da pa z dekletom po imenu Frida Sofia ni bilo nikoli nobenega stika.

To je bil hud udarec za verodostojnost televizije Televisa, zaradi katerega so z etra odšli novinarka Danielle Dithurbide, ki je poročala o dogodku, ter voditelja Denise Maerker in Carlos Loret de Mola. Novinarka zagotavlja, da je bil njen vir mornarica in da je admiral potrdil iskanje deklice. V globaliziranem svetu je po potresu velikih razsežnosti z veliko materialno škodo in človeškimi žrtvami tisto, kar postane novica trenutka v nacionalnih medijih, novica tudi v mednarodnih medijih. Sprva sta se razširila nacionalno upanje in vznemirjenje, vendar so bile informacije kmalu zatem popravljene.

Resnica je, da novinar Televisa in televizijski kanal nista opravila nobenega preverjanja. Nikoli se niso potrudili, da bi poiskali pričevanja sosedov, raziskali o starših ali sorodnikih Fride Sofije; zadovoljili so se z neuradnimi informacijami iz vojaškega vira, niso bili previdni in informacij niso primerjali z drugimi viri (Tirzo, 2017). Za več informacij o tem, kaj se je na novinarski ravni zgodilo s širjenjem lažne novice o deklici, ujeti v ruševinah, in njenem reševanju, glej to avdiovizualno poročilo španskega dela kanala Al Džazira (AJ + Español, 2018).

Etični pregled novic o nesrečah

Pokrivanje naravnih nesreč ali nesreč, ki jih povzroči človek, zahteva visoko stopnjo etične občutljivosti, saj gre za človeške tragedije, smrtne žrtve in razmere z velikim družbenim vplivom. Novinarstvo in tisti, ki ga opravljajo, tako novinarji kot uredniki in vodje medijev, morajo biti porok za resničnost razširjenih informacij in spoštovanje človečnosti žrtev in drugih prizadetih ljudi.

Člen 19 Splošne deklaracije človekovih pravic zagovarja svobodo iskanja, sprejemanja in širjenja informacij in idej, vendar morajo informacije na novinarski ravni, kot je razvidno iz Globalne etične listine za novinarje Mednarodne zveze novinarjev (IFJ, 2019), temeljiti na preverljivih dejstvih, ki jih je treba verodostojno reproducirati brez izkrivljanja ali prikrievanja bistvenih podatkov.

Novinar mora pri zbiranju informacij upoštevati tudi etične metode. Novinar mora pri zbiranju podatkov, slik ali pričevanj uporabljati poštene metode in se izogibati invazivnim tehnikam, kot je prikrito snemanje, razen v izjemnih primerih javnega interesa. Neetično je pritiskati na kogar koli, naj priča; spoštovanje zasebnosti ljudi in trenutka, ki mine zaradi nesreče, sta nesporenljiva.

Prednost je treba dati ravnovesju med obveščanjem javnosti in zaščito prizadetih, pri čemer se je treba izogibati slikam ali grafičnim opisom, ki bi lahko povzročili ponovno viktimizacijo ali nepotrebno škodo (BBC, 2019).

Informacije, objavljene brez novinarske obdelave, dajejo prostor dezinformacijam in govoricam, zato čas in neposrednost ne opravičujeta teh napak. Kajti naslednji korak je lahko ustvarjanje senzacionalističnih ali alarmantnih naslovov in zapisov, kar pomeni neetično ravnanje, ne glede na to, kako pravilno ali nepravilno je bilo poročanje do tistega trenutka.

Kadar pa na vrata novinarja potrkata napaka zaradi nesreče, pomanjkanja izkušenj ali preproste človeške napake, je pravočasna odprava obveza.

Pri poročanju o nesrečah, kjer se lahko začetne informacije hitro spremenijo, morajo novinarji netočnosti popraviti izrecno in pregledno. To načelo je bistveno za ohranjanje zaupanja občinstva, ki bo vedno cenilo odgovornost in pravočasno odpravo morebitnih napak.

Pravni pregled novic o nesrečah

Dobro novinarstvo med nesrečami pomaga zaščititi pravice ljudi in preprečiti, da bi napačne informacije poslabšale razmere. Pri poročanju o katastrofalnih dogodkih je treba uravnotežiti pravico javnosti do informacij s pravnimi odgovornostmi, vključno z natančnostjo, varstvom zasebnosti in skladnostjo s predpisi. Napačne informacije lahko spodbudijo paniko, ovirajo reševalne akcije in kršijo pravice žrtev. Z razmahom družbenih medijev se je pravna odgovornost razširila tudi na tradicionalne medije, zato je treba poročanje o nesrečah preučiti z vidika etike, zasebnosti in zaščite novinarjev.

Pravne in etične odgovornosti pri poročanju o nesrečah

Napačne informacije v izrednih razmerah lahko povzročijo družbeno paniko, ovirajo reševalna prizadevanja in kršijo temeljne pravice, zato je ključnega pomena, da mediji in novinarji spoštujejo stroge poklicne standarde.

Novinarstvo ob nesrečah je povezano s pomembno pravno in etično odgovornostjo. Pri poročanju o katastrofalnih dogodkih je treba zagotoviti točnost informacij, hkrati pa zaščititi zasebnost žrtev in upoštevati predpise o razširjanju občutljivih podatkov. Napačne informacije v izrednih razmerah lahko povzročijo družbeno paniko, ovirajo reševalna prizadevanja in kršijo temeljne pravice, zato je ključnega pomena, da mediji in novinarji spoštujejo stroge poklicne standarde.

Pravna obveznost medijev, da zagotavljajo točne in preverljive informacije, je še posebej pomembna v izrednih razmerah. Širjenje napačnih ali zavajajočih podatkov lahko

poveča strah in ovira prizadevanja za odzivanje. Na primer, med tragedijo v španski Valencii novembra 2024 so govorice o žrtvah na parkirišču na Bonairu opozorile na nevarnosti napačnih informacij v kritičnih trenutkih. Ti incidenti poudarjajo potrebo po strogem preverjanju dejstev in odgovornem poročanju, saj imajo lahko že manjše netočnosti obsežne posledice.

Zagotavljanje zanesljivosti poročanja o nesrečah ni le etična odgovornost, temveč temeljna pravna zahteva za ohranjanje zaupanja javnosti in preprečevanje nepotrebne škode. Poleg zagotavljanja točnosti se morajo novinarji spoprijeti tudi s pravnimi posledicami poročanja o nesrečah. V nekaterih pravnih sistemih lahko obrekovanje ali širjenje lažnih informacij, tudi nenamerno, povzroči tožbe ali sodne postopke proti medijskim organizacijam. To novinarjem nalaga dodatno breme, da skrbno preverjajo vire, navzkrižno preverjajo poročila in se izogibajo špekulativnim sklepom. V pravnem smislu je lahko malomarnost pri poročanju o nesrečah enako škodljiva kot namerno napačno obveščanje, zato je strokovna skrbnost bistvenega pomena.

Poleg zagotavljanja točnosti se morajo novinarji spoprijeti tudi s pravnimi posledicami poročanja o nesrečah.

Drugi ključni dejavnik je vloga vlad in institucij pri oblikovanju pravnega okvira za poročanje o nesrečah. Čeprav je svoboda tiska temeljna pravica, lahko nekatere oblasti krize uporabijo kot opravičilo za uvedbo omejitev medijskega poročanja. Zakoni o izrednih razmerah ali predpisi o cenzuri lahko omejijo možnost preglednega poročanja novinarjev, pogosto pod pretvezo ohranjanja javnega reda. Razumevanje ravnovesja med odgovornim poročanjem in upiranjem neupravičenemu vladnemu nadzoru je bistvenega pomena za ohranjanje etičnih standardov in pravice javnosti do obveščenosti.

Varstvo zasebnosti in odgovornost

Ravnovesje med pravico do obveščenosti in varstvom zasebnosti posameznikov je ključni izziv pri pokrivanju nesreč. Novinarji pogosto obravnavajo občutljive podrobnosti o žrtvah in prizadetih osebah, zato je tre-

ba skrbno razmisliti, da ne bi kršili osebnih pravic ali posameznike izpostavili dodatnim tveganjem. Objava osebnih podatkov brez ustreznega soglasja lahko povzroči hude posledice, vključno s pravnimi posledicami za medije in škodo za vpletene osebe. Upoštevanje etičnih praks poročanja zagotavlja, da bosta dostojanstvo in varnost prizadetih posameznikov ostala prednostna naloga.

Poleg varovanja zasebnosti je vse pomembnejša tudi odgovornost pri širjenju informacij, zlasti z razmahom družbenih medijev. V nekaterih državah EU, vključno s Španijo, predpisi določajo, da morajo tradicionalni mediji in vplivneži popraviti napačne ali netočne informacije. Ta politika želi zagotoviti, da so informacije, ki se delijo med krizami, preverjene in zanesljive, s čimer se prepreči širjenje zavajajočih pripovedi, ki bi lahko poslabšale že tako kritične razmere. Vedno večji vpliv ustvarjalcev digitalnih vsebin pomeni, da se odgovornost za točnost informacij širi tudi onkraj poklicnih novinarjev. Tudi vplivneži in osebe iz družbenih medijev imajo pomembno vlogo pri oblikovanju javnega dojemanja, zato morajo za njih veljati podobni standardi odgovornosti.

Dodatna zapletenost se pojavi pri poročanju o mladoletnikih in posebej ranljivih skupinah. Medtem ko novinarstvo o nesrečah pogosto poudarja človeško trpljenje, da bi kontekstualiziralo dogodek, je treba biti pri prikazovanju otrok, beguncev ali starejših v stiski zelo previden. Po etičnih smernicah je treba za posnetke ali intervjuje, ki vključujejo te skupine, pridobiti ne le soglasje skrbnikov (kjer je to primerno), temveč jih tudi oblikovati tako, da se spoštuje njihovo dostojanstvo in da se njihova bolečina ne izkorišča za dramatični učinek. Zagotavljanje varstva zasebnosti ne pomeni le izogibanja izrecni identifikaciji, temveč tudi upoštevanje psihološkega in čustvenega vpliva na prizadete osebe.

Poleg tega se odgovornost nanaša tudi na natančnost večpredstavnostne vsebine. V digitalni dobi je mogoče slike in videoposnetke zlahka prirediti ali jih iztrgati iz konteksta, kar vodi v širjenje lažnih pripovedi. Novinarji morajo biti pri posredovanju vizualnih vsebin še posebej previdni in zagotoviti, da je gradivo ustrezno pridobljeno, preverjeno in uporabljeno v ustreznem kontekstu. Etično novinarstvo zahteva, da se odgovornost za vsebino razširi na vse vidike poročanja, od natančnosti besedila do celovitosti podob, ki so predstavljene javnosti.

Pravice novinarjev in pravna zaščita

Čeprav so novinarji dolžni zagotoviti natančno in etično poročanje o nesrečah, se pri tem soočajo tudi s precejšnjimi tveganji. Pri pokrivanju kriznih razmer so lahko izpostavljeni pravnim grožnjam, vključno z lažnimi obtožbami ali pravnimi ukrepi, ki lahko privedejo do kazenskih obsodb. Bistveno je, da so dobro obveščeni o svojih pravicah in pravni zaščiti, ki jim je na voljo. Poznavanje nacionalnih in mednarodnih zakonov, ki urejajo svobodo tiska in poročanje v izrednih razmerah, novinarjem omogoča, da svoje delo opravljajo odgovorno in hkrati varujejo svojo poklicno integriteto.

Poleg pravnih tveganj je poročanje na območjih nesreč tudi fizično nevarno, zato morajo novinarji sprejeti varnostne ukrepe. Okolja z visokim tveganjem zahtevajo ustrezno usposabljanje o varnostnih protokolih, da se čim bolj zmanjša izpostavljenost nevarnostim, kot so nestabilne strukture, nevarni pogoji ali sovražne razmere. Zaščita novinarjev je sestavni del zagotavljanja neodvisnega, preglednega in etičnega poročanja v razmerah nesreč.

Natančnost podatkov, varstvo zasebnosti in upoštevanje pravic do popravka so ključni za zagotavljanje pravno odgovornega kritja. Medijske organizacije in posamezni novinarji morajo spoštovati ta načela in tako prispevati k etičnemu in preglednemu poročanju. S tem pomagajo preprečevati škodljive učinke napačnih informacij in hkrati spoštujejo pravice javnosti in tistih, ki so jih nesreče neposredno prizadele.

Vizualni pregled novic o nesrečah

Vizualna razsežnost pri poročanju o nesrečah je ključna za zagotavljanje verodostojnosti slik in videoposnetkov ter zaščito zaupanja javnosti in celovitosti informacij.

Narava vizualnih informacij v nesrečah.

Med katastrofičnimi dogodki postanejo slike in videoposnetki glavni viri informacij. Njihovo hitro razširjanje na digitalnih platformah povečuje tveganje manipulacije ali dekontekstualizacije, kot se je zgodilo ob potresih v Turčiji in Siriji leta 2023, ko so krožile zavajajoče vizualne informacije.

Izzivi pri preverjanju vizualne vsebine.

Preverjanje je zaradi digitalne manipulacije in pritiska hitre objave težavno. Uporaba prirejenih slik ali slik preteklih dogodkov, kot da bi bili aktualni, lahko izkrivlja javno dojemanje in vpliva na sprejemanje odločitev.

Orodja in tehnike za vizualno preverjanje.

Za spopadanje s temi izzivi morajo novinarji uporabljati specializirana orodja, kot so InVID, Amnesty International's YouTube DataViewer in Google Reverse Image Search. Ta orodja omogočajo analizo metapodatkov, sledenje izvora slik in preverjanje njihove pristnosti.

Usposabljanje za vizualno preverjanje.

Nujno je stalno usposabljanje za vizualno preverjanje. Programi usposabljanja o vizualnih napačnih informacijah in orodjih za preverjanje lahko izboljšajo kakovost informacij. Sodelovanje s strokovnjaki in izmenjava najboljših praks krepi zmogljivosti preverjanja.

Vpliv vizualnih dezinformacij na družbo.

Lažne podobe lahko spremenijo javno dojemanje, povzročijo paniko in preusmerijo vire. V izrednih razmerah zaradi naravnih nevarnosti vizualni mediji (slike, videoposnetki) dokumentirajo in posredujejo morebitno tveganje, vpliv in resnost nevarnosti. Težave se pojavijo, kadar so vizualni posnetki, ki se

razširjajo v velikem obsegu in hitrosti, prirejeni, ponarejeni ali prihajajo z nepovezanega dogodka ali lokacije (Dootson et al., 2021).

Odgovornost medijev pri vizualnem razširjanju.

Mediji morajo izvajati stroge protokole preverjanja in spodbujati kulturo skepticizma do nepreverjenih informacij. Preglednost postopka preverjanja in pripravljenost za popravljanje napak sta ključnega pomena za ohranjanje zaupanja javnosti.

Sodelovanje z digitalnimi platformami in občinstvi.

Digitalne platforme in občinstvo imajo ključno vlogo v boju proti dezinformacijam. Platforme lahko zagotovijo orodja za preverjanje, občinstvo pa lahko pomaga pri poročanju o sumljivih vsebinah. Za odkrivanje zavajajočih informacij sta bistvenega pomena medijsko izobraževanje in kritično razmišljanje.

Študije primerov in pridobljene izkušnje.

Analiza preteklih dogodkov, kot je bil orkan Katrina leta 2005, kaže, kako so vizualne dezinformacije vplivale na zaznavanje javnosti in odziv vlade. Ti primeri poudarjajo potrebo po strožjih protokolih preverjanja ter sodelovanju med mediji, organi in digitalnimi platformami.

Prihodnji izzivi in tehnološki razvoj.

Napredek na področju umetne inteligence in manipulacije slik, kot so globoki ponaredki, otežuje preverjanje vizualnih vsebin. Novinarji morajo biti na tekočem z najnovejšimi orodji in metodologijami, da se lahko spopadejo s temi novimi izzivi. Vizualni pregled je bistveni del novinarstva o nesrečah. Izvajanje dobrih praks preverjanja, stalno usposabljanje ter sodelovanje z digitalnimi platformami in občinstvom so ključni za boj proti vizualnim dezinformacijam in zagotavljanje verodostojnega novinarstva v kritičnih časih.

Povzetek poglavja in študijski rezultati

Novinarstvo ob nesrečah zahteva visoko raven uredniške odgovornosti, saj poročanje o katastrofalnih dogodkih terja natančnost, etično občutljivost in zavezanost resnicoljubnosti. Novinarji morajo uravnotežiti nujnost poročanja s potrebo po skrbnem preverjanju dejstev ter zagotoviti, da njihovo poročanje ne prispeva k dezinformacijam ali javni paniki. Uredniški nadzor ima ključno vlogo pri ohranjanju visokih novinarskih standardov, pri čemer smernice poudarjajo dosledno uporabo metodologije 5W + 1H, etično zbiranje informacij in izogibanje senzacionalistični vsebini. Verodostojnost novinarja in njegove medijske hiše temelji na preverjanju virov, zagotavljanju nepristranskosti ter ohranjanju empatije do žrtev.

Drug pomemben vidik poročanja o nesrečah je pregled vsebine, ki zajema slog, natančnost in varovanje zasebnosti. Odgovornost novinarjev presega trenutek objave, saj zahteva stalno vrednotenje poročil, popravljanje netočnosti in preprečevanje etičnih kršitev. Poudarjen je tudi pomen jezika pri poročanju o nesrečah, saj mora biti natančen in občutljiv za okoliščine žrtev. Poleg tega je ključno preverjanje multimedijskih vsebin, saj so slike in videoposnetki močna orodja, ki lahko bodisi odgovorno obveščajo javnost bodisi širijo škodljive dezinformacije. Novinarji morajo biti pri uporabi vizualnih gradiv posebej previdni, da odražajo resničnost, ne da bi izkoriščali človeško trpljenje.

Besedilo nazadnje izpostavlja etične in pravne izzive pri poročanju o nesrečah, zlasti tveganja dezinformacij, kršitev zasebnosti in nezadostnega preverjanja virov. Primeri, kot je lažno poročanje o »Fridi Sofii« med potresom v Mehiki leta 2017, ponazarjajo posledice pomanjkljivega preverjanja dejstev. Vloga družbenih omrežij v sodobnem novinarstvu je dodatno razširila pravne in etične odgovornosti, zaradi česar se morajo novinarji stalno izobraževati o tehnikah preverjanja in digitalni forenziki. V tem razvijajočem se okolju je ohranjanje profesionalne integritete in etičnih standardov ključno za ohranjanje zaupanja javnosti v novinarstvo ob nesrečah.

Ob koncu tega poglavja študenti realizirajo naslednje dosežke.

Študenti pridobijo uredniške spretnosti, ki se uporabljajo pri pregledu in nadzoru novic o nesrečah.

Študenti znajo opraviti uredniški pregled novic o nesrečah.

Študenti znajo podrobno analizirati novice o nesrečah.

Študenti znajo opraviti tehnični in strukturni pregled novic o nesrečah.

Samoocenjevanje

- 1 Katero uredniško metodo ZN priporočajo za zagotavljanje natančnosti pri poročanju o nesrečah?
 - a) Izključni nadzor urednika
 - b) Izvajanje načrtov zgodnjega opozarjanja
 - c) Uporaba kratkih naslovov
 - d) Prenos pooblastil na nespecializirane novinarje
- 2 Katero od naslednjih vprašanj ni del naloge 5W + 1H?
 - a) Kdo
 - b) Zakaj
 - c) Kaj
 - d) Čigav
- 3 Čemu se je treba v skladu z dobrimi uredniškimi praksami izogibati pri poročanju o nesrečah?
 - a) Preverjanje več virov
 - b) izpustitev preverjenih podatkov
 - c) Empatija do žrtev
 - d) Predhodna priprava
- 4 Kaj je treba storiti, ko prejmemo neuradne informacije iz vladnih virov ali vej oblasti?
 - a) takojšnja objava
 - b) Informacije organov so vedno resnične.
 - c) Neuradnih izjav ni mogoče preveriti.
 - d) navzkrižno preverjanje informacij z drugimi viri
- 5 Na kaj se mora osredotočiti jezik, ki se uporablja pri pokrivanju nesreč?
 - a) senzacionalistični in neposredni
 - b) Jasno in sočutno
 - c) Tehnično in podrobno
 - d) nevtralen in nepristranski
- 6 Kaj je v skladu s poglavjem značilno za primarni vir v novinarstvu?
 - a) Osebna mnenja novinarja
 - b) osebe ali dokumenti, ki so neposredno povezani z dejstvi
 - c) Viralne novice v družabnih omrežjih
 - d) Informacije, objavljene v drugih medijih.
- 7 Kaj naj stori novinar, če med poročanjem o nesreči odkrije napake v razkritih informacijah?
 - a) Ignoriranje napak
 - b) njihovo pregledno popravljanje.
 - c) zmanjšati njihov pomen
 - d) Skrivanje virov napak
- 8 Kakšen je namen preverjanja vizualne vsebine pred objavo?
 - a) Povečanje hitrosti objave
 - b) zagotavljanje verodostojnosti informacij.
 - c) Izboljšanje estetike izdelka
 - d) izogibanje konfliktom z oblastmi.
- 9 Kaj je pomembnejše med pokrivanjem nesreče na terenu?
 - a) Prednost dajte neposrednosti pred natančnostjo
 - b) Izogibanje neposrednim intervjujem
 - c) uporaba senzacionalističnih tehnik
 - d) nič od naštetega
- 10 Katera možnost je pravilna z etičnega vidika v primeru nesreče?
 - a) razkritje identitete virov
 - b) objava brez preverjanja informacij.
 - c) nerazkrivanje identitete virov
 - d) pritiskanje na potencialne intervjuvance

Ključ za odgovore

1.b, 2.d, 3.b, 4.d, 6.b, 7.b, 8.b, 9.d, 10.c

Reference

- AJ+ Español.** (2018, September 19). El mito de Frida Sofía | AJ + Español [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=mNjNH7nNY5A>
- Agencia EFE.** (2022). Libro de estilo urgente. https://recursos.efe.com/objetos_app/libroestilo/libroDeEstiloUrgente.pdf
- British Broadcasting Corporation (BBC).** (2023). BBC editorial guidelines. <https://downloads.bbc.co.uk/guidelines/editorialguidelines/pdfs/bbc-editorial-guidelines-whole-document.pdf>
- Chernov, M.** (2022, March 15). Pregnant woman, baby die after Russian bombing in Mariupol | AP News. AP News. <https://apnews.com/article/russia-ukraine-war-maternity-hospital-pregnant-woman-dead-c0f2f859296f9f02be24fc9edfca1085>
- Chernov, Mstyslav.** (2023). 20 Days in Mariupol. <https://20daysinmariupol.com>
- Dootson, P., Thomson, T. J., Angus, D., Miller, S., Hurcombe, E., & Smith, A.** (2021). Managing problematic visual media in natural hazard emergencies. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 59, 102249. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2021.102249>
- Fortin, J., Graff, A., Moses, C., Medina, J., Saul, S., Dwyer, M., Fahy, C., Selig, K., Morales, C., Nostrant, R., & Russell, J.** (2025, January 26). California Wildfires: Winds are subsiding. The next worry: Rain on burned ground. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/live/2025/01/21/us/los-angeles-wildfires-california>
- Francis, Meredith.** (2023, November 20). "To Not Document It Is Impossible": A Q&A with Mstyslav Chernov, the Director of '20 Days in Mariupol.' (2024, March 11). WTTW Chicago. <https://www.wttw.com/playlist/2023/11/20/q-and-a-mstyslav-chernov-20-days-in-mariupol>
- Friggeri, A., Adamic, L.A., & Eckles, D.** (2014). Rumor Cascades. *Proceedings of the Eighth International Conference on Weblogs and Social Media, ICWSM 2014*, 101-110.
- González Seara, L.** (1968). Juicios de valor, ideologías y ciencia social. *Revista de estudios políticos*, 159 (160), 5-36.
- Herrscher, R.** (2012) *Periodismo narrativo: cómo contar la realidad con las armas de la literatura*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona.
- International Center for Journalists (ICFJ).** (2022, November 11). A trio of Ukrainian journalists exposed vivid images of Russia's siege of Mariupol [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=91j6rQBcF1U>
- International Federation of Journalists. (IFJ).** (2019). GLOBAL CHARTER OF ETHICS FOR JOURNALISTS. https://www.ifj.org/fileadmin/user_upload/Global_Charter_of_Ethics_EN.pdf
- Ireton, C., & Posetti, J. (Eds.).** (2018). *Journalism, 'Fake News' and Disinformation: A Handbook for Journalism Education and Training*. UNESCO.
- Karlamangla, S., Jiménez, J., Zhuang, Y., Selig, K., & Nostrant, R.** (2025, January 28). What we know about the Los Angeles wildfires. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2025/01/08/us/wildfires-los-angeles-california.html>
- Leoni, Brigitte, Radford, Tim, Schulman, Mark.** (2011). Disaster through a different lens: behind every effect, there is a cause. United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR). https://www.preventionweb.net/files/20108_mediabook.pdf
- López Calera, N. M.** (2010). El interés público: Entre la ideología y el derecho. *Anales de la Cátedra Francisco Suárez*, 44, 123-148.

Melvin Mencher's News reporting and writing Mencher, Melvin [SRG] : Free download, borrow, and streaming : Internet Archive. (2018, January 19). Internet Archive. <https://archive.org/details/Melvin-MenchersNewsReportingAndWritingMencherMelvinSRG>

Méndez-Muros, S., Alonso-González, M., & Pérez-Curiel, C. (2024). Disinformation and Fact-Checking in the Face of Natural Disasters: A Case Study on Turkey–Syria Earthquakes. *Societies*, 14(4), 43. <https://doi.org/10.3390/soc14040043>

Philp, Rowan. (2023, February 20). 10 Investigative Questions to Ask after a Natural Disaster. Global Investigative Journalism Network. <https://gijn.org/resource/10-investigative-questions-to-ask-after-a-natural-disaster/>

Potter, Deborah, Ricchiardi, Sherry. (2013). International Center For Journalists (ICFJ). Disaster coverage guide. <https://www.newslab.org/wp-content/uploads/2013/11/Disaster-Coverage-Guide.pdf>

Ramirez Gelbes, Silvia. (2016). Sobre viejas y nuevas pirámides: la superestructura informativa en los diarios online. Universidad de San Andrés and Universidad de Buenos Aires.

Rannard, B. G. (2017, September 21). Mexico earthquake: Trapped girl “Frida Sofia” grips nation. BBC. <https://www.bbc.com/news/blogs-trending-41346787>

Rannard, B. G.. (2017, September 22). Mexico earthquake: Girl who captivated the nation never existed. BBC. <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-41359331>

Sánchez, J. F. (1993). La pirámide invertida: Caída de un mito. *Cuadernos de información*, 8, 5–36

Silverman, C. (2014). Verification handbook : an ultimate guideline on digital age sourcing for emergency coverage. European Journalism Centre. <http://verificationhandbook.com>

The Guardian. (2023). Editorial code of practice and guidance 2023. https://uploads.guim.co.uk/2023/07/27/GNM_editorial_code_of_practice_and_guidance_2023.pdf

Tirzo, Jorge. (2017, December 11). 3 lecciones periodísticas que nos dejó el temblor #19S. Fundación Gabo. <https://fundaciongabo.org/es/etica-periodistica/blogs/3-lecciones-periodisticas-que-nos-dejo-el-temblor-19s>

UNESCO. (2022). Safety of journalists covering trauma and distress ‘Do no harm’. https://www.ifj.org/fileadmin/user_upload/Global_Charter_of_Ethics_EN.pdf

United Nations. (1948.). Universal Declaration of Human Rights | United Nations. <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

Vosoughi, S., Roy, D., & Aral, S. (2018). The Spread of True and False News Online. *Science*, 359(6380), 1146–1151.

UREJANJE NOVIC O NESREČAH

Abdulkadir GÖLCÜ²²

12. POGLAVJE

UREJANJE NOVIC O NESREČAH

- **Uvod**
- **Ključni koncepti**
- **Naslovi in podnaslovi novic o nesrečah**
- **Besedilna koherenca v novicah o nesrečah**
- **Tehnike poročanja o nesrečah**
- **Vizualna usklajenost novic o nesrečah**
- **Umetna inteligenca in redakcija**
- **Povzetek poglavja in študijski rezultati**
- **Samoocenjevanje**
- **Reference**

Uvod

Enaindvajseto stoletje se imenuje "informacijska doba" ali "digitalna doba". V tem stoletju so bile informacije in tehnologija dane v službo ljudem in so imele vplivno vlogo pri urejanju sveta. Te razmere ljudi nenehno bombardirajo z informacijami. Neprekinjen in intenziven pretok informacij je pomembno vplival na medijske organizacije in področje novinarstva. Dejansko se je novinarstvo, ki je sprva delovalo kot produkcija in distribucija novic, z razvojem komunikacijskih tehnologij in s tem, ko so potrošniki novic hkrati postali tudi producenti novic, preoblikovalo v obliko prepisovanja novic, čiščenja novic od nepotrebnih informacij, reorganizacije novic in zagotavljanja etičnih pravil v novicah. Te razmere so izpostavile pomen uredniškega procesa, ki je proces prepisovanja novic, reorganizacije novic, upoštevanja novinarske etike ter nadzora dolžine in vsebine novic v novinarskih dejavnostih.

V tem poglavju je poudarjen pomen in nujnost uredniškega postopka pri novicah o nesrečah, ki so poročanje o naravnih in človeških nesrečah, ki so se zgodile in se lahko zgodijo v vseh zgodovinskih obdobjih, tako v svetu kot v naši državi. V študiji so bili pojasnjeni različni pojmi, povezani z novicami in novicami, obravnavana je bila uporaba naslovov in naslovnice v novicah o nesrečah, besedilna usklajenost v novicah o nesrečah, tehnike pisanja novic o nesrečah, vizualna usklajenost v novicah o nesrečah in novicah, napisanih z umetno inteligenco, ter pomen urejanja v novicah o nesrečah. V poglavju so podane informacije o nujnosti urejanja medijskih vsebin, zlasti novic o nesrečah, in o nalogah urednikov pri novicah.

Ključni koncepti

Za boljše razumevanje teme, ki bo obravnavana v okviru tega poglavja, so podane razlage ključnih pojmov, navedenih v nadaljevanju. S spoznavanjem teh pojmov boste lažje razumeli podrobnosti teme, ki jo obravnava to poglavje. Poleg tega bo učenje teh pojmov olajšalo učenje dosežkov poglavja, pa tudi razumevanje pomena koncepta empatije v procesih nesreč.

Novice:

Za novico se šteje trenutni dogodek ali razprava, ki zadeva življenje ljudi, ali nova informacija o obstoječem dogodku, ki je urejena v skladu z novinarskimi pravili in objavljena v javnosti. Ne glede na medijsko orodje, za katero je novica pripravljena, mora temeljiti na točnih informacijah, biti aktualna ter napisana v natančnem in preprostem jeziku. Besedila novic morajo biti napisana v natančnem in nepristranskem slogu, v obliki kratkih in preprostih besedil, ki vsebujejo nove informacije (Anadolu Ajansı, 2018, str. 26). Razlog za poudarek na preprostosti pri pisanju novic je, da bralci, poslušalci in gledalci vseh stopenj izobrazbe zlahka razumejo in sklepajo, ko berejo, poslušajo in gledajo novice (Tokgöz, 2017, s. 158). Poleg tega je treba biti pozoren na to, da se v novicah izpostavi posebna situacija, ki zadeva ali bo zadevala splošno javnost, ter da se vzbudita radovednost in zanimanje. Natančnost, resničnost, objektivnost, smiselnost, natančnost, hitrost, doslednost in verodostojnost so lastnosti, ki jih morajo imeti novice.

Naslovi novic

Naslovi novic, ki so osnovno merilo in bistvo novice, so kratki in zanimivi stavki, ki bralcem nakazujejo, o čem bodo obveščeni, in povzemajo novico. Naslovi novic morajo biti preprosti, razumljivi in vsebovati ustvarjalnost, ki v bralcu vzbuja radovednost za branje novice. Naslovi novic se delijo na naslov, glavni naslov, podnaslov in podnaslove. Naslovi, uporabljeni v novicah, morajo vsekakor izražati sodbo (Yüksel, 2018; Hossain, , Arafat in Hossain, 2021).

Vizualije v novicah

Vizualni prikazi novic se uporabljajo, da bralcu prikažejo dogodek, temo in osebe v zgodbi novice. Glavna funkcija vizualnih elementov, ki se uporabljajo v novicah, je podpirati besedilo novice. Kot vizualni elementi novic se uporabljajo fotografije, karikature, tabele, grafike, infografike, logotipi in ilustracije. Vizuali v novicah so elementi, ki v besedilih novic opredeljujejo novico, podpirajo in krepijo pripoved ter bralcu, poslušalcu in gledalcu olajšajo razumevanje teme (Yüksel, 2018, str. 96). Fotografije v novicah, ki so vrata novic, imajo pri širjenju sporočila močnejšo funkcijo kot besede. Ker imajo fotografije univerzalni jezik, se poveča tudi pomen vizualnih podob v novicah (Oparaugo, 2021, s. 97).

Besedilna kohezija

Pisanje novinarskih besedil v skladu s slovničnimi pravili, kot so raba časa, predmetno-glagolski dogovor, pripovedne oblike, zgradba in vrstni red stavkov, pripovedni tok in logična povezanost teme, razložene v novinarskem besedilu, vključuje besedilno kohezijo. Tema, ki je bralcu posredovana v novičarskem besedilu, mora biti zapisana pomensko in logično celovito. Pisanje novinarskega besedila ob upoštevanju pravil pisanja novic in novinarskih vrednot ustvarja kohezijo v novinarskih besedilih. Podobno mora obstajati kohezija med naslovi novic, spotom, uvodom in besedilom novice (Türkben, 2018; Dahl in Fløttum, 2017)..

Stil v novicah

Pri pisanju novic se prisotnost in uporaba jezikovnih pravil, osnovnih načel in zahtev novinarstva skupaj ocenjuje kot slog novice. Slog novice vključuje preprostost, natančnost, živahnost, neposrednost, izvirnost, jasnost, osredotočenost na bistvo, natančnost in osredotočenost na temo. Pri pisanju novic na slog novice vplivajo dobra in pravilna raba turščine (glagoli, pridevniki, predikati, prislovi, slovnična pravila ...), besedni red in izražanje (Tokgöz, 2017, str. 309).

Urejanje (editing)

Postopek popravljanja pravopisnih, slogovnih in slovničnih napak v pisnih besedilih, kot so novice, knjige, revije itd., ter njihovo poenostavitev, razumevanje in strokovnost se imenuje urejanje. Ljudje, ki opravljajo ta postopek, se imenujejo uredniki. Uredniki berejo besedila, popravljajo slovnična pravila in pravopisne napake ter odpravljajo nedoslednosti v besedilu. Uredniki na splošno izvajajo postopek zagotavljanja tekočnosti in popravljanja pomenskih napak v pisnih besedilih. Urejanja in lektoriranja ne smemo zamenjevati. Uredniki namreč preverjajo le pravopisna pravila in pomensko pretočnost besedil in ne vnašajo večjih sprememb v vsebino besedila. V postopku lektoriranja pa lahko lektorji izvajajo operacije, kot so dodajanje, odstranjevanje in rekonstruiranje vsebine besedila (Atam, 2024).

Redigiranje (redaction)

Postopek ponovnega pisanja pisnega novinarskega besedila brez spreminjanja njegove prvotne oblike in popravljanja z novim razumevanjem in slogom se imenuje redakcija. Namen redakcije, ki je združevanje in ponovno pisanje novic o isti temi, prevzetih iz različnih virov, je narediti novico preprostejšo in razumljivejšo za ciljno občinstvo, ne da bi pri tem spremenili bistvo prej napisane novice ali spremenili njeno vsebino (MEBa, 2013, str. 3). Redigiranje se izvaja za pisanje novih novic iz različnih virov in razpršenih informacij, za ponovno urejanje napisanih novic, za ustvarjanje novega besedila novice z združevanjem različnih novic. Postopek redakcije, ki ga poznamo kot ponovno pisanje članka ali novice, se je pojavil kot posledica tekmovanja časopisov med seboj v hitrosti pred drugo svetovno vojno. Da bi novinarji na terenu lahko prišli v novičarski center in ne bi izgubljali časa s spreminjanjem informacij o dogodku v novice, so informacije v center pošiljali po telefonu, uredniki v centru pa so te informacije spremenili v novice. Proces redakcije je zelo pomemben proces, kot so upoštevanje elementov, povezanih z novico, izločanje nepotrebnih informacij in podatkov, ki bi bralca, poslušalca ali gledalca motili in povzročili zmanjšanje pomembnosti teme, ter hitro pisanje in podajanje novice. Postopek urejanja torej ni samo prepisovanje novice. Gre za zelo pomembno, zahtevno in strokovno uporabo, ki vključuje številne procese (Narmanlioğlu, 2019).

Redaktor

Oseba, ki na različne načine popravi vsebino napisanega novinarskega besedila in ga pripravi za objavo, se imenuje urednik (Yüksel, 2018, str. 52). Redaktorji ne le prepisujejo in popravljajo novice. Hkrati imajo redaktorji pomembne naloge, kot so urejanje novic, preverjanje celovitosti novic, prilagajanje dolžine novic, zagotavljanje retrospektivnega spremljanja informacij v novicah, popravljanje narativnih napak in nepravilnih izrazov, zagotavljanje skladnosti slike in besedila v novicah, odkrivanje in odstranjevanje oglaševalskih vsebin iz novic, popravljanje semantičnih napak ter spremljanje in zagotavljanje upoštevanja etičnih načel v novicah. Zato se redovalci imenujejo neimenovani junaki novic, ki poskrbijo, da novica dozori in je pripravljena za objavo (Narmanlioğlu, 2019).

Naslovi in podnaslovi novic o nesrečah

Opozorila, poudarjena na naslovnica novic, so dvakrat pomembnejša v obdobjih, ko se upoštevajo vse vrste informacij in vsebin, tako družbeno kakor individualno, na primer v času naravnih nesreč.

Pri branju novic s strani bralcev je veliko sestavin novic. Med temi sestavinami najprej pomislimo na naslove novic, ki veljajo za izložbo novice. Naslovi in naslovi so namreč glavni elementi novic v časopisih, revijah in spletnih platformah. Dejansko se besedila novic vrednotijo kot povzetek dogodkov, ki so se zgodili v družbi, naslovi in naslovi novic pa kot povzetek novic (Narmanlioğlu, 2019, str. 3). Naslovi in naslovi novic so učinkoviti pri sprejemanju odločitve za branje novic. Zato morajo biti med besedami, uporabljenimi med naslovom novice in besedilom novice, osebo in dogodkom, na katerega se nanaša, skladne.

Na primer, naslov novice, ki jo je po potresu 6. februarja objavil lokalni časopis Hatay, Antakya, Özyurt: "Rdeči polmesec se je vrnil v zimo!", bralcu pušča vprašaj. Uvod in besedilo novice namreč obravnavata pomoč Rdečega polmeseca po potresu 6. februarja 2023 in poudarjata, da se bo status pomoči spremenjal glede na vremenske razmere. V tem primeru ima novica morda zanimivo kakovost, vendar je prisotna

negotovost. V takih primerih so uredniki učinkoviti v vseh fazah novice, od njenega naslova do vsebine. Zelo pomembni so tudi izrazi, uporabljeni v naslovih novic. Ker naslovi novic kot predstavitev novice pritegnejo pozornost bralcev in so bolj zapomnljivi. Izrazi, uporabljeni v naslovih novic, namreč ne smejo biti take narave, da bi obtoževali ali odtujevali osebo, regijo ali situacijo v novici. Posebno pozornost je treba nameniti uporabi izraza "žrtev" v naslovih novic, ki se uporabljajo v novicah o nesrečah. V obdobjih, ko so ljudje bolj občutljivi, na primer v času nesreč, se je treba izogibati manipulativnim, diskriminatornim/polarizirajočim naslovom v medijih, ki povzročajo manipulacijo. Zaradi takšnih situacij v novicah se namreč lahko izgubi realnost velikosti nesreče in doživetega procesa. Opozorila, poudarjena na naslovnica novic, so dvakrat pomembnejša v obdobjih, ko se upoštevajo vse vrste informacij in vsebin, tako družbeno kakor individualno, na primer v času naravnih nesreč. Zato je treba določanju in potrjevanju novic in naslovov v medijih v tem obdobju nameniti več pozornosti. Pri tem je treba pri urejanju naslovov novic upoštevati tako osnovna novinarska pravila kot tudi pozornost do občutljivosti postopka.

Besedilna koherenca v novicah o nesrečah

Že prej je bilo povedano, da postopek urejanja novic ni omejen na popravljanje pravopisnih in ločilnih napak. Kot oblikovalci pisnih novic uredniki opravijo določene prilagoditve glede uporabe besed in izrazov v novicah, dogodkov, oseb in institucij, na katere se nanašajo. Hkrati je zelo pomembno tudi to, kako je dogodek ali oseba v novici opisana v besedilu novice. Zlasti pri novinarskih žanrih, kot so novice o nesrečah, kjer je osebna in družbena občutljivost precej velika, je treba izraze in besede, uporabljene v novicah, skrbno izbirati.

Opisi, uporabljeni v novicah o različnih naravnih nesrečah, kot so poplave, potresi, požari, cunami, apo-

Zlasti pri novinarskih žanrih, kot so novice o nesrečah, kjer je osebna in družbena občutljivost precej velika, je treba izraze in besede, uporabljene v novicah, skrbno izbirati.

kalipsa in žrtve, lahko naredijo novice bolj privlačne ali čustveno impresivne. Lahko pa tudi povzročijo, da se novice dojemajo kot odtujenost do ljudi, regije ali situacije. Pri uporabi besed, pridevnikov in prislovov, ki so učinkoviti v čustvenem svetu ljudi pri osmišljanju nesreče, je treba biti previden. Zato morajo uredniki med postopkom urejanja paziti, da uporabljajo ustrezne besede v okviru pripovedi, ki jo želi novica posredovati (Tokgöz, 2017).

Naloge urednikov vključujejo popravljanje pripovednih napak, ki motijo časovno celovitost novinarskih besedil, ter spremljanje uporabe tujih besed in nepravilnih izrazov. Uporaba besed, ki so v skladu s pravopisnimi pravili, razumljive in preproste, namreč bralcem, poslušalcem ali gledalcem olajša razumevanje novic. Na tej točki morajo biti besedila novic vsekakor deležna urejanja v smislu pripovednih napak, da bi dosegli pomenko skladnost. Ta položaj je še toliko pomembnejši pri novicah o nesrečah. Podajanje besedil novic, polnih nepravilne rabe besed in pravopisnih napak, ki

so ušle pozornosti novinarjev, ki želijo zagotoviti najhitrejšo in najbolj aktualne novice, ne da bi šli skozi urejanje, otežuje verodostojnost in razumljivost za ciljno občinstvo. Poleg tega to povzroči, da institucija in novinar, ki pišeta novice, ogrozita svoj ugled. Zato je urejanje besedil novic pomembno tako z vidika besedilne usklajenosti novic kot z vidika preprečevanja kršitev etičnih pravil (Narmanlioğlu, 2019).

Na primer, če se med procesom nesreče ne ohrani nepristranskost, lahko povzroči paniko in kaos med procesom nesreče. Uporaba senzacionalističnih, manipulativnih in pretiranih izrazov v besedilih novic lahko s pretiravanjem glede velikosti nesreče povzroči nepotrebno paniko in tesnobo. Podobno lahko podcenjevanje obsega in posledic nesreče pri državljanih ustvari napačno predstavo. Zaradi tega lahko državljani, ki doživijo nesrečo, občutijo negativna čustva, ker jih ne jemljejo resno, in v prihodnosti ne sprejmejo potrebnih previdnostnih ukrepov v zvezi z nesrečo. Zato bi morali uredniki med urejanjem novic upoštevati vse te spremenljivke.

Tehnike poročanja o nesrečah

Pri komunikacijskih orodjih, kot so časopisi, revije, televizija, radio itd., je prav tako pomembno, kako se bo poročalo, kot kaj bo novica. Vsako novinarsko besedilo ima namreč svojo edinstveno novinarsko strukturo, pripovedni slog in tehniko. Tehnika in jezik pisanja novice sta povezana tako s poročevalčevo tehniko pisanja in obvladovanjem jezika pisanja novice kot s samim dogodkom. Pisna struktura novice se ustvari v novinarjevi glavi med zbiranjem novinarskih informacij. Najpomembnejši razlog, zakaj novinar v mislih ne more ustvariti strukture v zvezi z novico, je povezan z neupoštevanjem dnevnega reda. Novinar, ki nenehno sledi dnevnemu redu in dogajanju, ki se odvija, lahko strukturo novice ustvari precej enostavno in hitro. Novinar, ki ne sledi dnevnemu redu, pa se ne more odločiti, katero temo je treba izpostaviti v novici, in ima težave pri oblikovanju novice. Zato morajo tako novinarji kot uredniki za pravilno strukturo novice slediti dnevnemu redu. Besedila novic morajo imeti objektivno, razumljivo in tekočo strukturo (Tokgöz, 2017).

Najstarejša in najpogostejše uporabljena tehnika pri urejanju novic je pravilo obrnjene piramide. To pravilo

je namreč najbolj praktična in uporabna tehnika pisanja za časopise, revije, internet ali agencije, ki za te publikacije pripravljajo novice na podlagi branja ali pisanja. Pri tej tehniki so informacije o novici hierarhično razvrščene od najpomembnejših do najmanj pomembnih glede na njihovo sporočilno vrednost. V tej tehniki, kjer je novica napisana s tehniko uvodnega povzetka, so najpomembnejše informacije predstavljene v uvodu novice v obliki povzetka. Informacije, ki veljajo za manj pomembne, so navedene v naslednjih odstavkih. Novice, napisane s pravilom obrnjene piramide, imajo v uvodu 5W (kaj, kje, kdaj, zakaj, kako) in 1H (kdo). Novice, ki vsebujejo odgovore na 5Ws in 1H v uvodu novice, veljajo za uspešno urejanje novic (Anadolu Ajansı, 2018).

Druga tehnika pisanja novic je tehnika štirikotnika (kvadrata). Tehnika štirikotnika (kvadrata), ki je bolj zaželeno v primerih, ko se razpravlja o temi kot o dogodku, se uporablja v primerih, ko so informacije, o katerih je treba poročati, enako pomembne. Pri tehniki četrkotnika (kvadrata) so podrobnosti novice vključene v glavno besedilo novice v enakovrednih odstavkih v obliki četrkotnih blokov drug nad drugim. Namen te tehnike, ki se uporablja za umestitev novice v smiselni okvir, je, da bralec težko razume celotno novico, ne da bi jo prebral v celoti, saj so informacije enako pomembne. Pri tehniki četrkotnika (kvadrata) so med odstavke postavljeni "podnaslovi", prehodni stavki pa so napisani tako, da povezujejo teme med odstavki. Ta tehnika se na primer uporablja pri pisanju novic, ki predstavljajo zgodovinske kraje ali opisujejo srečanja in simpozije, organizirane na različne teme (Yüksel, 2018).

Čeprav so tehnike pisanja novic vključene v novinarsko urejanje novic, uredniki novic opravijo tudi končno preverjanje novic. Novinarji lahko pri urejanju novic naredijo napake zaradi svojih vzgibov, kot sta spremljanje dogodka in hitrejša objava novice. V takih primerih urednik skupaj s pisanjem novice ponovno opravi urejanje novice in jo pripravi za objavo. Odgovornost urednika se poveča zlasti pri novicah, ki se razvijejo nenadoma in imajo velik družbeni vpliv, kot so katastrofe, nesreče, napadi, eksplozije. Pri pisanju novice lahko pride do različnih napak zaradi spremenljivk, kot so temperatura dogodka, pričakovanja medija in hitrost. Poleg pravopisnih in interpunkcijskih napak mora urednik preveriti tudi predstavitve državljanov, ki jih je dogodek prizadel, v novici. Urednik bi moral uporabiti svojo usposobljenost in ozaveščenost v točkah, kot sta črkovanje imena in priimka osebe v novici ter izključitev imen oseb, mlajših od 18 let, iz novice.

Vizualna usklajenost novic o nesrečah

Vizualni elementi v novicah, zlasti fotografije, so pomembno orodje novinarjev za posredovanje resnice. Vizualni posnetki novic so dopolnilni deli besedila novic, ki posredujejo informacije, ki jih ni mogoče razložiti z besedami ali pisanjem. Medtem ko imajo fotografije pomembno mesto v časopisih, so vizualni elementi na televiziji obravnavani kot same novice. Fotografije namreč povečujejo resničnost in natančnost novice ter zagotavljajo, da bralci ali gledalci zaupajo informacijam, navedenim v novicah. Fotografije, ki so sredstvo za zapisovanje informacij, omogočajo lažje dojetje novic kot pisno besedilo. Glavni namen novinarskih fotografij, ki so priče dogodka in dokumenti novice, je bralcu posredovati vizualne informacije. Zato ima pri novičarskih fotografijah vsebina prednost pred estetiko in tehniko. Dobra novičarska fotografija namreč vizualno predstavi informacije, ki jih mora bralec vedeti o novici (Alemdar in Uzun, 2019). Zato morajo biti vizualne fotografije, uporabljene v novicah, naslovi vizualnih fotografij in podnapisi fotografij skladni z besedilom novice. Ta usklajenost je učinkovita pri zagotavljanju razumljivosti novice.

Pri novicah v vizualnem, zvočnem in pisnem tisku je vizualnost pomembna kot element, ki podpira novico in povečuje njeno razumljivost. Z razvojem tehnologij se kot vizualno gradivo v novicah poleg fotografij uporabljajo tudi vizualni elementi, kot so številke, tabele, grafike in infografike (Narmanlioğlu,

Novičarske fotografije so najmočnejši izdelki, ki lahko odražajo in utelešajo človeške razsežnosti nesreč, še posebej tekom nesreč.

lu, 2019). Po mnenju umetnostnega zgodovinarja Felixa Hoffmanna lahko učinkovita fotografija novice spremeni način razmišljanja in razumevanja bralcev, poslušalcev ali gledalcev. Novičarske fotografije so najmočnejši izdelki, ki lahko odražajo in utelešajo človeške razsežnosti nesreč, še posebej tekom nesreč. Včasih nas namreč novinarska fotografija, posneta o dogodku nekje na svetu, prisili, da delimo bolečino ali srečo geografije in njenih prebivalcev, ki jih sploh ne poznamo. Novinarske fotografije omogočajo bralcem in gledalcem, da sočustvujejo s tistimi, ki so jih dogodki prizadeli. Vrednost novinarskih fotografij določajo merila vpliva, bližine, pravočasnosti, konflikta, izjemnosti, slave in čustev (Anadolu Ajansı, 2018).

Zelo pomembno je tudi popraviti vizualno gradivo, ki dopolnjuje besedila novic. Ko lektor lektorira novico, mora upoštevati tudi vizualna gradiva, ki so del novice. Med nalogami korektorjev je, da preverijo skladnost oseb ali krajev, omenjenih v novici, z vizualnim gradivom, da preverijo, ali so dogodki ali situacije,

obravnavani v novici, vključeni v vizualno gradivo, in da preverijo, ali je vizualno gradivo v skladu z etičnimi načeli (Narmanlıoğlu, 2019).

Vizualno gradivo, uporabljeno v novicah, dopolnjuje novice in povečuje njihovo razumljivost. Da bi povečali učinek novic, pa je treba pozornost nameniti kršitvam novinarske etike in zlasti otrokovih pravic na fotografijah v novicah. Da bi zagotovili večje branje novic, se v vsebini vizualnega gradiva, uporabljenega v novicah o nesrečah, uporabljajo zlasti podobe državljanov, ki se dvigajo iz ruševin, kot so, ter žalostne, zmedene in presenetljive podobe otrok. Vendar pa ob pogledu na novice vidimo, da se kaže neetično objavljane, kjer so etične vrednote in načela postavljeni v ozadje. V novicah o nesrečah so poudarjene vsebine, ki so usmerjene v čustva državljanov. V teh novicah se uporabljajo diskurzi, kot so "groza, panika, tesnoba in upanje, čudež, rekord". Časopisi in televizijski kanali, ki na podlagi besedila novice oblikujejo tudi vizualno podobo novice, v tem smislu kažejo primer novinarstva, ki je daleč od objektivnosti (Basmacı, 2023).

Umetna inteligenca in redakcija

Umetna inteligenca (UI) je sposobnost računalnika ali stroja, ki deluje s pomočjo računalnika, da modelira človeško inteligenco ter da z upoštevanjem preteklih izkušenj kot človek izpelje pomen, utemelji, posplošuje in se uči. Računalniški sistemi, ki lahko opravljajo naloge, za katere je potrebna človeška inteligenca, kot so vizualno zaznavanje, prepoznavanje, govor, odločanje in prevajanje med jeziki, se imenujejo umetna inteligenca. Dogovorjena točka o umetni inteligenci je, da gre za računalniški sistem, ki ima sposobnost učenja kot človeški možgani. Logika umetne inteligence je zamisel, da bi stroje spremenili v strukture, ki se učijo, odločajo in predvidevajo kot ljudje. Umetna inteligenca je bila razvita za posnemanje funkcij človeških možganov in njihovo modeliranje na strojih (Yılmaz, 2011).

Z uvedbo tehnologije umetne inteligence v naša življenja je ta vplivala na področje medijev in številna druga področja. Umetna inteligenca velja za eno od pomembnih tehnologij, ki zagotavlja okolje za velike spremembe v produkciji in distribuciji medijskih vsebin ter oblikuje prihodnost medijske industrije. Umetna inteligenca se aktivno uporablja na področju medijev, ker zagotavlja prednosti v smislu hitrosti, učinkovitosti in stroškov pri zbiranju, organizaciji, ustvarjanju, distribuciji, razširjanju in porabi informacij.

Umetna inteligenca se uporablja na področjih, kot so produkcija novic, produkcija vsebin, upravljanje in urejanje, analiza podatkov in vedenje občinstva v medijih. Uporaba umetne inteligence v medijih prinaša prednosti, kot so povečanje hitrosti in raznolikosti produkcije vsebin, ponudba personaliziranih vsebin, zmanjšanje stroškov produkcije vsebin in zmanjšanje potrebe po delovni sili v medijskih organizacijah. Vendar pa ima uporaba umetne inteligence v medijih, tako kot v vsakem primeru, tudi slabosti. Z zmanjšanjem človeškega posredovanja pri produkciji vsebin s pomočjo umetne inteligence se pojavljajo pomisleki glede nepristranskosti in preglednosti proizvedenih vsebin. Poleg tega se srečujemo s težavami, kot sta lažna in manipulativna narava vsebin, proizvedenih s tehnologijo deepfake. Pri tehnologiji deepfake se namreč glasovi, obrazi in gibi ljudi s pomočjo tehnologije umetne inteligence uporabljajo na način, ki najbolj ustreza resničnosti. V takšni tvorbi ima lahko poročanje o nečem, česar zadevna oseba v resnici nikoli ne bi izrekla, negativne posledice za zadevno osebo, z zavajanjem javnosti pa lahko povzroči tudi velik družbeni vpliv in kaos (Era Medya, 2024). To je mogoče preprečiti tako, da strokovni uredniki in uredniki v medijih opravijo končne preglede in ureditve napisanih ali ustvarjenih vsebin.

Novinarska šola Univerze Columbia je izvedla študijo o "umetni inteligenci v novicah in kako bo umetna inteligenca preoblikovala novinarstvo", v kateri je pridobila mnenja 134 novinarjev ter 36 strokovnjakov s področja industrije, politike, znanosti in tehnologije iz 35 novinarskih organizacij. Glede na poročilo Tow, ki vključuje rezultate raziskave, so medijske organizacije navedle, da umetno inteligenco uporabljajo, ker zmanjšuje stroške in povečuje učinkovitost vsebin zaradi tržnih pritiskov, ki izhajajo iz finančnih težav sektorja, za konkurenco, osredotočeno na digitalizacijo. Vendar pa poročilo ugotavlja tudi, da umetna inteligenca povzroča težave, kot so nezanesljivost njenih rezultatov, etična škoda in škoda za ugled zaradi napačnih rezultatov ter vpliva na poklicne norme, odpornost novinarskih delavcev in preference občinstva. Hkrati imajo novičarske organizacije koristi od izdelkov in tehnologij umetne inteligence velikih tehnoloških podjetij, kot so Google, Amazon in Microsoft. Ta položaj povzroča razliko med uporabo tehnologije umetne inteligence s strani velikih in dobro založenih novičarskih organizacij ter uporabo te tehnologije s strani manjših novičarskih organizacij. Visoki stroški silijo večino novičarskih organizacij k uporabi drugih platform z nižjimi stroški. Po drugi strani pa zapletenost tehnologije umetne inteligence pomeni tveganje, da bodo novičarske organizacije ostale odvisne od tehnoloških podjetij, saj se povečuje njihov nadzor nad novičarskimi organizacijami. Poleg tega pomanjkanje preglednosti tehnologij umetne inteligence in omejevanje pristojnosti novinarjev nad vsebinami vzbujajo pomisleke glede nepristranskosti in napak v novinarskem delu, avtorskih pravic in različnih oblik škode (Columbia Journalism School, 2024).

Poudarjamo, da sta aplikaciji GhatGPT in Deepfake, ki spadata med tehnologije umetne inteligence, poskrbeli za velike spremembe v medijskem sektorju. Vendar je treba vedeti, da te tehnologije prinašajo tudi težave z zanesljivostjo in etičnostjo informacij, ki so temeljne vrednote novinarstva. Vsebine, ustvarjene s klepetalnikom GhatGPT, ki ima sposobnost obdelave naravnega jezika, in aplikacijo Deepfake, ki ustvarja lažno podobo, ki je najbližja resničnosti, lahko povzročijo nezaupanje v vsebine, dezinformacije in manipulacije v medijskem sektorju. Ker je vprašljivo, ali ta orodja uporabljajo točne in zanesljive informacije, ter prinašajo tveganje zavajanja ciljnega občinstva. V novicah, ki jih umetna inteligenca ustvarja za nove medije, se pojavljajo naslovi s provokativnimi, senzacionalnimi, intrigantnimi in pretiranimi izrazi, da se poveča stopnja klikov. Znano je, da tehnologije umetne inteligence to počnejo, da bi bralce ali gledalce pritegnile h klikanju (Kırak in Özkoçak, 2023).

Uporaba tehnologij umetne inteligence na področju novinarstva ima na splošno negativne posledice, kot so odzemanje dolžnosti novinarjem in njihovo nedelovanje, povečanje proizvodnje lažnih in dezinformacijskih novic, kršenje novinarske etike in povečanje etičnih težav, saj sili ljudi k pristranskemu razmišljanju (Gül, 2024). Poleg tega umetna inteligenca negativno vpliva na ljudi, saj postanejo odvisni od tehnoloških velikanov in zato gojijo določene ideologije, zaradi ustvarjenih vsebin povzročajo kršitve avtorskih pravic in manipulativne informacije. Tudi to negativno delovanje je mogoče preprečiti z uredniki ali redovalci.

Microsoft je na primer novice za novičarsko spletišče MSN pisal s pomočjo aplikacije umetne inteligence. Vendar pa je ta aplikacija pri pisanju novic iz interneta začela samodejno črpati lažne novice. Ugot-

vljeno je bilo, da te lažne vsebine, ki so bile prenesene na spletno mesto, govorijo o izjemno fantastičnih temah in da se uporabljajo podobe mitskih bitij. Tudi tokrat je bila na spletnem mestu MSN objavljena lažna novica o zasebnem življenju Elona Muska, ki je bila kmalu zatem odstranjena s spletnega mesta. Podobno je bilo razkrito, da tehnološko spletišče CNET pri pisanju novic skrivaj uporablja umetno inteligenco in da so natisnjene gospodarske novice polne lažnih informacij. CNET je priznal, da pri pisanju novic uporablja umetno inteligenco, in znano je, da je organizacija zaradi lažnih novic izgubila ugled (NewsLabTurkey, 2025).

Tehnologija umetne inteligence se uporablja tudi pri poročanju o dogodkih, ki močno vplivajo na družbo, kot so nesreče. Vsebina novic o nesreči, ki jo napiše umetna inteligenca, lahko ustvari novico tako, da na internetu zbere vse vrste informacij o nesreči. Z uporabo te tehnologije za ustvarjanje podobe, ki dopolnjuje besedilo novice, namesto resničnih podob, povezanih z nesrečo, ki resnično obstaja in vpliva na družbo, lahko uporaba podob in vsebin, ki jih ustvari umetna inteligenca, negativno vpliva na pogled javnosti na dogodek in psihologijo tistih, ki jih je nesreča prizadela. Poleg tega uporaba obstoječih informacij umetne inteligence za pisanje novic povzroči, da v vsebini novic niso predvidena tveganja nesreče. Dejstvo, da hitrost napredka in učinkovitost tehnologije nista enaka v vseh novinarskih organizacijah, zlasti lokalnih, lahko ponovno predstavlja oviro pri zagotavljanju aktualnih in natančnih informacij o nesreči.

Ceprav se zdi, da so tehnologije umetne inteligence prevzele naloge medijskih delavcev in jih onesposobile, so človeški možgani, strokovno znanje in sposobnost razmišljanja še vedno potrebni za preverjanje, ali je vsebina, ki jo pripravljajo te tehnologije, točna in zanesljiva, za preverjanje skladnosti vsebine v novicah z etičnimi pravili, za uporabo avtorsko zaščitene slike ter za preprečevanje lažnih in zavajajočih informacij. Zato je poudarjeno, da morajo medijske vsebine preverjati uredniki in lektorji.

Povzetek poglavja in študijski rezultati

V tem poglavju so pomembnost novic, ki se ocenjujejo kot povzetek dogajanja v življenju ljudi, in sestavine, kot so naslovi, vizualni elementi, tehnike pisanja, besedilna usklajenost in slog, ki sestavljajo novice, obravnavane zlasti v kontekstu novic o nesrečah. Obdobja nesreč so obdobja, ko so ljudje najbolj ranljivi, panični in zaskrbljeni ter najbolj potrebujejo novice. Medijske organizacije so odgovorne za posredovanje dogajanja v zvezi z nesrečami javnosti, zlasti v svojih novicah, in sicer iz najhitrejših in najzanesljivejših virov. Vendar morajo pri izpolnjevanju teh odgovornosti upoštevati etična pravila in načela, zlasti novinarske vrednote, ter se izogibati napakam, kot so odtujitev ljudi, ki jih je nesreča prizadela, s tem da jih prikazujejo kot žrtve, nemočne ali obubožane, ali zatekanje k senzacionalizmu, pretiravanju in zaostrovanju. Informacije, ki jih želijo posredovati v novinarskih besedilih, zlasti v novinarskih naslovih, naj zagotovijo iz jasnih, preprostih, preglednih, razumljivih in zanesljivih virov. Podobno je z vidika učinka novice pomembno zagotavljanje skladnosti med besedilom novice in vizualno podobo novice. Novinarske fotografije, ki veljajo za dokaz novic, so lahko močnejše od novinarskih besedil v smislu konkretizacije razsežnosti nesreče, ki jo doživljajo bralci, in empatije do ljudi, ki jih je nesreča prizadela. Zaradi tega imajo vizualni posnetki novic dopolnilno kakovost k novicam. Tako kot pri drugih elementih novic je treba biti pozoren na situacije, ki bodo pri novinarskih vizualnih prikazih povzročale pravne težave, kot so vrednost in etika novic, človekove pravice in avtorske pravice. Tudi v zadnjem času se v medijskih organizacijah pojavljajo prednosti in slabosti zaradi uporabe tehnologij umetne inteligence (ChatGPT, Deepfake itd.) pri pisanju novic, ki so prizadele ves svet. Poleg skrajšanja časa in stroškov pisanja novic imajo te tehnologije tudi negativne posledice, kot je pisanje novic z uporabo lažnih in ponarejenih informacij ter njihovo serviranje. Lažne in napačne informacije, ki jih najdemo v novicah, negativno vplivajo tako na zanesljivost kot na ugled medijske organizacije in lahko povzročijo kaos v družbi.

Zgoraj poudarjene točke razkrivajo pomen in nujnost uredniškega postopka pri pisanju novic. Postopek

urejanja pri pisanju novic namreč ni le popravljanje pravopisnih napak v novicah. Urejanje zajema pomemben proces, kot so urejanje pomenskega toka vsebine novice, povečanje razumljivosti in berljivosti novice, odstranjevanje nepotrebnih informacij in besed. Poleg tega so preverjanje točnosti informacij v novici, zagotavljanje vizualne in besedilne skladnosti ter odstranjevanje etičnih kršitev in elementov, zaščiteneh z avtorskimi pravicami, še drugi pomembni procesi pri urejanju. Zato morajo biti uredniki, ki opravljajo urejanje novic, ljudje, ki že več let delajo na tem področju, ki poznajo tako pisanje novic kot pravne postopke, ki se raziskujejo in obnavljajo. Za preprečevanje dezinformacij in lažnih novic na področju novinarstva v današnjem svetu, ki je opremljen s tehnologijo in v katerem doživljamo neomejen pretok informacij, je vsekakor priporočljivo, da imajo medijske organizacije izkušene urednike in procese urejanja.

Ob koncu tega poglavja bodo študenti zmogli realizirati naslednje dosežke.

Študenti znajo oceniti besedila, pripravljena za novice o nesrečah.

Študenti znajo izbrati vizualne elemente glede na temo novice.

Študenti znajo prepoznati slovnične popravke.

Študenti pridobijo znanje o urejanju in lektoriranju.

Študenti razumejo pomen lektoriranja pri novicah o nesrečah.

Študenti se zavedajo besed in vizualnih elementov, ki se uporabljajo v novicah o nesrečah.

Študenti razumejo prednosti in slabosti uporabe tehnologij umetne inteligence v medijskih organizacijah.

Samoocenjevanje

- 1 Kaj od naštetega ne moremo trditi za postopek urejanja?
 - a) Rekonstrukcija napisane novice
 - b) ustvarjanje nove novice z združevanjem informacij iz različnih virov.
 - c) pisanje nove novice na podlagi razpršenih informacij.
 - d) Pridržanje enega samega vira in dogodka

- 2 Katera od naslednjih funkcij ni ena od funkcij vizualnih novic?
 - a) preprečuje, da bi se bralec dolgočasil
 - b) podpira besedilo novice
 - c) olajšuje razumljivost novice
 - d) Poveča vpliv sporočila, ki ga prinaša novica.

- 3 Katera od naslednjih trditev o postopku urejanja je napačna?
 - a) Očiščenje besedila novice od nepotrebnih informacij in podatkov
 - b) Pospeševanje razširjanja novic
 - c) popravljanje pravopisnih napak v novicah
 - d) Preoblikovanje novic

- 4 Katera od naslednjih nalog ni med nalogami urednikov, ki lektorirajo in nadzorujejo novice?
 - a) iskanje teme novice in zbiranje informacij
 - b) Zagotavljanje združljivosti slike in besedila v novicah,
 - c) odkrivanje in odstranjevanje oglaševalske vsebine iz novic,
 - d) nadzor in zagotavljanje spoštovanja etičnih načel v novicah

- 5 Katero od naslednjih dejstev je treba upoštevati v novicah v medijih v času naravnih nesreč?
 - a) novice morajo biti čustveno privlačne
 - b) uporaba besed in slik, ki bodo najbolj nazorno opisale nesrečo.
 - c) posredovanje vseh vrst pridobljenih informacij bralcem/gledalcem, ne da bi jih preverili.
 - d) posredovanje novic brez odtujenosti ali manipulacije z ljudmi, ki jih je nesreča prizadela.

- 6 Katera od naslednjih možnosti ni ena od prednosti postopka urejanja novic o nesrečah za sprejemnike novic in novičarsko institucijo?
 - a) preprečevanje širjenja lažnih ali lažnih novic
 - b) zaščita in povečanje zanesljivosti institucije pri prejetju informacij
 - c) zaradi pozne objave novice med bralci
 - d) preprečevanje kršitev etičnih pravil

- 7 Kateri od naslednjih razlogov ni eden od razlogov za uporabo vizualnih prikazov v novicah o nesrečah?
 - a) odražati in utelešati človeške razsežnosti nesreče
 - b) zagotoviti sočutje z ljudmi, ki jih je prizadela nesreča.
 - c) povečanje berljivosti novic o nesrečah
 - d) podrobno predstaviti razsežnosti vpliva nesreče z vizualnimi elementi.

- 8 Katera od naslednjih trditev ne spada med točke, ki jih je treba upoštevati pri uporabi vizualnih prikazov v novicah o nesrečah?
 - a) posvečanje pozornosti estetskim vidikom namesto novinarskim konvencijam
 - b) Zaščita človekovih pravic in novinarskih vrednot
 - c) Zagotovitev, da vizualizacija ne bo negativno vplivala na subjekt ali bralce.
 - d) varovanje etičnih vrednot in načel.

- 9 Katera od naslednjih možnosti ni med prednostmi, ki jih tehnologije umetne inteligence zagotavljajo medijskim organizacijam in novinarstvu?
 - a) Zagotovil je hitrost in raznolikost pri pripravi novic.
 - b) Povečala je produkcijo vsebin in zmanjšala stroške zaposlenih.
 - c) Zagotovila je analizo podatkov in vedenja občinstva.
 - d) Medijske organizacije in novinarstvo so postali odvisni od tehnologije.

- 10 Katera od naslednjih situacij ni ena od tistih, v katerih tehnologije umetne inteligence GhatGPT in Deepfake zahtevajo urejanje pri pripravi novic o nesrečah
 - a) preverjanje skladnosti vsebine novic o nesrečah z etičnimi pravili
 - b) Preprečevanje uporabe avtorsko zaščitene vizualnih vsebin
 - c) najhitrejša obveščanje o razvoju dogodkov v zvezi z nesrečo
 - d) preprečevanje širjenja napačnih in zavajajočih informacij.

Ključ za odgovore

1.d, 2.a, 3.b, 4.a, 5.d, 6.c, 7.c, 8.a, 9.d, 10.c

Reference

- Alemdar, K., & Uzun, R.** (2019). Herkes İçin Gazetecilik. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Anadolu Ajansı.** (2018). Muhabir. İstanbul: Anadolu Ajansı.
- Atam, S.** (2024). Tüm Yönleriyle Editörlük. Ankara: Akademisyen Kitapevi.
- Basmacı, G.** (2023). Doğal Afet Haberlerinde Çocuk Fotoğraflarının Kullanımı: Kahramanmaraş Depremi Örneği. *International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS)*, 7(3), 135-148.
- Columbia Journalism School.** (2024, March 6). Columbia University: <https://journalism.columbia.edu/news/tow-report-artificial-intelligence-news-and-how-ai-reshapes-journalism-and-public-arena#:~:text=The%20lack%20of%20transparency%20in,their%20discretionary%20decision%20making%20abilities.adresinden%20alindi>
- Çığ, Ü.** (2010). Endüstriyel Bir Anlatı Yapısı: "Ters Piramit" Haber Metinleri. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(2), 69-90.
- Dahl, T., & Fløttum, K.** (2017). Verbal–visual harmony or dissonance? A news values analysis of multi-modal news texts on climate change. *Discourse, Context & Media*, 20, 124-131.
- Era Medya.** (2024, Eylül 24). Yapay Zeka ve Medya İlişkisi: <https://eramedia.com.tr/yapay-zeka-ve-medya-iliskisi/> adresinden alındı
- Gül, K.** (2024). Yapay Zeka Teknolojilerinin Gazetecilik Alanında Kullanımı: Avantajlar ve Dezavantajlar. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 306-331.
- Hossain, S. S., Arafat, Y., & Hossain, M.** (2021). Context-Based News Headlines Analysis: A Comparative Study of Machine Learning and Deep Learning Algorithms. *Vietnam Journal of Computer Science*, 8(4), 1-15.
- Kırık, A. M., & Özkoçak, V.** (2023). Medya ve İletişim Bağlamında Yapay Zeka Tarihi ve Teknolojisi: ChatGPT ve Deppfake ile Gelen Dijital Dönüşüm. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 58, 58-73.
- MEB.** (2013). Gazetecilik Haberin Nitelikleri. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEBa.** (2013). Redaksiyon 1. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Narmanlioğlu, H.** (2019). Redaksiyon. A. Yurdigül içinde, *Radyo-Televizyonda Metin Yazarlığı ve Haber-cilik* (s. 1-18). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- NewsLabTurkey.** (2025, Ocak 19). Yapay zekâ haber yazmaya kalkarsa: <https://www.newslabturkey.org/2023/04/24/yapay-zeka-haber-yazmaya-kalkarsa/> adresinden alındı
- Opargo, B.** (2021). Relevance of Photographs in Newspaper Journalism. *Central Asian Journal of Social Sciences and History*, 2(10), 96-106.
- Tokgöz, O.** (2017). Temel Gazetecilik (12 b.). Ankara: İmge Kitapevi.
- Türkben, T.** (2018). Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı Metinlerinin Metinsellik Ölçütleri Açısından İncelenmesi. *Ana Dili Eğitim Dergisi*, 6(4), 961-986.
- Yılmaz, A.** (2011). Yapay Zeka. İstanbul: Kodlab Yayınları.
- Yüksel, E.** (2018). Temel Kavramlar. H. İ. Gürcan içinde, *Haberciliğin Temel Kavramları* (s. 49-75). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

ZOPERSTAVLJANJE DEZINFORMACIJAM TEKOM NESREČ

Oğuz GÖKSU
Mustafa BOSTANCI
Mehtap Uyar
Mustafa Kaya
Serkan Ökten
Zeynep Zelan
Soner Dutucu
Özkan Avcı

13. POGLAVJE

ZOPERSTAVLJANJE DEZINFORMACIJAM TEKOM NESREČ

- **Uvod**
- **Ključni koncepti**
- **Kaj so dezinformacije?**
- **Širjenje dezinformacij v primeru nesreč**
- **Učinki dezinformacij ob nesrečah**
- **Družbeni mediji kot vir dezinformacij**
- **Strategije boja proti dezinformacijam v primeru nesreč**
- **Vloga medijev in novinarjev v nesrečah**
- **Mediji v nesrečah**
- **Vloga novinarjev v nesrečah**
- **Študije primerov**
- **Povzetek poglavja in študijski rezultati**
- **Samoocenjevanje**
- **Reference**

Uvod

Delovanje novinarjev v okviru etičnih pravil olajšuje dostop javnosti do zanesljivih informacij v času nesreč.

Boj proti dezinformacijam v času nesreč je eden najpomembnejših dejavnikov kriznega upravljanja. Naravne nesreče družbo izpostavijo velikemu pretoku informacij, hkrati pa povečajo hitrost širjenja napačnih ali zavajajočih informacij. To ovira krizno upravljanje, saj javnost težko pride do resničnih informacij. V času nesreč so družbeni mediji eno najhitrejših in najučinkovitejših orodij za izmenjavo informacij. Vendar so ti kanali tudi platforme, kjer se dezinformacije najbolj širijo. Napačne informacije se namerno ali nenamerno hitro širijo in imajo prednost pred uradnimi izjavami. Na primer, na območjih nesreč lahko nepotrjene informacije, kot so, da "ekipe za pomoč še niso prispele" ali da "se pričakuje nov val nesreče", povzročijo strah in kaos v javnosti. Zato je ključna odgovornost, da potrdimo točnost informacij, ki se širijo v družbenih medijih. Dezinformacije namreč v teh časih povzročajo paniko in negotovost v javnosti, ovirajo prizadevanja za iskanje in reševanje ter preprečujejo učinkovit odziv javnih organov.

V tem okviru imajo novinarji in mediji veliko odgovornost pri posredovanju točnih in potrjenih informacij v času nesreč. V primeru nesreče na nacionalni, regionalni in svetovni ravni morajo novinarji skrbno oceniti svoje vire novic, se izogibati špekulativnim informacijam in pripravljati vsebine, ki bodo ozaveščale javnost. Izvajati bi morali tudi dejavnosti ozaveščanja, ki obravnavajo, kako se dezinformacije širijo v času krize in kakšne učinke imajo takšne napačne informacije na javnost. Delovanje novinarjev v okviru etičnih pravil olajšuje dostop javnosti do zanesljivih informacij v času nesreč. Boj proti dezinformacijam v času nesreč je eden od temeljev učinkovitega kriznega upravljanja. Zavestna uporaba družbenih medijev, hitra in pregledna komunikacija javnih organov, odgovorno ravnanje novinarjev in povečevanje digitalne pismenosti javnosti zmanjšujejo učinke dezinformacij.

Ključni koncepti

Za boljše razumevanje teme, ki bo obravnavana v okviru tega poglavja, so podane razlage ključnih pojmov, navedenih v nadaljevanju. S spoznavanjem teh pojmov boste lažje razumeli podrobnosti teme, ki jo obravnava to poglavje. Poleg tega bo učenje teh pojmov olajšalo učenje dosežkov poglavja, pa tudi razumevanje pomena koncepta empatije v procesih nesreč.

Dezinformacije

Lažne in zavajajoče informacije, ki se namerno ustvarjajo ali širijo v času nesreč, ogrožajo varnost javnosti in otežujejo krizno upravljanje.

Krizno komuniciranje

Komunikacijske strategije in metode, razvite za zagotavljanje hitrega in zanesljivega širjenja resničnih informacij ob nesrečah.

Družbeni mediji

Digitalne platforme, ki pospešujejo širjenje informacij v času nesreč, vendar tudi omogočajo hitro širjenje dezinformacij.

Algoritem

Samodejni sistemi, ki analizirajo različne dejavnike in določajo vsebino, s katero se srečujejo uporabniki. Ti algoritmi določajo, katera vsebina bo prikazana večjemu številu ljudi, tako da ocenjujejo razmerja interakcij, všečkov, komentarjev in delitev.

Medijska pismenost

Postopki ozaveščanja zagotavljajo, da posamezniki prepoznajo resnične informacije, razlikujejo dezinformacije in se v času nesreč obrnejo na zanesljive vire.

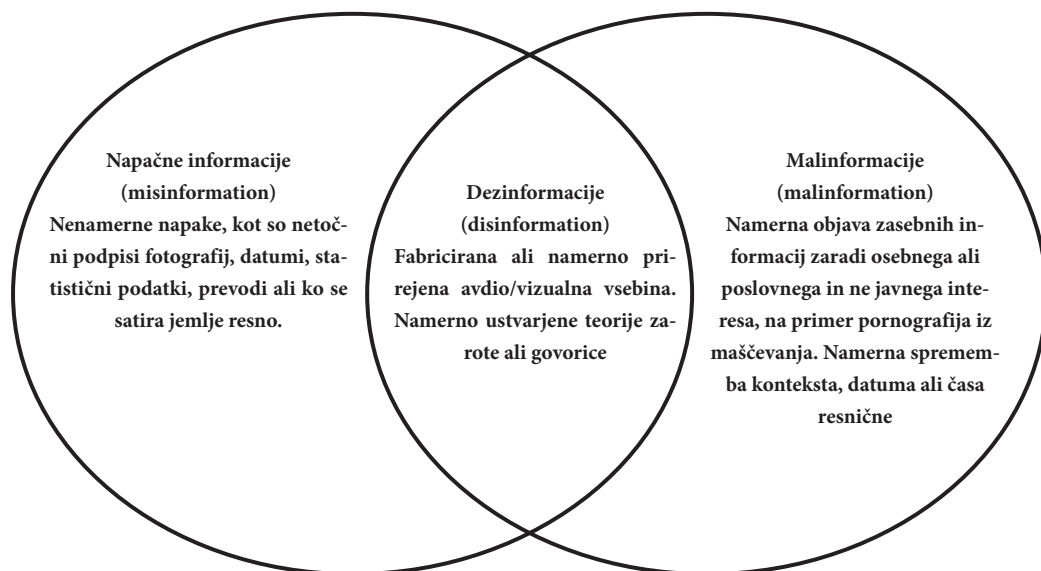
Odziv države in institucij

Javni organi in mediji si prizadevajo za preverjanje in mehanizme obveščanja, da bi preprečili dezinformacije v času nesreč.

Kaj so dezinformacije?

Za lažne informacije, neresnične informacije ali polresnice se uporabljajo številni pojmi. Med njimi so "dezinformacije", "lažne novice", "zavajajoče novice", "digitalne dezinformacije", "govorice" itd. Za opredelitev dezinformacij, ki so glavna tema tega poglavja, lahko kot "dezinformacijo" opredelimo vsako napačno, nepravilno ali zavajajočo informacijo, ki je zasnovana, predstavljena in uvedena z namenom namernega povzročanja škode ali pridobivanja koristi (Kapantai et al., 2021). V poročilu, ki ga je pripravil Direktorat Republike Türkiye za komunikacije Centra za boj proti dezinformacijam, so dezinformacije opredeljene kot "krovni pojem", pri katerem se namerno uporabljajo napačne novice in informacije. (Vodnik za preprečevanje dezinformacij, 2023). Danes z razvojem tehnologije lahko vsaka napačna informacija, ne glede na to, ali je namerna ali ne, postane orodje za dezinformiranje. Neizogibno je, da neurejene informacije, ki se delijo v različnih medijskih kanalih, neposredno ali posredno dosežejo veliko občinstvo (Bostanci in Aksüt, 2023: str. 61). Wardle in Derakhshan, ki obravnavata neurejene informacije, ki se pojavijo zaradi dezinformacijskih prizadevanj, uporabljata pojem "informacijski nered" za stanje napačnih in zavajajočih informacij, ta pojem opredeljujeta v treh različnih vrstah in jih razlikujeta glede na razsežnosti škode in netočnosti (Wardle in Derakhshan, 2017, str. 5).

NERESNIČNOST Z NAMENOM ŠKODOVATI

Vir: (Wardle in Derakhshan, 2017)

Širjenje dezinformacij v primeru nesreč

Katastrofe so nenadni in uničujoči dogodki, ki močno prizadenejo človeško družbo. Potresi, poplave, požari in druge naravne nesreče lahko povzročijo smrtne žrtve, poškodbe in obsežno materialno škodo. Dostop do resničnih informacij med takimi dogodki je bistvenega pomena. Vendar pa je v času nesreč širjenje dezinformacij neizogibno v kaotičnem okolju, ki ga zaznamujejo panika, strah in negotovost. V znanstveni literaturi študije o širjenju dezinformacij ob nesrečah podajajo nekatere predloge z navedbo negativnih učinkov, ki jih imajo dezinformacije na obvladovanje nesreč ter javno zdravje in varnost. Hunt et al. (2020) na primer preučujejo uporabo strojnega učenja v podporo učinkovitemu spremljanju dezinformativnih novic v času nesreč in prizadevanja javnih institucij za zmanjšanje širjenja lažnih informacij. Po drugi strani Pelen in Gölgeli (2022) navajata, da imata danes vsaka pametna naprava in aplikacija družbenih medijev svoj mehanizem odločanja, vendar je avtonomno prikazovanje informacij, ki se prek teh aplikacij širijo na nezdrav način, sporno in da je parametre širjenja teh lažnih informacij mogoče razviti z omrežnimi modeli.

Širjenje dezinformacij med nesrečami je v zadnjih letih postalo vse bolj zaskrbljujoče vprašanje. Pri širjenju dezinformacij imajo pomembno vlogo tradicionalni mediji, platforme družbenih medijev in celo medosebna komunikacija. V takšnih razmerah uporabniki družbenih medijev običajno v večji meri delijo informacije, kar ima pomembno vlogo pri obveščanju javnosti (Xie et al., 2017). Na primer, po velikih potresih, ki so 6. februarja 2023 prizadeli 11 pokrajin v Turčiji, so se po družbenih medijih razširile lažne informacije, kot so "porušil se je jez" ali "izbruhnil je vulkan". Takšne vrste delitev so povzročile strah in kaos med ljudmi, ki so bili že tako v stanju panike (Serin in Ünlü, 2024, str. 12). Ta situacija dokazuje, da nepreverjene informacije, ki se širijo brez spraševanja o viru, in namerno ustvarjene napačne informacije v teh trenutkih povzročajo veliko zmedo na družbenih medijih (Koçyigit, 2023, str. 68).

Razlogov za širjenje dezinformacij med nesrečami je več. Med njimi so panika in strah, pomanjkanje informacij, nezaupanje, manipulacija in propaganda. Žrtve nesreč lažje verjamejo napačnim informacijam, kadar so v stanju negotovosti in strahu. Poleg tega kaotičen pretok informacij med nesrečo povzroča informacijske vrzeli in nezaupanje. Tudi širjenje dezinformacij med nesrečami ima resne posledice. Lažne informacije ogrožajo varnost ljudi, ovirajo prizadevanja za pomoč, povečujejo družbeno polarizacijo in povzročajo gospodarsko škodo. Za preprečevanje širjenja dezinformacij med nesrečami je potreben večplasten pristop. Nekateri pomembni ukrepi, ki jih je mogoče sprejeti za zmanjšanje vpliva dezinformacij in povečanje odpornosti družbe proti nesrečam, vključujejo: zagotavljanje dostopa do točnih informacij, razvijanje medijske pismenosti, zagotavljanje odgovornosti platform družbenih medijev, izvajanje pravnih predpisov, vzpostavitev platform za preverjanje in spodbujanje mednarodnega sodelovanja.

Information Activities: Accurate and up-to-date information regarding disasters should be effectively shared with the public. In this context, social media and traditional media channels can be used effectively. Access to accurate information from reliable sources during a disaster is of vital importance.

Informacijske dejavnosti: Javnost je treba učinkovito obveščati o točnih in posodobljenih informacijah o nesrečah. Pri tem se lahko učinkovito uporabljajo družbeni mediji in tradicionalni medijski kanali. Dostop do točnih informacij iz zanesljivih virov je med nesrečo ključnega pomena.

Medijska pismenost: Pomembno je, da posamezniki razvijejo spretnosti za kritično vrednotenje informacij in odkrivanje dezinformacij. Poleg tega morajo biti novinarji deležni usposabljanja o etičnih načelih in metodah preverjanja pri poročanju o nesrečah.

Odgovornost platform družbenih medijev: Platforme družbenih medijev bi morale prevzeti dejavnejšo vlogo pri preprečevanju širjenja dezinformacij. Odkrivanje in odstranjevanje vsebin z dezinformacijami, obveščanje uporabnikov in izpostavljanje zanesljivih virov so ukrepi, ki jih lahko sprejmejo platforme.

Pravni predpisi: Za preprečevanje in kaznovanje širjenja dezinformacij se lahko sprejmejo pravni predpisi. Vendar je pomembno, da so ti predpisi skrbno oblikovani, da ne bi omejevali svobode izražanja in vodili v cenzuro.

Platforme za preverjanje: Verifikacijske platforme, ki jih upravljajo javni organi ali zaupanja vredne organizacije na nacionalni, regionalni in globalni ravni, se lahko uporabljajo za preverjanje točnosti sumljivih informacij.

Mednarodno sodelovanje: Boj proti dezinformacijam v nesrečah zahteva mednarodno sodelovanje. Države lahko preprečijo čezmejno širjenje dezinformacij z izmenjavo informacij in oblikovanjem skupnih strategij.

Učinki dezinformacij ob nesrečah

Zlasti z razvojem komunikacijskih tehnologij so krizna obdobja, kot so nesreče, časi, ko se pretok informacij poveča, kar povzroči povečanje dezinformacijskih dejavnosti (Guide to Countering Disinformation, 2023, str. 66). Širjenje dezinformacij med kritičnimi dogodki, kot so nesreče, ima lahko resne posledice zaradi škode, ki jo lahko povzroči zaupanju, in nevarnosti, ki jo predstavlja za javno zdravje in varnost. Zlasti v digitalni dobi krize vse bolj spremlja "infodemija", zaradi česar državljani in institucije za krizno odzivanje težko dosežejo "vzajemno situacijsko zavedanje" (Shahbazi in Bunker, 2024, str. 1). Današnji čas Wardle in Derakhshan imenujeta doba "informacijske motnje" (Chaves in Braga, 2019, str. 478). Po Wardlu obstaja 7 vrst "izkrivljenih informacij", ki se lahko izrazijo kot izvajalec dezinformacij (Wardle, 2018, povzeto po Heuer in Glassman, 2023, str. 1).

To so:

- zavajajoča vsebina
- lažna povezava
- lažno ozadje
- manipulirana vsebina
- popolnoma napačna izmišljena vsebina
- lažne vsebine, ki posnemajo prave vire.
- satira

Trdijo, da je treba elemente informacijske motnje obravnavati ločeno kot izvajalce, sporočila in tolmače (Wardle in Derakhshan, 2017, str. 22-23). V skladu s tem se izvajalci nanašajo na osebe, ki proizvajajo sporočilo, ga preoblikujejo v medijski izdelek, ga distribuirajo javnosti, in na njihove promotorje. Sporočilo se nanaša na obliko, značaj sporočila in s tem na vrsto dezinformacije. In končno, tolmači bodo sestavljeni iz žrtev krize, občinstva in organov, od katerih se pričakuje, da bodo upravljali proces.

Učinek dezinformacij v nesrečah bi bilo primerno obravnavati ločeno za vsakega od zgoraj navedenih elementov. Če jih obravnavamo z vidika izvajalcev, so nesreče kot krizne razmere za izvajalce dobra "priložnost" za uspeh. Najosnovnejša potreba v okoljih nesreč in kriz je namreč vzpostavitev pravilne komunikacije (Dalaylı, 2024, str. 505), pri čemer je jasno, da lahko morebitna poškodba infrastrukture in strojne opreme med nesrečami sproži določene komunikacijske težave v kaotičnem okolju, ki ga povzročijo nesreče.

Krize so priložnost, da strokovnjaki uspejo pri svojih dejavnostih z naslednjimi cilji (Guide to Countering Disinformation, 2023, str. 67-68).

- zlomiti družbeni odpor in zavajati državljane s povečevanjem strahu in tesnobe.
- vplivanje na informirane odločitve s preprečevanjem dostopa do točnih informacij.
- spodkopavanje zaupanja v državne institucije z ustvarjanjem občutka, da je državni aparat za boj proti krizam neustrezen.
- zmanjšanje učinkovitosti dejavnosti iskanja in reševanja ter pomoči.

Z vidika tolmačev dezinformacije neposredno škodujejo žrtvam ter delu institucij in organizacij, ki se borijo proti nesrečam. V procesih boja proti nesrečam lahko neresnična razkritja povzročijo strah ali paniko, saj v javnosti vzbudijo negativna čustva, otežijo usklajevanje prizadevanj za odzivanje na nesreče in vodijo do negativnih posegov v procese obvladovanja nesreč. "Takšno stanje organizacije za krizno upravljanje, ki poskušajo odpraviti posledice nesreče, zavezuje k boju proti dezinformacijam" (Vodnik za boj proti dezinformacijam, 2023, str. 66).

Po drugi strani pa je navedeno, da lahko v družbi tveganja krize, ki jih je treba izkusiti, postanejo "problem legitimnosti" tistih, ki vladajo (Bilgin, 2020, str. 134-135). Po Habermasu so trenutki krize stanje neuspeha, v katerem so pod vprašaj postavljena prepričanja o vodenju, družbenem redu in tradicionalnih vrednotah; zato lahko množice postanejo neobvladljive, družbene konflikte pa je težko nadzorovati in preprečiti (O'Connor, J. 1987, str. 3). Že tako težavno upravljanje se lahko z dezinformacijskimi dejavnostmi pripravi do neuspeha, kar še poslabša obstoječi kaos, nemir ali konflikt in povzroči, da demokracije postanejo nevzdržne.

Družbeni mediji kot vir dezinformacij

V preteklosti so se novice in opozorila o naravnih nesrečah in krizah razširjale predvsem prek televizijskih in radijskih oddaj. Vendar so se s prihodom digitalnih tehnologij pojavile nove platforme, ki so izboljšale sisteme obveščanja in opozarjanja v izrednih razmerah ter jih naredile hitrejše, zanesljivejše in učinkovitejše. V sodobnem času so se družbeni mediji pojavili kot močan instrument za povečanje ozaveščenosti in izboljšanje učinkovitosti pobud za odzivanje na izredne razmere (UNDP, 2024).

V sodobnem komunikacijskem prostoru so platforme družbenih medijev postale pomembno področje, za katerega sta značilna širjenje informacij in širjenje dezinformacij. Bistvena razlika med družbenimi mediji in tradicionalnimi mediji je v odsotnosti uredniškega nadzora, kar omogoča takojšnje in nefiltrirano kroženje vsebin. V nasprotju z uredniškimi postopki, ki jih uporabljajo tradicionalni mediji, kot sta preverjanje novic in uredniški nadzor, platforme družbenih medijev nimajo takšnih mehanizmov, zaradi česar uporabniki nimajo nadzora nad vsebino. To dinamično okolje je privedlo do tega, da posamezniki ne uživajo več le vsebine, temveč so tudi njeni aktivni ustvarjalci.

Hitro širjenje informacij, ki se izmenjujejo na platformah družbenih medijev, predstavlja večplasten izziv. Po eni strani lahko točne in koristne informacije takoj dosežejo obsežno občinstvo. Vendar pa ista platforma z enako hitrostjo omogoča tudi širjenje lažnih ali namerno zavajajočih vsebin, kar lahko povzroči veliko škodo. Pomemben dejavnik, ki prispeva k temu onesnaževanju z informacijami, je nagnjenost uporabnikov, da delijo vsebine, ki so jih prebrali, ne da bi preverili njihovo točnost. Ta pojav, ki ga poganja hitro širjenje dezinformacij, ne vodi le v nehoteno deljenje zavajajočih informacij na ravni posameznikov, temveč tudi utira pot bolj organiziranim prizadevanjem za namerno širjenje napačnih informacij (Jeyaraman et al., 2023).

Poleg tega so opazili pojav, znan kot potrditvena pristranskost, zaradi katerega ljudje pogosteje delijo vsebino, ki je skladna z njihovimi že obstoječimi prepričanji. Dezinformacije so namerno in premišljeno prizadevanje za manipulacijo z uporabniki (Yu, 2024). Nedavno poročilo, ki sta ga pripravila Signal Labs in Harris Poll (Kanski, 2017), je preučevalo navade ljudi pri uživanju informacij in kako to prispeva k širjenju lažnih novic. Raziskava je pokazala, da ljudje ne preverjajo točnosti novic, ki jih vidijo na platformah družbenih medijev. To nakazuje, da si večina ljudi, ko viralna objava postane viralna, ne vzame časa, da

V kontekstu krize in nesreče odgovornost za točne informacije ne leži samo na posameznikih, ampak so za to zelo odgovorne tudi medijske organizacije in platforme družbenih medijev.

bi preverila dejstva. Randy Brasche, podpredsednik za trženje pri podjetju Signal, ugotavlja, da so lažne novice izraz digitalne vojne, ki se uporablja za diskreditacijo in očrnitev. Opaziti je, da se dezinformacije na platformah družbenih medijev krepijo, zlasti v času kriz in izrednih razmer. V takšnih obdobjih hitro krožijo nepreverjene novice, manipulativne slike in špekulativne vsebine, kar posameznikom otežuje dostop do točnih informacij. Takšno stanje lahko negativno vpliva ne le na dojemanje posameznikov, temveč tudi na družbeni red.

V digitalnem okolju se pospešeno širijo dezinformacije, ki so namerno prizadevanje za manipulacijo z uporabniki, pogosto pa jih širijo tudi v avtomatizirani računi. To poudarja potrebo po strožjem moderiranju vsebin in celovitih revizijah algoritmov. Algoritemske strukture pomembnih platform družbenih medijev, kot so Instagram, Facebook, X (Twitter) in YouTube, dajejo prednost vsebini, ki ustvarja veliko vključenost, ne glede na njeno natančnost. To je privedlo do hitrega

širjenja napačnih informacij. Omeniti velja tudi vlogo botov in avtomatiziranih računov pri širjenju dezinformacij. Posledično sta nujna celovita revizija algoritmov družbenih medijev in izvajanje zanesljivejših praks moderiranja vsebin (Yu et al., 2024). V današnjem svetu je nujno, da se posamezniki zavedajo dezinformacij, kar je ključni korak v boju proti širjenju informacijskega onesnaževanja in namerno zavajajočih vsebin. To je še posebej pomembno v obdobjih krize ali nesreče, ko lahko hitro širjenje dezinformacij med prebivalstvom povzroči tesnobo in paniko ter tako ovira prizadevanja za pomoč in odzivanje. Zato je nujno, da se posamezniki zavedajo vprašanj, ki jih je treba obravnavati pri uporabi medijev in platform družbenih medijev. To je ključno za zagotavljanje družbene solidarnosti in lažji dostop do točnih informacij. V kontekstu krize in nesreče odgovornost za točne informacije ne leži samo na posameznikih, ampak so za to zelo odgovorne tudi medijske organizacije in platforme družbenih medijev. Razširjanje netočnih informacij lahko spodkoplje družbeno zaupanje in poruši javni red, ne le na ravni posameznikov, temveč tudi na širši družbeni ravni. V zvezi s tem morajo tako posamezniki kot institucionalni akterji pri razširjanju informacij upoštevati posebne smernice (Iletişim Başkanlığı, 2024, str. 11):

Preverjanje slik in videoposnetkov: Pri tem je treba preveriti aktualnost

Preverjanje geografske lokacije: Preverjanje zemljepisne lokacije informacij: nujno je preveriti zemljepisno lokacijo informacij ter tako zagotoviti njihovo točnost in verodostojnost. Nujno je treba preveriti verodostojnost informacij ali vizualnih posnetkov s potrditvijo njihovega izvora iz regije, kjer se je incident zgodil.

Pomen uradnih in zanesljivih virov: Informacije o nesrečah in kriznih razmerah je treba pridobiti od javnih ustanov in zanesljivih uradnih virov.

Previdnostni ukrepi proti teorijam zarote: Pred teorijami zarote je treba biti previden. Ker se zavedamo potencialno uničujočih posledic nesreč, je previdnost upravičena, zlasti pri trditvah, ki niso znanstveno utemeljene. Stališča strokovnjakov je treba ustrezno upoštevati.

Natančnost klicev na pomoč: natančnost klicev na pomoč je najpomembnejša. Sporočil o pomoči z negotovim ali nepreverjenim izvorom se ne sme razširjati. Širjenje napačnih informacij lahko ovira učinkovito usklajevanje prizadevanj za pomoč.

Poznavanje botov / lažnih računov: Zavedati se je treba možnosti dezinformacij, ki jih širijo bot računi. Nujno se je treba zavedati možnosti zavajajoče vsebine, ki se širi prek bot računov, in biti previden v zvezi s takšnimi kampanjami.

Hitro in učinkovito širjenje dezinformacij poudarja ključno vlogo digitalne pismenosti uporabnikov družbenih medijev pri orientaciji v informacijskem prostoru. Uporabniki morajo usvojiti veščine kritičnega razmišljanja, da bodo lahko ocenjevali informacije, preverjali njihovo verodostojnost in bolj odgovorno delili vsebine. Poleg tega morajo platforme družbenih medijev izboljšati svoje mehanizme za preverjanje informacij, da bi zagotovile njihovo točnost in zanesljivost.

Strategije boja proti dezinformacijam v primeru nesreč

Zagotavljanje točnega in hitrega pretoka informacij v razmerah nesreč je ključnega pomena za to, da javnost sprejme prave odločitve.

Dezinformacije med nesrečami lahko zavedejo javnost, otežijo krizno upravljanje in povzročijo resne družbene težave. Zato je ključnega pomena zagotoviti natančen pretok informacij in preprečiti dezinformacije med nesrečami. Zato se je treba osredotočiti na strategije in metode za boj proti dezinformacijam v nesrečah. Zagotavljanje točnega in hitrega pretoka informacij v razmerah nesreč je ključnega pomena za to, da javnost sprejme prave odločitve. Strategije kriznega komuniciranja so prvi korak v boju proti dezinformacijam. Učinkovito krizno komuniciranje vključuje naslednja osnovna načela:

Zagotavljanje hitrih in natančnih informacij: Po eni strani družbeni mediji strokovnjakom omogočajo hitro izmenjavo natančnih informacij o tveganjih, po drugi strani pa tudi utirajo pot nestrokovnjakom, da širijo napačne informacije o krizi in povečujejo jezo (Malecki, Keating in Safdar, 2021). Natančnost informacij je ključnega pomena tako v prvih trenutkih nesreče kot

tudi po njej. Ne le, da je treba točne informacije deliti hitro, ampak je treba tudi jasno navesti, kdaj, kje in iz katerih virov so bile informacije prejete.

Preglednost: Organi morajo graditi zaupanje z zagotavljanjem točnih informacij javnosti. V tem okviru bo preglednost pomagala obnoviti zaupanje (Zheng, 2023) in v veliki meri preprečila širjenje dezinformacij.

Doslednost: Evans, Hammersley in Robertson, 2001). Zato morajo biti izjave, podane prek različnih komunikacijskih kanalov, med seboj skladne, izogibati pa se je treba nasprotnojučim si sporočilom.

Aktivna uporaba uradnih virov informacij

V času nesreč javnost potrebuje uradne vire, ki jim lahko zaupa in ki ji zagotavljajo točne informacije. Ključnega pomena je, da oblikovalci politik razvijejo posebne strategije proti prevladi digitalnih platform (Horowitz et al., 2021), ki so glavni razširjevalci lažnih novic. Uradne institucije, odgovorne za obvladovanje nesreč, bi morale dati prednost hitri in natančni izmenjavi informacij. Uradni viri imajo ključno vlogo pri preprečevanju dezinformacij. Za učinkovito uporabo teh virov je treba upoštevati naslednje točke:

Komunikacijski kanali za nujne primere: (Gradon et al., 2021): Lažne novice, ki se pojavijo med nesrečami, predstavljajo veliko grožnjo zdravstvenim politikam ter nacionalni in mednarodni varnosti. Državne institucije, občine in enote za obvladovanje izrednih razmer, ki se odzivajo na nesreče, bi morale aktivno uporabljati medijske kanale. Pri tem so učinkovita uradna spletna mesta, računi na družbenih omrežjih in mobilne aplikacije.

Usklajevanje in komuniciranje: Zagotoviti je treba učinkovito usklajevanje med uradnimi institucijami ter sodelovanje z lokalnimi vladami in organizacijami civilne družbe. Z vzpostavitvijo skupnega komunikacijskega omrežja je mogoče hitro odpraviti napačne informacije.

Vzpostavitev zanesljivih virov informacij: Vse dogodke, povezane z nesrečami, je treba posredovati le iz uradnih in zanesljivih virov. Vloga teh uradnih virov informacij kot primarnih virov je ključna (Ailakhu, 2025) in zagotavlja, da ima javnost enostaven dostop do informacij.

Kako se hitro odzvati na napačne informacije

V času nesreče lahko hitro širjenje napačnih informacij poveča družbeno paniko. Vpliv napačnih informacij je mogoče zmanjšati z organizacijami za preverjanje, ki lahko hitro odkrijejo in popravijo napačne informacije (Bragazzi in Garbarino, 2024). V boju proti dezinformacijam je mogoče napačne informacije hitro odkriti na naslednji način:

Uporaba orodij za preverjanje: Med krizami, ki jih povzročijo naravne nesreče, kot so poplave, hurikani ali potresi, se lahko prek družbenih medijev hitro razširi velika količina nepreverjenih informacij (Singh et al. 2020). Za odkrivanje napačnih informacij je treba uporabljati spletna orodja za preverjanje. Ta orodja dajejo informacijam verodostojnost in preprečujejo širjenje zavajajočih vsebin.

Mehanizmi za popravljanje vsebine in odzivanje: Ob odkritju napačnih informacij je treba točne informacije hitro popraviti in jih posredovati iz uradnih virov. S tem se prepreči, da bi javnost na podlagi napačnih informacij sprejemala napačne odločitve.

Vključevanje javnosti: Popravljanje napačnih informacij in posredovanje točnih informacij je mogoče z neposrednim stikom z javnostjo. To interakcijo je mogoče povečati z družbenimi mediji.

SPOTLIGHT: Center za boj proti dezinformacijam (DMM) je enota v okviru Direktorata za komunikacije predsedstva Republike Türkiye, ustanovljena za boj proti lažnim novicam.

IZJAVA NA KRAJU SAMEM: Agencija Anadolu je vzpostavila linijo za potrditev AA, da bi se borila proti zavajajoči vsebini in onesnaževanju z informacijami.

Strategije na ravni skupnosti in ozaveščanje javnosti

Razširjanje napačnih informacij o nesrečah v družbenih medijih ne povzroča le tesnobe in strahu, ampak lahko vodi tudi do napačnih odločitev glede pripravljenosti na nesreče in krepitve odpornosti. Pri zadevanju za preprečevanje širjenja napačnih informacij o nesrečah prek družbenih medijev so zelo pomembna, zlasti kot vprašanje, ki ga morajo obravnavati deležniki v skupnostih (Asteria idr. 2023). Za boj proti dezinformacijam ob nesrečah so pomembne strategije, ki temeljijo na skupnosti. Pripravljenost skupnosti na nesreče in dostop do točnih informacij je mogoče zagotoviti na naslednje načine:

Sodelovanje s predstavniki skupnosti: Dezinformacije je mogoče preprečiti s sodelovanjem z zaupanja vrednimi predstavniki skupnosti, kot so lokalni voditelji, zdravstveni delavci in učitelji. Da bi bile strategije uspešne v boju proti digitalnim dezinformacijam, morata obstajati popolna usklajenost in sodelovanje med uporabniki, vladnimi agencijami, zasebnim sektorjem in organizacijami civilne družbe (Koçyiğit & Koçyiğit, 2024: str. 146). Ti so lahko učinkovito orodje za izmenjavo natančnih informacij.

Kampanje ozaveščanja: Organizirajo se lahko kampanje ozaveščanja o tem, kako lahko javnost dostopa do točnih informacij ob nesrečah in kako se zaščititi pred dezinformacijami. Te kampanje se lahko izvajajo prek lokalnih medijskih kanalov in platform družbenih medijev.

Izobraževalni programi: Izobraževanje o medijski pismenosti v primeru nesreč se lahko izvaja v šolah, centrih skupnosti in nevladnih organizacijah. Za družbo se lahko pripravi gradivo za usposabljanje, da bo lažje dostopala do informacij. Medijska pismenost prispeva k boju proti dezinformacijam, saj omogoča prepoznavanje lažnih informacij in dvom o njihovi točnosti. Tako otroci kot odrasli bi morali imeti možnost razvijati spretnosti medijske pismenosti, ki jim ne bodo omogočile le analiziranja in vrednotenja medijskih vsebin, temveč tudi uživanje v različnih estetskih izkušnjah, ki jih ponujajo posamezne vrste medijev (Uyar, 2020; Andersen, Duncan in Pungente, 1999: str. 142-143). S to večino bodo lahko javnost spodbudili, da se bo izogibala deljenju napačnih informacij in razširjala točne informacije. Če povzamemo, je analiza ranljivosti družbe na dezinformacije, dezinformacije in lažne novice zelo pomembna za prihodnje korake (Broda in Strömbäck, 2024). Boj proti dezinformacijam, zlasti ob nesrečah, je mogoč s hitrim dostopom do točnih informacij in hitrim popravljanjem napačnih informacij. Učinkovite strategije kriznega komuniciranja, orodja za digitalno preverjanje, krepitev uradnih virov in neposredna komunikacija z javnostjo imajo ključno vlogo pri preprečevanju dezinformacij. Pravilno izvajanje teh strategij zagotavlja, da ima javnost dostop do točnih informacij in sprejema pravilne odločitve. Poleg tega je medijska pismenost pomembno orodje v boju proti dezinformacijam ob nesrečah. Zagotavljanje znanja in spretnosti javnosti o tem, kako dostopati do točnih informacij, kako prepoznati dezinformacije in kako se posvetovati z zanesljivimi viri, je temeljna strategija v učinkovitem boju proti dezinformacijam. Za učinkovitejšo uporabo teh spretnosti v času nesreč so zelo pomembne dejavnosti usposabljanja in ozaveščanja.

Vloga medijev in novinarjev v nesrečah

Komunikacija ima zelo pomembno mesto pri rednem vzdrževanju družbenega življenja. V vsakem življenjskem obdobju je izmenjava novic potreba po komunikaciji, ki se zagotavlja tako med posamezniki kot med skupinami, ki so bolj množične. Ta potreba pridobi na pomenu zlasti v času nesreč. Pridobivanje informacij o posledicah nesreče, ki se je zgodila na katerem koli kraju in ob katerem koli času in je naravni, tehnološki ali človeški dogodek, ki povzroči fizično, gospodarsko in socialno škodo celotni družbi ali nekaterim njenim segmentom, ustavi ali prekine normalno življenje in človeške dejavnosti ter za katerega sposobnost prizadete družbe, da se z njim spopade, ni zadostna (AFAD, 2025), zagotavljanje potrebne pomoči in upravljanje razmer po nesreči je mogoče z učinkovito uporabo komunikacijskih kanalov.

Obvladovanje nesreč je načrtovanje in upravljanje, ki se začne z diagnosticiranjem tega procesa, ki družbi otežuje ali onemogoča življenje v zdravem in uravnoteženem okolju (Toprak Karaman, 2016:2). Cilj obvladovanja nesreč je usmeriti vsa sredstva države in celo družbe, zlasti institucij, pristojnih za boj proti nesrečam, k cilju odprave posledic nesreče. Po pojavu nesreč nastanejo kaotične razmere. Ta kaotična situacija razkriva, da morajo upravljalci nesreč v zelo kratkem času sprejeti prave odločitve. Pri tem morajo upravljalci nesreč intenzivno komunicirati z različnimi točkami na območju nesreče. Zato komunikacija velja za enega od nepogrešljivih elementov obvladovanja nesreč (Bozkurt in Demir, 2023:27).

Mediji v nesrečah

Mediji imajo pomembno vlogo pri obveščanju javnosti o naravnih nesrečah pred naravnimi nesrečami in po njih, pri dejavnostih ozaveščanja, pri vzpostavljanju komunikacije med organi uradnih institucij in javnostjo ter pri zmanjševanju materialne in moralne škode zaradi naravnih nesreč. Hkrati posreduje opozorila javnosti med nesrečo in po njej, skrbi za razumevanje dogodka in njegovih razsežnosti, obvešča javnost po nesreči ter celo prispeva k temu, da posameznik in družba premagata šok in se iz njega nekaj naučita. Mediji te naloge opravljajo z različnimi vsebinami, kot so novice in oddaje, kolumne, prispevki, komentarji in uvodniki v časopisih, na televiziji, radiu, internetu in družbenih medijih (Toker, 2016:255). Mediji imajo pomembno vlogo pri vprašanih, kot so ozaveščanje družbe o tveganjih nesreč, zmanjševanje posledic nesreč, sprejemanje previdnostnih ukrepov, povezanih z nesrečami, preden se nesreča zgodi; po nesreči pa imajo pomembno vlogo v okviru dejavnosti obveščanja, ki jih je treba izvesti, da bi odpravili panično okolje, ki bo nastalo v družbi, in zaščitili državljane pred posledicami nesreč. Na tej točki lahko mediji zaradi svojih prednosti hkrati dosežejo velik del družbe in postanejo vodnik (Bozkurt in Demir, 2023:28).

Ne glede na to, ali mediji dobijo informacije iz uradnih kanalov, nerealnih govoric ali od tiskovnega predstavnika skupine za krizno upravljanje, lahko zagotovijo potrebne kanale za intenzivno in hitro razširjanje teh informacij v javnosti (Toker, 2016:258). Zato so krizna obdobja, kot so nesreče, zelo tvegana obdobja tako za družbo kot za medije. Kljub temu tveganju ljudje v tem obdobju potrebujejo informacije na visoki ravni, kar ponuja veliko gradiva v smislu novic. Vendar pri tem procesu organi vizualnih medijev razmišljajo o ocenjevanju, tiskani mediji pa o nakladi. Seveda pa takšna skrb ni v skladu z etičnimi in poklicnimi vrednotami. Objavljanje s komercialnimi interesi ni nič drugega kot spreminjanje krize v priložnost. V kontekstu delovanja medijev je na taki občutljivi točki v zelo pomembnem položaju (Kütükoğlu, 2021:221).

Posamezniki, ki jih prizadenejo nesreče, se morajo med razvojem nesreče in po njej zanašati na različne vire novic in informacij. Uporaba virov novic, vključno z lokalnimi časopisi, radiem ali televizijo, je bistvenega pomena. Viri novic podpirajo načrtovanje in odzivanje na nesreče ter zagotavljajo informacije, povezane z nesrečo (Ewart, 2020, str. 68, povzeto po Kütükoğlu, 2021:222). Na tej točki je zelo pomembno, da informacije, ki jih je treba zagotoviti, posredujejo uradne institucije. Mediji bi namreč morali delovati kot most med pooblaščenimi imeni, žrtvami nesreče in javnostjo ter javnost obveščati na najbolj natančen način. Hkrati bi se morali mediji izogibati razburjenju v novicah o nesrečah, kjer je dramskih vsebin podanih preveč (Kütükoğlu, 2021:213).

Medtem ko se potreba po natančnih informacijah in njihovem hitrem širjenju povečuje v procesih nesreč, sta hitrost in prilagodljivost, ki ju zagotavljajo družbeni mediji, ključnega pomena v kriznih razmerah in razmerah nesreč (Zincir in Yazıcı, 2013:78, kot je navedeno v Toker, 2016:153, Soydan-Alpaslan, 2014:60-62). Na primer, po uničujočem potresu v Kobeju na Japonskem leta 1995 so bili številni spletni razvijalci usmerjeni k ustvarjanju strani s sezname žrtev, organizacijami, ki lahko prispevajo dobrodelne donacije, in fotografijami škode (Holtz, 1999:203-204, kot je navedeno v Toker, 2016:269), na spletnih straneh nacionalnih časopisov, kot sta Hürriyet in Sabah, pa je bil od drugega dne potresa v Marmari

leta 1999 odprt razdelek z naslovom "Potresna linija za sporočila", ki je ljudem omogočal klicanje svojcev ter objavljati imena mrtvih in ranjenih. S tega vidika je med potresom v Marmarski dolini tisk prevzel pomembne funkcije v razsežnosti družbene odgovornosti, ki presega novinarstvo, in sodeloval pri usklajevanju (Kadıbeşgil, 2001: 20, citirano v Toker, 2016:267-268). Z naraščajočim številom potrošnikov, ki intenzivneje uporabljajo internet, je interakcija, ki so jo zagotavljali družbeni mediji ob potresu v Vanu leta 2011 v Turčiji, povečala občutljivost in družbi omogočila organizacijo, zlasti akcij pomoči (Soydan in Alpaslan, 2014:639).

Ob orkanu Sandy leta 2012, ki je bil največji orkan v Atlantskem oceanu doslej in je terjal več sto smrtnih žrtev, 200 tisoč ljudi pa je ostalo brez strehe nad glavo, je bila prekinjena oskrba z elektriko in omejen promet, po podatkih ameriške zvezne agencije za upravljanje izrednih razmer pa je bilo poslanih dvajset milijonov tвитов in tako so bile žrtve nesreče dosežene, prizadevanja za pomoč pa usklajena (Mavi, 2020, citirano v Bozkurt in Demir, 2023:28). Najpomembnejši primer uporabe družbenih medijev pri nesrečah v zadnjih letih je bil potres v Kahramanmarašu, ki se je zgodil 6. februarja 2023. Po potresu so državljani, ki so poskušali prek družbenih medijev komunicirati s svojimi sorodniki na območju nesreče, in žrtve nesreče, ki so poskušale doseči enote, ki so se odzvale na nesrečo, aktivno uporabljali družbene medije. V študiji o medijih v obdobju nesreče, ki jo je izvedlo raziskovalno podjetje, je bilo ugotovljeno, da je 73 % državljanov spremljalo razmere na območju potresa prek družbenih medijev, najprimernejše platforme družbenih medijev pa so bile Instagram (74 %), Twitter (X), Facebook oziroma Youtube (Bozkurt in Demir, 2023:29).

Posamezniki, ki postanejo aktivni uporabniki v izrednih razmerah, so pripravljeni in prostovoljno dostopajo do informacij prek platform družbenih medijev. Ta želja se eksponentno poveča med naravnimi nesrečami, družbenimi dogodki in drugimi kriznimi trenutki. To se lahko izrazi kot prednost za institucije, ki zagotavljajo informacije. Pomembno je, da objave, objavljene prek uradnih kanalov, v kriznih trenutkih dosežejo ciljno občinstvo, da v njem najdejo takojšen odziv in da te informacije drugi uporabniki razširijo v svoje okolje, tako z vidika obvladovanja krize kot z vidika dostopa do točnih informacij v kriznih trenutkih. Vendar ima ta položaj tudi pomanjkljivost. Zlasti v primerih, kot so družbeni dogodki in naravne nesreče, družbeni mediji povzročajo pretirano povečanje vsebin, kot so dezinformacije in lažne novice. (Koçyiğit, 2023:69). Zlasti v kriznih obdobjih se je treba zavedati dezinformacij, saj vemo, da se informacijsko onesnaževanje na družbenih medijih povečuje in da se virtualno okolje dokaj učinkovito uporablja za namene provokacije, in sicer v primerih, kot so vsako teroristično dejanje, naravna nesreča ali družbeni dogodek (Correct Journalism and Media Ethics, 2023:82). Da bi preprečili širjenje neutemeljenih novic in informacij na teh platformah; ohranjanje pretoka informacij po zanesljivih kanalih uradnih virov, takojšnje razkrivanje neutemeljenih novic in s tem zadovoljevanje informacijskih potreb družbe je pravi pristop za zdravo komuniciranje ob nesrečah (Ergin Çağatay, 2024:164).

Pri tem se pomembne državne institucije na področju komuniciranja še naprej borijo proti dezinformacijam. V zvezi s tem je bil poleg zakonodajnih predlogov in sprememb drugih zakonov avgusta 2022 v okviru predsedniškega direktorata za komuniciranje ustanovljen Center za boj proti dezinformacijam. Ta enota objavlja tedenske biltene za boj proti dezinformacijam, prepoznava vsebine, povezane z dezinformacijami, in vodi, da se javnosti posredujejo točne informacije. Institucija, ki si prizadeva s tedenskimi bilteni o dezinformacijah javnosti na učinkovit in prepričljiv način predstaviti razliko med pravilnimi in napačnimi informacijami, si prizadeva, da bi z vsakodnevnim objavljanjem teh biltenov v času naravnih nesreč, kot so potresi in izredni dogodki, javnosti zagotavljala točne informacije, njen cilj pa je tudi učinkovit boj proti dezinformacijam. Poleg tega račun Anadolu Agency Fact Check Line na Twitterju prek svojega računa na Twitterju tudi prepoznava lažne novice in informacije ter pripravlja vsebine, s katerimi javnosti posreduje pravilne informacije. V tem okviru so te prakse, ki jih izvajajo institucije, pomembne v smislu boja proti dezinformacijam v kriznih razmerah. Zlasti v primerih, kot so družbeni dogodki in naravne nesreče, je za preprečevanje pretiranega porasta vsebin, kot so dezinformacije in lažne novice,

na družbenih omrežjih pomembno, da izjave, podane prek uradnih kanalov, dosežejo ciljno javnost, da v njej najdejo takojšen odziv in da te informacije v svoje okolje razširijo drugi uporabniki, tako z vidika obvladovanja krize kot tudi dostopa do točnih informacij v času krize (Koçyiğit, 2023:69-75).

Vloga novinarjev v nesrečah

Novinarjevo pričevanje nesreči spodbuja občinstvo k ukrepanju kot odziv na situacijsko ali strukturno nasilje in trpljenje.

Ob vsakem izrednem dogodku, ki so mu izpostavljene družbe tveganja, je nedvomno dolžnost novinarjev, da dostopajo do informacij o zadevni temi in jih objavljajo. Poleg izrazitih področij novinarstva, povezanih z vrstami nesreč, kot so novinarstvo o nesrečah, potresno novinarstvo, podnebno novinarstvo, vojno novinarstvo itd. lahko pod naziv "novinarstvo o nesrečah" štejemo tudi vrste novinarstva, ki opredeljujejo bolj specifična področja, kot sta k tveganju usmerjeno "preventivno novinarstvo" ali "konstruktivno novinarstvo", ki temelji na pozitivnem in rešitvenem pristopu v novicah. V okviru tega novinarstva tako novinarji kot novičarske organizacije opravljajo različne naloge, kot so opozarjanje na nesreče, ki se zgodijo in prizadenejo ljudi, ocenjevanje pomena nesreč in pomoč pri odpravljanju posledic. Morda najbolj temeljna od pomembnih nalog, ki jih opravljajo novinarji in novičarske organizacije, je posredovanje vseh vrst opozoril, ki lahko povzročijo nesrečo pred nesrečo, in poročanje o dogodku z razlago, kaj se je zgodilo (Kütükoğlu, 2021: 220; Koç

Akgül, 2024: 488-489). Zato je treba izboljšati postopke pripravljenosti novinarjev na nesreče in jih dobro opremiti za opravljanje tako pomembne naloge. Ne smemo pozabiti, da so novinarji, ki so priča dogodkom ob nesrečah, izpostavljeni tveganju psiholoških, čustvenih in fizičnih poškodb.

Element, ki novice o nesrečah razlikuje od drugih novic, je obveznost novinarjev, da ohranijo neprekinjeno nepristransko in objektivno produkcijo novic, saj se kljub travmi, ki so ji priča, spopadajo z možnostjo biti žrtev nesreče in težkimi življenjskimi razmerami. Novinarjevo pričevanje nesreči spodbuja občinstvo k ukrepanju kot odziv na situacijsko ali strukturno nasilje in trpljenje. To seveda vključuje tudi moralno odgovornost (Pantti, 2019: 155, povzeto po Koç Akgül, 2024: 498). V skladu s tem so mnenja novinarjev, ki so specializirani za poročanje o nesrečah in so na podlagi svojih izkušenj delali v različnih nesrečah v različnih regijah, zelo pomembna z vidika praktičnosti teme.

Trije mednarodni novinarji, ki so delali za BBC v Združenem kraljestvu, NHK na Japonskem in Times v Nepal (obe državi sta se znašli v potresu), so se strinjali, da je prvo pravilo preiskovalnega novinarstva po nesrečah "točna informacija", in poudarili, da je treba na območju nesreče poskrbeti za lastne potrebe, najti in predstaviti podatke, tudi če je to težko, ter sodelovati s strokovnjaki. Natalija Antelava, urednica revije Coda Story, ki je dolga leta delala pri BBC, je dejala, da je poročanje o nesrečah danes še toliko bolj potrebno, saj je internet približal svet; Kunda Dixit, urednica časopisa Nepali Times, je dejala: "Ko se stresejo tla, se širijo govorice, nepotrjene informacije in napovedi, saj družbeni mediji niso preveč razumljivi; Yoichiro Tateiwa, urednik oddaje "Nuclear Watch" na japonski državni televiziji NHK, se je strinjal, da lahko podatki pokažejo tisto, česar ljudje ne vidijo; raziskati, ali so bila izvedena ustrežna opozorila in priprave, demistificirati podatke, postati tehnično samozadosten (oskrba z električno energijo, brezžični internet, hrana, varnost itd.), izogibanje psihologiji črede, izogibanje psihologiji črede, spominjanje pozabljenega, spremljanje zadeve tudi po tem, ko se bralci in gledalci začnejo dolgočasiti,

V zvezi s tem velja, da imajo novinarji pomembno vlogo javne službe, saj naj bi pomagali ljudem razumeti in obvladovati stresne in nevarne dogodke med nesrečami.

če lahko obdobje po nesreči traja dolgo, in ne lovljenje velikih naslovov (journocomtr, 2025). V zvezi s tem velja, da imajo novinarji pomembno vlogo javne službe, saj naj bi pomagali ljudem razumeti in obvladovati stresne in nevarne dogodke med nesrečami. Opozorila in informacije iz novic se delijo tudi prek različnih komunikacijskih orodij in kanalov. Zato se zdi mogoče, da se bralci naučijo pravih praks za reševanje življenj pri pripravljenosti na nesreče in odzivanju nanje ter prispevajo k procesu zmanjševanja tveganja. Ta pristop jasno podpira trditve, da imajo novinarji ključno vlogo pri preprečevanju škode zaradi nesreč (Koç Akgöl, 2024:498).

Študije primerov

Dezinformacije, ki se uporabljajo za spodkopavanje stabilnosti držav in njihovih institucij z manipuliranjem javnega mnenja z lažnimi in lažnimi novicami, so ena od najpomembnejših skrbi demokratičnih držav. Konec leta 2019 sta se tako pretok informacij kot dezinformacije po vsem svetu pospešila zaradi intenzivne potrebe po komunikaciji med pandemijo COVID-19, ki se je v svetu začela konec leta 2019 in katere učinki so se širili tri leta. Dezinformacije so se nanašale na številne informacije, od vira virusa do zanesljivosti cepiv, od pravilne uporabe mask do števila bolnikov in smrtnih primerov. V boju proti dezinformacijam za pravico javnosti do točnih informacij, javni interes in javno zdravje imajo države ter tehnološka podjetja, civilna družba, preveritelji in akademske ustanove pomembne naloge (Ministerio De Asuntos Exteriores, Union Europe Y Cooperacion, 2025). Če pogledamo nedavne nesreče v svetu, se je veliko primerov dezinformacij pojavilo med požari črnega poletja 2019-2020 v Avstraliji, potresi 6. februarja 2023 v Kahramanmaraşu v Turčiji in poplavno katastrofo leta 2024 v Dari v Španiji.

Primer požarov črnega poletja 2019-2020 v Avstraliji

Požari črnega poletja, ki so bili po intenzivnosti in obsegu brez primere, so devet mesecev med 1. julijem 2019 in 31. marcem 2020 divjali po vsej Avstraliji. V sezoni 2019-2020 je pogorelo približno 7 % Novega Južnega Walesa (NSW), pri čemer je pogosto sočasno izbruhnilo več požarov po vsej regiji. Skupna površina, ki so jo požgali požari Black Summer, je bila več kot štirikrat večja od površine gozda, ki je zgorela v običajni sezoni požarov v grmovju (NSW, 2021).

Med požari grmičevja v Avstraliji se je na družbenih omrežjih z več sto tisoč objavami širilo napačnih informacij. Medtem ko so se oblasti borile s plameni na požarnih območjih po vsej državi, so bile objavljene zastarele fotografije preživelih in netočni zemljevidi požarov. V družbenih medijih je bilo veliko objav, ki so trdile, da je bil glavni vzrok za katastrofalno sezono požarov v avstralskem grmovju požig. Vendar je večina teh trditev neutemeljenih.

Slika 1: Objava na družbenih omrežjih, da je bilo ujetih 200 požigalcev in da požari niso posledica podnebnih sprememb

Lažne trditve o požigalcih

Novica o aretaciji požigalcev v uradnih izjavah je bila podlaga za dezinformacijo, da so bili vsi požari podtahnjeni na ta način. Lažne trditve o požigalcih so bile na družbenih omrežjih Facebook, Twitter in Reddit deljene skoraj 100.000-krat, s potencialnim dosegom 2,8 milijona računov, pri čemer so jih podpihovala poročila, ki so vsebovala "nekaj resnice". S tem so spletno razpravo o vzrokih požarov preusmerili stran od vpliva podnebnih sprememb.

Slika 2: Slika avstralske policije, ki navaja, da so požare povzročili požigalci in strele

Slika 3: Objava v družbenih medijih, da so požare podtahnili požigalci

Primer potresa 6. februarja 2023 v Kahramanmarašu v Türkiji

Leta 2023 je Turčija doživela dva zelo močna potresa, ki so ju označili za katastrofo stoletja. 6. februarja 2023 je bil potres z magnitudo 7,7 z epicentrom v okrožju Pazarcık v Kahramanmarašu ob 4.17 zjutraj, drugi potres z magnitudo 7,6 pa ob 13.24 popoldne z epicentrom v okrožju Elbistan v Kahramanmarašu. Dva potresa s tako močjo na isti dan sta se zgodila brez primere v zgodovini. Potresi 6. februarja 2023 se od drugih potresov razlikujejo po tem, da se je potres zgodil na majhni globini in imel uničujoč učinek ter zelo široko območje vpliva. Ti potresi so prizadeli 11 provinc, 124 okrožij (približno 110 tisoč kvadratnih kilometrov) in približno 14 milijonov ljudi. To ustreza celotni površini Nemčije.

Medtem ko so si vse državne institucije prizadevale rešiti življenja prizadetih v potresu in zagotoviti pomoč preživelim, se je v tem obdobju prek družbenih medijev pojavilo veliko število dezinformativnih novic.

Trditev, da so po potresu na Atatürkovem jezu nastale razpoke

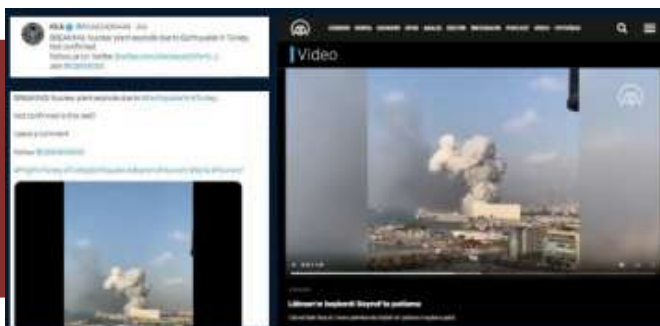
Na nekaterih družbenih omrežjih so se pojavile "razpoke na Atatürkovem jezu po potresu". Podpredsednik republike je po potresu podal izjavo, v kateri je navedel, da so v celotni regiji preverili vse naše jezove in da na nobenem jezu, razen na jezu Malatya Sultansuyu, ni bilo težav. Guvernerat Şanlıurfa, guvernerat Malatya in guvernerat okrožja Birecik so na svojih uradnih računih na družbenih omrežjih podali izjave, da v drugih jezovih v regiji ni bilo težav.

Slika 4: Primeri objav v družbenih mediji, ki trdijo, da so se na Atatürkovem jezu pojavile razpoke

Trditev, da je "jedrska elektrarna eksplodirala med potresom v Turčiji"

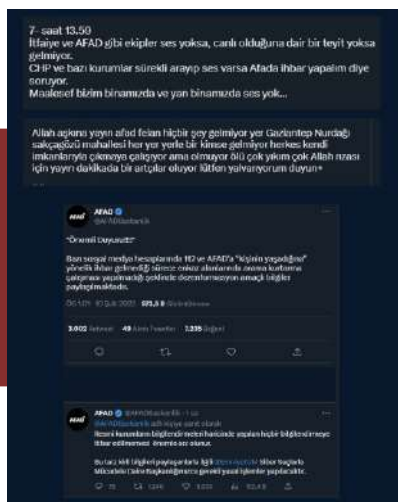
Nekateri računi na družbenih omrežjih so delili posnetek in trdili, da je »jedrska elektrarna eksplodirala med potresom v Türkiji«. Vendar pa domnevni posnetki pripadajo eksploziji, ki se je zgodila 4. avgusta 2020 v pristanišču Bejrut v Libanonu. Libanonski generalni direktorat za splošno varnost je navedel, da je bila eksplozija, v kateri je umrlo 218 ljudi, posledica 2 750 ton amonijevega nitrata, ki je bil pred leti zasežen in shranjen v pristanišču. V Türkiji ni aktivnih jedrskih objektov, v jedrski elektrarni Akkuyu, ki je v gradnji, pa ni nastala nobena škoda.

Slika 5: Objave v družbenih medijih, ki trdijo, da je v jedrski elektrarni v Turčiji eksplodirala jedrska elektrarna

Trditev, da se “operacije iskanja in reševanja ne izvajajo, če predsedstvo za obvladovanje nesreč in izrednih dogodkov (AFAD) ni obveščeno, da je “oseba živa””.

Nekateri računi na družbenih omrežjih so trdili, da se “operacije iskanja in reševanja na območjih ruševin ne izvajajo, dokler ekipe 112 in AFAD ne prejmejo poročila, da je “oseba živa””. Ekipe so opravile vse potrebne intervencije na območju ruševin tudi v odsotnosti obvestil. Javnost je bila obveščena, da se ne sme zanašati na nobene druge informacije, razen na tiste, ki so jih posredovale uradne institucije.

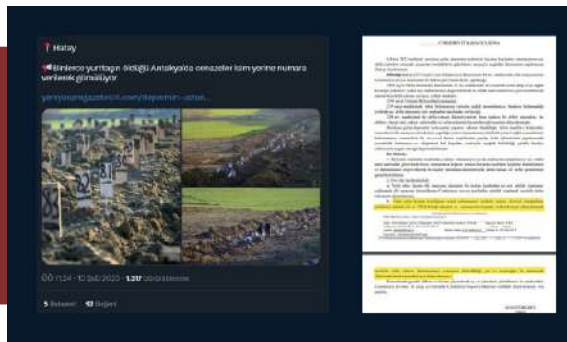

Slika 6: Objave v družbenih medijih, v katerih se trdi, da ni bilo izvedeno nobeno posredovanje, če ni bilo prijave

Trditev: “V Antakiji, kjer je umrlo na tisoče državljanov, so trupla pokopana s številkami namesto imeni

V medijih se je pojavila tudi trditev, ki so jo delili nekateri družbeni mediji: “V Antakiji, kjer je umrlo na tisoče državljanov, so trupla pokopana s številkami namesto z imeni.” Vendar so bila zaradi uničujočih posledic potresov s središčem v Kahramanmarašu trupla tistih, ki so izgubili življenje, identificirana na najhitrejši možni način, njihova trupla pa so bila takoj izročena sorodnikom. Trupla, katerih mrtva telesa so bila najdena med iskanjem in reševanjem in katerih

identitete ni bilo mogoče določiti, so bila evidentirana s fotografiranjem, primernim za identifikacijo, odvzemom prstnih odtisov in vzorcev DNK ter dodelitvijo številke telesu. Trupla so bila pokopana po izdaji dovoljenja za pokop, kraj in pokopališče, kjer je bilo truplo pokopano, pa sta bila povezana s to številko in zabeležena v poročilu.

Slika 7: Objava v družbenih medijih, ki trdi, da so bila trupla pokopana anonimno

Katastrofa v Dari leta 2024 v Španiji

Oktobra 2024 je v bližini Valencie v Španiji izbruhnila uničujoča poplava, v kateri je umrlo najmanj 230 ljudi. Intenzivno deževno vreme, ki je povzročilo to katastrofo, je bilo posledica pojava, imenovanega Depresión Aislada en Niveles Altos (DANA), kar je španski izraz za zelo izolirano depresijo v Sredozemskem morju. Po podatkih španske državne meteorološke agencije (Aemet) je bil oktobrski dogodek najhujši DANA, zabeležen v 21. stoletju, primerljiv s "Patana-nado de Tous" iz leta 1982 (Ángeles Orfila, 2024).

Sredi najhujše naravne nesreče v zgodovini Španije so napačne informacije, na primer, da je za poplave odgovorna tehnologija HAARP (High Frequency Active Auroral Research Program), da so v podzemnih parkiriščih nakupovalnih središč našli na stotine trupel, ki so jih oblasti skrile, povzročile dodatno zmedo in jezo med žrtvami nesreče, ki so se mnoge že počutile zapuščene.

Španski medij Maldita.es, neprofitna organizacija, katere cilj je preverjati informacije, ki krožijo po spletu, zlasti na družbenih omrežjih, kot sta Facebook ali Twitter, na platformah, kot je YouTube, ter v objavah in verigah sporočil na WhatsAppu, je ugotovil vsaj 112 dezinformacijskih tem, povezanih s poplavami (UNDDR - United Nations Office for Disaster Risk Reduction, 2024).

Primeri: (Maldita.Es, 2024).

Trditev, da je vlada med letoma 2020 in 2024 porušila 26 jezov v Valenciji

Trditev, da je škoda, ki jo je povzročila DANA, posledica sistematičnega uničevanja jezov s strani vlade, se je na družbenih omrežjih pojavljala z zapisi, kot je »Vsi strokovnjaki se strinjajo. 26 jezov, ki so bili porušeni v Valenciji med letoma 2020 in 2024, je vzrok za katastrofo, ki je povzročila ogromno človeških in materialnih izgub.« Vendar v resnici med letoma 2018 in 2024 v dolinah, ki jih je prizadela DANA, ali na območju, ki ga je prizadela DANA v Valenciji, ni bil porušen noben jez, rezervoar ali nasip.

Slika 8: Objava v družbenih medijih, v kateri se trdi, da so bili vzrok nesreče jezovi, ki jih je pred tem porušila vlada

Trditev, da “Videoposnetek domnevno prikazuje jez v valencijski skupnosti, ki izpušča vodo v DANA

Na družbenih omrežjih je bil objavljen videoposnetek, ki prikazuje, kako je odprtje zapornic jezov, ki naj bi bil v skupnosti Valencia, oktobra in novembra 2024 povzročilo poplave. V resnici pa je videoposnetek septembra 2024 prvič delil uporabnik Facebooka, ki živi v Indiji.

Slika 9: Objava v družbenih medijih, ki navaja, da so vrata jezov odprta

Trditev, da “vojaška in civilna garda v Valenciji skrivata 10.000 trupel

Prispevek, v katerem piše, da “vojaška in civilna straža “izgubljata” trupla, “da jih ne bi prešteli”, mornarica pa se posveča “patruljiranju ob obalah Valencie, zbiranju ali sežiganju trupel”. “Dejansko je 10.000 smrtnih žrtev” je krožil po družbenih medijih. Ta dezinformacija je trdila, da se ubitih, ki jih je v Valenciji ubila DANA, skriva. Vendar ta trditev ni utemeljena s pričevanjem nobenega vojaka ali uradnika, videoposnetkom na to temo ali zapisom o smrti ali pogrebem prevozu.

Slika 10: Objava v družbenih medijih, ki trdi, da so trupla skrili

Povzetek poglavja in študijski rezultati

Katastrofe sicer pospešujejo pretok informacij, vendar pa tudi omogočajo širjenje napačnih in zavajajočih informacij. Dezinformacije, ki so opredeljene kot namerno ustvarjanje in širjenje napačnih ali zavajajočih informacij, so v kriznih časih ključnega pomena. Zlasti platforme družbenih medijev so postale najbolj priljubljeni kanali za hitro razširjanje informacij in širjenje zavajajočih informacij. Ker algoritmi dajejo prednost vsebini z veliko vključenostjo, lahko napačne informacije dosežejo veliko občinstvo.

Okolje panike, strahu in negotovosti med nesrečami pospešuje širjenje lažnih novic in zavajajočih informacij. Panika, pomanjkanje informacij, negotovost, manipulacija in propaganda so med najpomembnejši razlogi za širjenje dezinformacij ob nesrečah. Onesnaževanje z informacijami se povečuje, saj je družba v kriznih časih nagnjena k deljenju hitro razširjajočih se informacij brez spraševanja. Dezinformacije ovirajo prizadevanja za iskanje in reševanje, ustvarjajo nezaupanje v javnosti in otežujejo krizno upravljanje. Takšno stanje negativno vpliva na krizno upravljanje in otežuje učinkovito odzivanje javnih institucij. Dezinformacije lahko povzročijo družbeno polarizacijo, kar otežuje okrevanje po krizi, in vplivajo na gospodarske odločitve, kar povzroča motnje v dobavni verigi in napačno razporeditev virov. Strategije kriznega komuniciranja imajo pomembno vlogo pri preprečevanju dezinformacij med nesrečami. Organi morajo javnost obveščati iz zanesljivih virov, tako da zagotovijo hiter, natančen in pregleden pretok informacij. Hkrati bi bilo treba aktivno uporabljati uradne vire informacij, hitro popravljati napačne informacije, platforme družbenih medijev pa bi morale okrepiti svoje nadzorne mehanizme. Novinarji bi morali pri poročanju o nesrečah ravnati odgovorno, se izogibati špekulativnim novicam in zagotoviti razširjanje točnih informacij. Vloga medijev je ozaveščanje pred nesrečami, obveščanje javnosti med nesrečami in prispevanje k družbeni obnovi po nesrečah.

Akaderske študije priporočajo uporabo strojnega učenja in orodij za digitalno preverjanje za spremljanje in nadzor širjenja dezinformacij v nesrečah. Poleg tega razširjanje točnih informacij prek zaupanja vrednih posameznikov, kot so lokalni voditelji, zdravstveni delavci in učitelji, krepi boj proti dezinformacijam v času krize. Skratka, boj proti dezinformacijam v nesrečah je mogoč s hitrim dostopom do točnih informacij, povečanjem medijske pismenosti, prevzemanjem odgovornosti platform družbenih medijev in učinkovito uporabo strategij kriznega komuniciranja.

Študenti razumejo razlike med dezinformacijami (lažnimi informacijami), misinformacijami (napačnimi informacijami) in malinformacijami (zlonamernimi informacijami) ter te pojme povežejo z njihovimi učinki v procesih nesreč.

Študenti znajo analizirati, kako se dezinformacije širijo med nesrečami in kateri dejavniki prispevajo k povečanju dezinformacij.

Študenti so vešči učinkovitih metod kriznega komuniciranja, znajo razložiti, kako je mogoče razširiti točne informacije med nesrečo in kako je mogoče preprečiti dezinformacije.

Študenti znajo oceniti, kako algoritmi platform družbenih medijev omogočajo širjenje dezinformacij, in znajo presoditi možne ukrepe za preprečevanje tega problema.

Študenti razumejo, kako se vladne institucije borijo proti dezinformacijam med nesrečami in kakšna je vloga uradnih virov informacij pri kriznem upravljanju.

Študenti razumejo, kako lahko posamezniki razvijejo spretnosti medijske pismenosti, da bodo lahko dostopali do točnih informacij med nesrečami in razločevali dezinformacije.

Študenti znajo razložiti potrebo po odgovornem ravnanju novinarjev med nesrečami in pomen etičnih novinarskih načel v kriznih razmerah.

Študenti znajo primerjati, kako dezinformacije vplivajo na nesreče na svetovni ravni, in strategije, ki se uporabljajo v boju proti dezinformacijam v različnih državah.

Študenti razumejo, kako lahko posamezniki, medijske organizacije in vladne agencije sodelujejo, da bi povečali dostop javnosti do točnih informacij v času nesreč.

Samoocenjevanje

- 1 Kateri od naslednjih razlogov je eden od glavnih razlogov za širjenje dezinformacij med nesrečami?
 - a) Pomanjkanje usklajevanja med uradnimi institucijami
 - b) panično okolje in pomanjkanje informacij
 - c) deljenje samo preverjenih informacij v družabnih medijih.
 - d) Ljudje med krizo ne spremljajo novic.
- 2 Katera od naslednjih trditev najbolj opredeljuje pojem dezinformacije?
 - a) namerno pripravil in razširil lažne informacije
 - b) točne informacije, katerih kontekst je namerno spremenjen z zlonamernim namenom.
 - c) napačne informacije, ki se širijo po naključju, brez namena.
 - d) Informacije, ki jih delijo vladne institucije
- 3 Kateri od naslednjih razlogov je glavni razlog, zakaj platforme družbenih medijev povečujejo širjenje dezinformacij?
 - a) Uporabniki sledijo le zanesljivim virom novic
 - b) Algoritmi, ki spodbujajo vsebino z visoko stopnjo vključenosti
 - c) Družbeni mediji vsebujejo le točne informacije.
 - d) uradne izjave, ki se med krizami dajejo prek družbenih medijev.
- 4 Katera od naslednjih strategij je najučinkovitejša za zmanjševanje negativnih učinkov dezinformacij v procesih nesreč?
 - a) Uradne institucije, ki zagotavljajo pregledne in hitre informacije
 - b) Uporabniki družbenih medijev delijo vsako novico, ki jo vidijo.
 - c) prejemanje informacij med nesrečo samo iz tradicionalnih medijev
 - d) novinarji, ki bolj razširjajo špekulativne novice.
- 5 Katerega od naslednjih etičnih načel ne bi smeli upoštevati novinarji v primeru nesreč?
 - a) odgovornost za zagotavljanje točnih informacij javnosti.
 - b) izogibanje špekulativnim in senzacionalističnim novicam.
 - c) izmenjava informacij, preverjenih iz uradnih virov.
 - d) širjenje nepreverjenih informacij v javnosti.
- 6 Kakšna je ključna razlika med dezinformacijo in misinformacijo?
 - a) Dezinformacije so namerne, medtem ko so misinformacije nenamerne.
 - b) Dezinformacije so namerne, dezinformacije pa nenamerne
 - c) Dezinformacije se pojavljajo samo v digitalnih medijih, medtem ko se misinformacije pojavljajo v tradicionalnih medijih
 - d) Dezinformacije ne vsebujejo napačnih informacij, medtem ko misinformacije
- 7 Katere od naslednjih institucij imajo dejavno vlogo v boju proti dezinformacijam v času naravnih nesreč v Turčiji?
 - a) Turška informacijska banka za nesreče (TABB)
 - b) Turška radijska in televizijska korporacija (TRT)
 - c) Center za boj proti dezinformacijam (DMM)
 - d) Agencija za oglaševanje v tisku (BIK)
- 8 Kaj od naslednjega je lahko primer malinformacije (zlonamerne informacije)?
 - a) širjenje lažnih informacij o organizacijah za pomoč po nesreči
 - b) razkrivanje zasebnih informacij o nesreči brez zasledovanja javnega interesa
 - c) Zagotavljanje lažnih informacij o pomoči, ki je dosegla območje nesreče
 - d) Novinar, ki deli napačen datum, povezan z nesrečo
- 9 Kateri od naslednjih primerov ni eden od družbenih učinkov dezinformacij?
 - a) Vse večja družbena polarizacija
 - b) zavajajoči gospodarski viri
 - c) oviranje pretoka informacij
 - d) oviranje reševalnih operacij
- 10 Katera vrsta dezinformacij se najpogosteje pojavlja na družbenih medijih v času nesreč?
 - a) Manipulacija vladnih izjav
 - b) neutemeljene trditve o nesreči
 - c) širjenje preverjenih novic med širše občinstvo
 - d) Novice o popolni prekinitvi dostopa do interneta na območjih nesreče

Ključ za odgovore

1.b, 2.c, 3.b, 4.a, 5.d, 6.a, 7.c, 8.b, 9.c, 10.b

References

- AA Teyit Hattı** (2025). <https://www.aa.com.tr/tr/teyithatti>, Date of Access: 30.01.2025.
- AFAD** (2025). <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> Date of Access: 21.01.2025
- Ailakhu, u. V.** (2025). Role of records and archives in countering disinformation and misinformation: the perspective of LIS educators in Nigerian universities, *Record Management Journal*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print.
- Andersen, N., Duncan, B., Pungente, J. J.** (1999). "Media Education in Canada – the Second Spring", içinde von Feilitzen, Cecilia ve Carlsson, Ulla (Eds.), *Children and Media: Image, Education, Participation*, The UNESCO Internaional Clearinghouse on Children and Violence on the Screen, Göteborg University, Nordicom, 139-161
- Ángeles Orfila, M.**(2024). What is DANA, the strange weather phenomenon that has caused deadly flooding in Spain?, *LiveScience*, 31 October 2024, From <https://www.livescience.com/planet-earth/weather/what-is-dana-the-strange-weather-phenomenon-that-has-caused-deadly-flooding-in-spain> Date of Access: 06.02.2025
- Asteria, D. vd.** (2023). Integration of Local Capacity Building in Countering False Information about Disaster Into Community-based Disaster Risk Management, *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 1275 012028.
- Bilgin, R.K.** (2020). *Kriz Yönetimi: Kaçınılmazı Anlamak*. Gazi Kitabevi
- Bostancı, M. & Aksüt, E.** (2023). Haber üretiminde yapay zekâ uygulamaları ve dezenformasyon: ChatGPT ve Bard Örneği. Editör: Y. Adıgüzel & M. Bostancı, *Dijital İletişimi Anlamak-4 içinde* (p. 58-71). Palet Yayınları.
- Bozkurt, Y. ve Demir, T.** (2023). Afet Yönetiminde İletişim ve Medya Üzerine Bir Değerlendirme: Kahramanmaraş Merkezli Depremler, *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*, Issue: 11, pp.21-32.
- Bragazzi, N. L. & Garbarino, S.** (2024). Understanding and Combating Misinformation: An Evolutionary Perspective, *JMIR Infodemiology*, 4.
- Broda, E., & Strömbäck, J.** (2024). Misinformation, disinformation, and fake news: lessons from an interdisciplinary, systematic literature review. *Annals of the International Communication Association*, 48(2), 139–166.
- Chaves, M., & Braga, A.** (2019). The agenda of disinformation: "fake news" and membership categorization analysis in the 2018 Brazilian presidential elections. *Brazilian Journalism Research*, 15(3), 474–495. <https://doi.org/10.25200/BJR.v15n3.2019.1187>
- Dalaylı, F.** (2024). Disinformation in Times of Disaster and Crisis. *Journal of Disaster and Risk*, 7(2), 505-524. <https://doi.org/10.35341/afet.1322738>
- Dezenformasyonla Mücadele Merkezi** (2025). <https://dbs.iletisim.gov.tr/>, Date of Access: 29.01.2025.
- Dezenformasyonla Mücadele Rehberi** (2023). Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları <https://www.dmm.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/dezenformasyon-rehberi.pdf>
- Doğru Habercilik ve Medya Etiği, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları**, Ankara 2023.
- Evans, C., Hammersley, G. O. & Robertson, M.** (2001). Assessing the role and efficacy of communication strategies in times of crisis, *Journal of European Industrial Training*, 25(6).
- Gradon, K. T., Holyst, J. A., Suchecki, K. vd.** (2021). Countering misinformation: A multidisciplinary approach, *Big Data & Society*, 8(1).

- Heuer, H. & Glassman, E.L.** (2023). Reliability Criteria for News Websites. <https://arxiv.org/html/2407.03865v1>
- Horowitz, M.** Cushion, S., Dragomir, M., Manjon, S. G., & Pantti, M. (2021). A Framework for Assessing the Role of Public Service Media Organizations in Countering Disinformation, *Digital Journalism*, 10(5).
- Hunt, K., Agarwal, P., Al Aziz, R., & Zhuang, J.** (2020). Fighting fake news during disasters. *OR/MS Today*, 47(1), 34-39.
- İletişim Başkanlığı.** (2024). Dezenformasyonla Mücadele. Ayın Tarihi, 3, 6-14.
- Jeyaraman M., Ramasubramanian S., Kumar S., Jeyaraman N., Selvaraj P., Nallakumarasamy A., Bondili SK, Yadav S.** (2023) Multifaceted Role of Social Media in Healthcare: Opportunities, Challenges, and the Need for Quality Control. *Cureus*. May 16;15(5):e39111. doi: 10.7759/cureus.39111.
- Journo** (2025). <https://journo.com.tr/deprem-afet-gazetecilik-tavsiye> Date of Access: 21.01.2025
- Kanski, A.** (2017, 04 26). Study: 86% of People Don't Fact Check News Spotted on Social Media. Retrieved January 30, 2025, from <https://www.prweek.com/article/1431578/study-86-people-dont-fact-check-news-spotted-social-media>.
- Kapantai, E., Christopoulou, A., Berberidis, C., & Peristeras, V.** (2021). A systematic Literature Review on Disinformation: Toward a Unified Taxonomical Framework. In *New Media and Society* (Vol. 23, Issue 5, pp. 1301–1326). SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.1177/1461444820959296>
- Koç Akgül, S.** (2024). Afet iletişim ekolojisi penceresinden afet gazeteciliği: 06 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 15(1)-Deprem Özel Sayısı-, 485-514.
- Koçyiğit, A.** (2023). Olağanüstü Hallerde Sosyal Medyada Dezenformasyonla Mücadele ve Kriz İletişimi: Kahramanmaraş Depremi Üzerine Bir Analiz. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*. 10, 68-86. <https://doi.org/10.56676/kiad.1264562>
- Koçyiğit, M. & Koçyiğit, A.** (2024). Kriz ve Afet Durumlarında Dezenformasyonla Mücadele Stratejileri, *Dijital Çağın Karanlık Yüzü Teknoloji, Siyaset ve Güvenlikte Dezenformasyon*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Malecki, K., Keating, J. & Safdar, N.** (2021). Crisis Communication and Public Perception of COVID-19 Risk in the Era of Social Media, *Clinical Infectious Diseases*, 72(4), 697-702.
- Maldita.Es.** (2024). 114 bulos y desinformaciones sobre el paso de la DANA en el este y sur de España en octubre de 2024, Nov 25, 2024, from <https://maldita.es/malditobulo/20241105/bulos-y-desinformaciones-sobre-el-paso-de-la-dana-en-el-este-y-sur-de-espana-en-octubre-de-2024/> Date of Access: 06.02.2025
- Ministerio De Asuntos Exteriores**, Union Europe Y Cooperacion. (2025). The fight against disinformation, from <https://www.exteriores.gob.es/en/PoliticaExterior/Paginas/LaLuchaContraLaDesinformacion.aspx> Erişim tarihi: 06.02.2025
- NSW.** (2021). State of the Environment Report. December 2021, from <https://www.soe.epa.nsw.gov.au/all-themes/land/fire#areaburnt> Date of Access: 06.02.2025
- O'Connor, J.** (1987). The meaning of crisis: A Theoretical Introduction. Blackwell.
- Pelen, N. N., & Gölgeci, M.** (2022). Vector-borne disinformation during disasters and emergencies. *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, 596, 127157. <https://doi.org/10.1016/j.physa.2022.127157>
- Saygın, A. U.** (2024). Gazetecilik Etik İlkeleri Çerçevesinde Deprem Dönemlerinde Deprem Dönemlerinde Uygulanması Gereken Doğru Gazetecilik Pratikleri, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi /Journal of Academic Approaches*, C: 15 S: 1-Deprem Özel Sayısı-, 455-484.
- Serin, E., & Ünlü, S.** (2024). Information disinformation, the epidemic of the social media age: An evaluation on February 6 Kahramanmaraş Earthquake on Twitter. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-16. <https://doi.org/10.59534/jcss.1333439>
- Shahbazi, M., & Bunker, D.** (2024). Social media trust: Fighting misinformation in the time of crisis. *International Journal of Information Management*, 77(1), 1-13 <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2024.102780>
- Singh, D. K., Shams, S., Kim, J., Park, S. J., & Yang, S.** (2020). Fighting for Information Credibility: An End-to-End Framework to Identify FakeNews during Natural Disasters. In *ISCRAM* (pp. 90-99).

- Soydan, E.ve Alpaslan, N.** (2014). Medyanın Doğal Afetlerdeki İşlevi, İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi, Summer Issue:7, pp.53-64.
- Toprak Karaman, Z.** (2016). Afet Yönetiminde Erken Uyarı Ve Afet Tipleri, Bütünleşik Afet Yönetimi, Editörler Prof. Dr. Zerrin Toprak Karaman, Prof. Dr. Asuman Altay (Der.), İzmir, (pp.221-248).
- Toprak Karaman, Z.** (2016). Afet Yönetimine Giriş Ve Türkiye’de Örgütlenme, Bütünleşik Afet Yönetimi, Editörler Prof. Dr. Zerrin Toprak Karaman, Prof. Dr. Asuman Altay (Der.), İzmir, pp.1-35.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı** (2023). Deprem Sürecinde Dezenformasyonlara Karşı Yayımladığımız Günlük “Deprem Dezenformasyon Bültenleri” 6 February - 14 March 2023). from https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/Deprem_Dezenformasyon_Bultenleri_%286_Subat_14_Mart%29.pdf Date of Access: 06.02.2025
- UNDDR -United Nations Office For Disaster Risk Reduction.**(2024). Floods in Spain highlight disinformation’s appeal during disasters, 9 December 2024, from, <https://www.preventionweb.net/news/floods-spain-highlight-disinformations-appeal-during-disasters> Date of Access: 06.02.2025
- UNDP.** (2024). Emergency Communications: the Power of Social Media.Retrieved January 30, 2025, from <https://www.undp.org/belarus/stories/emergency-communications-power-social-media#:~:text=Social%20media%20allows%20the%20instant,and%20transmits%20requests%20for%20help>.
- Uyar, M.** (2020). Sayısal Uçurum ve Medya Okuryazarlığı Bağlamında Çocukların İnternet Kullanımları: Ankara Örneği, Gazi Üniversitesi, Unpublished Doctoral Thesis.
- Wardle, C., & Derakhshan,H.** (2017). Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking. Council of Europe report <https://rm.coe.int/information-disorder-report-november-2017/1680764666>
- Xie, Y., Qiao, R., Shao, G., & Chen, H.** (2017). Research on Chinese social media users’ communication behaviors during public emergency events. Telematics and Informatics, 34(3), 740-754. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2016.05.023>
- Yu, J., Bekerian, D. A., & Osback, C.** (2024). Navigating the Digital Landscape: Challenges and Barriers to Effective Information Use on the Internet. Encyclopedia, 4(4), 1665-1680. Doi:10.3390/encyclopedia4040109.
- Zheng, Q.** (2023). Restoring trust through transparency: Examining the effects of transparency strategies on police crisis communication in Mainland China, Public Relations Review, 49(2).

PRISPEVEK NOVINARSTVA K OKREVANJU PO NESREČAH

Andrii Yurychko²⁴

Vitaliy Kornieiev²⁵

14. POGLAVJE

PRISPEVEK NOVINARSTVA K OKREVANJU PO NESREČAH

- **Uvod**
- **Ključni koncepti**
- **Obveščanje o potrebah na območjih nesreč**
- **Motivacija za preživetje na območjih nesreč**
- **Vpliv novinarstva na družbeno solidarnost po nesrečah**
- **Javna diplomacija v mednarodnih medijih tekom nesreč**
- **Prizadevanja za obnovo po nesrečah**
- **Povzetek poglavja in študijski rezultati**
- **Samoocenjevanje**
- **Reference**

Uvod

Delo novinarja na območju nesreče je izziv in privilegij. Je preizkus odpornosti, objektivnosti in sposobnosti, da ostaneš zvest etičnim standardom, čeprav se svet okoli tebe podira. Privilegij pa je tudi to, da lahko postaneš glas tistih, ki so izgubili vse, in pomagaš občinstvu razumeti, zakaj je njihova podpora pomembna. Pravi izziv je postaviti interese javnosti na prvo mesto in najti ravnovesje med potrebo po hitrem obveščanju in potrebo po preverjanju vsakega dejstva. Navsezadnje naloga novinarja ni le posredovati sliko kaosa, temveč tudi ustvariti most med žrtvami in tistimi, ki lahko pomagajo. Vsako poročilo je priložnost za več kot le pripovedovanje zgodbe; to je priložnost, da tudi v najtežjih okoliščinah nekaj spremenimo.

V tem poglavju je obravnavana pomembna vloga novinarstva pri odpravljanju posledic nesreč. Novinarji ne le obveščajo javnost o dogodkih, temveč tudi vplivajo na javno mnenje, mobilizirajo sredstva in spodbujajo družbeno solidarnost. Poglavje analizira odnos med novinarstvom, vladnimi politikami in civilno družbo pri odpravljanju posledic nesreč. Avtor obravnava tudi izzive, s katerimi se novinarji soočajo pri svojem delu, kot so širjenje dezinformacij in pritiski političnih sil. Poglavje bo koristno za raziskovalce medijev, novinarje in vse, ki jih zanima družbeno okrevanje po nesrečah.

²⁴Docent na Oddelku za zgodovino novinarstva in tiskanih medijev, Državna univerza Tarasa Ševčenka v Kijevu, andriy.yurychko@knu.ua

²⁵Prof. Dr., Oddelek za družbene komunikacije, Državna univerza Tarasa Ševčenka v Kijevu, vmkom@knu.ua

Ključni koncepti

Za boljše razumevanje teme, ki bo obravnavana v okviru tega poglavja, so podane razlage ključnih pojmov, navedenih v nadaljevanju. S spoznavanjem teh pojmov boste lažje razumeli podrobnosti teme, ki jo obravnava to poglavje. Poleg tega bo učenje teh pojmov olajšalo učenje dosežkov poglavja, pa tudi razumevanje pomena koncepta empatije v procesih nesreč.

Območja nesreč

Geografska območja, ki jih je močno prizadel naravni dogodek ali dogodek, ki ga je povzročil človek in je povzročil obsežno škodo, uničenje, izgubo življenj in motnje v normalnem delovanju (Wisner, Blaikie, Cannon in Davis, 2004). Ti dogodki lahko presežejo zmogljivost lokalnih skupnosti, da se spopadejo z njimi, zato je potrebna zunanja pomoč pri obnovi in ponovni izgradnji.

Informacijske potrebe

V kontekstu novinarstva se nanašajo na posebne zahteve občinstva po informacijah, da bi razumelo in sodelovalo pri novicah in aktualnih dogodkih (Kovach in Rosenstiel, 2014). Te potrebe niso statične in se lahko spreminjajo glede na posameznika, skupnost in poseben dogodek ali vprašanje, o katerem se poroča. Novinarji imajo ključno vlogo pri prepoznavanju in izpolnjevanju teh potreb z zagotavljanjem točnih, ustreznih in dostopnih informacij.

Osnovne potrebe

Temeljne zahteve, potrebne za preživetje in dostojno življenje (Odbor ZN za ekonomske, socialne in kulturne pravice, 1990). Te potrebe so univerzalne, neodtujljive in bistvene za uresničevanje vseh drugih človekovih pravic.

Prilagoditev

V psihologiji se prilagajanje nanaša na proces, s katerim se posamezniki prilagajajo novim ali spremenljajočim se okoliščinam, okoljem ali stresorjem (Lazarus, 1993). To vključuje kognitivne, čustvene in vedenjske prilagoditve, katerih cilj je ohraniti psihološko dobro počutje in ravnovesje ob soočanju z izzivi.

Socialno vključevanje

Proces, v katerem posamezniki ali skupine postanejo polnopravni in enakopravni člani družbe, sodelujejo v njenih različnih vidikih in prispevajo k njenemu razvoju (Parsons, 1951). Vključuje vzpostavljanje družbenih vezi, delitev skupnih vrednot in norm ter dostop do priložnosti in virov.

Javna diplomacija

Proces, v katerem vlade in drugi akterji sodelujejo s tujimi javnostmi, da bi razumeli njihova stališča, jih informirali in vplivali nanje ter vzpostavili odnose za doseganje svojih nacionalnih interesov in političnih ciljev (Cull, 2008). Vključuje vrsto dejavnosti, vključno s kulturnimi izmenjavami, izobraževalnimi programi, medijskim ozaveščanjem in spletnim sodelovanjem.

Solidarnost

Občutek enotnosti ali skupnih interesov, ciljev in simpatij, ki povezuje posameznike ali skupine (Merriam-Webster, n.d.). Pogosto vključuje pripravljenost za skupno delovanje za doseganje skupnih ciljev ali podporo tistim, ki jo potrebujejo.

Obveščanje o potrebah na območjih nesreč

Novinarji lahko pomagajo tako, da izpostavijo zgodbe, ki združujejo skupnost, na primer zgodbe prostovoljcev, ki pomagajo drugim, ali posameznikov, ki jim je po izgubi uspelo obnoviti življenje.

Nesreča drastično spremeni strukturo človekovih potreb in jih vrne na dno Maslowove piramide. V prvih urah in dneh po dogodku imajo prednost fiziološke potrebe, kot so hrana, voda, topla oblačila in zdravstvena oskrba. Varnost postane enako pomembna: ljudje iščejo zavetje pred naravnimi nesrečami ali vojaškimi akcijami in si prizadevajo zaščititi svoje bližnje. Novinarji so lahko povezovalci med prizadetimi in humanitarnimi organizacijami ter jih obveščajo o tem, kje najti zatočišče, kdaj bo prišla pomoč in katere telefonske številke so na voljo. Platforme, kot so lokalne radijske postaje, družbeni mediji ali klepetalnice aplikacij za sporočanje, postanejo na primer kanali za hitro komunikacijo. Pravočasne in točne informacije lahko rešijo življenja (BBC Editorial Guidelines, 2019; CJE, 2013).

Katastrofe ne ogrožajo le fizičnega preživetja, ampak tudi prekinjajo socialne vezi. Ljudje potrebujejo podporo, občutek solidarnosti in priložnost, da izrazijo svoja čustva. Novinarji lahko pomagajo tako, da izpostavijo

zgodbe, ki združujejo skupnost, na primer zgodbe prostovoljcev, ki pomagajo drugim, ali posameznikov, ki jim je po izgubi uspelo obnoviti življenje. Takšna gradiva ne le navdihujejo, temveč tudi zagotavljajo psihološko podporo tistim, ki so v stanju negotovosti. Raziskave poudarjajo pomen empatije v novinarstvu kot orodja za krepitev čustvene odpornosti občinstva (UNESCO, 2017; Glück, 2019).

V razmerah nesreče so informacije ključni vir. Prizadeti želijo vedeti, kaj se dogaja, katera nadaljnja dejanja so varna ter kako zaščititi sebe in svoje bližnje. Novinarji lahko ustvarijo informacijske bloke, ki vključujejo preverjene novice, nasvete strokovnjakov in priporočila za preživetje. Informacije o varnih območjih, virih pitne vode ali evakuacijskih poteh morajo biti dostopne in razumljive vsem, ne glede na njihovo digitalno pismenost. Še posebej pomembno je upoštevati potrebe ranljivih skupin, kot so otroci, starejši in invalidi (SPJ, 2014; IFJ, 2020).

Ljudje, ki jih prizadenejo nesreče, pogosto želijo, da se njihove zgodbe slišijo in da se njihove težave priznajo. Novinarji lahko postanejo platforma za izražanje teh zgodb in pomagajo pritegniti pozornost družbe in humanitarnih organizacij. Na primer, med pokrivanjem potresa na Haitiju leta 2010 so prav pričevanja očitvidcev mednarodni skupnosti omogočila, da je razumela razsežnost tragedije in hitro organizirala pomoč. Hkrati je treba

upoštevati etična načela: varovati zasebnost oseb, ki jih to zadeva, in se izogibati senzacionalizmu (BBC Editorial Guidelines, 2019). Novinarstvo v razmerah nesreče ne predstavlja le fizičnih in čustvenih izzivov, temveč tudi nenehno prizadevanje za ohranitev resnicoljubnosti in objektivnosti. Pojavi se lahko več ključnih groženj. Prvič, pogosta je izkrivljenost informacij, saj lahko zaradi kaotičnega širjenja pride do netočnosti. Preveč čustveno poročanje ali napačne razlage lahko povzročijo paniko ali nezaupanje. Novinarji morajo ohraniti objektivnost tudi pod pritiskom senzacionalizma (BBC Editorial Guidelines, 2019). Drugič, v krizah se pogosto razširijo nezanesljivi viri, vključno z govoricami, družbenimi mediji in nepreverjenimi pričevanji. Temeljito preverjanje, vključno s posvetovanjem z neodvisnimi strokovnjaki in analizo uradnih poročil, je ključnega pomena (BBC Editorial Guidelines, 2019; SPJ, 2014). Tretjič, novinarji se lahko zaradi omejenega dostopa soočijo z nezmožnostjo osebnega preverjanja informacij. V takih primerih je ključno navesti predhodne podatke in se sklicevati na primarne vire (BBC Editorial

Novinarstvo v razmerah nesreče ne predstavlja le fizičnih in čustvenih izzivov, temveč tudi nenehno prizadevanje za ohranitev resnicoljubnosti in objektivnosti.

Guidelines, 2019; Glück, 2019). Četrtrič, problem so lahko namerne dezinformacije, pri katerih lahko zainteresirane strani zavajajo novinarje, da bi manipulirale z javnim mnenjem. Kritično razmišljanje je bistvenega pomena, da bi se izognili širjenju napačnih informacij (CJE, 2014; IFJ, 2020). Petič, subjektivna histerija in obtožbe žrtev, ki so morda v šoku, od novinarjev zahtevajo, da pokažejo empatijo in se hkrati izogibajo manipulaciji, pri čemer se zavedajo morebitne subjektivnosti takšnih pričevanj (IFJ, 2020). Šestič, pogosto se pojavljajo moralni in etični izzivi, zlasti v zvezi z objavo travmatičnih fotografij ali pričevanj. Etični premisleki so najpomembnejši, da bi se izognili ponovni travmatizaciji (BBC Editorial Guidelines, 2019; SPJ, 2014). Nazadnje, fizična nevarnost je na območjih nesreč stalna grožnja, zato morajo novinarji upoštevati varnostne protokole in sodelovati z lokalnimi organizacijami (SPJ, 2014).

Motivacija za preživetje na območjih nesreč

Ko se novinar znajde na območju nesreče, se mora odločiti: ali bo ustvaril pretresljivo zgodbo ali pa bo v kaosu našel žarek upanja.

Ko se zdi, da je vse izgubljeno, se pojavijo zgodbe, ob katerih se vprašamo: kako se v najtemnejših trenutkih pojavi svetloba? Ta svetloba so ljudje, ki najdejo moč, da gredo naprej, pomagajo drugim in navdihujejo novo življenje. Novinarji, ki ujamejo te trenutke, ustvarijo nekaj več kot le novice - zgradijo most med tragedijo in upanjem.

Leta 2022, ko je vojna v Ukrajini uničila številne domove, je pozornost sveta pritegnila ena zgodba. V mestu Irpin je skupina prostovoljcev ne le pomagala pri evakuaciji ljudi, temveč je v zavetišču organizirala tudi provizorično kuhinjo. Sredi uničenja so kuhali toplo juho in jo delili tistim, ki so jo potrebovali. To dejanje je postalo simbol skrbi v najtežjih časih (Lysychkina, 2024).

Takšne zgodbe ne le pripovedujejo o dogodkih, temveč tudi navdihujejo. Dokazujejo, da tudi v najhujših okoliščinah človečnost najde način, da se pokaže. Ko se novinar znajde na območju nesreče, se mora odločiti: ali bo ustvaril pretresljivo zgodbo ali pa bo v kaosu

našel žarek upanja. Navdihujoče zgodbe se običajno začnejo pri običajnih ljudeh. Pomislite na vaščana, ki je kljub vsemu ostal v svoji vasi, da bi nahranil svoje sosede. Ali o ženski, ki je organizirala prostovoljce za odstranjevanje ruševin po potresu. Ali niso ti junaki vredni pripovedovanja?

Februarja 2023, po katastrofalnem potresu v Turčiji, je zgodba majhne skupnosti v mestu Kahramanmaraş presunila svet. Lokalni kmet, ki je izgubil dom, je ostanke svojega pridelka uporabil za pripravo toplih obrokov za sosede in reševalce. Njegova majhna gesta prijznosti je postala vir navdiha za tisoče ljudi, ki so v njem videli simbol nepremagljivega duha (Kurenkova, 2023).

Novinarstvo na območjih nesreč
ima moč, da ljudi ne le obvešča,
ampak tudi motivira za
ukrepanje.

Zakaj so takšne zgodbe pomembne? Ne le obveščajo, temveč tudi vzbujajo čustva. Gledalcem dajejo občutek, da je na svetu vedno dovolj prostora za prijaznost. Novinar, ki zna najti takšne zgodbe, postane most med tragedijo in okrevanjem. Te zgodbe so odmevne zaradi več ključnih elementov. Prvič, poiščite nepričakovane podrobnosti. Ljudje ne želijo videti le razsežnosti uničenja; želijo vedeti, kako je nekdo našel način, da se je spopadel z njim. Na primer, moški, ki je na mestu uničene hiše gojil rože, dokazuje, da se lepota lahko rodi tudi po nesreči. Drugič, pripovedujte o običajnih junakih. To so lahko prostovoljci, ki rešujejo živali, ali zdravniki, ki delajo brez spanja, da bi pomagali poškodovanim. Zakaj so te zgodbe tako navdihujoče? Ker kažejo, da lahko vsakdo postane junak. Tretjič, poudarite trenutke enotnosti. Povejte, kako je skupnost stopila skupaj in zgradila novo igrišče ali kako so otroci organizirali zbiranje sredstev za pomoč žrtvam. Četrtrič, osredotočite se na dejanja in ne na obžalovanje. Besedne zveze, kot je "vse so izgubili",

zamenjajte z "našli so način, kako vse obnoviti". To ustvari močan čustveni učinek. Petič, vizualizirajte čustva. Prikažite nasmehe tistih, ki so prejeli pomoč, ali roke prostovoljcev, ki sodelujejo. Te podobe ostanejo v spominu.

Novinarstvo lahko spremeni svet. Vendar ni dovolj, da govorimo le o dejstvih. Treba se je poglobiti - poiskati trenutke, ki navdušijo, dajo misliti in, kar je najpomembneje, ljudem vlijejo vero. Novinarstvo lahko pokaže, da se tudi v najtemnejših kotičkih človeških izkušenj skriva iskra, ki lahko zaneti ogenj upanja. Zakaj nekatere zgodbe ostanejo z nami za vedno?

Ker so povezane z našimi lastnimi željami in čustvi. Novinarstvo na območjih nesreč ima moč, da ljudi ne le obvešča, ampak tudi motivira za ukrepanje. Te zgodbe imajo tri ključne elemente. lik: oseba ali skupina ljudi, ki deluje v nasprotju s pričakovanji. konflikt: težava, ki jo je treba premagati. Rešitev: kako jim je uspelo spremeniti razmere na bolje.

Tukaj je nekaj praktičnih nasvetov za novinarje. Prvič, bodite pozorni na podrobnosti. Podrobnosti ustvarjajo čustveno globino. Na primer, zgodba o otroku, ki je izgubil najljubšo igračo, a je zaradi prostovoljcev dobil novo, je bolj sorodna. Drugič, ne bojte se pokazati slabosti. Včasih so lahko tudi neuspehi vir motivacije, če pokažete, kako je oseba našla moč, da je vstala po padcu. Tretjič, v dogajanje vključite občinstvo. Vključite informacije o tem, kako lahko gledalci pomagajo, bodisi z donacijami, prostovoljnimi delom ali preprosto s širjenjem zgodbe. Četrtrič, uporabite čustvene posnetke. Slike ali videoposnetki pogosto povedo več kot besede. Uporabite vizualne posnetke, ki poudarjajo moč in enotnost. Novinarji imajo edinstveno priložnost, da posredujejo med dogodki in družbo. S pripovedovanjem zgodbe o upanju pomagajo zaceliti rane in povrniti vero v človeštvo. Ko boste naslednjič videli nesrečo, pomislite: kakšno zgodbo lahko iz nje ustvarite kot luč v temi?

Vpliv novinarstva na družbeno solidarnost po nesrečah

Družbeni razvoj in demokratični procesi omogočajo državi, vladnim institucijam, javnosti, javnim organizacijam in drugim družbenim strukturam, da dejavno sodelujejo pri prizadevanjih za obnovo po nesreči, ki jih spodbujata družbena solidarnost in povezovanje družbenega delovanja. Poleg tega ima takšno delovanje izrazito subjektivni značaj, tj. ti subjekti oblikujejo in izvajajo pobude, ki so vključene v sistem ukrepov odzivanja na nesreče, in so odgovorni za učinkovitost svojih ukrepov. Najbolj splošen primer takšne solidarnosti med rusko vojno proti Ukrajini je delovanje številnih prostovoljnih organizacij in skladov za podporo oboroženim silam, ki združujejo in usmerjajo prizadevanja državljanov ter rešujejo številne večje in manjše težave pri oskrbi vojaških enot - od gospodinjskih predmetov do vozil in dronov. Obstoj družbene solidarnosti med nesrečami in po njihovih posledicah kaže na visoko demokratično zrelost družbe in njeno pripravljenost, da potrebe na nacionalni ravni povzdigne nad osebne potrebe.

Konceptualno so procesi družbene integracije opredeljeni kot dovolj vplivna sredstva za razvoj političnih sistemov, družbenih gibanj in družbenega napredka na splošno. Raziskovalci družbeno integracijo opredeljujejo takole: pojem družbene integracije v najslošnejši obliki odraža procese zbliževanja, povezovanja in združevanja različnih družbenih elementov v enotno celoto, pa tudi določeno stanje družbenega sistema, doseženo kot rezultat izvajanja teh procesov. V prvi vrsti integracija odraža družbene procese, ki vodijo k vzpostavitvi stabilnih odnosov med družbenimi skupinami, razredi, skupnostmi, med vsemi elementi družbe, procese, katerih cilj je okrepiti sodelovanje med njimi in tako oblikovati skladen družbeni sistem.

Globoki procesi integracije potekajo na ravni interakcije med družbenimi skupinami, skupnostmi, institucijami, normami, vrednotami, interesi, ki oblikujejo družbeni red. Na tej ravni integracijo podpirajo in reproducirajo mehanizmi družbenih institucij: gospodarskih, političnih, socialnih, kulturnih itd. (Zlobina idr. 2016). Pri tem je treba razumeti, da se procesi integracije kažejo na ravni skupnih misli, pogledov, prepričanj, vendar niso omejeni le na to: kažejo se v skupnih dejavnostih, ki so ali bi morale biti zavestno usmerjene v družbeni razvoj, poleg tega družbena integracija oblikuje in predstavlja sistem družbenih vrednot za določena obdobja razvoja družbe zaradi okoliščin tega razvoja in možne dinamike družbenih sprememb.

Zaradi tega je očitno, da je »najpomembnejši in najmanj teoretično razumljen v zvezi s procesi vključevanja v družbo pojav družbene odgovornosti, ki ga avtorji opredeljujejo kot pripravljenost družbeno priznati posledice, ki so nastale kot posledica odločitve subjekta. Za analizo družbene situacije je pomembno, da ne ocenjujemo le pripravljenosti za priznavanje posledic, temveč tudi pripravljenost subjekta, da sprejme odločitev v situaciji izbire« (Zlobina idr. 2016). Družbena odgovornost se uresničuje v konkretnih rezultatih dejavnosti, od rezultatov političnih odločitev do ravni in obsega družbene podpore, ki se v družbi kaže kot posledica izrednih dogodkov. Vse večje nesreče ali sovražnosti povzročijo povečanje števila notranje razseljenih oseb ali beguncev, na primer v Ukrajini so po začetku obsežne ruske invazije ti ljudje dobili status »notranje razseljenih oseb«. Poleg podpore države so bile te osebe, zlasti v prvih mesecih obsežne invazije, deležne tudi precejšnje podpore skupnosti in posameznikov, kar je dokaz družbene solidarnosti ter sistema vrednot in usmerjenosti družbe k neposredni pomoči. Ti trendi še danes niso izginili, kar je znak stabilnosti vrednostnega sistema in prevlade idej podpore in brezbriznosti v družbi. Pomembno je, da družbene solidarnosti ne upoštevamo le v smeri od skupnosti ali organizacije k posamezniku, temveč tudi v obratni smeri, ko posameznikove osebne lastnosti, ki so posledica rasti (socializacije) osebe v družbi, postanejo podlaga za procese vključevanja. To stališče v svoji študiji zagovarja O. Palahniuk, ki poudarja, da je »družbena solidarnost posebna lastnost družbe, ki nastane spontano ali nadzorovano na podlagi integracije osebnih potencialov solidarnosti večine njenih članov, kar vodi v konvergenco družbenih procesov k skupnemu cilju in oblikuje kohezijo na ravni velikih skupin.

Ugotovljeno je, da solidarnost kot kohezija velikih skupin omogoča učinkovito reševanje problemov in doseganje ciljev trajnostnega razvoja; da obstaja potreba po novem pogledu na koncept in mehanizme solidarnosti zaradi dejstva, da številnih pojavov sodobnih procesov solidarizacije ni mogoče razložiti le na podlagi klasičnih teorij solidarnosti.

Koncept »nove solidarnosti« je opredeljen kot splošno sprejeta solidarnost, ki izgublja teritorialno in razredno pristranskost ter ne reproducira več stalne podobnosti interesov in vrednot« (Plagniuk, 2021). Pristop te študije daje podlago, da o solidarnosti govorimo v kontekstu, ki je širši od meja države ali ozemlja, tj. o mednarodni solidarnosti ali solidarnosti, ki ne temelji na vrednostnem sistemu določene družbe, temveč na univerzalnih humanističnih vrednotah. Te značilnosti in pojavi se dejavno kažejo med odpravljanjem posledic nesreč, ko številni ljudje, organizacije in družbene skupine iz različnih držav zagotavljajo podporo in pomoč. O tem bomo podrobneje razpravljali v naslednjem odstavku.

Z vidika pokrivanja družbene solidarnosti po nesrečah in za odpravo njihovih posledic bi se morali novinarji osredotočiti na kontekst družbene odgovornosti, saj ta moment ne določa le odnosa in ravnodušnosti, temveč pogosto deluje tudi kot spodbuda za ukrepe in dejanja, ki podpirajo žrtve, pobude, ki zagotavljajo povrnitev materialne škode, socialno podporo in druge pomembne ukrepe za odpravo posledic nesreč. Raziskovalci opredeljujejo družbeno odgovornost »kot mehanizem samoupravljanja posameznikov, skupin in skupnosti ljudi v družbi, kot način zagotavljanja reprodukcije in ohranjanja stabilnosti določene vrste družbenih odnosov« (Zlobina idr. 2016). Poudariti je treba, da lahko pojavi družbene odgovornosti v solidarnosti družbe ob procesih premagovanja nesreč postanejo podlaga novinarjem za pripravo ne le informacijskih žanrov, temveč tudi analitike in novinarstva, saj takšni pojavi jasno določajo učinkovitost položaja osebe ali skupine ljudi, družbe kot celote, so rezultat procesov družbenega usklajevanja in odražajo družbene vrednote.

Treba je omeniti, da se poleg znanstvenih raziskav o socialni solidarnosti izvajajo projekti in programi, ki oblikujejo praktično izvajanje tega pojava. Eden najbolj razširjenih in mladim namenjenih programov je Erasmus+. Vsebina dejavnosti programov Erasmus+ je predvsem prostovoljno delo: »Prostovoljske skupine na prednostnih področjih so projekti, ki podpirajo prostovoljske dejavnosti, ki jih izvajajo mladi iz različnih držav, ki se združujejo, da bi izrazili solidarnost z izvajanjem kratkoročnih dejavnosti, ki obravnavajo skupne evropske izzive na področjih politik, ki se vsako leto določijo na ravni EU« (Evropska solidarnostna enota., 2023). Še en pokazatelj pomembnosti teh programov je njihova osredotočenost na resnično podporo žrtvam nesreč: program Erasmus+ Evropska solidarnostna enota kot svojo prvo prednostno nalogo določa naslednje: »1. POMOČ OSEBAM, KI PREBEGAJO IZ OBRAMBNIH KONFLIKTOV, IN DRUGIM ŽRTVEM NARAVNIH ALI TEHNOLOŠKIH NESREČ« (Evropska solidarnostna enota, 2023). Novinarji, ki pišejo o odpravljanju posledic nesreč, lahko sodelujejo tudi v programih Erasmus+, pridobijo nova znanja in spretnosti, dostop do informacijskih sistemov na ravni Evropske unije, nove izkušnje in razvijejo kompetence, potrebne za poklicno delovanje.

Ta odstavek bi bil nepopoln, če se ne bi dotaknili družbene odgovornosti podjetij v sistemu obvladovanja nesreč in drugih izrednih razmer. Vprašanja družbene odgovornosti podjetij so dovolj raziskana in predstavljena v znanstvenih člankih, praktičnih priporočilih, temeljito obravnavana na seminarjih in usposabljanjih o razvoju podjetij in so pomemben sestavni del družbenih procesov. V učbeniku za bodoče poslovneže je družbena odgovornost (kot del družbene solidarnosti) opredeljena na naslednji način: »Družbena odgovornost je sestavni del makrosistema oseba - država - družba. Družbena odgovornost je element družbenega obstoja, je neposredno družbene narave in se pojavi z rojstvom človeške družbe. Od samega začetka je ta pojav namenjen opravljanju pomembne družbene funkcije - uravnavanju vedenja ljudi in institucij gospodarstva in družbe.« (Čuprina, 2023)

Poleg tega avtorji priročnika poudarjajo, da je medsebojna odvisnost družbenih dejavnosti vse pomemb-

nejša, saj se povečuje vloga soodvisnosti ljudi in družbe, zato sodelovanje podjetij v družbenih procesih pomeni pripravljenost prevzeti odgovornost za nekatere vidike družbenih procesov in razmer. Sodelovanje podjetij v procesih odprave posledic nesreč se kaže v številnih vidikih, od neposrednega financiranja posebnih potreb do ustvarjanja delovnih mest za žrtve, zagotavljanja dolgoročne materialne in/ali socialne podpore, ne le obnove uničenih ali poškodovanih objektov, temveč tudi ustvarjanja novih priložnosti in perspektiv z uporabo lastnih virov ali z vključevanjem širšega kroga udeležencev, vključno s skupnostmi. Pri poročanju o vlogi podjetij pri odpravljanju posledic nesreč se včasih pojavljajo vprašanja glede skladnosti s standardi, saj se lahko razume kot prikrito oglaševanje, medtem ko si morajo novinarji prizadevati za objektivno poročanje o resničnosti in tako odgovorno pristopiti k svojim poklicnim dolžnostim. Avtorji vodnika poznajo primere, ko je informacija o podpori podjetij pri obnovi poškodovanega objekta (otroška bolnišnica Ohmadyt v Kijevu, ki jo je poškodoval raketni ogenj) sprožila številne pobude drugih podjetij in organizacij, ki so prispevale k financiranju procesa odzivanja in obnove. Obstaja veliko takih primerov, ki dokazujejo obstoj sistema družbene solidarnosti v družbi in pripravljenost družbe, da učinkovito podpre učinkovite pobude za odpravo posledic nesreč.

Javna diplomacija v mednarodnih medijih tekom nesreč

Mednarodna skupnost zagotavlja pomembno podporo med nesrečami in pri odpravljanju njihovih posledic. Danes so se zaradi medijev in družbenih omrežij dejavnosti obveščanja na tem področju bistveno okrepile, povečala se je hitrost obveščanja in posledično tudi učinkovitost svetovnega odziva na vse nesreče. Svet je vse bližje, njegova podpora žrtvam pa postaja vse bolj usmerjena in učinkovita.

Poleg uradnih kanalov, ki jih oblikujejo diplomatske službe, deluje tudi javna diplomacija. Osnova za oblikovanje teh procesov in temelj javne diplomacije je mednarodno sodelovanje na področju interakcije med družbenimi skupinami in skupnostmi, javnimi osebnostmi in predstavniki kulture, aktivnimi državljani, športniki in drugimi akterji mednarodne dejavnosti. Tradicionalno se koncept javne diplomacije obravnava v okviru t. i. "mehke moči", koncepta, ki ga je razvil ameriški politolog J. Nye mlajši. Koncept temelji na zmožnosti doseganja zastavljenih rezultatov mednarodnega sodelovanja z aktualizacijo kulture in vrednot skupaj s političnim delovanjem. Za ta koncept so pomembne sistematične in dosledne informacijske dejavnosti, namenjene obveščanju mednarodne skupnosti o dosežkih in vrednotah države, ki vodijo v oblikovanje sestavin podobe, ki v nasprotju s propagando v informacijskih predstavitev družbenih dosežkov ustvarjajo objektivno in nepristransko sliko družbenega razvoja. Ključno razumevanje javne diplomacije izhaja iz njenega dojemanja kot sredstva, s katerim lahko države pripovedujejo o sebi, odražajo družbeni napredek in dosežke ne le prek uradnih virov mednarodnega komuniciranja, temveč tudi prek združenih prizadevanj javnosti (Nye, 2014).

Poleg izraza javna diplomacija se uporablja tudi izraz "javna diplomacija", ki ima enake funkcije in se na enak način umešča v oblikovanje mednarodne podobe države. Objavljeni strateški koncept javne diplomacije Ukrajine na primer vsebuje naslednji opis dejavnosti na tem področju: "Javna diplomacija je sestavni del strateškega komuniciranja države. Javna diplomacija je sistem ukrepov, s katerimi država komunicira z javnostmi drugih držav in vpliva na oblikovanje javnega mnenja v drugih državah za uveljavljanje svojih nacionalnih interesov in doseganje zunanjepolitičnih ciljev. Orodja javne diplomacije omogočajo znatno razširitev

dosega občinstva, vzpostavitev novih partnerstev in vključevanje predstavnikov področij zunaj vplivnega območja uradnih oblasti (nevladne organizacije, podjetja, možganski trusti, izobraževalne ustanove, mladi, mnenjski voditelji in posamezniki)" (Ministrstvo za zunanje zadeve Ukrajine, 2021).

Tako se zavedamo, da je javna diplomacija večinoma opredeljena kot proces sistematičnega in doslednega obveščanja mednarodne skupnosti, dolgoročne interakcije med elitami držav in družbenimi institucijami ter vzpostavljanja horizontalnih vezi med elitami in družbeno aktivnimi državljani ali organizacijami. Raziskovalka javne diplomacije Julija Lysenko poudarja še eno značilnost te dejavnosti: "Ciljna publika javne diplomacije so tako tuje vlade in elite kot tudi splošna javnost, predstavniki medijev,

kulture, umetnosti in akademske sfere. Danes je odnos do javne diplomacije kot sredstva za reševanje že nastalih problemov prepoznan kot napačen. Javna diplomacija je preventivni mehanizem v zunanji politiki države. V današnjem globaliziranem svetu se z javno diplomacijo poleg države ukvarjajo tudi vsi drugi akterji družbenega in političnega življenja: javne organizacije, nevladne organizacije, posamezniki in mnogi drugi" (Lysenko, 2019).

V primerih odzivanja na nesreče in pomoči ta ugledni kapital države pomembno vpliva na izvajanje mehanizmov podpore, na obseg in učinkovitost pomoči ter omogoča posredovanje informacij in začetek postopkov mednarodne socialne podpore takoj po nesreči ali med njenim razvojem. Novinar bi se moral osredotočiti na glavne akterje na področju javne diplomacije in jih dojemati kot vir informacij za pripravo zgodbe in kot sredstvo za posredovanje informacij mednarodni skupnosti. Opozoriti je treba, da se takšne vezi, ki jih razvija javna diplomacija, oblikujejo dlje časa in pogosto odpirajo enako veliko priložnosti kot uradni kanali diplomatskih služb.

Če razumemo javno diplomacijo kot dolgoročen, večinoma sistematičen komunikacijski proces mednarodnih skupnosti, moramo poudariti, da morajo novinarji te izkušnje preučiti in uporabiti pri svojih poklicnih dejavnostih, zlasti ko gre za poročanje o posledicah nesreč in obveščanje o odpravljanju posledic in obnovi po nesreči, saj je pomembno ne le v celoti prikazati podporo žrtvam in državi kot celoti, temveč tudi pokazati mednarodno sodelovanje, spodbujati takšne dejavnosti in obveščati družbo, I Spoznanje, da poleg uradnih vladnih kanalov podporo in pomoč zagotavljajo tudi nevladne organizacije, prostovoljci in različne vrste podpornih centrov, ki so jih ustanovili ljudje v drugih državah, močno prispeva k utrjevanju mednarodne skupnosti in spodbuja integracijske procese ter vsebinsko označuje evropske vrednote in načela demokratičnega sodelovanja, kar pozitivno vpliva na družbo, ki doživlja nesrečo. Te značilnosti so pomembne tudi zato, ker je danes zaradi hitrega tehnološkega napredka in razvoja komunikacijskih tehnologij dostop do informacij za ljudi in skupnosti vse hitrejši, popolnost in natančnost poročanja o dogodkih pa je zaradi možnosti prenosa fotografij in videoposnetkov z mesta nesreče vse bolj realna. Nekateri raziskovalci, kot je Iryna Sukhorolska, pravzaprav izpostavljajo razvoj tehnologije kot enega ključnih razlogov za krepitev procesov javne diplomacije: "Glavna dejavnika, ki sta najbolj vplivala na oblikovanje nove javne diplomacije, sta širjenje novih tehnologij ter povečanje števila in pomena mednarodnih nevladnih akterjev." (Sukhorolska, 2015). Vse te značilnosti kažejo na potrebo po uporabi virov in potencialov javne diplomacije pri pokrivanju nesreč in nič manj dosledno pri pokrivanju rezultatov obnove in odpravljanja posledic nesreč. Za to mora novinar na eni strani poznati družbeno paradigmo procesov mednarodnega komuniciranja v svoji državi, na drugi strani pa razumeti naravo javne diplomacije. Znanstveniki opredeljujejo več značilnosti javne diplomacije, ki so ključne na trenutni stopnji razvoja družbe: "Odprtost in demokratičnost; odmik od površnosti; vse večja vloga vrednot; preoblikovanje v enake pogoje za različne udeležence; dinamičnost in nepredvidljivost.

Upoštevanje teh značilnosti lahko bistveno poveča učinkovitost strategij javne diplomacije, njihovo neupoštevanje pa, nasprotno, spremeni vsako takšno strategijo v neučinkovito kopiranje vzorcev komuniciranja s tujim občinstvom, ki so bili značilni za pretekla desetletja" (Sukhorolska, 2022). Te značilnosti seveda izhajajo iz bistva in funkcij javne diplomacije. Odprtost in demokratičnost sta rezultat procesov uresničevanja pravice do svobode govora in sodelovanja velikega števila akterjev v procesu, ki uresničujejo svoje komunikacijske potrebe (pozicionirajo svoje rezultate in pomen, posredujejo svoje vizije). Isti dejavnik vpliva na dinamičnost in nepredvidljivost javne diplomacije. Odmik od površnosti in povečanje vloge vrednot postajata klasični značilnosti javne diplomacije kot posledica obveščanja mednarodne skupnosti o rezultatih ali namenih.

Analiza virov in trenutnega stanja kaže, da javne diplomacije ne ureja diplomatski protokol, zato odpira več možnosti in povezav za učinkovito sodelovanje; po drugi strani pa ta vrsta dejavnosti ne vključuje konceptualno potrjenih sporazumov ali pravil, zato tam, kjer ni formalno posodobljenega sporazuma (kot v diplomaciji), v ospredje stopajo vrednote in odprtost, uporaba sodobnih komunikacijskih orodij in tehnologij pa omogoča ne le večjo učinkovitost izmenjave informacij.

Javna diplomacija deluje tudi na podlagi načel in koncepta mednarodne solidarnosti; ta načela omogočajo usmerjanje prizadevanj držav k povezovanju ter ustvarjajo podlago za medsebojno razumevanje in združevanje prizadevanj mednarodne skupnosti pri reševanju lokalnih in globalnih problemov, vključno z reševanjem nesreč. Znanstveniki menijo, da so načela mednarodne solidarnosti ključno in temeljno sredstvo za razvoj mednarodne enotnosti. V študiji o konceptih evropske solidarnosti so na primer izpostavljene naslednje kvalifikacijske značilnosti tega pojava: "Načelo solidarnosti je zapisano v ustanovnih pogodbah Evropske unije. Zlasti člen 2 PEU določa, da Unija temelji na vrednotah spoštovanja človekovega dostojanstva, svobode, demokracije, enakosti, pravne države in spoštovanja človekovih pravic, zlasti pravic pripadnikov manjšin. Isti člen navaja, da so te vrednote skupne vsem državam članicam v družbi pluralizma, nediskriminacije, strpnosti, pravičnosti, solidarnosti in enakosti med ženskami in moškimi. Naslednji člen iste pogodbe (člen 3.3 PEU) poudarja, da Evropska unija podpira gospodarsko, socialno in ozemeljsko enotnost držav članic EU ter solidarnost med njimi. Zato lahko govorimo o solidarnosti v več razsežnostih, na primer ko gre za sodelovanje med državami na področju priseljevanja. Na primer, člen 80 PDEU določa, da pri izvajanju skupne politike priseljevanja EU veljata načelo solidarnosti in pravične delitve odgovornosti, vključno s finančnimi posledicami, med državami članicami. Po potrebi akti EU, sprejeti v skladu z ustanovnimi pogodbami, vsebujejo ustrezne ukrepe za izvajanje tega načela" (Mushak, 2020). Zakonodaja Evropske unije jasno opredeljuje področja mednarodnega sodelovanja na humanitarnem področju, ki vključuje procese in rezultate, ki neposredno vplivajo na odpravljanje posledic nesreč in izrednih razmer, omogočajo zaščito beguncev in ustvarjajo pogoje za integracijske procese.

Mediji, vključno z mednarodnimi, s svojo funkcijo obveščanja pomembno krepijo te procese ter spodbujajo javno diplomacijo in mednarodno komuniciranje za reševanje različnih problematičnih situacij, predvsem podporo med nesrečami in odpravljanje posledic le-teh. Študije o mednarodni solidarnosti opredeljujejo pogoje za delovanje tega instrumenta mednarodnega sodelovanja prek pogojev in narave procesa mednarodne solidarnosti, pri čemer je pomembno razumeti, da je proces solidarnosti družbe znotraj države ali naroda nujen in naraven predpogoj za mednarodno solidarnost.

Jörg Löschke je na primer v svoji študiji opredelil štiri elemente solidarnosti: "Prvi element vključuje zagotavljanje medsebojne pomoči in podpore. Drugi element zaznamuje solidarnost s prisotnostjo posebnih značilnosti, ki jo razlikujejo od mednarodne solidarnosti. Tretja sestavina je opredelitev članov določenega združenja na prostovoljni osnovi, ki je značilna za solidarnost. Nazadnje pojem solidarnosti vključuje moralne sestavine, ki morajo biti v skladu s splošnimi standardi in moralo mednarodne skupnosti" (Löschke, 2015). Proces vključevanja v družbo med odpravljanjem posledic nesreč postajajo vse pomembnejši in vidnejši, kar bi moralo biti v središču pozornosti novinarjev, saj prispeva k okrevanju in zmanjševanju travmatičnih družbenih posledic v procesu takšnega odpravljanja posledic.

Prizadevanja za obnovo po nesrečah

Obnova po nesreči je proces, ki traja precej časa, včasih celo desetletja. Vključuje konsolidacijo prizadevanj vlade in družbe ne le za premagovanje materialnih posledic, temveč tudi za določanje družbenih prednostnih nalog in razvijanje ključnih zamisli za javno razpravo in dojemanje razmer. Vsaka država, ki se sooča z naravnimi nesrečami ali nesrečami, ki jih je povzročil človek, vojaškimi spopadi ali drugimi izrednimi razmerami, razvije vrsto posebnih programov in ukrepov, namenjenih premagovanju posledic katastrofalnih dogodkov. Takšni ukrepi se odražajo v zakonodaji države, zato mora novinar uporabiti te vire za razumevanje in ocenjevanje učinkovitosti ukrepov, stopnje artikulacije zakonodaje v družbi, predvsem prek dejavnosti medijev, socioloških institucij in služb, ki merijo odnos javnosti do pojavov, stališč politikov, javnih in kulturnih osebnosti, ki pomembno vplivajo na oblikovanje središča družbene pozornosti.

Dejavnosti vlade in družbe, namenjene odpravljanju posledic nesreč, so v veliki meri odvisne od posebnosti organizacije družbenega življenja, ki so določene a priori, govorimo o pripravljenosti sistema družbenega upravljanja za premagovanje izrednih razmer kakršne koli narave. To ne velja le za gospodarsko ali politično stabilnost, temveč tudi za konsolidacijo družbe glede ključnih družbenih vprašanj, delovanje orodij in instrumentov družbenega odzivanja, celo zaupanje javnosti v vladne institucije, visoko raven demokracije in predvsem model zagotavljanja svobode govora in neodvisnih medijev. Ta orodja se aktualizirajo v primeru izrednih razmer in v veliki meri določajo prizadevanja za premagovanje posledic nesreč in travm.

Novinarji bi morali po naravi svojega poklica jasno krmariti po tej paradigmi in družbo obveščati o učinkovitosti vladnih ukrepov, dejavnosti družbenih organizacij in možnostih, ki se odpirajo državljanom za odpravljanje posledic nesreč. Novinar bo težko zagotavljal pravočasne in zanesljive informacije, če ne pozna sistema socialne zaščite v državi in ne spremlja dinamike sprememb v tem sistemu v določeni državi, kjer se je zgodila nesreča.

Pomembno je, da na podlagi poznavanja sistema države za odpravljanje posledic nesreč razmišljamo ne le o uspešnosti, temveč tudi o učinkovitosti prizadevanj za odpravljanje teh posledic.

Ne bi bilo primerno trditi, da je model združevanja prizadevanj za odpravo posledic nesreč ali izrednih razmer, ki je bil sprejet v določeni državi, popoln ali da odlično deluje. Tudi v času umirjenega družbenega napredka procesi podpore ljudem v težkih življenjskih okoliščinah ne delujejo vedno pravilno. Med izrednimi razmerami in po njih se ti problematični vidiki zaostrijo, lahko postanejo bolj ali manj razširjeni, zato zahtevajo posebno in uravnoteženo pozornost novinarjev. Ključno načelo profesionalnega pristopa za medijskega strokovnjaka je, da pri tem ne škoduje tistim trendom in procesom, ki olajšujejo življenje žrtvam nesreč ali vodijo k utrjevanju prizadevanj za odpravo takšnih posledic.

Opozoriti je treba, da je naloga novinarstva pokrivati družbeno pomembna dejstva in trende ter da so dejavnosti novinarjev usmerjene v pokrivanje družbenih problemov in rezultatov njihovega reševanja, zato je treba te značilnosti upoštevati pri pripravi zgodbe. Medijski delavec mora razumeti posebnosti pojavnih oblik posebnega in splošnega, systemskega in individualnega ter na eni strani postati most med vladnimi agencijami, nevladnimi organizacijami, podjetji, mednarodnimi organizacijami različnih vrst in družbo pri pokrivanju prizadevanj za odpravo posledic nesreč. Po drugi strani mora na podlagi vizije sistema socialne zaščite v državi, njegovih sprememb, povezanih s konkretnimi ukrepi za odpravo posledic, objektivno artikulirati parcialne in systemske probleme in dejstva ter vse udeležence opozoriti na pojave, ki jih je treba obravnavati.

V večini držav medijski sistem uživa visoko stopnjo zaupanja javnosti, dejavnosti novinarjev pa pomembno vplivajo na družbene procese, kar povečuje odgovornost za gradiva in zahteva resno obravnavo preverjanja informacij, načinov in oblik njihovega izražanja ter načinov poudarjanja določenih dogodkov ali dejstev. V razmerah utrjevanja prizadevanj za odpravo posledic nesreč so vsi udeleženci tega procesa odvisni od novinarjev: vladne agencije, nevladne organizacije in aktivisti ter mednarodne organizacije svoja stališča in poročila družbi posredujejo prek medijskega sistema, saj tudi uradne izjave

in sporočila po objavi v medijskem sistemu pridobijo na množičnosti. Po drugi strani pa se v medijih izražajo tudi posebne ali bolj sistemske potrebe družbe po odpravljanju posledic nesreč, ki jih lahko zadovoljijo država ali prostovoljne ali mednarodne organizacije. Zato je treba, kot vedno v novinarstvu, poglobljeno proučiti problem in ohraniti ravnovesje mnenj, znati ločiti individualno od splošnega, obetavno od zaželenega itd.

Za delno ponazoritev teh točk si oglejmo razmere na področju socialne zaščite in konsolidacije prizadevanj družbe po nesreči v Černobilu v Ukrajini. Od nesreče je minilo več kot trideset let, zato lahko opišemo dolgo obdobje in na kratko opredelimo ključna vprašanja. Najprej je treba omeniti obstoj sistema državne podpore, tj. posebnih zakonov in predpisov, katerih cilj je odpraviti ali čim bolj zmanjšati posledice, vključno z obstojem državnih programov obnove.

Posledice nesreče v jedrski elektrarni v Černobilu so se in se še vedno odpravljajo na ravni dveh državnih struktur - Sovjetske zveze in Ukrajine (vsaj na ozemlju neodvisne Ukrajine, ki je najbolj trpela zaradi posledic eksplozije). Tako je problem preživel vsaj eno državo in ga rešuje druga, več kot deset vlad ga ni v celoti rešilo, statistično pa je danes reševanje tega problema usklajeno s številnimi zakoni in predpisi. V najbolj dostopnem viru za prebivalstvo - ukrajinskem segmentu Wikipedije - najdemo naslednje informacije o socialni zaščiti prebivalstva pred posledicami nesreče (Socialna zaščita, 2024) socialna zaščita prebivalstva se izvaja v 4 zakonih, predsedniškem dekretu, 5 resolucijah kabineta ministrov, več sodnih odločbah, vključno z 2 odločbama vrhovnega sodišča. To je resna praksa in dokaz prizadevanj države za odpravo posledic nesreče. Po drugi strani pa tako širok razpon uradnih odločitev kaže na zapletenost in dvoumnost problema ter s tem dokazuje potrebo po družbeni artikulaciji prizadevanj države ter povezovanju prizadevanj vlade in družbe pri premagovanju posledic nesreč (Plokhiy, 2018).

Iz tega kratkega primera lahko sklepamo, da je pozornost družbe enako usmerjena tako v premagovanje dejanskih fizičnih posledic kot v ustvarjanje okolja socialne podpore in zagotavljanje njegovega delovanja. Ta vidika - materialni viri in družbena povezanost - sta pomembna elementa za odpravo posledic izrednih razmer in nesreč, pozornost novinarjev nanju pa je nujna, saj sta pomemben dokaz učinkovitosti vloženih prizadevanj.

Praviloma se ločeno pojavlja problem družbenega dojemanja same nesreče, njenih posledic ter načinov in sredstev obnove po njej. Pomembno je ločiti resnične trende od izoliranih in družbeno neupravičenih vsebin, zlasti v smislu ideološkega, političnega ali socialnega PR. Za državo, ki je doživela ali doživlja katastrofo, vojno ali druge izredne razmere, je pomembno, da se družba zaveda, da stvari ne bodo nikoli več takšne, kot so bile prej, da pa se bodo razmere v prihodnosti izboljšale. Ta osredotočenost na izboljšanje razmer v prihodnosti pogosto postane podlaga za informacijske kampanje ali celo manipulacije, zlasti v vključevanju množičnega občinstva. Zato morajo mediji pri predstavljanju informacij paziti na preverjanje dejstev, usposobljenost virov in uravnoteženost mnenj.

Pri analizi modela državne socialne podpore na zgoraj omenjenem primeru černobilske nesreče najdemo analitično opombo Nacionalnega inštituta za strateške študije Ukrajine z zanimivo ugotovitvijo: "Na podlagi socialnega spremljanja, izvedenega v Ukrajini, je bilo ugotovljeno, da je politiko premagovanja posledic černobilske nesreče nemogoče omejiti zgolj na socialno pomoč. Pokazalo se je, da to v številnih primerih vodi k izključitvi velikega števila državljanov, ki so uvrščeni med žrtve, iz področja aktivnega življenja, v nekaterih primerih pa k njihovi socialni degradaciji" (Ivanyuta, 2021).

Ta ugotovitev je zanimiva v kontekstu utrjevanja prizadevanj za premagovanje posledic nesreč v smislu vključevanja žrtev v aktivno družbeno življenje, oblikovanja strategij podpore, ki se ne bi osredotočale le na reševanje materialnih potreb, bodisi enkratno bodisi sistematično, temveč bi oblikovale tudi težnje po vključevanju ljudi v družbene procese, izražanju socialnih perspektiv in njihovega mesta v družbeni paradigmi. Glede na to, da ustvarjanje družbenega proizvoda, gospodarski razvoj ali družbeni razvoj na splošno ni mogoč brez sodelovanja konkretnih ljudi in učinkovitega vključevanja človeških potencialov, je pomen novinarskega dela pri artikulaciji ukrepov, namenjenih premagovanju posledic nesreč, izredno pomemben.

Problematika odpravljanja posledic naravnih in drugih nesreč, vojaških akcij in procesov, ki so posledica

uvedbe vojnega stanja, je osredotočena na naslednja ključna področja: obnova materialnih virov, obnova človeškega potenciala (vključno z vrnitvijo beguncev in njihovo prilagoditvijo na nove materialne in socialne razmere); oblikovanje politike socialne podpore in njeno dojemanje, strateško načrtovanje za odpravo posledic in njihovo oceno v družbi. Vsa ta področja mediji obširno pokrivajo, v družbi sprožajo razprave, včasih burne, in so vir političnega boja in ideoloških izjav, kar ponovno poudarja pomen spoštovanja standardov novinarske prakse in etičnih kodeksov, načel svobode govora in zagotavljanja pravice javnosti do prejemanja popolnih in zanesljivih informacij iz nepristranskih virov.

Oglejmo si nekaj vidikov družbenega umeščanja ruske vojne proti Ukrajini v ukrajinskem medijskem sistemu, ki odraža razpoloženja in pričakovanja različnih družbenih skupin. Čeprav vojna še ni končana, se že zdaj, ko poteka aktivna faza sovražnosti, pojavljajo nekatera prizadevanja za odpravo posledic te vojne. V tem primeru je indikativna pobuda predsednika in vlade za ustanovitev ministrstva za ukrajinsko združitev, ki jo je napovedal predsednik, izjavili pa so jo tudi vladni uradniki in strokovnjaki. Naloge takšnega ministrstva vključujejo razvoj in izvajanje ukrepov za vračanje beguncev, kar vključuje družbeno razpravo, ki zajema vrsto vprašanj: socialno zaščito in perspektive teh ljudi, njihovo varnost, sposobnost za delo in zagotavljanje zadostne ravni zadovoljevanja osnovnih potreb, sodelovanje mednarodne skupnosti v teh procesih, demografske težave in njihovo reševanje, izobraževalne možnosti za otroke beguncev po vrnitvi v Ukrajino, družbeno dojemanje in morebitne konflikte med tistimi, ki so živeli med vojno v Ukrajini. Družbena razprava, ki jo podpirajo mediji, je precej razgreta, pogosto odraža radikalno različne poglede in perspektive, uporablja se za oblikovanje slik o prihodnosti države v širokem ideološkem polju in včasih, namesto da bi konsolidirala družbo, prispeva k oblikovanju modelov prihodnosti, ki so v nasprotju s pristopom države in jih ne zaznamujejo procesi stabilnega družbenega razvoja.

Seveda bo svetovna skupnost lahko videla in analizirala dejanske obrise takšnih ukrepov in strateških programov po koncu aktivne faze vojne, vendar konteksti in ideje, ki so se ustvarili in aktualizirali v družbi, ne bodo izginili sami od sebe, zlasti tisti, ki predvidevajo negativne scenarije in so poleg tega namenjeni milijonom Ukrajincev, ki bežijo pred vojno po svetu; te ideje in pomeni lahko bistveno vplivajo na vizijo prihodnosti Ukrajine po vojni. Seveda bo resnične obrise takšnih ukrepov in strateških programov mednarodna skupnost videla in analizirala po koncu aktivne faze vojne, vendar konteksti in ideje, ki so se ustvarili in aktualizirali v družbi, ne bodo izginili sami od sebe, zlasti tisti, ki predvidevajo negativne scenarije in so poleg tega namenjeni milijonom Ukrajincev, ki bežijo pred vojno po svetu, te ideje in pomeni pa lahko bistveno vplivajo na vizijo prihodnosti v Ukrajini po vojni.

Konsolidacija prizadevanj za odpravo posledic nesreč je pomembno področje delovanja sodobnega novinarstva. Z razvojem tehnologije se povečujejo možnosti za pritegnitev ne le nacionalnega, temveč tudi globalnega občinstva, kar pomeni aktualizacijo širših kontekstov in pomenov, zaradi česar so novinarji prisiljeni iskati načine, kako pritegniti pozornost tega globalnega občinstva ter prenašati probleme in dejstva v okviru zahtev po informacijah, ki se oblikujejo na nadnacionalni ravni, saj se lahko tudi najmanjša zgodba ujame in razširi med milijonsko občinstvo. Zato je pomembno, da se zavedamo vloge novinarstva ne le pri obveščanju in oblikovanju javnega mnenja, temveč tudi pri odražanju trendov za demokratizacijo razprave v družbi. V tem smislu postajajo poročila in druga gradiva, ki predstavljajo dejstva, učinkovito sredstvo za usmerjanje prizadevanj države in družbe pri odpravljanju posledic izrednih razmer in nesreč.

Povzetek poglavja in študijski rezultati

Novinar na območju nesreče ni le opazovalec, temveč tudi most med žrtvami in svetom. Z upoštevanjem standardov resnice, empatije in odgovornosti lahko novinar ne le obvešča, temveč tudi spreminja realnost in pomaga ljudem v najtežjih trenutkih njihovega življenja. Naravne nesreče in nesreče, ki jih povzroči človek, uničijo življenja in skupnosti ter za seboj pustijo sled uničenja in obupa. Po takšnih dogodkih imajo novinarji ključno vlogo pri obveščanju sveta, pričevanju o opustošenju in pomoči pri obnovi uničenih življenj.

V tem poglavju je analiziran vpliv medijev na okrevanje po nesrečah in izrednih razmerah, s poudarkom na družbeni solidarnosti in vlogi medijev pri oblikovanju in podpiranju teh procesov. Poseben poudarek je namenjen oblikovanju družbene odgovornosti novinarja, pri čemer so opredeljeni njena narava in mehanizmi izvajanja v poklicni dejavnosti. Avtorji izpostavljajo ne le strokovne, temveč tudi humanitarne potrebe po aktualizaciji družbene solidarnosti, zlasti opredeljene v prednostnih nalogah projektov Erasmus+. Posledično so podrobno obravnavane posebnosti mednarodnega sodelovanja in podpore v procesih obnove po naravnih nesrečah: temeljito je opredeljeno bistvo javne diplomacije, določeni so ključni kazalniki vpliva teh procesov na oblikovanje družbene podpore, načrtano je mesto novinarstva v procesih zagotavljanja javne diplomacije.

Odstavek se zaključuje z analizo vloge medijske dejavnosti pri utrjevanju prizadevanj za premagovanje posledic nesreč, kjer so opisane teme in vprašanja, ki so lahko v središču novinarske pozornosti in določajo učinkovitost dejavnosti medijskih delavcev za procese družbenega vključevanja in solidarnosti za okrevanje po nesrečah. V prispevku so obravnavani večplastni vidiki poročanja o nesrečah, začenši s temeljno nalogo obveščanja o potrebah. Raziskuje, kako lahko novinarji učinkovito sporočajo nujne zahteve prizadetega prebivalstva ter tako zagotovijo, da pomoč in podpora dosežeta tiste, ki ju najbolj potrebujejo. Obravnava tudi etične vidike, povezane s prikazovanjem človeškega trpljenja, in poudarja, kako pomembno je spoštovati dostojanstvo žrtev in hkrati sporočiti nujnost njihove stiske.

Ob koncu tega poglavja bodo študenti zmožni realizirati naslednje dosežke:

- Študenti znajo ustvariti vsebino, ki poudarja vpliv novinarstva o nesrečah na družbeno solidarnost.
- Študenti razumejo in znajo razložiti, kako novice o nesrečah prispevajo k socialni koheziji.
- Študenti znajo opredeliti, kdo lahko uporabi mednarodne medije za spodbujanje pomoči in sodelovanja.
- Študenti razumejo socialno-psihološke učinke novic o nesrečah.
- Študenti razumejo pomen novic o nesrečah pri spodbujanju družbene solidarnosti.

Samooценjevanje

1. Kaj je socialna integracija in kako se kaže?
 - a) Posebej organizirane dejavnosti javnih organizacij, namenjene združevanju državljanov;
 - b) posebej organizirane dejavnosti kulturnih in umetniških voditeljev, posebej organizirane dejavnosti kulturnih in umetniških voditeljev, namenjene združevanju državljanov;
 - c) Procesi zbliževanja, povezovanja, integracije različnih družbenih elementov, ki tvorijo določeno stanje družbenega sistema;
 - d) Posebej organizirane dejavnosti političnih strank in posameznikov

2. Kako lahko novinar pri svojem delu upošteva pojav družbene solidarnosti?
 - a) Prepoznavanje in usmerjanje procesov družbene solidarnosti s pomočjo publikacij;
 - b) ne upošteva procesov družbene solidarnosti, saj se v novinarstvu vsekakor izvajajo brez sodelovanja novinarja;
 - c) uporabiti pojav družbene solidarnosti kot model družbene interakcije in podpore ter deljene odgovornosti za učinkovite družbene rešitve;
 - d) se pri izvajanju teh dejavnosti ravna po priporočilih državnih organov in podrejenih institucij.

3. Ali je družbena odgovornost podjetij obveznost, ki jo ureja država?
 - a. Ne, gre izključno za družbeno pobudo podjetij;
 - b. Da, država takšno dejavnost opredeljuje kot obvezno;
 - c. Da, država za takšno dejavnost določi posebne pogoje in zneske financiranja;
 - d. Ne, to dejavnost urejajo socialne ustanove in nevladne javne organizacije, ki oblikujejo prerazporeditev zahtev.

4. Kaj je javna diplomacija?
 - a) Država vključuje javni sektor v politične in gospodarske dejavnosti;
 - b) Politični voditelji oblikujejo pobude za socialni sektor;
 - c) Mednarodne dejavnosti aktivistov civilne družbe za krepitev podobe države v mednarodni skupnosti;
 - d) Sodelovanje državljanov pri diplomatskih dejavnostih.

5. Na kakšnih načelih deluje javna diplomacija?
 - a) na podlagi določb o diplomatski službi;
 - b) na podlagi notranjih regulativnih dokumentov držav;
 - c) temelji na načelih mednarodne solidarnosti, zapisanih v ustreznih sporazumih, kot so ustanovne pogodbe EU;
 - d) na podlagi resolucij Generalne skupščine ZN.

6. Na katerih vrednotah temeljita mednarodna solidarnost in javna diplomacija?
 - a) Politične vrednote države
 - b) verske vrednote
 - c) vrednote EU
 - d) Vrednote nadnacionalnih korporacij

7. Kako novinar obravnava dejavnosti oblasti in družbe pri odpravljanju posledic nesreč?
 - a) posluša uradna poročila in se ravna po njih;
 - b) vlaga uradne zahteve in jih upošteva pri svojem delu.
 - c) preučuje in uporablja odzive javnosti na takšne ukrepe.
 - d) prouči in povzame svoje osebne izkušnje, izkušnje kolegov in načela odzivanja državnega vodstva na nesreče.

8. Katera so tipična vprašanja v zgodbah o obnovi po nesreči?
 - a) senzacionalistične teme
 - b) Vprašanja in teme s področja standardov in
 - c) Obnova materialnih virov, človeškega potenciala in socialne podpore
 - d) vprašanja in teme, namenjene mednarodnemu

9. Kakšne so po vašem mnenju možnosti za uporabo sodobnih digitalnih tehnologij pri pokrivanju nesreč in odpravljanju posledic?
 - a) Možnosti za hitro in natančno poročanje
 - b) zajemanje in dokumentiranje posledic
 - c) Razširjanje informacij v svetovnih medijih z ohranjanjem avtorstva gradiva in avtorskih .
 - d) Vse zgoraj navedene možnosti.

10. Kakšna je po vašem mnenju družbena odgovornost novinarja pri poročanju o nesreči?
 - a) Novinar mora upoštevati pričakovanja občinstva in družbena razpoloženja.
 - b) Novinar mora zagotoviti video in fotografske dokaze o nesreči.
 - c) Novinar mora spoštovati zakone, poklicne standarde in etične kodekse.
 - d) Novinar morda ne bo pozoren na ta vidik, saj je on tisti, ki oblikuje javno mnenje.

Ključ za odgovore

1.c, 2.c, 3.a, 4.c, 5.c, 6.c, 7.c, 8.c, 9.d, 10.d

Reference

- BBC Editorial Guidelines.** (2019). Editorial standards and ethical guidelines. Retrieved from [bbc.co.uk/editorialguidelines](https://www.bbc.co.uk/editorialguidelines)
- Chuprina, M. O.** (2023). Corporate social responsibility: Lecture notes [Electronic resource]. Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute. <https://www.scribd.com/document/334812245/Corporate-Social-Responsibility-Lecture-Notes-Lectures-Notes-Lecture-1-6>
- Commission on Journalistic Ethics of Ukraine.** (2013). Code of Ethics of the Ukrainian Journalist. Retrieved from [cje.org.ua](https://www.cje.org.ua)
- Glück, A.** (2019). Can journalists learn empathy? European Journalism Observatory. <https://en.ejo.ch/ethics-quality/can-journalists-learn-empathy>
- Cull, N. J.** (2008). Public diplomacy: Lessons from the past. Figueroa Press.
- Dryorolskiy, P. M., & Misiuk, I. Y.** (2011). The concept and essence of public diplomacy. *Grani: political science*, (75), 178–180.
- European Solidarity Corps.** (2023). Current changes in the 2023 program. Erasmus+ Іспанія Україна. International Federation of Journalists. (2020). Ethical considerations in crisis reporting. Retrieved from [accountablejournalism.org](https://www.accountablejournalism.org)
- Ivanyuta, S. P.** (2021). 35 years of the Chernobyl disaster: Consequences and priorities for overcoming. National Institute for Strategic Studies. [chernobyl-tragediya.pdf](https://www.chernobyl-tragediya.pdf)
- Kovach, B., & Rosenstiel, T.** (2014). The elements of journalism: What newspeople should know and the public should expect (3rd ed.). Crown.
- Kurenkova, O.** (2023). Tyzhden' zhyvemo v avtivtsi bilya ruyin: Turets'kyy Kakhramanmarash pislya zemletrusu. *Suspilne*. <https://suspilne.media/385553-tizden-zivemo-v-ativtci-bila-ruin-cekaemo-na-bratove-tilo-tureckij-kahramanmaras-pisla-zemletrusu/>
- Lazarus, R. S.** (1993). Coping theory and research: Past, present, and future. *Journal of Personality*, 61(1), 169-190.
- Löschke, J.** (2015). Solidarität als moralische Arbeitsteilung. Münster.
- Lysenko, Y. V.** (2019). Public diplomacy as an element of forming a positive image of a modern state. In Strategic directions of the European Union's foreign policy: materials of the international scientific and practical conference.
- Lysychkina, L.** (2022). V Irpeni volonteriy hotuyut' bezkoshtovni snidanky ta haryachi obidy dlya vsikh, khto potrebuye. Big Kyiv. <https://bigkyiv.com.ua/v-irpeni-volonteriy-gotuyut-bezkoshtovni-snidanky-ta-garyachi-obidy-dlya-vsikh-hto-potrebuye-zokrema-i-vpo/>
- Merriam-Webster.** (n.d.). Solidarity. In Merriam-Webster dictionary. Retrieved from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/solidarity>
- Ministry of Foreign Affairs of Ukraine.** (2021). Public Diplomacy Strategy of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine 2021–2025. <https://mfa.gov.ua/en/news/public-diplomacy-tool-building-ukraines-resilience-hybrid-threats-and-effective-way-promote-positive-image-abroad>
- Mushak, N.** (2020). Development of the concept of European solidarity in the law of the European union. *International Law*, (9), 254–258. <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/6829641.pdf>
- Nye, J.** (2004). Soft power: The means to success in world politics. PublicAffairs.
- Palagniuk, O.** (2021). Social solidarity in the context of finding ways to achieve and preserve the integrity of society: An interdisciplinary analysis. *Problems of Political Psychology*, 24(1), 83–103.
- Parsons, T.** (1951). The social system. Harvard University Press.

- Society of Professional Journalists.** (2014). SPJ Code of Ethics. <https://spj.org>
- Sukhorolska, I.** (2015). New public diplomacy and peculiarities of its actual implementation. Ukrainian national idea: realities and prospects of development, (27), 136–143.
- Ploky, S.** (2018). Chernobyl: The History of a Nuclear Catastrophe. Basic Books.
- Sukhorolska, I.** (2022). Public diplomacy in contemporary international relations: New trends and features. *Regional Studies*, (30), 103–107.
- Sukhorolskyi, P. M., & Misiuk, I. Y.** (2011). The concept and essence of public diplomacy. *Hrani: politolohiya*, 1(75), 178–180.
- Wikipedia contributors.** (2024, January 25). Social protection. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Social_protection
- UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights.** (1990). General Comment No. 3: The nature of States parties' obligations (Article 1 2(1) of the Covenant). Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments/general-comment-no-3-nature-states-parties-obligations-article-21-covenant>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.** (2017). Safety guide for journalists: a handbook for reporters in high-risk environments. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000243986>
- Wisner, B., Blaikie, P., Cannon, T., & Davis, I.** (2004). At risk: Natural hazards, people's vulnerability, and disasters (2nd ed.). Routledge.
- Zlobina, O. G., Shulga, M. O., Bevzenko, L. D., et al.** (2016). Social and psychological factors of integration of Ukrainian society. Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine.

UPORABA TEHNOLOGIJE PRI POROČANJU O NESREČAH

Martín López Nores²⁶

Javier Abuín-Penas²⁷

15. POGLAVJE

UPORABA TEHNOLOGIJE PRI POROČANJU O NESREČAH

- **Uvod**
- **Ključni koncepti**
- **Sistemi za opozarjanje v sili**
- **Družbeni mediji**
- **Droni in satelitsko slikanje**
- **Internet stvari (IoT)**
- **Analiza in kartiranje podatkov**
- **Mobilne aplikacije**
- **Povzetek poglavja in študijski rezultati**
- **Samoocenjevanje**
- **Reference**

Uvod

V dobi naraščajočih svetovnih kriz je vključitev tehnologije v novinarstvo o nesrečah postala nepogrešljiva. Informacijske in telekomunikacijske tehnologije (IKT) novinarjem omogočajo natančnejše, hitrejša in učinkovitejša poročanja o nesrečah. Tehnološka orodja odpravljajo kritične informacijske vrzeli med izrednimi razmerami, od posodobitev v realnem času med potresi in poplavami do poglobljenih analiz pandemij in vojn.

V tem poglavju je obravnavana preobrazbena vloga tehnologije v novinarstvu o nesrečah in inovativna orodja in tehnike, ki izboljšujejo razširjanje informacij, ki rešujejo življenja. Poglavje s preučevanjem dejanskih aplikacij sistemov opozarjanja na nesreče, družbenih medijev, brezpilotnih letal, satelitskega slikanja, analize podatkov, mobilnih aplikacij in interneta stvari poudarja sinergijo med novinarstvom in tehnologijo pri spodbujanju odpornosti in informiranega odločanja.

²⁶P1 Profesor, Universidade de Vigo, raziskovalni center za telekomunikacijske tehnologije atlanTTic, Oddelek za telematsko inženirstvo, mlnores@det.uvigo.es

²⁷Docent, Universidade de Vigo, Oddelek za avdiovizualne komunikacije in oglaševanje, jabuin@uvigo.gal

Ključni koncepti

Za boljše razumevanje teme, ki bo obravnavana v okviru tega poglavja, so podane razlage ključnih pojmov, navedenih v nadaljevanju. S spoznavanjem teh pojmov boste lažje razumeli podrobnosti teme, ki jo obravnava to poglavje. Poleg tega bo učenje teh pojmov olajšalo učenje dosežkov poglavja, pa tudi razumevanje pomena koncepta empatije v procesih nesreč.

Informacijska in komunikacijska tehnologija (IKT):

Tehnologije, ki omogočajo komunikacijo, izmenjavo informacij in obdelavo podatkov, vključno z internetom, mobilnimi napravami, specializirano programsko opremo ter žičnimi/brezžičnimi telekomunikacijskimi sistemi, ki so ključni za ohranjanje povezljivosti med nesrečami.

Poročanje v realnem času

Takojšnje obveščanje javnosti je temelj novinarstva o nesrečah, saj zagotavlja, da so skupnosti med krizami obveščene in varne. Ta proces vključuje več ključnih elementov, ki delujejo skupaj:

Posodobitve v živo, ki jih pogosto zagotavljajo platforme družbenih medijev, spletna mesta in radiodifuzni mediji, posameznikom omogočajo, da v realnem času prejmejo informacije o spreminjajočih se razmerah.

Videoposnetki profesionalnih novinarjev ali državljskih poročevalcev prispevajo k neposrednemu vizualnemu poročanju in pomagajo občinstvu razumeti resnost razmer.

Takojšnja opozorila prek mobilnih naprav, obvestil SMS in aplikacij za nujne primere služijo kot neposredna komunikacijska linija in pogosto vključujejo uporabne nasvete, kot so evakuacijske poti, lokacije zavetišč ali zdravstveni ukrepi.

Novinarstvo, ki temelji na podatkih

Uporaba analize in vizualizacije podatkov za vpogled v scenarije nesreč omogoča novinarjem, da zapletene podatkovne nize spremenijo v jasne in prepričljive pripovedi, ki pritegnejo občinstvo. S povezovanjem podatkov iz različnih virov lahko novinarji sodelujejo z vrsto drugih strokovnjakov (od grafičnih oblikovalcev do spletnih razvijalcev), da bi razkrili vzorce in trende, ki bi sicer ostali neopaženi. Interaktivne vizualizacije, kot so toplotni zemljevidi in nadzorne plošče, pomagajo narediti te podatkovne zbirke dostopne širokemu občinstvu, kar omogoča odločevalcem in javnosti, da se učinkoviteje odzovejo.

Data-Driven Journalism

Utilizing data analysis and visualization to provide insights into disaster scenarios allows journalists to transform complex datasets into clear, compelling narratives that resonate with audiences. By integrating data from diverse sources, journalists can work together with a range of other professionals (from graphical designers to web developers) to reveal patterns and trends that might otherwise go unnoticed. Interactive visualizations, such as heat maps and dashboards, help make these datasets accessible to a broad audience, empowering both decision-makers and the public to respond more effectively.

Geografski informacijski sistemi (GIS)

Orodja za kartiranje in analizo prostorskih podatkov omogočajo vizualizacijo prizadetih območij in oceno vpliva. Novinarji (spet v tesnem sodelovanju z drugimi strokovnjaki s področja informacijske tehnologije) lahko plastijo več podatkovnih nizov, kot so gostota prebivalstva in lokacije infrastrukture, da ugotovijo, kje je pomoč najbolj potrebna. Sposobnost vizualizacije prostorskih podatkov ne izboljšuje le pripovedovanja zgodb, temveč tudi spodbuja boljše razumevanje obsega in posledic nesreč s strani javnosti.

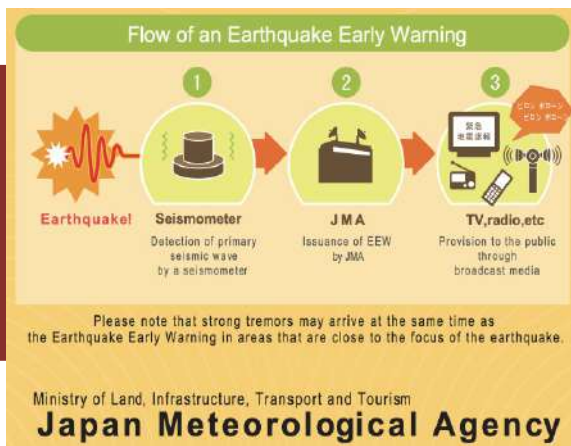
Internet stvari (IoT)

Aplikacije interneta stvari na področju novinarstva ob nesrečah vključujejo spremljanje okoljskih razmer in sledenje izrednim dogodkom v realnem času prek omrežja medsebojno povezanih naprav. Senzorji interneta stvari, nameščeni na območjih, ki so izpostavljena gozdnim požarom, lahko na primer zagotavljajo podatke o temperaturi, vlažnosti in vzorcih vetra, kar novinarjem omogoča poročanje o nevarnostih požarov in pravočasno opozarjanje.

S tem, ko novinarstvo o nesrečah temelji na teh konceptih, imajo novinarji ključno vlogo pri zagotavljanju najboljše možne uporabe tehnologije, saj tesno sodelujejo s tehnološkimi strokovnjaki in odločevalci. Za to je potrebno dobro razumevanje tako možnosti, ki jih omogoča informacijska tehnologija, kot tudi njenih omejitev in tveganj. Ne drugače kot gasilci, ki so vedno pripravljeni skočiti na delo, ko se pojavi potreba, morajo biti tudi novinarji, ki pišejo o nesrečah, dovolj dobro seznanjeni s temi orodji (in slediti novim), da lahko hitro odigrajo svojo vlogo, ko pride do nesreče.

Sistemi za opozarjanje v sili

Sistemi opozarjanja na nesreče imajo ključno vlogo pri pripravljenosti na nesreče in odzivanju nanje. Ti sistemi zgodaj opozarjajo na neposredne nevarnosti, kot so potresi, cunamiji, orkani in teroristični napadi, ter posameznikom in skupnostim omogočajo, da sprejmejo preventivne ukrepe. Novinarji pogosto sodelujejo s temi sistemi, da bi okrepili opozorila in usmerjali ravnanje javnosti. Ob potresu in cunamiju na Japonskem leta 2011 je sistem zgodnjega opozarjanja japonske meteorološke agencije izdal opozorila prek mobilnih omrežij, televizijskih oddaj in siren. Novinarji so ta opozorila prevedli v uporabne nasvete za svetovno javnost, pri čemer so poudarili evakuacijske postopke in varnostne smernice.

Slika 1: Odlomek iz informativne zloženke o japonskem potresu. Sistem zgodnjih opozoril, ki je na voljo v angleščini na spletni strani <https://www.jma.go.jp/jma/en/Activities/EEWLeaflet.pdf>

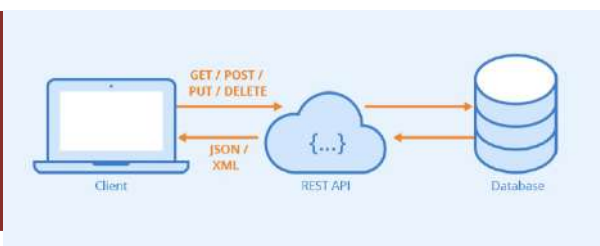
Med poplavami v Nemčiji leta 2021 so novinarji sodelovali s sistemi opozarjanja, kot sta Nina in Katwarn, ki so opozarjali skupnosti na poti hudih poplav. Ta orodja so bila združena s prenosi v živo in spletnimi posodobitvami, da so hitro dosegla prizadeta območja.

Sistem WEA (Wireless Emergency Alerts) v Združenih državah Amerike novinarjem omogoča, da posredujejo ključne informacije o orkanih in gozdnih požarih. Med požari v Kaliforniji so na primer s temi opozorili obveščali prebivalce o evakuacijskih območjih, kar je omogočilo pravočasno odzivanje.

V državah z naprednimi obveščevalnimi zmogljivostmi se za obveščanje novinarjev in javnosti o bližajočih se raketnih napadih ali vojaških eskalacijah uporabljajo opozorila v realnem času, ki temeljijo na prestreženi komunikaciji ali satelitskih podatkih. Spletno mesto Rocket Alerts (<https://rocketalert.live/>), ki ga je ustvarila in vzdržuje majhna skupina prostovoljcev, v realnem času zagotavlja informacije o rdečih alarmih v Izraelu in poizveduje po podatkih neposredno iz vladnega sistema za zgodnje opozarjanje ter tako pridobiva nove zgodovinske podatke in druga spoznanja.

V zgodnjih fazah pandemije COVID-19 so epidemiološki podatki iz držav, kot sta Italija in Južna Koreja, novinarjem omogočili, da so javnost obvestili o nujnosti zaprtja, prepovedi uporabe mask in družbenega distanciranja. Ta poročila so pogosto temeljila na stopnjah okužb v realnem času in kazalnikih zmogljivosti bolnišnic ter so pomagala oblikovati vedenje javnosti, da bi ublažili širjenje virusa.

Sistemi za opozarjanje v sili vse bolj uporabljajo pristope na več platformah, da bi zagotovili čim večji doseg. Običajne strategije so integracija družbenih medijev, obvestila na podlagi aplikacij in opozorila na podlagi sporočil SMS. Tako kot v zgoraj navedenem primeru Rocket Alerts mediji pogosto ustvarjajo lastne vizualizacije, analize in pripovedi s pridobivanjem podatkov iz uradnih virov, pri čemer izkoriščajo vse večjo standardizacijo komunikacijskih protokolov za informacijske sisteme na internetu. Pomemben primer je arhitekturni slog REST (Representational State Transfer) za svetovni splet, s katerim lahko računalnik preprosto poizveduje po informacijah iz oddaljene podatkovne zbirke z uporabo iste vrste sporočil, ki se uporabljajo za nalaganje spletnih strani in nalaganje objav na družabnih omrežjih (Shikha, 2024). API REST med obema stranema zagotavlja jasno specifikacijo, po katerih informacijah je mogoče poizvedovati, s katerimi koli možnostmi. Odgovori so oblikovani v splošno podprtih formatih, kot sta JSON in XML. Takšne tehnologije zmanjšujejo ovire za državljane, da bi se vključili v novinarstvo o nesrečah (Götz, 2023).

Slika 2: Preprost diagram tehnologije REST (Seobility - License: CC BY-SA 4.0)

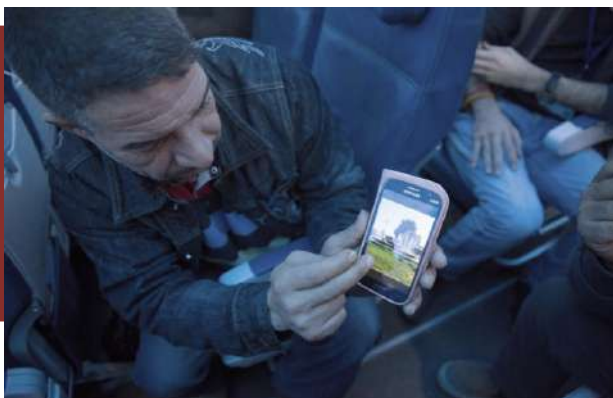
Velik izziv se pojavi, ko ljudje ne verjamejo opozorilom ali jim ne posvečajo pozornosti, pogosto pod vplivom nasprotnih informacij, ki krožijo po družbenih medijih. To vprašanje je postalo še posebej očitno med pandemijo COVID-19, ko so napačne informacije in skepticizem glede vladnih smernic povzročili odpor proti zdravstvenim ukrepom. Podobno lahko med nesrečami nezaupanje v uradne kanale povzroči zapoznele ali neustrezne odzive javnosti, kar poveča vpliv krize (Karanasios, 2022). Med poplavami v Valencii, ki so oktobra 2024 pretresle Španijo, sta polarizirano politično prizorišče in ideološko ozadje proti podnebnim spremembam povzročila, da so številni organi in državljani ignorirali opozorila nacionalnih in regionalnih meteoroloških agencij ter tako povečali število žrtev in škodo. Slabo razumevanje statističnih podatkov in verjetnosti med prebivalstvom škodi ugledu agencij, saj se opozorila, ki se ne končajo s katastrofo, dojemajo kot nadloga, kar še povečujejo tradicionalni in družbeni mediji, ki poročajo o hudih posledicah za gospodarske dejavnosti, turizem in celo duševno zdravje.

Ta dinamika poudarja, da morajo novinarji dejavno preprečevati dezinformacije in ponovno vzpostaviti zaupanje v komunikacijo v izrednih razmerah ter biti most med oblastmi in javnostjo. Osnovno razumevanje znanosti, matematike in kognitivne pristranskosti so pomembne prednosti, da ne bi nehote postali generator ali razširjevalec škodljivih vsebin.

Družbeni mediji

Družabni mediji, kot so X, Facebook, Instagram in TikTok, so orodja, ki jih morajo novinarji za nesreče razumeti ne le kot običajni uporabniki, temveč kot strokovnjaki, ki jih prepoznavajo kot kompleksna okolja, v katerih se širijo informacije in dezinformacije. Omogočajo posodabljanje v realnem času, poročanje iz množice in vključevanje skupnosti. Te platforme novinarjem omogočajo tudi spremljanje javnega razpoloženja in prepoznavanje nastajajočih vprašanj med krizami.

- Med potresom na Haitiju leta 2010 je Twitter postal rešilna bilka za preživele in odzivnike. Hashtagi, kot je #HaitiEarthquake, so se pojavljali po vsem svetu, kar je omogočilo zbiranje ključnih posodobitev in pozivov za pomoč. Novinarji so te platforme uporabljali za izmenjavo informacij o prizadevanjih za pomoč in povezovanje prizadetih posameznikov z viri.
- Med požari v avstralskem grmovju v letih 2019-2020 so novinarji prek Facebooka v živo prenašali evakuacijske poti in prizadevanja za gašenje požarov. Ti prenosi v živo so bili še posebej dragoceni za doseganje izoliranih skupnosti, ki niso imele dostopa do tradicionalnih medijev.
- Državlanski novinarji so med sirsko državljansko vojno na platformah, kot sta YouTube in TikTok, dokumentirali grozodejstva in kršitve človekovih pravic ter tako poskrbeli za globalno ozaveščenost o konfliktu. Te platforme so bile ključnega pomena tudi za begunce, ki so poskušali ohranjati stike z družino in prijatelji, razpršenimi po vsem svetu. Družbeni mediji so razseljenim posameznikom omogočili, da so delili svoj status in iskali pomoč, novinarji pa so te zgodbe razširjali in tako opozarjali na humanitarno krizo.

Slika 3: Sirski begunec med potjo v Kanado na svojem mobilnem telefonu prikazuje svoje rojstno mesto (IOM / Muse Mohammed - License: CC BY-NC-ND)

V Turčiji so imele platforme družbenih medijev pomembno vlogo pri širjenju informacij med potresom v Izmirju leta 2020. Prebivalci so prek Twitterja poročali o škodi in prosili za pomoč, novinarji pa so ta poročila okrepili in tako pritegnili svetovno pozornost k reševalnim prizadevanjem.

Uporaba družbenih medijev v novinarstvu o nesrečah je ponovno povezana z izzivi. Dezinformacije in lažne novice se lahko hitro širijo, zato so potrebni zanesljivi mehanizmi za preverjanje dejstev. Orodja, kot sta Google Fact Check Explorer in Priročnik za preverjanje v primeru nesreč in izrednih razmer, so bistveni viri za novinarje, ki krmarijo po teh platformah. Napoved iz januarja 2025, da družbene medijske platforme, kot so Facebook, X in Instagram, ukinjajo preverjanje dejstev in moderiranje vsebin s strani tretjih oseb, pomeni prekinitev razmeroma dolgoletne prakse v družbenih medijih, kar je sprožilo precejšnje razprave (Oxford, 2025).

Droni in satelitsko slikanje

Droni in satelitsko slikanje so revolucionarno spremenili novinarstvo o nesrečah, saj omogočajo nepriemerljiv dostop do prizadetih območij. Te tehnologije novinarjem omogočajo zbiranje vizualnih podatkov, ki jih sicer ne bi bilo mogoče pridobiti, zlasti na nedostopnih ali nevarnih območjih. Brezpilotna letala lahko omogočajo bližnje poglede na območja nesreč ter zajemajo slike in videoposnetke visoke ločljivosti, ki prikazujejo obseg in vpliv dogodka. Posebej uporabni so za ocenjevanje škode na infrastrukturi,

prepoznavanje preživelih in spremljanje poteka dogodkov. Sateliti pa ponujajo makro perspektivo in kartirajo obsežno škodo v regijah, kar je bistvenega pomena za razumevanje širšega konteksta nesreče in načrtovanje prizadevanj za odzivanje.

Primeri

- Med potresom v Nepalju leta 2015 so novinarji z brezpilotnimi letali dokumentirali porušene stavbe, zemeljske plazove in prizadevanja za pomoč. Posnetki iz zraka so omogočili celovit pogled na opustošenje ter občinstvu in humanitarnim organizacijam pomagali razumeti razmere
- Med orkanom Harvey (2017) so satelitski posnetki podpirali kartiranje poplav in ocenjevanje škode. Novinarji so s temi vizualnimi posnetki poudarili resnost nesreče in se zavzeli za povečanje sredstev za pomoč.
- Med požari v Grčiji leta 2021 so novinarji združili posnetke iz dronov s poročili s terena, da bi nazor-no prikazali opustošenje in poudarili nujnost globalnega podnebneega ukrepanja (Associated Press, 2023). Podobno sta med gozdnimi požari v Kanadi leta 2023 sodelovali dve podjetji z dronom, ki sta zagotovili hitre podatke o oceni škode in toplotne posnetke ter tako pomagali odločevalcem pri prepoznavanju morebitnih nevarnosti (McNabb, 2023).

Slika 4: Policijski uradnik za tehnologijo prikaže dron DJI Matrice z možnostjo termovizijskega snemanja za preprečevanje požarov in druge izredne razmere (javna domena – licenca: CC0)

Droni in sateliti prispevajo tudi k preiskovalnemu novinarstvu v primerih nesreč. Med požari v amazon-skem deževnem gozdu leta 2019 so na primer satelitski posnetki razkrili vzorce nezakonitega krčenja gozdov in požigov, kar je spodbudilo mednarodni nadzor. Hiter napredek tehnologije dronov je postal očiten tudi v trenutnih konfliktih, kot je vojna v Ukrajini, kjer se droni ne uporabljajo le v vojaške namene, temveč tudi za dokumentiranje vpliva na civilno infrastrukturo in humanitarne razmere.

Avtonomni roboti, ki lahko vstopijo v goreče stavbe ali se znajdejo pod ruševinami in poiščejo preživele, začenejajo igrati vlogo tudi v scenarijih nesreč, prav tako kot se za pomoč pri teh operacijah uporabljajo različne vrste svetilnikov, ki odzivnike vodijo skozi nevarna okolja in povečujejo natančnost iskalno-reševalnih misij.

Na območjih nesreč, kjer je tradicionalna komunikacijska infrastruktura poškodovana ali je sploh ni, lahko ad-hoc omrežja mobilnih naprav in satelitska omrežja v nizki zemeljski orbiti (LEO), kot je Starlink, zagotovijo hrbtenico za izmenjavo informacij med brezpilotnimi letali, roboti, mobilnimi telefoni reševalcev in celotnim internetom (Lu et al., 2020). Samonastavljiva brezžična vozlišča, ki vzpostavljajo dinamične komunikacijske povezave, omogočajo prvim reševalcem in prizadetim skupnostim, da vzdržujejo lokalno povezljivost, ne da bi se zanašali na fiksno infrastrukturo. Medtem satelitske konstelacije ponujajo

hiter in zanesljiv dostop do interneta, kar reševalnim ekipam omogoča usklajevanje reševalnih operacij, dostop do podatkov v realnem času in komunikacijo s centri vodenja po vsem svetu (Davis, 2022).

Te tehnologije lahko skupaj zagotavljajo neprekinjen pretok informacij, podpirajo kartiranje kriz, olajšajo medicinsko pomoč in povečajo splošno odpornost na nesreče, s tem pa rešujejo življenja in pospešujejo prizadevanja za obnovo. Vsekakor lahko razširijo področje novinarskega dela o nesrečah, saj zagotavljajo neprimerljiv vpogled v vzroke in posledice katastrofalnih dogodkov.

Internet stvari (IoT)

Internet stvari (IoT) je zbirka tehnoloških znanj, specifikacij in načrtov, katerih cilj je podpirati obsežno omrežje medsebojno povezanih naprav, ki prek interneta zbirajo, izmenjujejo in obdelujejo podatke. Te naprave, v katere so vgrajeni senzorji, aktuatorji in komunikacijski moduli, so zasnovane tako, da samostojno spremljajo, analizirajo in se odzivajo na svoje okolje, ne da bi za to potrebovale stalno človeško posredovanje. Delujejo na podlagi komunikacijske infrastrukture, ki jo omogočajo tehnologije, omenjene v prejšnjem razdelku: brezpilotna letala so običajno opremljena z napravami, skladnimi z glavnimi komunikacijskimi protokoli interneta stvari, tako kot mobilni stolpi in

prenosne satelitske vroče točke. V zvezi s tem so tehnologije, kot sta LoRa in LoRaWAN, izboljšale hitrost in zanesljivost prenosa podatkov v scenarijih nesreč, z izjemnimi zmogljivostmi v smislu trajanja baterije, porabe energije in stroškov (Carreras-Coch et al., 2022). Poznavanje tehnologij, ki so na voljo na območju nesreče, zagotavlja, da novinarji in reševalci ohranijo sposobnost komuniciranja, usklajevanja in razširjanja pomembnih informacij tudi v zahtevnih okoliščinah.

Tehnološki napredek je omogočil razvoj manjših in energetsko učinkovitejših senzorjev, s čimer se je razširil obseg njihove uporabe. Inovacije na področju mikroelektromehanskih sistemov, znanosti o materialih in fotonike so omogočile miniaturizacijo senzorjev, medtem ko izboljšane zasnove baterij zagotavljajo večjo gostoto energije, kar omogoča daljše delovanje naprav. Poleg tega lahko senzorji vključujejo tehnologije zbiranja energije, kot so sončni, toplotni in vibracijski sistemi, kar jim omogoča avtonomno delovanje v različnih okoljih (León Ávila et al., 2025). Primeri vključujejo gozdne požare, poplave, epidemije, izbruhe itd:

Senzorji interneta stvari zaznavajo izbruhe požarov in spremljajo kakovost zraka. Novinarji lahko te podatke uporabijo za opozarjanje skupnosti na zdravstvena tveganja in potrebe po evakuaciji.

Senzorji za merjenje nivoja vode, ki jih omogoča internet stvari, v realnem času posodablajo podatke o nivoju reke in padavinah. Ti podatki pomagajo novinarjem pri napovedovanju nevarnosti poplav in usmerjanju odzivov javnosti.

Nosljive naprave spremljajo zdravstvene kazalnike in omogočajo vpogled v širjenje bolezni, kot je COVID-19. Novinarji lahko te podatke uporabijo za opozarjanje na trende in zagovarjanje preventivnih ukrepov.

V Evropi so bili sistemi za spremljanje vremena s pomočjo interneta stvari ključni pri prepoznavanju zgodnjih znakov poplav v Belgiji leta 2021, kar je novinarjem omogočilo poročanje o ranljivih regijah, preden se je nesreča v celoti razvila.

Med izbruhom gore Agung v Indoneziji (2017) so senzorji interneta stvari spremljali vulkansko aktivnost in novinarjem zagotavljali pravočasne posodobitve za obveščanje javnosti.

Vendar je zbiranje podatkov s pomočjo senzorjev le del enačbe. Izvajanje programske podprtih rešitev z umetno inteligenco in strojnimi učenjem je obetavna pot za analizo podatkov, da bi predvideli in prepoznali morebitne nesreče, še preden se zgodijo. Umetna inteligenca lahko igra ključno vlogo pri odkrivanju vzorcev, napovedovanju in prepoznavanju anomalij, kar organom in javnosti omogoča pravočasno opozarjanje. Vendar pa njena vse pogostejša uporaba ni brez pomislov glede zanesljivosti in etičnosti (Fournier-Tombs et al., 2023; Marwala, 2024). Na splošno so te tehnologije najučinkovitejše, če novinarji v sodelovanju s tehničnimi strokovnjaki zagotovijo, da so podatki kontekstualizirani, natančni in pomembni za sprejemanje odločitev in razumevanje javnosti. Novinar, ki piše o nesrečah, tako postane most med zbiranjem ključnih podatkov in njihovo uporabno uporabo.

Analiza in kartiranje podatkov

Z združevanjem podatkovnih nizov iz različnih virov lahko novinarji predložijo zahteve strokovnjakom za spletni razvoj in grafičnim oblikovalcem ter sodelujejo pri ustvarjanju vizualizacij, ki izboljšujejo javno razumevanje in sprejemanje odločitev.

Tehnologije za analizo podatkov in kartiranje novinarjem omogočajo celovito predstavitev zapletenih scenarijev nesreč. Z združevanjem podatkovnih nizov iz različnih virov lahko novinarji predložijo zahteve strokovnjakom za spletni razvoj in grafičnim oblikovalcem ter sodelujejo pri ustvarjanju vizualizacij, ki izboljšujejo javno razumevanje in sprejemanje odločitev. Pri tem skupnem prizadevanju lahko novinarji prevzamejo vodilno vlogo pri opredeljevanju potreb po pripovedi in podatkih ter zagotovijo, da končni izdelek učinkovito sporoča obseg in vpliv nesreče.

Primeri

Nadzorna plošča COVID-19 Univerze Johnsa Hopkinsa je v realnem času zagotavljala globalne podatke o okužbah, smrtnih primerih in okrevanju med pandemijo. Ta vir je postal ključno orodje za novinarje, ki so lahko poročali o trendih in razlikah v učinkih, kar je

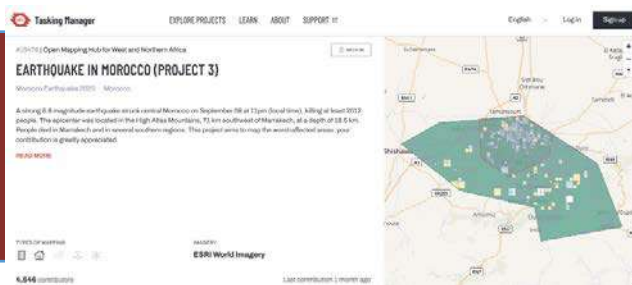
postalo ključno orodje za odločanje številnih vlad po svetu.

Med poplavami v Kerali v Indiji leta 2018 so orodja GIS (geografski informacijski sistemi) novinarjem pomagala kartirati območja, ki so izpostavljena poplavam, in prepoznati ranljive skupnosti. Ti zemljevidi so bili na voljo lokalnemu prebivalstvu in ekipam za odzivanje na nesreče.

Na severnoafriških in bližnjevzhodnih konfliktnih območjih se analiza podatkov uporablja za spremljanje vzorcev razseljevanja in opozarja na humanitarne potrebe beguncev (Carrette, 2019). Projekt Svetovne banke Towards Zero Stunting je na primer obravnaval ta izziv v Džibutiju, majhni državi z okoli 100 000 migranti v tranzitu vsako leto, ki gosti tudi okoli 30 000 beguncev iz nekaterih sosednjih držav, zlasti Jemna in Somalije. Geoprostorsko kartiranje, satelitski posnetki in strojno učenje so ekipi projekta omogočili, da je določila lokacijo in območja zajemanja primarnih, sekundarnih in terciarnih zdravstvenih ustanov in postaj po vsej državi.

Pobude za odprte podatke omogočajo humanitarnim, razvojnim in skupnostnim organizacijam, da sodelujejo pri sprejemanju ozaveščenih in kontekstualnih odločitev v številnih okoliščinah, ki jih lahko novinar za nesreče podpre in razširja naprej. Projekti skupnega kartiranja, ki jih upravlja skupina Humanitarian

OpenStreetMap Team (<https://www.hotosm.org/>), na primer uporabljajo podatke iz realnega sveta iz OpenStreetMap, da bi okrepili pripravljenost na nesreče, odzivanje nanje in obnovo.

Slika 5: Projekt skupnega kartiranja na spletni strani hotosm.org za potrese v bližini Marakeša (Maroko) leta 2023

Podobno so platforme za vizualizacijo podatkov, kot so Tableau, Microsoft Power BI in Flourish, postale sestavni del novinarstva o nesrečah. Novinarjem omogočajo ustvarjanje interaktivnih grafov, toplotnih zemljevidov in infografik, ki prikazujejo resnost in obseg nesreč na veliko lažji način, kot je bilo to mogoče pred desetletjem.

Novinarji lahko tudi opozorijo na določena območja in tako pomagajo čim bolj izkoristiti sisteme za zgodnje ukrepanje v izrednih razmerah, s čimer zagotovijo, da so viri in prizadevanja usmerjeni tja, kjer so najbolj potrebni.

Orodja in vire GIS je treba razvijati in vzdrževati proaktivno, da bi se pripravili na prihodnje nesreče. Z vnaprejšnjim kartiranjem območij, ki so nagnjena k poplavam, potresom ali drugim krizam, lahko z določitvijo ranljivih območij in izvajanjem preventivnih ukrepov preprečite veliko škodo. Ta proaktivni pristop zagotavlja, da imajo novinarji in reševalci ob nesrečah dostop do ključnih prostorskih podatkov, kar omogoča hitrejša in učinkovitejša odzivanje. Novinarji lahko tudi opozorijo na določena območja in tako pomagajo čim bolj izkoristiti sisteme za zgodnje ukrepanje v izrednih razmerah, s čimer zagotovijo, da so viri in prizadevanja usmerjeni tja, kjer so najbolj potrebni.

Podatke iz uradnih virov je vse lažje vključiti v orodja za poročanje, analizo in vizualizacijo, v številnih primerih pa so jih uspešno dopolnila prizadevanja skupnosti.

Izginjajoče zaupanje javnosti v oblasti (Bonfanti et al., 2023) in težave pri ohranjanju vključenosti v prostovoljna prizadevanja so nekateri izzivi, s katerimi se morajo novinarji o nesrečah v bližnji prihodnosti naučiti soočati.

Mobilne aplikacije

Mobilne aplikacije, namenjene odzivanju na nesreče, ponujajo novinarjem edinstvene možnosti za učinkovito zbiranje in razširjanje informacij. Te aplikacije zagotavljajo posodobitve v realnem času, komunikacijska orodja in dostop do ključnih virov. Niso ključnega pomena le za poročanje na terenu, temveč delujejo tudi kot most med prizadetim prebivalstvom, oblastmi in širšim občinstvom.

Aplikacije zdaj vključujejo geolokacijo, večjezične možnosti in interaktivne zemljevide, ki zagotavljajo dinamične, kontekstu prilagojene informacije. Tako lahko na primer prekrijejo evakuacijske poti z vremenskimi razmerami v realnem času, kar novinarjem in odzivnikom zagotavlja uporabne informacije za učinkovito obveščanje javnosti. Poleg tega omogočajo novinarjem, da premostijo komunikacijske vrzeli na območjih nesreč, saj delujejo kot posredniki med prizadetim prebivalstvom in oblastmi.

Aplikacije novinarjem omogočajo tudi zbiranje podatkov na terenu, deljenje lokalnih opozoril in zagotavljanje, da se slišijo glasovi marginaliziranih skupin. Večjezične aplikacije lahko novinarjem pomagajo doseči različne skupnosti s posodobitvami, prilagojenimi posameznim jezikom, in tako spodbujajo vključevanje v komunikacijo v primeru nesreč. Poleg tega je mogoče ta orodja povezati z možnostmi geografskega označevanja, da se zagotovijo natančne lokacije za odzivanje na nesreče, kar še poveča njihovo uporabnost pri usklajevanju reševanja in pomoči.

Primeri

Ushahidi, platforma za množično zbiranje podatkov, je novinarjem med potresom na Haitiju leta 2010 omogočila kartiranje kriznih območij na podlagi sporočil SMS in prispevkov iz družbenih medijev. To orodje je zagotovilo učinkovito dodeljevanje virov in zavedanje o razmerah.

Zello, aplikacija za komunikacijo v slogu walkie-talkie, se je izkazala za neprecenljivo med tremi velikimi orkani, ki so leta 2017 dosegli kopno v ZDA: Harvey, Irma in Maria. Novinarji so Zello uporabljali za usklajevanje z odzivniki in posredovanje najnovejših informacij prizadetemu prebivalstvu.

Med pandemijo COVID-19 so aplikacije, kot sta Aarogya Setu v Indiji in COVID Alert v Kanadi, novinarjem omogočale spremljanje trendov okužb in poročanje o odzivih vlade.

Povzetek poglavja in študijski rezultati

Tehnološki napredek spreminja novinarstvo o nesrečah ter omogoča hitrejša, natančnejša in učinkovitejša poročanja.

Tehnološki napredek spreminja novinarstvo o nesrečah ter omogoča hitrejša, natančnejša in učinkovitejša poročanja. Sistemi za opozarjanje na nesreče zagotavljajo pravočasna opozorila, družbeni mediji spodbujajo sodelovanje skupnosti, orodja, kot so brezpilotna letala, satelitsko slikanje in naprave interneta stvari, pa omogočajo dostop do podatkov in vizualnih posnetkov brez primere. Analiza podatkov in mobilne aplikacije novinarjem omogočajo, da prizadetim skupnostim posredujejo uporabne informacije. Predvidljiva vloga novinarjev, ki pišejo o nesrečah, ni le uporaba teh orodij, temveč tudi razumevanje njihovih možnosti, omejitev in s tem povezanih tveganj. Novinarji se morajo zavedati, kako so lahko IKT hkrati rešitev in izziv, zlasti v okoljih, kjer lahko napačne informacije in tehnične napake ogrozijo njihovo učinkovitost. Bistveno je, da novinarji tesno sodelujejo s tehnološkimi strokovnjaki in nosilci odločanja ter skupaj opredeljujejo zahteve, ugotavljajo potrebe in po potrebi opozarjajo. Z informiranim vpogledom lahko novinarji oblikujejo način uporabe teh orodij in zagotovijo, da služijo javnemu interesu, hkrati pa zmanjšujejo tveganja.

Z razvojem IKT se bo njena vključitev v novinarstvo o nesrečah še naprej povečevala učinkovitost in doseg tega področja. Preobrazbeni potencial teh orodij poudarja pomen usposabljanja novinarjev za učinkovito uporabo tehnoloških inovacij, kar zagotavlja, da bo poročanje o nesrečah ostalo temelj javne službe. Človeški vidik ostaja ključna skrb, ne le v zvezi s pridobivanjem spretnosti za učinkovito izkoriščanje tehnologij, temveč tudi z zanesljivostjo, kakovostjo in zaupanjem v informacije, ki se zbirajo in razširjajo, saj smo vstopili v obdobje, v katerem imajo politična in ideološka stališča pogosto prednost pred tradicionalnim javnim interesom in varnostjo (Wen, 2024). often take precedence over the traditional public interest and safety (Wen, 2024).

Ob koncu tega poglavja bodo študenti realizirali naslednje dosežke.

Študenti znajo uporabljati tehnologijo v procesih poročanja in oddajanja.

Študenti znajo z uporabo tehnoloških virov zbrati informacije tekom nesreč.

Študenti znajo z uporabo tehnoloških naprav pripraviti vsebine in novice.

Predvidljiva vloga novinarjev, ki pišejo o nesrečah, ni le uporaba teh orodij, temveč tudi razumevanje njihovih možnosti, omejitev in s tem povezanih tveganj.

Samoocenjevanje

1. Katera od naslednjih možnosti najboljše opisuje vlogo informacijske in komunikacijske tehnologije (IKT) v novinarstvu o nesrečah?
 - a) IKT se uporablja izključno za predvajanje poročil tradicionalnih medijev.
 - b) IKT olajšuje komunikacijo, obdelavo podatkov in izmenjavo informacij ter omogoča poročanje o nesrečah v realnem času.
 - c) IKT je koristna le za vladne agencije in reševalce v nujnih primerih.
 - d) IKT odpravlja potrebo po novinarjih pri poročanju o nesrečah.
2. Katera je glavna prednost poročanja v realnem času pri novinarstvu o nesrečah?
 - a) Preprečuje nastanek nesreč.
 - b) Zagotavlja, da so opozorila o izrednih razmerah dostavljena samo vladnim uradnikom.
 - c) Skupnosti so z njo takoj obveščene o najnovejših informacijah, kar jim pomaga pri učinkovitem odzivanju.
 - d) novinarjem omogoča, da odložijo postopek poročanja, dokler niso preverjene vse podrobnosti.
3. Kako geografski informacijski sistemi (GIS) prispevajo k novinarstvu o nesrečah?
 - a) Zagotavljajo trende v družbenih medijih, povezane z nesrečami.
 - b) novinarjem omogočajo vizualizacijo prizadetih območij in oceno vpliva s pomočjo prostorskih podatkov.
 - c) Nadomeščajo sisteme za opozarjanje v sili.
 - d) novinarjem pomagajo ustvarjati lažne scenarije nesreč za boljše sodelovanje.
4. Kateri je ključni izziv, povezan z družbenimi mediji v novinarstvu o nesrečah?
 - a) Družbeni mediji so prepočasni, da bi zagotavljali koristne informacije.
 - b) Med nesrečami ni mogoče dostopati do platform družbenih medijev.
 - c) Dezinformacije in lažne novice se lahko hitro razširijo, zato morajo novinarji preverjati dejstva.
 - d) Družbeni mediji odpravljajo potrebo po tradicionalnem novinarstvu.
5. Zakaj brezpilotna letala veljajo za dragoceno orodje v novinarstvu o nesrečah?
 - a) Novinarjem omogočajo, da se med snemanjem iz zraka izognejo vstopu na nevarna območja.
 - b) Nadomeščajo potrebo po poročanju na terenu.
 - c) Nudijo le razvedrilno vrednost.
 - d) Upravljaljo jih lahko samo vladne agencije.
6. Kako sistemi opozarjanja na nesreče pomagajo pri novinarskem delu v primeru nesreč?
 - a) organom omogočajo, da informacije o nesreči ohranijo v tajnosti pred javnostjo.
 - b) novinarjem omogočajo prejetje in razširjanje ključnih opozoril, ki usmerjajo ravnanje javnosti.
 - c) odpravljajo potrebo po poročanju v živo med nesrečami.
 - d) novinarjem namesto dejanskih informacij posredujejo opozorila, ki temeljijo na mnenjih.
7. Kakšno vlogo ima internet stvari (IoT) v novinarstvu o nesrečah?
 - a) Zagotavlja samodejno prevajanje vseh spletnih člankov v več jezikov.
 - b) Omogoča spremljanje okoljskih pogojev v realnem času s pomočjo medsebojno povezanih senzorjev.
 - c) Nadomešča novinarje z ustvarjanjem samodejnih poročil.
 - d) koristi le reševalcem v sili, ne pa tudi novinarjem.
8. Katera tehnologija se pogosto uporablja za vizualizacijo podatkov v novinarstvu o nesrečah?
 - a) Omrežja veriženja blokov
 - b) Spletne videoigre
 - c) Geografski informacijski sistemi (GIS) in interaktivne nadzorne plošče
 - d) ročno napisana poročila, poslana po pošti
9. Kako mobilne aplikacije koristijo novinarjem ob nesrečah?
 - a) Novinarjem omogočajo pošiljanje vnaprej napisanih člankov brez posodobitev v realnem času.
 - b) Novinarjem pomagajo zbirati in izmenjevati podatke v realnem času, se usklajevati z odzivniki in zagotavljati ključne informacije prizadetemu prebivalstvu.
 - c) zmanjšujejo število objav novinarjev na družbenih omrežjih.
 - d) Uporabne so le za zabavo in ne prispevajo h kriznemu poročanju.
10. Kaj je eden od glavnih pomislov glede uporabe umetne inteligence v novinarstvu o nesrečah?
 - a) umetna inteligenca je prepočasna za analizo podatkov.
 - b) UI lahko včasih ustvari nezanesljive ali etično sporne zaključke.
 - c) umetna inteligenca novinarjem preprečuje poročanje o nesrečah.
 - d) umetna inteligenca odpravlja potrebo po reševalnih ekipah.

Ključ za odgovore

1.b, 2.c, 3.a, 4.b, 5. b, 6.b, 7.b, 8.b, 9.a, 10.b

Reference

- Associated Press.** (2023, August 28). To stop wildfires, Greek residents invest in early warning drones. VOA News. <https://www.voanews.com/a/to-stop-wildfires-greek-residents-invest-in-early-warning-drones/7245272.html>
- Bonfanti, R. C., Oberti, B., Ravazzoli, E., Rinaldi, A., Ruggieri, S., & Schimmenti, A.** (2023). The role of trust in disaster risk reduction: A critical review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 21(1), 29. <https://doi.org/10.3390/ijerph21010029>
- Carreras-Coch, A., Navarro, J., Sans, C., & Zaballos, A.** (2022). Communication technologies in emergency situations. *Electronics*, 11(7), 1155. <https://doi.org/10.3390/electronics11071155>
- Carrette, S.** (2019). Digital technology in forced displacement settings: Middle East and North Africa (MENA) case studies. World Bank Group. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/665101567074162740/digital-technology-in-forced-displacement-settings-middle-east-and-north-africa-mena-case-studies>
- Davis, J.** (2022). The noob's guide to Starlink: Background and practical overview of satellite internet. Intergalactic. <https://ig.space/commslink/the-noobs-guide-to-starlink-background-and-practical-satellite-internet>
- Fournier-Tombs, E., Brubaker, R., & Albrecht, E.** (2023). Artificial intelligence-powered disinformation and conflict. United Nations University.
- Götz, V.** (2023). Coding for data-journalists. *Mobile Journalism Manual*. <https://www.mojo-manual.org/data-journalism/coding-for-data-journalists/>
- Karanasios, S., & Hayes, P.** (2022, October 30). In disasters, people are abandoning official info for social media. Here's how to know what to trust. PreventionWeb. <https://www.preventionweb.net/news/disasters-people-are-abandoning-official-info-social-media-heres-how-know-what-trust>
- León Ávila, B. Y., García Vázquez, C. A., Pérez Baluja, O., Cofas, D. T., & Cofas, P. A.** (2025). Energy harvesting techniques for wireless sensor networks: A systematic literature review. *Energy Strategy Reviews*, 57. <https://doi.org/10.1016/j.esr.2024.101617>
- Lu, B., Zhang, X., & Wen, J.** (2020). Real-world effectiveness of information and communication technologies in disaster relief: A systematic review. *Iranian Journal of Public Health*, 49(10), 1813–1826. <https://doi.org/10.18502/ijph.v49i10.4678>
- Marwala, T.** (2024). Framework for the governance of artificial intelligence. *UNU Technology Brief*, United Nations University.
- McNabb, M.** (2023, August 30). Two innovative Canadian drone companies join forces to fight Kelowna wildfires. DroneLife. <https://dronelife.com/2023/08/30/two-innovative-canadian-drone-companies-join-forces-to-fight-kelowna-wildfires/>
- Oxford, D.** (2025, January 10). Meta, Facebook to drop fact-checkers: What does this mean for social media? Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2025/1/10/meta-facebook-to-drop-fact-checkers-what-does-this-mean-for-social-media>
- Shikha, R.** (2024, April 3). Rest API architecture. Medium. <https://medium.com/@shikha.ritu17/rest-api-architecture-6f1c3c99f0d3>
- Wen, Y.** (2024). Public interest vs. special interest: The strategic framing tactics of technologies in the political arena. *Research Policy*, 53(8), 105071. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2024.105071>

About the Editors

Abdulkadir GÖLCÜ je profesor na Oddelku za novinarstvo Fakultete za komunikologijo na Univerzi Selçuk. Leta 2005 je diplomiral na Fakulteti za komunikologijo Univerze v Ankari, smer novinarstvo. Po zaključku dodiplomskega študija je delal v različnih medijskih organizacijah. Leta 2008 je bil imenovan za raziskovalnega asistenta na Oddelku za novinarstvo Fakultete za komunikologijo Univerze Selçuk. Magistrski študij je zaključil leta 2010 z nalogo s področja politične komunikacije v novinarstvu. Doktorat je na isti ustanovi zaključil leta 2014 z disertacijo o medijih in kulturi demokracije v Turčiji. Sodeloval je v številnih projektih, financiranih s strani EU in drugih mednarodnih programov. Na nacionalni in mednarodni ravni izvaja tudi usposabljanja za pripravo in razvoj projektov. Njegovo raziskovalno delo je osredotočeno na dezinformacije, podnebno novinarstvo in politični diskurz. Do danes je objavil številne nacionalne in mednarodne znanstvene študije.

Karmen MEDICA je diplomantka Fakultete za sociologijo, politologijo in novinarstvo v Ljubljani, Slovenija. Po diplomi je delala kot raziskovalka na Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani. V času svojega dela na inštitutu je sodelovala pri projektih s področja družboslovja in humanistike, ki so obravnavali vprašanja migracij in medijev. Doktorat iz antropologije je pridobila na Podiplomski šoli za humanistiko v Ljubljani. Na Univerzi na Primorskem v Kopru je bila imenovana v naziv profesorice socialne antropologije. Njeni raziskovalni interesi so usmerjeni v migracijska gibanja, medije, multikulturalizem ter družbeno neenakost v različnih komunikacijskih procesih.

Javier ABUÍN PENAS je docent na Oddelku za avdiovizualno komunikacijo in oglaševanje na Univerzi in Vigu (Španija). Doktoriral je na področju »Ustvarjalnost in družbene ter trajnostne inovacije« ter ima bogate izkušnje tako v akademskem kot v zasebnem sektorju. Njegovo pedagoško delo se osredotoča na digitalno komunikacijo, krizno komuniciranje in uporabo novih tehnologij v medijskih okoljih. Trenutno koordinira magistrski študij Komunikacija na družbenih omrežjih in ustvarjanje digitalnih vsebin, kjer poučuje tudi predmete s področja digitalnega ugleda in strateškega komuniciranja. Njegova raziskovalna področja vključujejo korporativno komunikacijo v digitalnem okolju, dezinformacije, medijsko pismenost ter uporabo umetne inteligence pri ustvarjanju vsebin. Sodeloval je v več konkurenčnih raziskovalnih in inovacijskih projektih na regionalni, nacionalni in evropski ravni, vključno s pobudami Erasmus+ in projekti, ki jih financira špansko Ministrstvo za znanost. Je avtor številnih znanstvenih člankov, poglavij v knjigah in prispevkov na konferencah ter je sodeloval pri razvoju inovativnih učnih gradiv in kurikulumov.

Elif KAYA GÜLER dela kot raziskovalna asistentka na Fakulteti za komunikologijo Univerze Selçuk. Magistrirala in doktorirala je iz novinarstva. Njena raziskovalna področja vključujejo digitalno komunikacijo, digitalno novinarstvo, medijsko in digitalno pismenost ter politično komunikacijo. Kot raziskovalka je sodelovala v nekaterih mednarodnih projektih, osredotočenih na krizno in katastrofno komuniciranje.

Hanna RENSKA je docentka na Oddelku za televizijsko in radijsko oddajanje na Izobraževalno-znanstvenem inštitutu za novinarstvo Univerze Tarasa Ševčenka v Kijevu in ima magisterij iz novinarstva (MSc). Ima bogate poklicne izkušnje kot novinarka, tiskovna predstavnica, urednica, tonska tehnika ter video montažerka. Opravila je strokovna izpopolnjevanja pri Deutsche Welle, v poljskih in nemških medijih ter pri ukrajinskih nacionalnih radiotelevizijskih hišah. Njeno strokovno področje vključuje analizo digitalnih podatkov, tržne raziskave, kreativno pisanje in medijsko produkcijo, dodatno pa se je izpopolnjevala na področjih video montaže, motion designa, sinhronizacije ter režije glasbenih videov in oglasov. Je večjezična in svoje strokovne kompetence aktivno razvija skozi raziskovalno in pedagoško delo na področju medijev in radiodifuzije. Prejemnica je strokovnih priznanj na mestni in državni ravni.

